

**T.C.
BATMAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI**

**MUŞ HALKEVİ VE FAALİYETLERİ
(1934-1951)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**HAZIRLAYAN
Haydar VARLI**

**DANIŞMAN
Prof. Dr. Selman YAŞAR**

**EKİM 2023
BATMAN**

ÖZET**YÜKSEK LİSANS TEZİ****MUŞ HALKEVİ VE FAALİYETLERİ
(1934-1951)****Haydar VARLI****BATMAN ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI****Danışman: Prof. Dr. Selman YAŞAR****Yıl 2023, Sayfa 153****Jüri****Prof. Dr. Selman YAŞAR****Doç. Dr. Fahri ÖZTEKE****Dr. Öğr. Üyesi Serdar ERKAN**

Bu tez çalışmamda Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde devletin dağılmasının önüne geçmek amacıyla kültürel alanda yapılan yenilik hareketlerinden biri olan Türk Ocakları'nın ileriki dönemlerde yerini alacak Cumhuriyet dönemi kuruluşlarından olan Halkevlerinin kuruluşuna, kuruluş amaçlarına, Milli Mücadeleden sonra küllerinden doğan yeni Türk Devleti'nin sosyo-kültürel, ekonomik, siyasal açıdan gelişimine olan katkılarına değineceğim.

Halkevleri 1932 yılında Türk Ocakları'nın kapatılması ve mal varlığının halkevlerine devri sonucu kurulmuştur. Türk Ocakları Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde ülkeye Osmanlılık ve Türkçülük ideolojilerini benimseterek Osmanlı tebaası içerisinde birlik ve beraberliği sağlama amacıyla kurulmuştur. Aynı durum halkevleri içinde geçerli olmuş Halkevleri de Halkçılık ve Milliyetçilik anlayışı doğrultusunda hareket ederek milli birlik ve beraberlik adına çalışmalarda bulunmuştur. Halkevlerinin kurulma amaçlarına değinecek olursak; Milli Mücadele'nin yaratmış olduğu yıkımın ülke genelindeki etkilerini ortadan kaldırmak, halkın içinde bulunduğu sosyo-ekonomik, siyasal, psikolojik durumu kültürel faaliyetlerle unutturmak, halkın okuma-yazma oranını, kültür seviyesini artırmak, ülkeyi muasır medeniyetler seviyesine çıkarmak ve bunun gibi birçok amaçlarına değinmek mümkün. Cumhuriyet'in ilanından sonra hızla gerçekleştirilen Atatürk İlke ve İnkılaplarının Türk milletine özümsetilmek istenmesi de bir diğer hedeflerden sadece bir tanesidir.1923 yılında kurulan Halk Fırkası,1924'te Cumhuriyet Halk Fırkası,1935 yılında ise Cumhuriyet Halk Partisi adını almıştır. CHP'de yeni yönetim anlayışını halka tanıtmak, halka Cumhuriyet anlayışını benimsetmek, yönetici- halk bütünleşmesini sağlamak amacıyla ülkenin birçok yerinde Halkevlerinin açılmasını sağlamıştır. Başlangıçta az sayıda açılan halkevleri zamanla ülkenin birçok yerinde sayıca hızla artış göstermiştir. Ülkenin Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri'nde kurulan halkevleri buralarda da ülkenin gelişimi adına faaliyetlerde bulunmuşlardır. Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde kurulan halkevlerinin temel faaliyetleri diğer halkevlerinde olduğu gibi; eğitim-öğretim faaliyetleri, Türkçe okuma-yazma çalışmaları ve Türk dilinin etkin kullanımı üzerine olmuştur.

Doğu Anadolu Bölgesi'nde kurulan halkevlerinden bir tanesi de 1934 yılında kurulan Muş Halkevi'dir. Muş Halkevi kurulduktan hemen sonra bölgede hızlı bir şekilde kültürel, sanatsal, ekonomik vb. alanlarda faaliyetlerine başlamıştır. Özellikle bölge halkına Türkçe öğretmek amacıyla dil kursları ve aynı zamanda halkın okuma-yazma konusunda gelişimini sağlamak amacıyla da okuma-yazma kursları açılmıştır. Bölge halkının muhafazakâr bir yapıya sahip olması özellikle kadın nüfusun halkevleri faaliyetlerine katılımını kısıtlamıştır. Muş Halkevi'nin kurulmasıyla birlikte bölge halkının kurulan Yeni Türk Devleti'nin anlayışını, özünü içselleştirmesi ve uygulaması adına faaliyetlere yoğunluk verilmiştir. Kitap okuma, sinema filmleri, tiyatro oyunları gibi faaliyetlerle genç nüfusun kültür seviyesi arttırılmak istenmiş aynı zamanda Atatürk ilke ve İnkılapları bu genç nüfusa benimsetilmiştir.

Sonuç olarak Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren ülkenin eğitim-öğretim alanında gelişimine katkı sunan halkevleri Türk Eğitim Tarihi'nde önemli bir yer teşkil etmiştir. Halkevleri sadece eğitim açısından değil aynı zamanda sosyo-ekonomik, siyasal, kültürel alanlarda da ülke gelişimine katkı sunan çok yönlü bir kuruluş olma vasfına da sahip olmuştur.

Anahtar Kelimeler: CHP, Eğitim, Halkçılık, Halkevleri, Halkodaları, Kültür, Muş, Tarih

ABSTRACT**MASTER'S THESIS****MUS COMMUNITY CENTER AND ACTIVITIES
(1934-1951)****Haydar VARLI****THE GRADUATE SCHOOL OF NATURAL AND APPLIED SCIENCE
OF BATMAN UNIVERSITY
THE DEGREE OF MASTER OF SCIENCE HISTORY****Advisor: Prof. Dr. Selman YAŞAR****Years, Pages (2023, 153)****Jury****Advisor: Prof. Dr. Selman YAŞAR****Assoc. Prof. Dr. Fahri ÖZTEKE****Assoc. Prof. Dr. Serdar ERKAN**

In this thesis, I will focus on the establishment of the People's Houses, one of the Republican period establishments that will replace the Turkish Hearths, which is one of the innovation movements in the cultural field in order to prevent the disintegration of the state in the last periods of the Ottoman Empire, the foundation purposes, the new Turkish State that emerged from the ashes after the National Struggle. I will mention the contributions of the socio-cultural, economic and political development of the

The Community Centers were established in 1932 as a result of the closure of the Turkish Hearths and the transfer of their assets to the Community Centers. The Turkish Hearths were established in the last periods of the Ottoman Empire in order to ensure unity and solidarity among the Ottoman subjects by adopting the ideologies of Ottomanism and Turkism. The same situation was valid in the Community Centers, and the Community Centers acted in line with the understanding of Populism and Nationalism and worked on behalf of national unity and solidarity. If we talk about the purposes of establishment of Community Centers; It is possible to eliminate the effects of the destruction created by the National Struggle throughout the country, to make people forget their socio-economic, political and psychological situation with cultural activities, to increase the literacy rate and cultural level of the people, to raise the country to the level of contemporary civilizations, and many other purposes. . The desire to assimilate Atatürk's Principles and Revolutions, which were carried out rapidly after the proclamation of the Republic, to the Turkish nation is just one of the other goals. In order to introduce the new management approach to the public in the CHP, to adopt the understanding of the Republic to the public, and to ensure the integration of the administrators and the people, Community Centers were opened in many parts of the country. The community centers, which were opened in small numbers in the beginning, increased rapidly in many parts of the country over time. The community centers established in the Eastern and Southeastern Anatolian Regions of the country also carried out activities on behalf of the development of the country. The main activities of the community centers established in the Eastern and Southeastern Anatolia regions are as in other community centers; educational activities, Turkish literacy studies and effective use of the Turkish language.

One of the community centers established in the Eastern Anatolia Region is the Mus Community Center, which was established in 1934. Immediately after the establishment of the Mus Community Center, cultural, artistic, economic, etc. started its activities in the fields. In particular, language courses were opened to teach Turkish to the people of the region, as well as literacy courses to ensure the development of the people in literacy. The conservative nature of the people of the region limited the participation of the female population in the activities of the community centers. With the establishment of the Muş Community Center, activities were focused on in order for the people of the region to internalize and implement the understanding and essence of the New Turkish State. It was aimed to

increase the cultural level of the young population with activities such as reading books, movies and theater plays, and at the same time, Atatürk's principles and reforms were adopted by this young population.

As a result, Community Centers, which have contributed to the development of the country in the field of education since the first years of the Republic, have an important place in Turkish Education History. Community Centers have become a multi-faceted organization that contributes to the development of the country not only in terms of education, but also in socio-economic, political and cultural areas.

Keywords: CHP, Education, Community Centers, Culture, History, Mus, People's Rooms, Populism

ÖNSÖZ

“Muş Halkevi ve Faaliyetleri (1934-1951)”adlı tez çalışmamda tezi hazırlama sürecinde benden yardımını esirgemeyen tez danışmanım ve aynı zamanda Batman Üniversitesi Tarih Anabilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Selman Yaşar başta olmak üzere Doç. Dr. Fahri ÖZTEKE, Dr. Öğr. Üyesi Serdar ERKAN hocalarıma ve tezi oluşturma sürecinde yararlanmış olduğum tüm kaynak sahiplerine teşekkürlerimi sunarım.

Tezi yazma sürecinde her ne kadar çeşitli sorunlar ve zorluklarla karşılaşmış olsam da vermiş olduğum emekten ötürü mutluluk duyduğumu belirtmek isterim. Bu tez çalışmamda Cumhuriyet Tarihi'nin önemli bilim ve kültür kuruluşlarından olan Halkevlerinin kuruluşuna, kuruluş amaçlarına, Millî Mücadele sonrası ülkenin kültürel, sosyal, ekonomik, siyasal gelişimi adına sağladığı katkılara değinmek istedim. Halkevleri daha çok eğitim-kültür alanında yoğunlaşmış Cumhuriyet Dönemi önemli kuruluşları arasındadır. Halkevleri kültürel faaliyetlerinin yanı sıra Cumhuriyet anlayışını, Atatürk İlke ve İnkılaplarını halka benimsetmede önemli bir kuruluş görevi üstlenmiştir.

Muş Halkevi de bu doğrultuda kurulmuş olan önemli halkevleri arasında yerini almıştır. Muş Halkevi kurulan diğer halkevlerinde olduğu gibi faaliyetlerini daha çok eğitim-öğretim, Türk Dilinin etkili kullanımı, aynı zamanda okuma-yazma öğretimi üzerine yoğunlaştırmıştır. Bu faaliyetler dışında sanatsal, kültürel, sosyal ekonomik faaliyetlerde göz ardı edilmemiştir.

Sonuç olarak tezi oluşturma sürecinde benden yardımını esirgemeyen tez danışman hocalarıma ve tezi oluşturma sürecinde yararlanmış olduğum tüm kaynak sahiplerine tekrardan teşekkürlerimi sunar; tezin bilim camiasına bir nebze de olsa katkıda bulunmasını temenni ederim.

İÇİNDEKİLER

TEZ KABUL VE ONAYI	iv
TEZ BİLDİRİMİ.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	vi
ÖNSÖZ	viii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR.....	xiii
TABLolar DİZİNİ.....	xiv
EKLER.....	xv
1.GİRİŞ	1
1.1.ARAŞTIRMANIN AMACI	2
1.2.ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	3
1.3.ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	4
1.EĞİTİM KAVRAMININ TANIMI VE EĞİTİM ÇEŞİTLERİ	5
1.1.Eğitim Nedir?.....	5
1.2.Eğitim Çeşitleri	6
1.2.1.Formal Eğitim.....	6
1.2.2.Örgün Eğitim	6
1.2.3.Yaygın Eğitim	6
1.3.İnformal Eğitim.....	7
2.CUMHURİYET DÖNEMİ ÖNCESİ VE CUMHURİYET DÖNEMİ EĞİTİM KURUMLARI VE MUŞ YEREL TARİHİ.....	8
2.1.Osmanlıda Eğitim Kurumları.....	8
2.1.1.Sıbyan Mektepleri	8
2.1.2.Rüştiye Mektepleri	8
2.1.3.İdadi Mektepleri	9
2.1.4.Medreseler	9
2.1.5.Acemioğlanlar Ocağı.....	10
2.1.6.Enderun Mektebi	11
2.1.7.Mekteb-i Mülkiye	12
2.1.8.Mekteb-i Osmani	13
2.1.9.Darulmuaalimin	14
2.1.10.Darulmaarif.....	15
2.1.11.Lisan Mektebi	16
2.1.12.Yeniçeri Ocağı.....	17
2.1.13.Mühendishane-i Bahr-i Hümayun	18
2.1.14.Mühendishane-i Berri-i Hümayun.....	18
2.1.15.Darülfünun.....	19
2.1.16.Türk Ocakları.....	19
2.2.CUMHURİYET DÖNEMİ EĞİTİM KURUMLARI (1923-1932).....	21
2.2.1.Köy Muallim Mektepleri	21
2.2.2.Millet Mektepleri	22
2.2.3."Halk" ve "Halkçılık" Kavramları İle Atatürk'ün "Halkçılık İlkesi"nin Tanımı.....	24
2.2.4."Halkçılık" İlkesinden Halkevlerine Giden Süreç.....	25
2.2.5.Halkevlerinin Açılması.....	27
2.2.6.Halkevlerinin Kuruluş Amaçları	30

2.2.7.Halkevlerinin İdari Yapısı	32
2.2.8.Halkevi İdare Heyetinin Vazifeleri	32
2.2.9.Halkevleri Bütçesi	35
2.2.10.Halkodaları	36
2.2.11.Halkevlerinin Yayın Organları	37
2.2.12.Yabancı Devletlerin Gözünde Türkiye'deki Halkevleri.....	39
2.2.13.Halkevlerine Ait Sloganlar	42
2.2.14.Halkevleri ile Türk Tarih Kurumu Arasındaki Münasebetler	45
2.2.15.Halkevleri ile Türk Dil Kurumu Arasındaki Münasebetler.....	46
2.2.16.Halkevlerinin Kamuoyu Oluşturmada Üzerine Almış Oldukları Roller	47
2.2.17.Halkeleri'ne Yönelik Yapılan Eleştiriler ve Halkevlerinin Rağbet Görememesi Durumu	48
2.2.18.Halkevlerinin Kapatılması.....	53
2.2.19.Halkevlerinin İkinci Kez Açılması ve Karşılaşmış Olduğu Problemler	56
2.2.20.HALKEVLERİ ŞUBELERİ VE FAALİYET ALANLARI	59
2.2.20.1.Dil, Edebiyat ve Tarih Şubesi	59
2.2.20.2.Temsil Şubesi.....	60
2.2.20.3.Spor Şubesi	61
2.2.20.4.Sosyal Yardım Şubesi	62
2.2.20.5.Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi.....	64
2.2.20.6.Kütüphane ve Neşriyat Şubesi	65
2.2.20.7.Köycülük Şubesi	66
2.2.20.8.Müze ve Sergi Şubesi	67
2.2.20.9.Güzel Sanatlar Şubesi	68
2.2.21.MUŞ YEREL TARİHİ VE MUŞ'UN SOSYO-EKONOMİK VE KÜLTÜREL DURUMU	69
2.2.21.1.“Muş” Adının Anlamı.....	69
2.2.21.2.Muş'un Tarihçesi	70
2.2.21.3.Muş'un Coğrafi Yapısı	71
2.2.21.4. Muş'un Sosyal ve Kültürel Yapısı.....	71
2.2.21.5. Muş'un Ekonomik Yapısı.....	74
2.2.21.6.Muş'un Mimari Yapısı.....	76
2.2.22.Cumhuriyet Dönemi'nde Muş'ta Basın ve Yayın Organları (1923-1960)...	77
2.2.23.Muş'ta Yayımlanmış Olan Gazeteler	79
2.2.24.Atatürk Dönemi Muş Valileri (1923-1943).....	82
2.2.25.Atatürk Dönemi Muş Milletvekilleri (1920-1938).....	83
3.MUŞ HALKEVLERİ VE FAALİYETLERİ (1934-1951).....	84
3.1.Muş'ta Halkevi'nin Kuruluşu	84
3.2.Muş Halkevi'nin Teşkilat Yapısı ve Üyeleri	85
3.3.1935 Tarihindeki Kayıtlara Göre Muş Halkevi'ne Kayıtlı Üyelerin Mesleklerine Göre Sayısı (BCA.490.1.0.0/989.830.4).....	86
3.4.Muş Halkevinin 1935 Tarihinden 1936 Tarihine Kadarki Faaliyetleri	90
3.5.Muş Halkevi Bütçesi.....	90
3.6.Muş Halkevi Başkanları.....	92
3.7.Muş Halkevi Binası Sigortası İçin Gönderilen Para Yardımları	92
3.8.24 Şubat 1946 Pazar Günü Saat 15.00 ve 19.00'da Halkevlerinin 14.Yıldönümü Münasebetiyle Yapılan Müsamere Programları	96
3.9.Bulanık Halkevi'nin Kuruluşu.....	96
3.10.Bulanık Halkevi'nin Teşkilat Yapısı ve Üyeleri.....	97
3.11.Bulanık Halkevi'nin Birinci Altı Ay İçerisinde Yapmış Olduğu Faaliyetler	98

3.12.Tokat Mebusu Hasip Aytuna'nın Teftiş Raporu Doğrultusunda Bulanık Halkevi Şubelerinin Faaliyetleri.....	101
3.12.1.Bulanık Halkevi Temsil Şubesi Faaliyetleri:.....	101
3.12.2.Bulanık Halkevi Spor Şubesi Faaliyetleri:.....	101
3.12.3.Bulanık Halkevi Sosyal Yardım Şubesi Faaliyetleri:.....	102
3.12.4.Bulanık Halkevi Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi Faaliyetleri:.....	102
3.12.5.Bulanık Halkevi Kitap Saray ve Yayın Şubesi Faaliyetleri:.....	102
3.12.6.Bulanık Halkevi Köycülük Şubesi Faaliyetleri:.....	102
3.12.7.Bulanık Halkevi'nin 30 Haziran 1938 Tarihine Kadar Olan Faaliyetleri ..	102
3.13.1947 Yılında Muş'ta Açılan Halkodaları.....	105
3.14.Malazgirt Halkodası Kuruluşu.....	106
3.15.Malazgirt Halkodası Faaliyetleri	107
3.16.Muş Halkevi Bünyesi Altında Açılan Genç Kız ve Kadınlara Yönelik Sanat Okulu ve Köy Okulları Gezici Kursları Faaliyetleri Hakkında	109
3.17.Muş Halkevleri Bünyesi Altında Açılan Gece Kursları Faaliyetleri Hakkında....	109
3.18.Muş Halkevi Bünyesi Altında Açılacak Olan Türkçe Okuma Yazma Kursları İle İlgili Faaliyetler.....	110
3.19.Muş Halkevi Türkçe Okuma Yazma Kurslarına Yapılan Yardım Faaliyetleri Hakkında.....	111
3.20.1947 yılı Muş Merkez, Bulanık, Varto, Malazgirt, Til, Camili, Karağül, Büyüküstükran Halkodaları Bünyesinde Açılan Türkçe Okuma Yazma Kursları Faaliyetleri Hakkında.....	112
3.21.1949 Yılında Muş Halkevi Bünyesi Altında Açılan Zirink Köyü Halkodası Türkçe Okuma Yazma Kursları Faaliyetleri Hakkında	113
3.22.1949 Yılında Muş Halkevi Bünyesi Altında Açılan Hasköy Halkodası Türkçe Okuma Yazma Kursları Faaliyetleri Hakkında	114
3.23.1950 Yılında Varto Halkevi Bünyesi Altında Açılan Anir Köyü Halkodası Türkçe Okuma Yazma Kursları Faaliyetleri Hakkında	114
3.24.1950 Yılında Varto Halkevi Bünyesi Altında Açılan Bütüküstükran Köyü Halkodası Türkçe Okuma Yazma Kursları Faaliyetleri Hakkında.....	115
3.25.1950 Yılında Muş Halkevi Bünyesi Altında Açılan Malazgirt Halkodası Türkçe Okuma Yazma Kursları Faaliyetleri Hakkında	116
3.26.1950 Varto Halkevi Bünyesi Altında Açılan Türkçe Okuma Yazma Kursları Faaliyetleri Hakkında.....	116
3.27.1950 Yılında Malazgirt Halkevi Bünyesi Altında Açılan Düğnük Köyü Halkodası Türkçe Okuma Yazma Kursları Faaliyetleri Hakkında	116
3.28.1950 Yılı Bütçesi'nden Varto Halkevi ve Bünyesi Altında Açılan Anir, Zırnık, Büyüküstükran ve Malazgirt İlçesine Bağlı Düğnük Bucağı Halkodalarına Yapılan Yardımlar Hakkında	117
3.29.Hasköy Okulu Başöğretmeni Cezmi Sungur'un Türkçe Okuma Yazma Kurslarına Dair CHP Genel Sekreterliği Yüksek Katına Yazmış Olduğu Maruzat Hakkında	117
3.30.1948-1949 Ders Yılı Dönemi Muş Merkez Bucağı Sekavi Okulu Başöğretmeni Servet Develioğlu'nun Türkçe Okuma Yazma Kursları Hakkında CHP Genel Sekreterliği Yüksek Katına Yapmış Olduğu Maruzat Hakkında.....	118
3.31.Varto/Büyüküstükran Bucak Eğitmeni Halis Çelebi'nin Türkçe Okuma Yazma Kursları İle İlgili CHP Genel Sekreterliği Yüksek Katına Yazmış Olduğu Maruzat Hakkında.....	118
3.32.Muş, Bulanık, Varto Halkevleri İle Malazgirt Halkodası 1949 Yılı Türkçe Okuma Yazma Kursları I. Devresi İçin Yapılan Yardımları Gösteren Tablo	119
3.33.Varto Halkevi'nin Kuruluşu	119

3.34.Varto Halkevi Binası	120
3.35.Varto Halkevi'nin Teşkilat Yapısı ve Üyeleri	121
3.36.Varto Halkevi Faaliyetleri	122
3.37.Varto Halkevi Bütçesi'nin Genel Durumu	123
3.38.Varto'da Açılan Gece Okuma-Yazma Kursları İle İlgili Faaliyetler.....	124
3.39.Halkevlerinin Açılışının 12.Yıldönümü Münasebetiyle Varto Halkevince Düzenlenen Müsamere Programı.....	124
3.40.Malazgirt Halkodası Kütüphanesinde Mevcut Kitapların Adlarını ve Muharrirlerini Gösteren Liste	125
3.41.MUŞ HALKEVİ ŞUBELERİ VE FAALİYET ALANLARI.....	127
3.41.1.Dil, Tarih ve Edebiyat Şubesi Faaliyetleri:	127
3.41.2.Güzel Sanatlar (Ar) Şubesi Faaliyetleri.....	128
3.41.3.Müze-Sergi Şubesi Faaliyetleri	129
3.41.4.Köycülük Şubesi ve Faaliyetleri.....	130
3.41.5.Temsil (Gösterit) Şubesi Faaliyetleri.....	130
3.41.6.Kütüphane ve Neşriyat Şubesi Faaliyetleri	132
3.41.7.Sosyal Yardım Şubesi Faaliyetleri	132
3.41.8.Spor Şubesi Faaliyetleri.....	133
3.41.9.Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi Faaliyetleri	134
SONUÇ.....	136
EKLER.....	138
KAYNAKÇA (BİBLİYOGRAFYA)	149
ÖZGEÇMİŞ	153

KISALTMALAR**BCA:** Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi**CHF:** Cumhuriyet Halk Fırkası**CHP:** Cumhuriyet Halk Partisi**DP:** Demokrat Parti**M.Ö. :** Milattan Önce**PTT:** T.C Posta ve Telgraf Teşkilatı Genel Müdürlüğü**S:** Sayfa**SEKA:** Türkiye Selüloz ve Kâğıt Fabrikaları İşletmesi**SS:** Sayfa Sayısı**TBMM:** Türkiye Büyük Millet Meclisi**TDK:** Türk Dil Kurumu**TTK:** Türk Tarih Kurumu**Vb.** Ve benzeri

TABLOLAR DİZİNİ

- Tablo 1.**1940-1945 Yılları Arasında Açılan Halkevi ve Halkodaları Sayısı
- Tablo 2.**Yıllara Göre Açılan Halkodası Sayısı
- Tablo 3.**1937-1938 Yılları Arasında Açılan Yabancı Dil Kursları ve Öğrenci Sayıları
- Tablo 4.**1933-1938 yılları arasındaki Halkevleri kitap ve okuyucu sayısı
- Tablo 5.**Atatürk Dönemi Muş Valileri (1923-1943)
- Tablo 6.**Atatürk Dönemi Muş Milletvekilleri (1920-1938)
- Tablo 7.**1935 Yılı Muş Halkevi Komitelerinin Başkan ve Üyelerini Gösteren Tablo
- Tablo 8.**Muş Halkevi Yönetim Kurulu Üyeleri
- Tablo 9.**23 Şubat 1936 Pazar Günü Şubelere Katılan Üye Adedi İle Komite Üyelerini Gösteren Cetvel
- Tablo 10.**Muş Halkevinin 1935 Tarihinden 1936 Tarihine Kadar Yapmış Olduğu Şube ve Komite Toplantıları
- Tablo 11.**Muş Halkevinin Bazı Yıllara Ait Gelir-Gider Tablosu
- Tablo 12.**CHP Genel Sekreterliği'nden Muş Halkevine Ayrılan Ödenek Miktarları
- Tablo 13.**Muş Halkevi Başkanları Tablosu
- Tablo 14.**Muş Halkevinin 1935 Tarihinden 1936 Tarihine Kadar Okumuş Olduğu Kitap Sayıları, Türleri ve Okuyanların Mesleklerine Göre Dağılımı
- Tablo 15.**1936 Yılı Muş Hususi İdare Bütçelerinden Parti, Halkevi ve Hayır Kurumlarına Ayrılan Tahsisatı Gösteren Cetveller
- Tablo 16.**1938 Yılı Muş Hususi İdare Bütçelerinden Parti, Halkevi ve Hayır Kurumlarına Ayrılan Tahsisatı Gösteren Cetveller
- Tablo 17.**1939 Yılı Muş Hususi İdare Bütçelerinden Parti, Halkevi ve Hayır Kurumlarına Ayrılan Tahsisatı Gösteren Cetveller
- Tablo 18.**Vilayet Merkezleri ve Kaza Belediyelerinin 1939 Yılı Mali Bütçeleri Yekûnu İle Bu Bütçelerden Halkevleri ve Hayır Kurumları İçin Ayrılan Yardım Tahsisat Miktarlarını Gösteren Cetvel
- Tablo 19.**Bulanık Halkevi Yönetim Kurulu Listesi
- Tablo 20.**30 Haziran 1937 Tarihindenki Kayıtlara Göre Bulanık Halkevi'ne Kayıtlı Üyelerin Mesleklerine Göre Sayısı
- Tablo 21.**Bulanık İlçesi Halkevi Komitelerine Yeni Seçilen Başkan ve Üyelerin Adlarını Gösteren Liste
- Tablo 22.**Bulanık Halkevi'nde 30 Haziran 1937 Tarihinden 31 Kasım 1937 Tarihine Kadar Okunan Kitap Türleri ve Sayıları
- Tablo 23.**1943 Yılı Bulanık Halkevi Şube Başkanları ve Üyelerini Gösteren Tablo
- Tablo 24.**Bulanık Halkevi'nin 30 Haziran 1937 Tarihinden 31 Kasım 1937 Tarihine Kadarki Toplantı Faaliyetlerini Gösteren Tablo
- Tablo 25.**Bulanık Halkevi'nde 30 Haziran 1938 Tarihine Kadar Okunan Kitap Sayısı ve Türleri
- Tablo 26.**1947 Yılında Muş'ta Açılan Halkodalarını Gösteren Tablo
- Tablo 27.**Malazgirt Halkodası İdare Heyetini Gösteren Tablo
- Tablo 28.**Muş İli ve İlçelerinde Açılan Türkçe Okuma Yazma Kurslarını Gösteren Tablo
- Tablo 29.**1941 Yılı Varto Halkevi İdari Heyeti
- Tablo 30.**1942 Yılı Tefriş Raporu'na Göre Varto Halkevi İdare Heyeti

EKLER

EK-1. Varto Depremi'nden Etkilenen Büyüküstücran Köyü Halkodasına Ait Bilgiler

EK-2. Muş Halkevinde Verilen Konferanslar

EK-3. Muş İli ve Kazalarındaki Halkevlerinin Çalışma Raporları

EK-4. Muş Halkevi'nde Faaliyet Gösteren Şube Kollarına Ait Yazışmalar

1.GİRİŞ

Bu tez çalışmamda Cumhuriyet Tarihi'nin önemli eğitim kurumlarından biri olan Halkevlerinin tarihsel süreç içerisinde nasıl şekillendiğine, kendinden önceki; özellikle de Osmanlı eğitim kurumları ve Cumhuriyet dönemi ilk eğitim kurumlarından nasıl etkilenmiş olduğuna ve süreç içerisinde oluşumunu nasıl tamamlamaya çalıştığı gibi konulara aşama aşama değinmeye çalıştım.

Tezimi üç bölümden oluşacak şekilde hazırladım. Tezimin birinci bölümüne geçmeden önce tezin yazılış amacına, önemine ve tezi oluşturma sürecinde yararlanmış olduğum yöntem şekline değindim. Tezin birinci bölümünde ise eğitim kavramına, eğitim hakkında yapılan tanımlamalara ve aynı zamanda eğitim çeşitlerine değindim. Tezin ikinci bölümünde özellikle Osmanlı Devleti döneminde kurulmuş olan eğitim kurumlarına ve bu eğitim kurumlarının süreç içerisinde yaşadıkları gelişim ve dönüşümlere ve aynı zamanda Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte eğitim ve okullaşma alanlarında meydana gelen gelişmelere, günün şartlarına yönelik kurulan bu eğitim kurumlarının sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal açıdan ülkeye olan katkılarına, Halk ve Halkçılık kavramlarından Halkevlerine giden sürece, Halkevlerinin yabancı devletlerle olan ilişkilerine, Halkevlerinin Türk Dil Kurumu ve Türk Tarih Kurumu ile olan ilişkilerine, Halkevlerinin kamuoyu oluşturma sürecine ve Halkevlerine ait sloganlara, Halkevlerinin kapatılma sürecine, Halkevlerinin kendi bünyeleri altında açmış oldukları şubelerin hangi alana yönelik kurulduklarına, hangi faaliyetlerde bulduklarına ve kültürel, sosyal, ekonomik açıdan topluma sağlamış oldukları faydalara, Muş'un tarihsel geçmişine, "Muş" ilinin tarihsel süreç içerisinde hangi adlarla anıldığına, Muş'un coğrafi, sosyal, ekonomik, kültürel, idari ve mimari yapısına, Cumhuriyet döneminde Muş'taki basın ve yayın organlarına, gazetelere ve aynı zamanda Atatürk döneminde Muş'ta valilik ve milletvekilliği görevlerinde bulunmuş olan isimlere değindim. Tezin üçüncü ve aynı zamanda tezimin ana omurgasını oluşturan bu bölümde ise Muş Halkevinin kuruluşuna, kuruluş amaçlarına, idari teşkilat yapısına, Muş Halkevi bünyesi altında açılmış olan şubelerin faaliyetlerine, Muş halkına kültürel, sosyal, ekonomik açıardan getirilerine; Malazgirt Halkodası, Bulanık ve Varto Halkevlerinin kuruluşuna, kuruluş amaçlarına, idari teşkilat yapılarına, bünyeleri altında açılmış olan şubelerin faaliyetlerine; Muş Halkevi ve bünyesi altında açılmış olan Malazgirt Halkodası, Bulanık ve Varto Halkevlerinin Muş ili özelinde bölge halkına kültürel, sosyal, ekonomik açıardan sağlamış oldukları faydalara değindim.

1.1.ARAŞTIRMANIN AMACI

“Muş Halkevi ve Faaliyetleri (1934-1951)”adlı tez çalışmamı hazırlamamdaki temel amaç Cumhuriyet dönemi eğitim, kültür ve bilim yuvalarından biri olan Halkevlerinin kuruluşunu, kuruluş amaçlarını ülkeye olan getirileni özellikle de Millî Mücadeleden sonra ülkenin kültürel, sosyal, ekonomik ve siyasal açıdan kalkınmasındaki rolünü ortaya çıkarmak temel hedeflerimden biri olmuştur.

Halkevleri ülkenin sadece birer eğitim kurumlarından biri olmaktan öte aynı zamanda vatandaşların özellikle de gençlerin yeteneklerini, becerilerini ve yaratıcılıklarını özgürce ortaya koydukları birer yaşam alanı olmuştur. Halkevleri bir yandan ülkenin kültürel, sosyal, ekonomik açıdan gelişimine katkıda bulunmak isterken bir yandan da kurulan Yeni Türkiye Cumhuriyetinin yönetim anlayışını ve aynı zamanda Atatürk İlke ve İnkıpları halka benimsetmek amacıyla büyük uğraşlar vermiştir. Tek Parti Dönemi'nin kurucu parti özelliğini taşıyan CHF Halkevlerinin kurulmasına, teşkilatlanmasına ve ülke geneline yayılmasında büyük rol oynamıştır. CHF Halkevlerinin ülke genelinde hızlı bir şekilde yayılması adına önemli çalışmalar yürütmüştür. Vatandaşların eğitim-öğretim ihtiyaçlarını ülkenin en ücra köşesine taşımakta aracı rolü üstlenen CHP sadece bu özelliği ile yetinmekle kalmamış aynı zamanda vatandaşların yönetim kadroları ile olan bağlarını güçlendirmeye ve aydın-halk bütünleşmesini sağlama yolunda önemli adımlar atmıştır. Ülkenin birçok yerinde faaliyet gösteren Halkevlerinden biri de Muş Halkevi olmuştur. Muş Halkevi eğitim-öğretim, sosyal, kültürel, ekonomik alanlarda faaliyet gösteren Cumhuriyet Döneminde Doğu Anadolu'da kurulmuş olan önemli mihenk taşlarından birisi olmuştur. Bölge halkının hemen hemen her alanda gelişimine katkı sunan Muş Halkevi özellikle yerel anlamda bölge halkının eğitim-öğretim ve kültürel manada ilerlemesinde büyük rol üstlenmiştir. Özellikle bölgede açılan Türkçe Okuma-Yazma Kursları sayesinde vatandaşlar okuma-yazma öğrenmişler aynı zamanda sosyal, kültürel, sanatsal ve ekonomik açılardan kendilerini geliştirecek aktivitelerle uygulamalı olarak ilgilenmişlerdir. Muş Halkevi sayesinde vatandaşlar ülkede ve dünyada meydana gelen gelişmelerden haberdar olmuş bu sayede ülke ve dünya gündemini yakından takip etme imkânını elde etmişlerdir.

Sonuç olarak tezi yazmamdaki temel amaç Türk Eğitim Tarihinin önemli bilim, kültür, sanat yuvalarından biri olan Halkevlerini ontolojik açıdan inceleyerek genel manada Halkevlerinin mahalli anlamda ise Muş Halkevinin eğitim, kültür, sanat, ekonomik alanlardaki pragmatik getirilerini en basit anlamda gün yüzüne çıkarmak

istedim ve aynı zamanda siz değerli okuyucuların Halkevleri ile ilgili akıllarında kalan soru işaretlerini yanıtlamaya çalıştım.

1.2.ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

“Muş Halkevi ve Faaliyetleri (1934-1951)”adlı tez çalışmam ile Türk Eğitim Tarihinin önemli eğitim kurumlarından biri olan Halkevleri ile ilgili bilgiler ve eksik kalmış yönler giderilmeye çalışılmıştır. Halkevleri ile ilgili yazılmış olan makaleler, tezler ve literatürde yer alan birçok yazılı eser analiz edilmiş ve ortaya yeni bir ürün çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu manada ülkenin birçok yerinde açılan Halkevlerinden sadece biri olan Muş Halkevi her açıdan tetkik edilmiş ve Türk Eğitim Tarihi ile ilgili literatüre yeni bir ürün eklenmiştir.

Cumhuriyet Döneminde Millî Mücadele sürecinin siyasi, sosyal, kültürel, eğitim-öğretim açısından ülkeye yapmış olduğu zararların giderilmesi önemli bir sorun olarak görülmüştür. Bu bağlamda ülkenin topyekûn bir biçimde değişim ve dönüşüm yaşaması adına ülkenin birçok bölgesinde Halkevleri kurulmuştur. Halkevlerinin kuruluşu ülkenin sadece eğitim açısından gelişimi odaklı olmamış ülkede yaşayan tüm vatandaş ve gençlerin kendilerini hayatın her alanında geliştirmelerine olanak sağlayacak bir biçimde tasarlanmıştır. Yapmış olduğum bu tez çalışmasıyla eğitim tarihinin süreç içerisinde yaşamış olduğu gelişim ve dönüşümlere değinilmiş ve aynı zamanda eski ve yeni eğitim kurumlarındaki eğitim-öğretim anlayışının karşılaştırılma imkânı da sağlanmıştır. Eğitim ve öğretimin aynı zamanda kültürel, sosyal, sanatsal, ekonomik faaliyetlerin bir ülke için ne derece önemli olduğu Doğu Anadolu’da kurulan Muş Halkevlerinin ortaya koymuş olduğu faaliyetler bağlamında da açık bir şekilde aktarılmaya çalışılmıştır. Muş Halkevi sayesinde bölgede yaşayan vatandaşlar yaşanan tüm zorluklara rağmen yerel anlamda gelişimlerini sürdürerek bölgenin eksikliklerini yapmış oldukları faaliyetlerle gidermeye çalışmışlardır. Vatandaşlar Halkevi sayesinde bütünsel gelişimlerine katkıda bulunmuşlar bu manada her açıdan büyük gelişim kaydetmişlerdir.

Muş Halkevleri ile ilgili ortaya koymuş olduğum çalışma ile Halkevleri konusunda yapılmış olan çalışmalara katkı sunmak ve bu alandaki eksiklikleri kapatmak ve aynı zamanda bu konu ile ilgili sonradan yapılacak olan çalışmalara ışık tutmak çalışmamın ana önemini teşkil etmektedir. Türk Eğitim Tarihinde ve aynı zamanda Cumhuriyet tarihinde önemli bir yere sahip olan Halkevlerinin Türk Eğitim Tarihine getirilerini, bilimsel, kültürel, ekonomik, sosyal alanlarda ülkeye katkılarını aynı zamanda yerel bağlamda faydalarını ön plana çıkarmak ve bu saydığım özelliklerin Muş

Halkevi özelinde değerlendirilmesi araştırmamın önemli amaçları arasında yer almaktadır. Muş Halkevi özelinde yapılacak olan bu araştırmanın eğitim tarihi ile ilgili literatür araştırmalarına önemli katkıda bulunacağını düşünmekte ve arzu etmekteyim. Teşekkürlerimi sunarım.

1.3.ARAşTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu tez çalışmasını yaparken literatür taramasından yola çıkarak bu alanda eksik kalan yönleri ortaya çıkarmak amacıyla kitaplar, makaleleler, dergiler, eğitim tarihi ile ilgili yüksek lisans ve doktora tezleri önemli bir yol gösterici olmuştur. Aynı zamanda tez yazım sürecinde Başbakanlık Cumhuriyet Arřivinden de istifade ettim. Tezi oluşturma sürecinde yararlanmış olduğum tüm kaynakları ve aynı zamanda kaynak sahiplerini eksiksiz bir biçimde tezin son bölümünde açık bir şekilde belirttiğimi ifade etmek isterim.

1.EĞİTİM KAVRAMININ TANIMI VE EĞİTİM ÇEŞİTLERİ

1.1.Eğitim Nedir?

Toplumlar tarihsel süreç içerisinde kendi yaşam tarzını, kültürel özelliklerini, gelenek ve göreneklerini, örf ve adetlerini, siyasal, sosyal ve ekonomik özelliklerini coğrafyasını yansıtan bir eğitim anlayışı oluşturmuşlardır. Bu açıdan bakacak olursak eğer eğitim kavramı toplumdan topluma farklılık gösteren subjektif bir kavramdır diyebiliriz. Eğitim kavramına değinmeden önce öncelikle “Eğitim nedir?” sorusunu yanıtlamamız yanlış olmayacaktır. Tarihsel süreç içerisinde birçok düşünür, yazar, aydın eğitim kavramına farklı tanımlamalar getirmişlerdir. Örneğin Ziya Gökalp eğitimin temelde ailelerin aynı zamanda toplumların gelişiminde büyük rol oynadığını bireylerin sosyalleşmesi ve aynı zamanda bireylerin toplumla kaynaşmasında önemli bir rol üstlendiğini ifade eder. Ziya Gökalp eğitimi: *“Bir kavmin vicdanında yaşayan kıymet hükümlerinin toplamına, o kavmin kültürü denilir. Terbiye ise bu kültürü, o kavmin fertlerinde ruhi melekeler haline getirmektir.”* Şeklinde tanımlamıştır. Eğitim üzerine önemli çalışmalar yürütmüş olan Yahya Akyüz’e göre ise eğitim bireylere her yönden katkı sağlayan özellikle de bireylerin zihinsel, fiziksel, duygusal ve toplumsal özelliklerinin gelişimini sağlayan bir kurum olarak görülmüştür. Bir diğer düşünür olan Mümtaz Turhan ise eğitimi bireylerin toplumsal kültürü benimsemesi ve aynı zamanda sonraki kuşaklara aktarılması olarak tanımlamıştır. Eğitim kavramına açıklık getirmeye çalışan bir diğer düşünür Emre Kongar ise eğitimi: *“bir toplumun teknoloji ideoloji dengesini bireye aktarma yolu”* olarak ifade etmiştir. Yukarıdaki tanımlamalardan da anlaşılacağı üzere eğitim kavramının öznel bir anlam taşıdığı apaçık kendini göstermektedir. Eğitim kavramının bir diğer önemli özelliği de dinamik bir yapıya sahip olmasıdır diyebiliriz. Toplumun; sosyal, siyasal kültürel, ekonomik vb. alanlarda kendi içerisinde yaşamış olduğu her değişim ve dönüşüm sürecinde beraberinde o toplumun eğitim anlayışı da etkilenmektedir. Bu açıdan baktığımızda eğitimin toplumun ayrılmaz bir parçası olduğu da açık bir şekilde görülmektedir. Eğitim dediğimizde akıllarımıza ilk olarak okullar gelse de aslında eğitimin ilk olarak aileden başladığı gerçeğini göz ardı edemeyiz. Çünkü çocuklar dünyaya gözlerini açar açmaz kendilerini ilk olarak bir aile içerisinde bulurlar. Bundan dolayı çocuklar öncelikle aile çatısı altında yaşadıkları ile eğitim sürecine başlar diyebiliriz.(Şenkaloğlu,2021,s.25-26)

1.2.Eğitim Çeşitleri

Eğitim bir nevi bireylerin süreç içerisinde yaşantılar sonucu zihinsel, bedensel, duygusal, sosyal vb. alanlarda elde etmiş olduğu öğrenim sürecinin davranışları üzerinde meydana getirmiş olduğu etkiyi ifade etmektedir diyebiliriz. Bireylerin hayat boyu başlarından geçen evlenme, anne-baba olma, mesleki durum, yaşlılık ve aynı zamanda toplumsal ve bireysel anlamda yaşanan değişim ve dönüşümler karşısında hazır olabilmesi için ve bununla birlikte kendine özgü yetenek ve becerilerini ortaya çıkarabilmesi için planlı ve ardışık bir öğrenim süreci yaşaması ön koşuldur. Hayat boyu öğrenim sürecini ifade eden eğitim istendik olabileceği gibi tesadüfi bir öğrenme sürecini de ifade eder. Eğitim Formal ve İnfomal olmak üzere 2'ye ayrılmaktadır. (Öner,2014,s.35)

1.2.1.Formal Eğitim

Formal Eğitim belli bir plan ve amaç doğrultusunda meydana gelen öğrenme sürecini ifade eder. Formal eğitimde verilecek bilgi ve beceriler önceden hazırlanmış eğitim programları doğrultusunda belirli ilke ve kurallara bağlı olarak gerçekleştirilir. Formal eğitimde eğitimi veren kişi atanmış ya da seçilmiş bir öğretmen tarafından sürdürülür. Formal eğitimde bireyde istendik ve bilinçli bir şekilde davranış değişikliği meydana getirmek amaçlanmaktadır. Formal eğitim sürecinin devam ettiği belirli dönemlerde ve aynı zamanda sonucunda ölçme ve değerlendirme amaçlı sınavlar yapılmaktadır. Formal eğitim de kendi içerisinde Örgün Eğitim ve Yaygın Eğitim olmak üzere 2'ye ayrılmaktadır. (Öner,2014,s.36)

1.2.2.Örgün Eğitim

Örgün eğitim okul ya da okul özelliği taşıyan aynı zamanda Milli Eğitim Bakanlığının hedeflediği amaçlar doğrultusunda gerçekleştirilen eğitim sürecini ifade etmektedir. Örgün eğitimde belli bir plan ve program vardır. Örgün eğitim süreci okulöncesi eğitimden başlayarak lisansüstü eğitime kadar devam eder. Örgün eğitim kurumları içerisinde kreşler, anaokulları, ilkokullar, ortaokullar, genel ve mesleki-teknik liseler, üniversite fakülteleri, enstitüler ve yüksekokullar yer alır. (Öner,2014,s.36)

1.2.3.Yaygın Eğitim

Yaygın eğitim kavramı özellikle örgün eğitim sürecinden faydalanamamış veyahut örgün eğitimini tamamlayamamış bireylere yönelik örgün eğitime alternatif olarak verilen tüm eğitim faaliyetlerini ifade etmektedir. Yaygın eğitim faaliyetleri arasında hizmet içi eğitim faaliyetleri, köy biçki-dikiş kurları, çiftçilere verilen sulama ve gübreleme yöntemleri vb. faaliyetler yer almaktadır.(Öner,2014,s.36)

1.3.İnformal Eğitim

İnformal eğitim diğer bir adıyla formal olmayan eğitim bireylerin belli bir amaç, plan ve program olmadan gelişigüzel, tesadüfi olarak gerçekleştirmiş oldukları öğrenim sürecini ifade eder. Öğrenme ortamı aile, arkadaş ortamı, sokak veyahut herhangi bir yer olabilir. İnformal eğitim sürecinde istedik, olumlu bilgi ve davranışların yanında; istenmedik olumsuz ve zararlı davranışlarda öğrenilebilir. (Öner,2014,s.35)

2.CUMHURİYET DÖNEMİ ÖNCESİ VE CUMHURİYET DÖNEMİ EĞİTİM KURUMLARI VE MUŞ YEREL TARİHİ

2.1.Osmanlıda Eğitim Kurumları

2.1.1.Sıbyan Mektepleri

Osmanlı Devleti'nin ilk basamak eğitim kurumlarından olan Mektepler kelime manası olarak “yazı yazmanın öğrenildiği” yer anlamına gelmektedir. Gerçek manada ise Müslümanlar arasında eğitim-öğretim açısından ilk önce Kur'an öğrenimi gerektiği için “Kur'an öğrenilen yer” olarak bilinir. Osmanlı eğitim sisteminde ise ilk basamak eğitim kurumlarından olan bu mekteplere “ Sıbyan Mektepleri” adı verilmiştir. Osmanlı Devleti kendinden önceki Türk-İslam Devletleri eğitim sistemlerinden etkilenecek günümüz ilköğretim düzeyindeki ve aynı zamanda ilk okuma-yazma öğreniminin gerçekleştiği yer olan sıbyan mekteplerini kurmuşlardır. Osmanlı eğitim sisteminin önemli bir parçası olarak kurulan sıbyan mektepleri ülkenin tüm idari birimlerine hızla yayılmıştır. Bu mekteplere genelde 5-6 yaşlarındaki kız ve erkek çocuklar giderdi. Osmanlı vakfiye kayıtlarında bu mektepler “ Dârü't Talim”, “Muallimhane” ,”Mektep”, “Mektephane” adıyla yer almıştır. Osmanlı halkı ise bu mekteplere sayıca çok fazla olmalarından, hemen hemen her mahallede bulduklarından dolayı “Mahalle Mektebi” adını vermişlerdir. Aynı zamanda yapı olarak taştan yapılan bu mektepler halk arasında “Taş mektep” adı ile de anılmıştır. (Solak,2003,s.113-114)

2.1.2.Rüştiye Mektepleri

II. Mahmut Dönemi'nde açılmaya başlanan Rüştiye mektepleri günümüz eğitim sisteminin Ortaokul kademesini teşkil eder. Osmanlı Devleti'nde II. Mahmut Dönemi'nde kurulan askeri okullar ve aynı zamanda yükseköğretim niteliğindeki okullara öğrenci yetiştiren sıbyan mektepleri bu okullara öğrenci yetiştirmede istenilen eğitimi vermede yetersiz kalmaktaydı. Bu sorunu ortadan kaldırmak amacıyla 1838 yılında günümüz ortaokullarını teşkil eden “Rüştiye Mekteplerinin kurulması” kararlaştırılmıştır. Rüştiye mektepleri sıbyan mekteplerinin bir üst kademesi olarak kurulmuş eğitim kurumları özelliği taşımaktadır. Rüştiye kelimesi “erginlik, olgunluk” kavramlarını karşıladığından dolayı aynı zamanda burada eğitim gören öğrenciler reşit oluncaya yani yaşça olgunlaşınca kadar burada eğitim göreceklerinden ötürü bu mektepler “Rüştiye Mektepleri” adını almıştır. İstanbul'da açılan ilk rüştiye mektepleri “Mektebi-i Ulûm-ı Edebiye ve ülkede memur ihtiyacını karşılamak amacıyla açılan “Mektebi-i Maarif-i Adliye'dir. Sıbyan mekteplerinden Rüştiye mekteplerine geçiş yapılan bir sınav sonucunda gerçekleşirdi. Kız çocukların o yıllarda eğitim görmeleri

halk arasında pek hoş karşılanmazdı. Bundan dolayı sıbyan mekteplerinde erkek öğrenci sayısı kız öğrencilere oranla daha fazlaydı. Kız çocukları için sıbyan mekteplerinden sonra gidilecek bir eğitim-öğretim kademesi olmadığı için 1858 yılında İstanbul’da Osmanlı eğitim tarihinde bir ilk niteliği taşıyan bir “Kız Rüştüyesi” açılmıştır.(Memioğlu,2003,s.243-244)

2.1.3.İdadi Mektepleri

Osmanlı Devleti son dönem eğitim kurumlarından olan idadi mektepleri günümüz ortaöğretim kurumlarından olan lise ve dengi okullara denk düşmekteydi.”İdâd” sözcüğü Arapça bir kavram olup kelime manası olarak ”hazırlama ve yetiştirme” anlamlarını ifade etmektedir. İdadiler askeri idadiler ve mülki idadiler olarak ikiye ayrılmıştır. Askeri idadiler ilk olarak 1845 yılında açılmışken mülki idadiler ise ilk olarak 1873 yılında açılmıştır. İdadilerin kurulma amaçları arasında yüksekokullara öğrenci yetiştirmek vardır. İdadiler gerçek anlamda eğitim-öğretim hüviyetine 1869 yılında çıkarılan Maarifi-i Umumiye Nizamnâmesi ile kavuşmuştur.(Gülmez,2021,s.106-109)

Askeri İdadilerde amaç Osmanlı ordusunun yanı sıra mesleki, teknik yüksek ihtisas okullarına modern anlamda deneyimli, iyi eğitim görmüş öğrenciler yetiştirmektir.

İdadilerde dil, din, ırk, mezhep ayrımı yapılmaksızın tüm Osmanlı tebaası ailelerden öğrencilerin serbestçe eğitim görebilmesi sağlanmıştır.(Türk,2014,s.352)

1869 Maarifi-i Umumiye Nizamnamesine göre idadilerde Türkçe, Fransızca, Kimya, Resim, Tarih, Coğrafya, Hendese, Cebir, Mantık gibi dersler okutulmuştur. Dönemin Avrupa devletlerinden olan Fransa Osmanlı Devleti’nin laik eğitim sisteme ve Osmanlı eğitim sistemine geçişini desteklemiş; Osmanlı eğitim sistemindeki bu dönüşüme katkı sunmak amacıyla dönemin Fransa Milli Eğitim Bakanı Victor Duruy’un Osmanlı eğitim teşkilatlarını incelemesi ve aynı zamanda gelişimi adına gerekli tedbirleri alması için kendisinden bir proje yapmasını istemiştir. Victor Duruy hazırlamış olduğu projede Osmanlı eğitim sisteminin gelişimi açısından kütüphanelerin kurulmasını, üniversitelerin açılmasını ve aynı zamanda ortaöğretim kurumlarının yaygınlaşması gerekliliği gibi konular üzerinde durmuştur.(Gülmez,2021,s.108)

2.1.4.Medreseler

“Medrese” sözcüğü Arapça “derase” sözcüğünden türeme bir kavram olup “Medrese talebelerinin içinde oturup ders aldığı yapı” manasına gelmektedir. İslam tarihçileri ilk medresenin Selçuklu veziri Nizâmülmülk tarafından kurulduğunu ifade

ederler. Fakat Selçuklulardan önce Gazneliler de Nişabur'da medreseler kurduğundan ötürü bilinen ilk medresenin Nizâmülmülk tarafından yapıldığı bilgisine kesin gözüyle bakılmamaktadır. Tarihi kaynaklarda Medrese kavramı ilk olarak IX. asırda kullanılmış olsa da resmi olarak yani devlet tarafından kurulan bir oluşum mahiyetini Karahanlılar döneminde kazanmıştır. Selçuklu veziri Nizâmülmülk'ün kurduğu medreselerin talebelere ücretsiz eğitim sağlanması, ihtiyacı olan öğrencilere burs vermesi, öğrencilerin yatılı kalabilmesi gibi özelliklere sahip olması Nizâmülmülk Medresesi'ne İslam Tarihi'nin ilk üniversitesi kurumu özelliğini vermekteydi. Nizâmülmülk Medresesi adını kurucusu Nizâmülmülk'ten almıştır. Medresenin yapımına 1065 yılında başlanmış 1067 yılında yapımı sona ermiştir. Ebu İshak Şirazi Nizâmülmülk Medresesi'nin ilk müderrisidir. İslam tarihinde kurulan medreseler içerisinde vermiş oldukları dersler bakımından farklı isimlerle anılan yüksek nitelikte eğitim veren ihtisas medreseleri de vardı. Bu medreseler alanlarına göre Dâru'l Kurrâ, Dâru'l Hadis, Dâru't Tıp gibi farklı isimler almıştır. Osmanlı Devleti de İslam medreselerinden etkilenerek özellikle de Selçuklu medreselerinden etkilenerek medreseler inşa etmiştir. Osmanlı Devleti'nde medreseler devletin asker, memur, din adamı gibi birçok ihtiyacını karşılamaktaydı. Özellikle de kadı, müderris, imam, şeyhülislam, müftü gibi görevliler bu medreselerden çıkma meslek sahipleridir. Osmanlı Devleti'nde medrese öğretmenlerine "müderris", müderris yardımcılarına ise "muid" adı verilir. Osmanlı Devleti'nin bilinen ilk medresesi Orhan Gazi döneminde İznik'te kurulan "Orhan Gazi Medresesi" olarak bilinir; lakin Osmanlı tarihçilerinden olan Arif Bey Orhan Gazi Medresesi'nden önce Süleyman Paşa'nın İzmit'te inşa ettiği İzmit Medresesi'nin kurulan ilk medrese olduğunu ileri sürer. Orhan Gazi Medresesi'nin ilk medrese olduğu inancının medresenin halk tarafından daha çok bilinir olmasından kaynaklı olduğunu ifade eder. Bazı kaynaklar Orhan Gazi Medresesi'nin manastırken medreseye dönüştürüldüğünü ifade etse de durum hiç de böyle değildir. Çünkü Osmanlı vakfiyelerinde medresenin tek başına bir yapı olarak inşa edildiği kayıt altına alınmıştır. Orhan Gazi Medresesi'nin aynı zamanda Osmanlı'nın ilk müderrisi" Şerefüddin Davud b. Mahmud b. Muhammed Kayseri" yani bilinen adıyla Dâvûd-i Kayseri'dir.(Hızlı,1987,s.274-280)

2.1.5.Acemioğlanlar Ocağı

Osmanlı İmparatorluğu'nun "İmparatorluk" kimliğine sahip olmasında büyük bir önem taşıyan kurumlardan biri de askerlik müesseseleridir. Bu askeri müesseselerden bir tanesi de Yeniçeri Ocakları'dır. Yeniçeri Ocakları'na asker yetiştiren Acemioğlanlar

Ocağı da Osmanlı'nın temel askeri kuruluşudur. Bu kuruluş adını Acemi ve Oğlan sözcüklerinin birleşimi sonucu almıştır. Acemioğlanlar kelimesi savaşlarda esir düşen ve ocağa alınmak üzere ele geçirilen esirleri ve aynı zamanda Osmanlı'nın fethetmiş olduğu yerlerden getirmiş olduğu devşirme çocukları ifade ederdi. Savaşlardan elde edilen esirler ya da fethedilen yeni yerlerden getirilen devşirme çocuklar Acemioğlanlar ocağına hemen alınmazlardı bunlar arasından fiziki olarak sağlam, kuvvetli, herhangi bir engeli olmayan gençler öncelikle Osmanlı Devleti'nde yaşayan çiftçi bir ailenin yanında cüzi bir maaş karşılığında çalışır bu sırada da Türkçeyi, Türk örf ve adetlerini, Müslümanlığı iyice öğrendikten sonra Acemioğlanlar Ocağı'na alınırlardı. Acemioğlanlar Ocağı'nda ise kendilerine Osmanlı saray hizmetleri, ordu hizmetleri, sanatsal faaliyetler vb. hizmetler hakkında eğitim verilirdi. Osmanlı Devleti'nin ilk acemi ocağı ise Osmanlı padişahlarından I. Murat Dönemi'nde XIV. yüzyılda Gelibolu'da kurulmuştur. (Karataş,2019,s.944-945)

2.1.6.Enderun Mektebi

Enderun Mektebi Osmanlı Devleti'nde saray içinde kurulmuş önemli bir eğitim kuruluşu olarak bilinir. Osmanlı Devleti'nin üst düzey asker ve bürokratları bu eğitim kurumlarında yetişmişlerdir. Aynı zamanda devletin memur ve asker ihtiyaçları bu kurumdan karşılanmıştır. Osmanlı Devleti'nde ilk Enderun Mektebi II. Murat döneminde kurulmuştur. Lakin Enderun Mektebi'nin tam anlamıyla teşkilatlanması ve gerçek kimliğine kavuşması II. Mehmet yani Fatih Sultan Mehmet döneminde gerçekleşmiştir. Bu eğitim kurumları öğrenci ihtiyacını devşirme sistemi ile karşılamıştır. Hristiyan ailelerden Osmanlı Devleti'ne kazandırılan devşirme çocuklar Enderun Mektepleri 'ne hemen alınmazlardı. Bu çocuklar Türkçeyi, Türk örf ve adetlerini, Müslümanlığı iyice özümledikten sonra çeşitli saraylarda bireysel yeteneklerine göre dersler almışlardır. Henüz tam manasıyla tecrübe kazanmayan bu çocuklara "Acemi Oğlan" adı verilmiştir. Devşirme çocuklar belli bir eğitimden geçtikten sonra yani deneyim ve tecrübelerini arttırdıktan sonra "çıkma" usulü ile Osmanlı askeri teşkilatına alınırlardı. Fakat aralarında diğerlerine oranla üstün zekâlı ve daha becerikli olanlar Enderun Mektebi'ne alınırdı. Enderun Mektebi'nde vermiş oldukları dersler ve görevleri bakımından farklı odalar yer almaktaydı. Bu odalar Hazine Odası, Kiler Odası, Seferli Oda, Büyük Oda, Küçük Oda ve Has Oda gibi farklı odalardan oluşmaktaydı. Enderun Mektebi'nde öğrenciler 14 yıllık bir tahsil sürecinden geçirdi.14 yıllık öğrenim sürecinin 7-8 yılı hazırlık süreci olarak okutulurdu. Enderun Mektebi öğrenci kaynağını savaşlarda ele geçirmiş olduğu esirlerden ve fethettiği

toraklardaki Hristiyan ailelerden almış olup devşirme sistemi ile yetiştirdiği çocuklardan karşılardı. Enderun Mektebi'nde okuyan öğrencilerin yeme, içme, barınma ihtiyaçları ücretsiz bir şekilde karşılanmış aynı zamanda devlet tarafından kendilerine burs bağlanmıştı. Öğrencilerin okudukları kademe sayısı arttıkça almış oldukları burs miktarları da artmaktaydı. Enderun Mekteplerinde devletin sadece asker, memur, yüksek dereceli idarecilerin eğitimi ile ilgilenilmemiş aynı zamanda saray işleri, mesleki işler, sanatsal faaliyetler gibi konularda da eğitim verilmiştir.(Doğan,1997,s.415-418)

2.1.7.Mekteb-i Mülkiye

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde yaşanan modernleşme çabası eğitim-öğretim kurumlarında da kendisini hissettirmiştir. Osmanlı Devleti'nde devlet işlerinin belli bir disiplin çerçevesinde işlemesi için bazı eğitim kurumlarının gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu eğitim kurumlarından bir tanesi de Mektebi Mülkiye'dir. Mektebi Mülkiye'nin temelini dönemin Milli Eğitim Bakanı Sami Paşa atmıştır. Mektebi Mülkiye ilk olarak 1859 yılında eğitim-öğretim faaliyetlerine başlamıştır. Mektebi Mülkiye başlangıçta Osmanlı Devleti'nin diğer öğretim kademelerinden olan Rüştîye ve İdadi okulları arasında iki yıllık bir ortaöğretim kurumu olarak kurulmuştur. Mülkiye Mektebi kurulduktan sonra 4 Aralık 1877 yılında gelişim göstermiş üç sınıf idadi olarak eğitim vermiş iki sınıfı ise yüksekokul kimliğine kavuşmuştur. Mektep 1883 yılında yatılı okul özelliğine kavuşurken 1892 yılında ise okula bir sınıf daha ilave edilmiş mektebin öğrenim süresi altı yıla yükseltilmiştir. Mektebi-i Mülkiye 1913 yılında ise Paris Siyasal Bilgiler Okulu'ndan etkilenerek yeniden bir düzenleme geçirmiş ve eğitim öğretim faaliyetlerine bu okulu örnek alarak devam etmiştir. Mektep daha sonra ihtisas alanlarına göre Siyasi, Mali ve İdari şubelere ayrılmıştır. Mülkiye Mektebi 1915 yılında kapatılarak bütçesi Darülfünun ile birleştirilmiştir.1915 yılında kapatılan Mektebi-i Mülkiye 1918 yılında yeni bir kanunla tekrardan dönemin İçişleri Bakanlığı bünyesinde üç sınıftan teşekkül bir yüksekokul olarak açılmıştır. Mektep 1920 yılında tekrardan Maarif Nezareti bünyesine bağlanmıştır. Cumhuriyet'in ilanından sonra eğitim-kültür faaliyetlerinde yaşanan gelişmeler, devrim ve inkılaplar sonucunda mektebin Ankara'ya taşınması tartışmaları başlamıştır. Aslında bu düşünce 1930'lu yıllardan beri düşünüle gelmiştir. Sonuç olarak Cebeci'de 1934 yılında temeli atılan Mülkiye Mektebi 1935 yılında tamamlanmıştır. Daha sonra Mülkiye Mektebi'nin adı Atatürk'ün isteği doğrultusunda "Siyasal Bilgiler Okulu" olarak değiştirilmiştir. Siyasal Bilgiler Okulu'nda öğrenim süresi dört yıl olarak belirlenmiş ve aynı zamanda bina 1936-1937 eğitim-öğretim yılında ise günümüz binasında eğitim öğretim faaliyetlerine devam

etmiştir.23 Mart 1950 tarihinde çıkarılan 5627 sayılı kanun doğrultusunda Siyasal Bilgiler Okulu Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi ile birleştirilmiştir. Sonuç olarak temelleri Osmanlı Devleti döneminde atılan Mülkiye Mektebi hem Osmanlılar döneminde hem de Cumhuriyet döneminde ülkenin kaymakam, vali, bürokrat, idareci ve üst düzey siyasetçilerinin yetişmesinde önemli bir rol üstlenmiş eğitim-öğretim kurumları içerisinde yer almıştır.(Serin,1985,s.9-11)

2.1.8.Mekteb-i Osmani

Mektebi Osmani Osmanlı padişahlarından Abdülmecid döneminde Paris'te onun isteği doğrultusunda 1857 yılında açılmıştır.1859 yılında mektebin düzenlemiş olduğu bir ödül töreninde dönemin elçilik müsteşarı Agop Efendi Paris'te böyle bir mektebin kurulması gerekliliğinin padişah tarafından ortaya atıldığını ve aynı zamanda mektebin sağlam temeller üzerinde teşekkül edilmesinin padişah Abdülmecit Efendi ve yönetim kadrosu sayesinde gerçekleştiğini ifade eder. Mektebi-i Osmani 'de asker ve sivil talebelerin öğrenimi dışında devletin asker, subay, mühendis, idareci ihtiyacı da karşılanmak istenmiştir. Osmanlı Devleti'nin Paris'te böyle bir mektep açma fikrinin Paris'te kurulan Mısır Mektebi ve aynı zamanda Ermeniler tarafından öğrencilerin eğitimi için açılan Muradyan Mektebi'nin etkisinin olduğu düşünülmektedir. Mektebi Osmani açıldıktan sonra mektebin ilk müdürlük görevi Ali Nizami Bey'e verilir. Batılı eğitim anlayışı aynı zamanda modern eğitim almak masadıyla Paris'e gönderilen öğrencilerin giderleri bizzat devlet tarafından karşılanmıştır. Mektebi Osmani 'de tahsil süresi başlangıçta 3 yıl olarak belirlenmiştir. Eğitim-öğretim faaliyetleri açısından Fransız eğitim anlayışından etkilenen Mektebi Osmaninin 1.sınıfında Fransızca dilinin öğretimi diğer derslerden öncelikli olarak okutulması gereken bir ders olmuştur. Tarih, coğrafya dersleri de sınıfın diğer önemli dersleri arasında yerini almıştır. 1.yılın ikinci döneminde ise Aritmetik, Resim, Genel Coğrafya dersleri verilmiştir. Sonuç olarak Mektebi Osmaninin birinci yılı öğrencilerin hazırlık sınıfı olarak eğitim-öğretim faaliyetlerini sürdürmüştür. Mektebi Osmaninin ikinci senesinde ise mektep sivil ve askeri olarak iki kola ayrılmıştır. 2. yılda ise öğrencilere ortak ve özel dersler verilmiştir. Ortak derler: Fransızca, Tarih, Coğrafya, Fizik, Kimya derslerinden oluşmakta iken özel dersler ise Matematik, Tarih, Coğrafya derslerinden oluşmuştur. Öğretimin 3. kademesinde de mektep askeri ve sivil olmak üzere iki kola ayrılmıştır. 3. yılda da ortak ve özel dersler verilmiştir. Ortak dersler Tarih, Coğrafya, Fizik, Kimya ve Resim derslerinden oluşurken özel dersler ise Matematik ve Edebiyat derslerinden oluşmuştur. Paris'te kurulan Mektebi Osmani 'den eğitim ve öğretim açısından istenilen

verim alınamayınca aynı zamanda öğrenci giderlerinin artması sonucu onun yerine modern manada bir eğitim kurumunun kurulması kararlaştırılmış 1 Eylül 1868'de İstanbul'da Galatasaray Lisesi açılmıştır. Mektebi-i Osmani her ne kadar Osmanlı Devleti'nin hazırlık mahiyeti taşıyan bir okulu olarak kurulmuş olsa da aynı zamanda istenilen verimi vermemiş olsa da Osmanlı Devleti'nin Avrupa'da açmış olduğu ilk ve tek mekteptir.(Şişman,1986,s.85-118)

2.1.9.Darulmuaalimin

Osmanlı Devleti'nde Tanzimat Fermanı ile birlikte başlayan batılılaşma hareketleri kendisini eğitim-öğretim alanında da göstermiştir. Osmanlı Devleti'nin ilk eğitim kurumlarından olan medreseler artık konjonktürel olarak Osmanlı Devleti'nin eğitim-öğretim açısından gelişimi için yeterli değildi. Bundan ötürü Osmanlı aydın ve yöneticileri çağın gereksinimlerine uygun eğitim kurumlarının açılması amacıyla çalışmalar başlatmışlardır. Eğitim-öğretim kurumlarının daha disiplinli daha modern bir yapıya kavuşması aynı zamanda Osmanlı eğitim kurumlarının öğretmen ihtiyacını karşılamak amacıyla 16 Mart 1848 yılında Darulmuallimin-i Rüşdi adıyla ilk öğretmen okulu açılmıştır. Osmanlı Devleti'nde Fatih Sultan Mehmet döneminden itibaren süregelen ülkedeki öğretmen yetersizliği problemi Tanzimat döneminde üzerinde ciddi anlamda durulan konular arasında yerini almıştır. Darulmuallimler kurulduktan sonra okul hakkında belli düzenlemeleri içeren ilk kanun 1 Mayıs 1851 tarihinde Ahmet Cevdet Paşa tarafından çıkarılmıştır. Ahmet Cevdet Paşa okulları okul yapan asıl unsurun öğretmenler olduğunu ileri sürer.1851 Nizamnamesinde; Darulmuallimlerin idari ve ekonomik durumu, öğretmen adaylarının ekonomik ve sosyal hakları, öğrenci sayısı, öğrencilerin belli seviyede Arapça biliyor olması, öğrencilerin Farsça ve Matematik öğrenebilecek seviyede olması, okula girişin yapılacak bir sınav sonucu gerçekleşeceği, öğrencilerin belli bir ahlak ve terbiyeye sahip olması, tahsil süresinin 3 yıl olacağı, öğrencilerin yılda on ay ve haftada beş gün okula gideceği, mezun olduktan sonra rüştiyelerde çalışacaklarına dair güvencenin alınacağı ve bu durumu kabul etmezlerse Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde çalışamayacakları gibi hususlar üzerinde durulmuştur. Darulmuallimleri gerçek kimliğine kavuşturan asıl nizamname ise 1869 yılında çıkarılan Maarif-i Umumiye Nizamnamesi olmuştur.1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile Osmanlı eğitim kurumlarının her kademesi için geçerli düzenlemelere yer verilmiştir. Bu nizamname ile Osmanlı Devleti'nin öğretmen ihtiyacını karşılamak amacıyla eğitim-öğretimin tüm kademeleri için öğretmen yetiştiren büyük bir Darulmuallimin'in açılması düşünülmüştür.1869 Nizamnamesi ile birlikte aynı

zamanda kadın öğretmenlerin yetişmesi amacıyla “Darulmuallimat”adında bir okulun kurulması da sağlanmıştır. Sonuç olarak Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinde eğitim alanında yapılan önemli atılımlardan biri olan Darulmuallim okulları Osmanlı Devleti’nin modern eğitim kurumları arasında yer alır. Darulmuallim okulunun kurulmasıyla birlikte II. Mehmet döneminden beri devam eden öğretmen yetiştirme sorunu giderilmeye çalışılmış ve öğretmenlerin belli bir disiplin anlayışı çerçevesinde eğitimi sağlanmıştır.(Kaya,2013,s.36-37)

2.1.10.Darulmaarif

Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinde yaşanan batılılaşma ve modernleşme çabaları kendisini eğitim-ve öğretim alanında da yoğun bir şekilde hissettirmiştir. O döneme kadar Osmanlı’nın önemli eğitim kurumlarından olan mektep ve medreseler eğitim açısından artık istenilen verimi sağlayamamakta batının eğitim anlayışından uzak bir eğitim sistemi ile hareket etmekteydi. Bu yüzden 1839 yılında Tanzimat Fermanı’nın ilanı ile birlikte eğitimde modernleşme girişimlerine başlanmıştır. Bu modernleşme çabasının bir ürünü olarak ortaya çıkan okullardan bir tanesi de II. Mahmut’un eşi Bezmialem Valide Sultan’ın vakfettiği Dâru’l-Maârif okuludur. Bezmialem Valide Sultan’ın yapmış olduğu Dâru’l-Maârif Osmanlı Devleti’nin okul mimarisi olarak inşa edilen ilk binası olmuştur. Dâru’l Maarif kurulduğu ilk yıllarda “Valide Mektebi” ve “Valide Rüştüyesi” gibi farklı adlarla anılmıştır. Bir süre sonra okulun ilk müdürü Kemal Efendi’nin çabalarıyla Meclis-i Vâlâ’da alınan karar sonucunda okulun yeni adı Dâru’l Maarif olmuştur. Okul bir süre sonra Osmanlı’nın ilk sivil idadisi kimliğine kavuşmuştur. Darulmaarif eğitim-öğretim faaliyetlerine ilk olarak 21 Mart 1850 tarihinde başlamıştır. Darulmaarif’in açılışı dönemin gazetelerinden olan Takvim-i Vekayi gazetesine de konu olmuştur. Gazetede okulda fen ve eğitim derslerinin verileceğinden, Osmanlı’nın ilk üniversitesi olan Darülfunun’a öğrenci yetiştiren hazırlık okulu özelliği taşıyacağından, buradan mezun olanların Meclis-i Maarif Diploması ile herhangi bir sınav gereksiz devlette çalışma imkânına sahip olacağından bahsedilmiştir. Darulmaarif’te öğrenim süresi 3 yıl olarak belirlenmiştir. Osmanlı Devleti’nin Tanzimat ile birlikte batılılaşma ve modernleşme anlayışı çerçevesinde yetişen devlet memuru ihtiyacını karşılamak Darulmaarif’in önemli amaçları arasında yer almıştır. Darulmaarif’in kurulma amaçlarından olan bir diğer önemli konu da Osmanlı Devleti’nin ilk üniversitesi mahiyetinde olan Darülfunun’a öğrenci yetiştirmek olmuştur. Çünkü dönemin eğitim kurumlarından olan Rüştüyeler

Darülfünuna öğrenci yetiştirebilecek kapasiteye sahip değillerdi.(Mermertaş,2021,s.79-81)

2.1.11.Lisan Mektebi

Osmanlı Devleti'nde yabancı devletlerle olan diplomatik ilişkiler yabancı dil öğrenimini de zorunlu hale getirmiştir. Osmanlı Devleti'nin yabancı devletlerle olan ilişkileri başlangıçta Tercüme Odaları tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu tercüman odalarında tercüme işleri ile Fenerli Rum Ortodoks Beyler ilgilenmekteydi. Ülkenin diplomatik ilişkilerinde yabancı milletten tercümanların görevlendirilmesi siyasi ilişkilerde pek de iç açıcı bir durum değildi. Osmanlı Devleti'nde yabancı dil eğitime gereken önemin verilmemesi ve bu alanda eğitim veren kurumların yetersizliğinden dolayı bu görev Tercüme Odaları'na bırakılmıştır. Osmanlı Devleti'nde 1821 yılında Babıali Tercüme Odası kurulana dek tercüme işleri yabancılara bırakılmıştır. Osmanlı Devleti'nde Lisan Mektebi'nin açılması yönündeki ilk adım 17 Aralık 1824 yılında gerçekleştirilmiştir. Babıali Tercüme Odası başlangıçta Lisan Odası ve Tercüme Odası olmak üzere iki şubeye ayrılmıştır. Lisan Odasında dil öğrenimi gerçekleştirilmekte iken Tercüme Odası'nda ise Lisan Odası'ndan mezun olan tercümanlar çalışmaktaydılar. Babıali Tercüme Odası'nın yabancı dil eğitimi veren bir okul olma kimliğinden uzaklaşması sonucunda bir Lisan Mektebi'nin açılması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Lisan Mektebi'nin açılması hususundaki ilk girişimi 3 Mart 1866 tarihinde dönemin Milli Eğitim Bakanı Kemal Efendi gerçekleştirmiştir. Sonuç olarak Lisan Mektebi 26 Mart 1866 tarihinde sınavla seçilmiş 20 kişilik öğrenciden müteşekkil bir sınıf olarak eğitim-öğretim faaliyetlerine resmen başlamıştır. Lisan Mektebi kurulduğu ilk dönemlerde yabancı dil olarak sadece Fransızca ders vermiş fakat zamanla Rumca, Bulgarca, Ermenice dersler de vermeye başlamıştır. Lisan Mektebi'nde öğrenim süresi 4 yıl olarak belirlenmiştir. II. Abdülhamit döneminde ise Arapça dersi Lisan Mektebi müfredatında zorunlu ders olarak okutulmaya başlamıştır. Daha sonraları okul müfredatına Slavca, İngilizce, Almanca, Rusça gibi dersler de dâhil edilmiştir. Bu derslerden Arapça, Fransızca, Rumca, Ermenice dersleri zorunlu dersler arasındayken diğerleri seçmeli dersler olarak belirlenmiştir. Sonuç olarak Lisan Mektebi'nden mezun olanlar devletin yabancı dil gerektiren çeşitli kadrolarında çalışma imkânı bulmuşlardır. Aynı zamanda mektep çeşitli sorunlardan dolayı birkaç kez açılıp tekrardan kapatılmak zorunda kalmıştır.(Balcı,2008,s.83-88)

2.1.12.Yeniçeri Ocağı

Osmanlı Devleti'nin askeri eğitim veren kurumlarından bir tanesi de Yeniçeri Ocağı'dır. Yeniçeri Ocağı'nın kuruluş tarihi tam olarak bilinmemekle birlikte I.Murad döneminde Edirne ele geçirildikten kısa bir süre sonra 1362 ya da 1363 yıllarında kurulduğu düşünülmektedir. Orhan Gazi döneminde kurulan önemli askeri teşkilatlardan biri olan Yaya ve Müsellem Ordusu'nun Osmanlı Devleti'nin asker ihtiyacını karşılamada yetersiz kalması Yeniçeri Ocağı'nın kurulmasında önemli bir etken olmuştur. Yeniçeri Ocağı'nın asker ihtiyacı savaşta ele geçirilen esirlerden ve fethedilen bölgelerdeki Hristiyan ailelerin çocuklarından karşılanmaktaydı. Bu çocuklar doğrudan Yeniçeri Ocağı'na alınmazlar 3-5 yıl boyunca Müslüman Türk ailelerin yanında, Türk örf ve adetlerini, yaşayış tarzlarını ve aynı zamanda Müslümanlığı iyice içselleştirdikten sonra ocağa alınmaya başlanırlardı.(Maden,2015,s.174)

Yeniçeri Ocağı kurulduktan sonra asker sayısı bakımından sürekli artış göstermiştir. Ocak 16.yüzyılın sonlarına doğru gerçek manada teşkilatlanma özelliğine kavuşacaktır. Yeniçeriler askerlik görevlerini belli bir disiplin çerçevesinde icra etmek amacıyla evlenmemişler sadece askerlik göreviyle ilgilenmişlerdir. Yeniçeriler başlangıçta görevlerini belli bir disiplin çerçevesinde icra ederlerken XVI. yüzyılın ortalarına gelince nüfus bakımından sayıları artan Yeniçeriler devlet yönetiminde ve toplumsal hayatta söz sahibi olmaya başlamışlardır. Süreç içerisinde toplum içerisinde devlete karşı yaşanan en ufak başkaldırıda başrolü Yeniçeriler almaya başlamış ve bu durum aynı zamanda Yeniçerileri halk nazarında yönetime karşı bir güç unsuru haline getirmiştir. Yeniçerilerin devlet yönetimine, siyasete müdahalede bulunması Yeniçerilerin zamanla askerlik özelliklerinden uzaklaşmalarına, askeri yozlaşmaya yol açmıştır. Yeniçeri Ocağı'nda yaşanan bu bozulmalar toplumsal hayata da sirayet etmiştir. Askerler halkın malını gasp etmeye, yağmalamaya başlamış; içki içme, kumar oynama, tecavüz gibi uygunsuz davranışlar sergilemeye başlamışlardır. Yeniçeri Ocağı bir askerlik müessesesi olmaktan çıkmış bir nevi eşkıyaların yuvalandığı bir kurum haline gelmiştir. Zamanla ocak kendi içerisinde de bozulmalar, çözümler yaşamaya başlamıştır. Önceden Hristiyan ailelerden devşirilen çocuklar Yeniçeri Ocağı'na alınırken bu durum zamanla tamamen terkedilmiş bir süre sonra Müslüman çocuklar da ocağa alınmaya başlamıştır. Müslümanların Hristiyanlara oranla ocakta daha rahat hareket etmeleri zamanla emir komuta zincirinde bozulmalara yol açmıştır. Zamanla nüfus bakımından sayıları artan yeniçeriler devletin mali durumunu da olumsuz etkilemiş askerlerin maaşları ödenemez duruma gelmiştir. Sonuç olarak yeniçerilerin bu

disiplinsiz davranışları Osmanlı Devleti'ni yeni askeri arayışlara yöneltmiş ve II. Mahmut döneminde Yeniçeri Ocağı kaldırılarak yerine modern anlamda Asakir-i Mansure-i Muhammediye adında bir ordu kurulmuştur.(Yüksel,2017,s.272-292)

2.1.13.Mühendishane-i Bahr-i Hümayun

Osmanlı Devleti'nin modern ordu kurma çabaları sonucu ortaya çıkan diğer önemli eğitim kurumlarından bir tanesi de Mühendishane-i Bahri Hümayun 'dur. Bazı kaynaklarda Mühendishane-i Bahri Hümayun 'un 1773 yılında açıldığı ifade edilse de Fransız arşivlerinde mühendishanenin 1775 yılında açıldığı kayıt altına alınmıştır. Okulun öğretmenlerinden olan Cezayirli Seyyid Hasan Hoca'nın kendi kaleme almış olduğu bir risalede de okulun I.Abdülhamit Dönemi'nde açılmış olduğu yazar. Okul kurulduğu ilk yıllarda "Hendesehane ve Hendese Odası" gibi farklı isimlerle anılmıştır.1806 yılında okulun adı çıkarılan bir kanun sonucu "Mühendishane-i Bahri Hümayun" adını almıştır. Zaman içerisinde sürekli isim değiştiren okul Tanzimat'tan sonra da isim değişikliğine uğramıştır. Okul daha sonraları Mektebi-i Bahri ve Bahriye Mektebi gibi farklı isimlerle de anılmıştır. Okul 1845'te günümüz Deniz Harp Okulu'nun Heybeliada'da bulunan binasına taşınmış burada ilk, orta ve yüksek kademedeki öğrencilere denizcilik dersleri vermeye başlamıştır.(Gökçe,2022,s.5-6)

2.1.14.Mühendishane-i Berri-i Hümayun

III. Selim dönemi modernleşme çabalarını ifade eden "Nizam-ı Cedit" döneminin bir ürünü olarak ortaya çıkan kurumlardan birisi de Hasköy'de kurulan Mühendishane-i Berri Hümayun 'dur. Bu okul aynı zamanda Osmanlı Devleti'nin askeri kurumlarından olan Lağımcı ve Humbaracı Ocakları'nın eğitiminden sorumlu Kara Harp Okulu'nun da temelini oluşturmaktadır. Mühendishane-i Berri-i Hümayun Osmanlı Devleti'nin Mühendishane-i Bahr-i Hümayundan sonra açmış olduğu askeri mühendis yetiştiren ikinci teknik okulu olarak bilinir. Mühendishanede öğrencilere Matematik, Geometri, Arapça, Fransızca, Coğrafya gibi müstakil derslerin yanında; modern askerlik tertibi, top atıcılığı, lağımcılık, bina yapımı ve aynı zamanda yüksek matematik bilgisi gerektiren askeri ve teknik mühendislik dersleri de verilmiştir. Mühendishanede öğrenci ve öğretmenlerin hem ders öğretiminde yararlanabilecekleri hem de kendilerini geliştirebilecekleri bir de kütüphane oluşturulmuştur.(Beydilli, s.335-337)

Mühendishane-i Berri Hümayun 'un kurulma amacı Osmanlı Devleti'nin kara ordusuna topçu ve istihkâm subayları yetiştirmek aynı zamanda askeri mühendislik alanında batı tarzı modern bir eğitim imkânının yolunu açmak olmuştur. Mühendishane-

i Berri-i Hümayun 'da öğrenim süresi dört yıl olarak belirlenmiştir.(Acar, Bir & Kaçar,2016,s.6-8)

2.1.15.Darülfünun

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde özellikle de XIX. yüzyılda yoğunluk kazanan batılılaşma, modernleşme anlayışı doğrultusunda açtığı eğitim-öğretim kurumlarından bir tanesi de “Darülfünun” dur. Darülfünun kelime manası olarak “Fenler Evi” anlamına gelmektedir. Bu eğitim kurumunun kurulma amaçlarından birisi de dönemin batılı, modern anlayışı ile yetişmiş çağdaş öğrenciler yetiştirmek aynı zamanda Osmanlı Devleti'nin çeşitli alanlardaki memur ihtiyacını karşılamak olmuştur. Darülfünun 'un ilk temelleri 1846 yılında atılmış lakin okulun tamamıyla açılması 1863 yılında gerçekleşmiştir. Darülfünun 'un açıldığı ilk binanın 1865 yılında yapımı tamamlanınca bina dönemin Maliye Bakanlığı'na tesis edilmiştir. Bina Maliye Nezareti'ne devredilince Darülfünun Nuri Paşa Konağı'na taşınmış fakat burada çıkan talihsiz bir yangın sonucunda okulun 4000 civarı kitabı yok olmuş ve aynı zamanda okul kullanılamaz hale gelmiştir. Darülfünun çeşitli problemler sebebiyle kapatılıp tekrardan açılmıştır. Okul yayımlanan 1869 Maarif Nizamnamesi ile eğitim-öğretim faaliyetlerine tekrardan başlamıştır.1870 yılında “Darülfünun-ı Osmani” adıyla yeniden açılmış lakin 1873 yılında tekrardan kapatılmıştır.1874'te Galatasaray Lisesi'ne bağlı olarak “Darülfünun-ı Sultani” adıyla yeniden kurulmuş lakin 1879'da yeniden kapatılmıştır.1879'da kapatılan Darülfünun 21 yıl sonra bir daha kapatılmamak üzere 1900 yılında “Darülfünun-ı Şahane” adıyla Mülkiye Mektebi Binası'nda eğitim-öğretim faaliyetlerine başlamıştır. Darülfünun-ı Şahane Osmanlı Devleti'nin aynı zamanda ilk üniversite kimliğine sahip bir eğitim-öğretim kurumu olma özelliğine de sahiptir. Darülfünun 'un gerçek anlamda kurumsallaşmaya başlaması II. Meşrutiyet Dönemi'nde meydana gelmiştir. II. Meşrutiyet Dönemi'nde Darülfünun 'da yaşanan bu gelişmeler Arap ve Rumları da etkilemiş onlar da Darülfünuna benzer bir eğitim kurumu kurma yoluna gitmişlerdir.1908 yılında Tıp, Hukuk, Eczacılık, Dişçilik Fakülteleri de Darülfünuna bağlanmışlardır.(Olgun,2002,s.185-189)

2.1.16.Türk Ocakları

II. Meşrutiyet Dönemi'nde Osmanlı Devleti'nde kurulan en önemli kültürel kuruluşlardan birisi de 25 Mart 1912'de kurulan Türk Ocağı'dır. Türk Ocağı'nın kurulmasındaki temel amaç; Türklerin çok eski bir medeniyete dayandığını, tarihsel süreç içerisinde dünyanın dört bir yanına yayıldıklarını, çoğu uygarlığı etkilediklerini, zaman içerisinde birçok devlet kurduklarını Türk halkına öğretmek olmuştur. Türk

Ocağı Türk milliyetçiliğinin pratikteki yansımasının bir ürünü olarak kurulmuştur. Türk Ocakları 1908 yılında “*Türk Derneği*”, 1911 yılında ise “*Türk Yurdu*” gibi farklı isimler altında aynı amaç doğrultusunda faaliyetlerini sürdürmüştür. Türk Ocağı’nın kurulma fikrini ilk kez ortaya atan İstanbul’da Fransızca yayımlanan Jeune Turc (Genç Türk) adındaki gazetede yazılar yazan Celal Nuri (İleri) olmuştur. Celal Nuri’nin görüşünden etkilenen İstanbul Tıp Fakültesi öğrencileri Türk Ocağı kurulması fikrini pratiğe dökmek amacıyla dönemin aydınlarının desteğini alabilmek için bu aydınlara mektuplar göndermişlerdir. Bu mektuplarda sadece aydınların destek vermeleri istenmemiş aynı zamanda Türk gençlerinden de kendilerine bu konuda maddi ve manevi destek vermeleri istenmiştir. Yapılan davetler sonucunda toplantıya katılanlar arasında dönemin önde gelen aydınlarından Yusuf Akçura, Mehmet Emin Yurdakul, Mehmet Ali Tevfik, Eczacı Fuad Sabit, Ağaoğlu Ahmet ve iki tıbbiyeli öğrenci yer almış ve ocağın adı da Türk Ocağı olarak belirlenmiştir. Türk Ocağı’nın 1913 yılında çıkarılan tüzüğüne göre ocağın kurulma amaçları arasında; Türklerin ahlaki, toplumsal, bilimsel, kültürel, ekonomik açıdan gelişimini sağlamak, Türk dilinin yaygınlaştırılıp geliştirilmesi gerekliliği ve aynı zamanda hiçbir zaman siyasete karışmayacakları gibi maddeler yer almıştır. Ocak tüzükte yer alan bu amaçlarını gerçekleştirmek için; okullar inşa edecek, kulüpler açacak ve halkın buralarda bir araya toplanıp dersler, kitap ve dergiler, toplantı ve konferanslar yoluyla her alanda bilinçlendirilmesi sağlanacaktı. Türk Ocakları kurulduktan kısa bir süre sonra şube sayısı olarak hızla artış göstermiştir. Türk Ocakları’nın sayısı 1923 yılında 37 iken 1928 yılına gelindiğinde bu sayı 260 olmuştur. Türk Ocakları içerisinde en fazla faaliyet gösterenler İzmir, İstanbul, Ankara ve Adana’da yer alan şubeler olmuştur. Türk Ocakları en hararetli dönemlerini Balkan Savaşları ve I.Dünya Savaşı dönemlerinde yaşamıştır. Osmanlı Devleti’nin “Osmanlıcılık” anlayışı doğrultusunda hareket etmesinin Balkan Savaşları ve özellikle de I.Dünya Savaşı sırasında işe yaramadığı açık bir şekilde kendisini göstermiştir. Türk Ocakları bundan dolayı Türklerin içinde bulunduğu durumdan kurtulabilmenin ancak “Türkçülük” anlayışı doğrultusunda hareket edilmesi sonucu gerçekleşebileceğini ifade etmişlerdir. II. Meşrutiyet döneminden sonra kurulan dernekler içerisinde en uzun süre faaliyet gösteren dernek Türk Ocakları olmuştur. Türk Ocakları Türkçülük anlayışı doğrultusunda aynı zamanda kültürel faaliyetlerin hız kazanması için farklı isimlerde dergiler çıkarmıştır. Bu dergiler: Türk Sözü, Bilgi Mecmuası, Halka Doğru, Yeni Mecmua, Dergâh, Büyük Mecmua, Millî Tetebbular Mecmuasıdır.(Akyüz,1986,s.201-204)

Türk Ocakları'nın faaliyetleri sadece II. Meşrutiyet Dönemi ile sınırlı kalmamış, Milli Mücadele Dönemi ve aynı zamanda Cumhuriyet Dönemi'nin ilk yıllarında da devam etmiştir. Ocak Milli Mücadele Dönemi'nde Mustafa Kemal Atatürk'ün ve Türk halkının emperyalist güçlere karşı vermiş olduğu mücadelenin yanında yer almıştır. Millî Mücadele'nin zaferle sonuçlanmasından sonra kurulan Yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin temel prensiplerini, Atatürk İlke ve İnkılaplarını Türk halkına anlatmada ve bu prensiplerin halk tarafından benimsenip uygulanmasında Türk Ocakları'nın etkisi büyük olmuştur. Türk Ocakları 1927 yılında kendi tüzüğünde yaptığı değişiklikle artık CHF ile birlikte hareket edeceklerine dair bir madde çıkarmıştır. Türk Ocakları'nın zamanla amacından saparak CHF'nin siyasi bir kolu olarak hareket etmeye başlaması ocakların yakın zamanda kapanacaklarının ayak sesleri olmuştur. Ocaklar zamanla seçim faaliyetlerinde de yer almaya başlamış daha da ileri giderek seçimlere aday dahi çıkarmıştır. Türk Ocakları zamanla Türkçülük anlayışından uzaklaşarak Turancılık anlayışına doğru evrilince bu durum dönemin Sovyet yöneticileri tarafından ırkçı, PanTürkist bir hareket olarak değerlendirilmiş Sovyet yöneticiler ocakların Rusya'da bulunan Türklerle olan yakın münasebetinden endişenmiş bu hususta Türk yetkilileri bilgilendirmişlerdir.1930'lu yılların popüler totaliter ideolojilerinden olan Nazizm ve Faşizm ideolojilerinin de dünya genelini etkisi altına alması üzerine Türk Ocakları da bu durumdan payını almış ocağa üye gençler de bu totaliter ideolojilere ilgi duymaya başlamıştır.Sonuç olarak Türk Ocakları kuruluşundan Cumhuriyet Dönemi'nin ilk yıllarına değin Türk Milleti yararına önemli faaliyetlerde bulunmuştur. Fakat ocaklar yukarıda da belirttiğimiz hususlardan dolayı tüm mal varlığı CHF'ye aktarılarak 10 Nisan 1931'de kapatılmışlardır. Türk Ocakları kapatıldıktan sonra da onun yerine 19 Şubat 1932'de Halkevleri açılmaya başlamıştır.(Arıkan ve Deniz,2004,s.405-415)

2.2.CUMHURİYET DÖNEMİ EĞİTİM KURUMLARI (1923-1932)

2.2.1.Köy Muallim Mektepleri

Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte başlayan yenileşme hareketleri kendini eğitim-öğretim alanında da göstermiştir. Osmanlı Devleti'nden kalan eski eğitim kurumları artık dönemin gerisinde kalmaktaydı. Cumhuriyet rejiminin halkla bütünleşmesi gerekliliği eğitim-öğretim alanında çağdaşlaşma zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır.1927-1928 eğitim-öğretim yılında faaliyetlerine başlayan Köy Muallim Mektepleri bu yenileşme hareketinin bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Köy Muallim Mektepleri her ne kadar köylerin ilköğretim öğretmeni ihtiyacını karşılamak amacıyla açılmış olsalar da

aynı zamanda köylü vatandaşın her alanda gelişimine katkı sunmak için açılan okullardır. Köy Muallim Mekteplerinde öğrenim süresi 19 Ekim 1926 yılında yayımlanan Köy Muallim Mektepleri Talimatnamesi 'ne göre üç yıl olarak belirlenmiştir. Bu okullar aynı zamanda parasız ve yatılı okullar olarak faaliyet göstermişlerdir.1926 Köy Muallim Mektepleri Talimatnamesi 'ne göre bu okula girebilmek için bazı şartların taşınması gerekiyordu. Bu şartlar: Türk Olmak, ilkokulu bitirmiş olmak, on altı yaşından küçük yirmi yaşından büyük olmamak, öğretmenlik mesleğini icra edebilecek fiziksel ve ruhsal herhangi bir engele sahip olmamak.1927 Köy Muallim Mektepleri Talimatnamesi 'ne göre öğrencilere derslerde aile ve yurt bilgisi, köy hayatı, alışveriş, asayiş, köyün sağlığı, hayvan sevgisi, komşu köylerle ilişkiler, köyün başkentle olan münasebetleri, başkent'in idari teşkilat yapısı, TBMM'nin işleyişi, vergiler, askerlik vazifesi, Türkiye'nin iki önemli şehri olan İstanbul ve İzmir hakkında bilgiler, Türker'in ilk vatani, Türk Tarihi, Türk vatandaşlarının görevleri, komşu ülkelerle olan ilişkiler gibi dersler okutulmuştur.(Dilek,2016,s.99-105)

2.2.2.Millet Mektepleri

Cumhuriyet tarihinin bir diğer önemli eğitim-öğretim kuruluşlarından bir tanesi de Millet Mektepleridir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında eğitim-öğretim alanında yaşanan önemli sorunlardan birisi de eğitimde kullanılan dil problemiydi. Bilindiği üzere Cumhuriyet'in ilk yıllarında eğitim-öğretimde ağırlıklı olarak Osmanlı'dan kalma Arapça ve Farsça harfler kullanılmaktaydı. Ta ki Atatürk'ün 1 Kasım 1928 yılında Latin Harfleri 'ne geçişi ilan edeceği güne dek bu sorun devam edecekti. İşte Millet Mektepleri de bu dil problemini ortadan kaldırmak amacıyla 1 Ocak 1929'da açılmışlardır. Yeni Türk Alfabesinin halka öğretilmesinde Millet Mekteplerinin rolü oldukça fazladır. Bu mektepler sayesinde Yeni Türk Alfabesi ülkenin en ucra köşesinde yaşayan vatandaşlara öğretilmiş köylüsünden şehirlisine tüm yurttaşlar bu durumdan istifade etmiştir. Millet Mektepleri kendisine bağlı seyyar muallim mektepleri kurarak durumu müsait olmayan vatandaşlar için belli toplanma yerlerinde eğitim-öğretim faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Millet Mektepleri kurulduktan sonra Atatürk bu mekteplerin Genel Başkanlığı'na aynı zamanda Başöğretmenliği 'ne seçilmiştir. Millet Mektepleri ilköğretim çağını atlatmış yetişkin bireylere ders vermek amacıyla açılmışlardır. Cumhuriyet'in ilk yıllarında Arap Alfabesinden kaynaklı ülkede okuma-yazma oranları oldukça düşüktü bundan dolayı da Millet Mektepleri okuma-yazma kursları açarak halkın buralarda ücretsiz bir şekilde eğitim almalarını sağlamışlardır. Millet Mektepleri 11 Şubat 1929 tarihinde bu mekteplerden mezun olmuş vatandaşların

okuma-yazma becerisini artırmak amacıyla haftalık olarak yayımlanan “Halk Mecmuası” adında bir de dergi çıkarmıştır.(Bayraktutan,2020,s.125-135)

Millet Mektepleri bir süre sonra eğitim-öğretim faaliyetlerini artırmak amacıyla kendisine bağlı olarak; Köy Yatılı Mektepleri, Halk Okuma Odaları, A ve B Dershaneleri oluşturmuşlardır. Millet Mekteplerinin 1928-1933 yılları arasında eğitim-öğretime olan katkısını sayısal veriler doğrultusunda inceleyecek olursak; Bu yıllarda Millet Mektepleri ‘ne bağlı olarak açılan dersane sayıları ise şu şekilde idi: A şubesine bağlı olarak açılan erkek dersane sayısı 32.123 iken kadınlara ait dersane sayısı 11.996 idi. B şubesine bağlı erkek dersane sayısı 7876 iken kadın dershanelerin sayısı ise 2025 dershaneden oluşmaktaydı. Toplamda açılan dersane sayısı ise 54.020’dir.Bu dershanelerin A şubesinde 30.134 erkek, 7960 kadın öğretmen görev alırken; B şubesi dershanelerinde 6474 erkek, 2120 kadın öğretmen olmak üzere toplamda 46.688 öğretmen çalışmıştır. Bu dershanelere devam eden öğrenci sayılarına bakacak olursak; A kategorisi dershanelerine devam eden erkek öğrenci sayısı 1.254.176 kişi iken 702.870 kişisi ise kadın öğrencilerden oluşmaktaydı. B kategorisinde dershanelere devam eden erkek öğrenci sayısı 244.413 kişi iken bu sayı kadın öğrencilerde 104.007 kişiden oluşmaktaydı ve B dershanelerine devam eden erkek ve kadın öğrenci sayısı ise toplamda 2.305.466 kişidir. Bu dershanelerden başarılı olup diploma almaya hak kazanan öğrenci sayılarına bakacak olursak; A dershanelerinde 627.766 erkek, 276.294 kadın başarılı olup diploma almaya hak kazanırken; B dershanelerinde 157.339 erkek, 63.517 kadın başarılı olup diploma almaya hak kazanmıştır. Toplamda başarılı olup diploma almaya hak kazananların sayısı ise 1.124.916 kişiden oluşmuştur. Okul dışı eğitim-öğretim faaliyetlerinden yararlanarak sınava girip başarılı olan öğrenci sayıları ise A kategorisinde 76.141 erkek, 21.465 kadın öğrenciden oluşurken; B şubesinde ise 21.843 erkek, 2784 kadın öğrenciden oluşmaktaydı. Okul dışı eğitimden yararlanıp başarılı olanların toplam sayısı ise 122.233 öğrenciden oluşmuştur. Başarılı olup diploma almaya hak kazananların genel toplam sayılarını inceleyecek olursak; A kategorisinde 703.907 erkek, 297.759 kadın başarılı olup diploma almaya hak kazanırken B kategorisinde 179.183 erkek, 66.300 kadın başarılı olup diploma almaya hak kazanmıştır. Erkek olup diploma almaya hak kazananların toplam sayısı 883.090 kişi iken bu sayı kadınlarda 364.059 kişiden oluşmaktadır. Mezun olan toplam erkek ve kadın sayısı ise 1.247.149 kişiden oluşmaktadır. Sonuç olarak baktığımızda 1928-1933 yılları arasında dershaneye devam eden 2.305.466 kişiden 1.247.149 kişi başarılı olup diploma almaya hak kazanırken 1.058.317 kişi ise diploma alamamıştır. Sayısal

verilerden anlaşılacağı üzere Millet Mekteplerinin eğitim-öğretime sağladığı faydalar yadsınamaz. Mille Mektepleri her ne kadar 1936 yılına kadar eğitim-öğretim faaliyetlerini sürdürse de hem dersane sayısı olarak hem de öğrenci sayısı olarak günbegün azalmaya başlamıştır.1928-1929 yıllarında dersane sayısı 20.489 iken bu sayı 1935-1936 yıllarında 2274'e kadar düşmüştür. Öğrenci sayıları ise 1928-1929 yıllarında 1.045.500 kişi iken bu sayı 1935-1936 yıllarında ise 59.206' ya kadar düşmüştür. Görüldüğü üzere Millet Mektepleri 'ne olan ilgi günden güne azalmıştır.(Yüceer,2002,s.21-31)

2.2.3."Halk" ve "Halkçılık" Kavramları İle Atatürk'ün "Halkçılık İlkesi"nin Tanımı

Cumhuriyet Dönemi önemli eğitim ve kültür yuvalarından birisi olan Halkevlerine geçmeden önce "*Halk*" ve "*Halkçılık*" kavramları, üzerinde durulması gereken önemli kavramlar arasında yer almaktadır. "*Halk*" kavramı hakkında geçmişten günümüze birçok yorumlama ve tanımlamalara gidilmiştir. Yapılan tanımlardan yola çıkarak "*Halk*" sözcüğü genel manada: "*Belirli bir yer ve zamanda yaşayan insanların kendi çıkarları doğrultusunda bir sosyo-ekonomik çıkar dayanışma içerisine girmeleri sonucunda meydana getirdikleri insan topluluğudur*" şeklinde ifade edilmektedir. Halk kavramı hakkında sözcüklerde de 3 farklı tanımlama yapılmıştır. Bu tanımlamalardan birincisi: "*Belli sınırlar içerisinde yaşayan insan topluluğu*" ikincisi: "*Aynı yerde toplanmış kimselerin tümü*" üçüncü ve son olarak ise "*Aydın ve memurlar dışında kalan kitleler*" şeklinde ifadeler kullanılmıştır. "*Halk*" kelimesi kadar diğer bir önemli kavram da "*Halkçılık*" kavramıdır. "*Halkçılık*" kavramı hakkında ise: "*İşçi, köylü gibi çalışarak emeğinin karşılığı ile hayatını devam ettiren toplumsal grupların haklarını koruyan bir akımdır.*" Şeklinde ifade kullanılmıştır. "*Halk*" ve "*Halkçılık*" kavramlarının üzerinde sosyal bilimciler de bazı tanımlamalar yapmışlardır. Sosyal bilimcilere göre "*Halk ve Halkçılık*" kavramı üzerine: "*Kültürleri ortak ve kuvvetli olan, aynı kökten gelen birçok soy ve kavmin bir araya gelerek oluşturdukları toplumsal zümrelerdir*" şeklinde bir ifade kullanılmıştır. Tüm bu tanımlamalardan yola çıkarsak eğer halk kavramı; beraber ve aynı amaç doğrultusundaki insanların uzun yıllar boyunca kardeşçe birlik ve beraberlik içinde yaşamalarını ifade etmektedir diyebiliriz. Halk, bir nevi aynı örf-adet, gelenek-görenek, dil, din, tarih unsurlarında bütünleşmiş insan topluluğudur aynı zamanda. Halk ve Halkçılık kavramları görüldüğü üzere subjektif bir anlam ifade etmektedir. Bu kavramlar üzerindeki tanımlamalar her ülke ve devlet adamları tarafından da değişiklik göstermiştir. Bazı devlet adamları ülkede yaşayan

halkı birlik ve beraberlik içinde bir arada tutabilmek amacıyla “*Halkçılık*” ilkesi ve politikası doğrultusunda hareket etmiştir. Halkçılık ilkesini başarılı bir şekilde uygulayan devlet adamlarının başında da Atatürk gelmektedir. Atatürk’ün halkçılık politikasının temelleri Milli Mücadele Dönemi’ne dayanmaktadır. Atatürk halkı için tüm askeri rütbelerini bir kenara bırakarak “*sine-i millete*” çekilmiştir. Bu durumda, Atatürk’ün “*Halkçı*” bir devlet adamı olduğunun ve aynı zamanda “*Halkçılık*” politikası ve ilkesi doğrultusunda hareket ettiğinin apaçık bir göstergesidir. Atatürk ülkeyi düşman işgalinden kurtarmak amacıyla tüm kariyerini bir kenara bırakarak halkın yanında halkla birlikte hareket etmiştir. Atatürk gerçekleştirdiği bir konuşma sırasında şu sözleri ifade etmiştir: “*İç politikamızda, yolumuz olan halkçılık, kısacası ulusu kendi yazgısına egemen kılmak, ilkesi anayasamızda saptanmıştır. Bu yasayı ve bu yasadan dallanmış yasaları bir an önce çıkararak uygulamaya çalışacağız.*” Atatürk yine bir başka konuşmasında “*Bizim halkımız çok temiz yürekli, çok soylu ruhlu, ilerlemeye çok yetenekli bir halktır. Bu halk eğer bir kez karşısındakilerin, özdenlikle kendilerine hizmet ettiklerine inanırsa her türlü eylemi hemen benimser. Bunun için gençlerin her şeyden önce ulusa güven vermeleri gerekir... Sanırım bugünkü varlığımızın temel niteliği ulusun eğilimlerini tanıtılmıştır. O da halkçılıktır ve halk hükümetidir. Hükümetin halkın eline geçmesidir. İdareyi halka vermeye çalışalım.*” Demiştir. Görüldüğü gibi Atatürk konuşmalarında halk egemenliğinden bahsetmiş ve halkın egemenlik hakların anayasa ile koruma altına alındığını; aynı zamanda Türk gençlerinin de ülkenin gelişmesi ve ilerlemesi için ellerini taşın altına koymaları gerektiği üzerinde durmuştur. Sonuç olarak Atatürk ülkenin muasır medeniyetler seviyesine ulaşabilmesini egemenliğin halkın elinde olmasına bağlamıştır.(Atsız,2019,s.15-16)

2.2.4.”Halkçılık”İlkesinden Halkevlerine Giden Süreç

Cumhuriyet’in ilk yıllarından itibaren Türkiye’de 19 Şubat tarihi her yıl “*Halkevleri Günü*” olarak kutlanmaktadır. Çünkü 19 Şubat 1932 tarihinde başta 14 ilde olmak üzere daha sonradan yurdun dört bir yanında halkevleri açılmıştır. Halkevleri Atatürk’ün Halkçılık ilkesinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Günümüz Türkiye’sini anlamlandırabilmemiz için Cumhuriyet Dönemi öncesini özellikle Millî Mücadele Dönemi’nde yaşanan zorlukları, işgal dönemlerini ve bu işgallere karşı halkın vermiş olduğu mücadeleleri anlamak gerekir. Çünkü Cumhuriyet rejimi ve ülkede gerçekleşecek olan değişim ve dönüşümler halkın vermiş olduğu bu mücadelelerin sonucunda ortaya çıkmıştır. Atatürk’ün liderliğinde çıkarılmış olan bu ilke ve inkılaplar

kendiliğinden ortaya çıkmamış; tüm halkın emperyalizme karşı vermiş oldukları üstün mücadelelerin bir meyvesi olarak ortaya çıkmıştır. Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın başarılı bir şekilde tamamlanması sonucunda; özellikle Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte ülke hızlı bir biçimde gelişmiştir. Atatürk'ün önderliğinde gerçekleşen bu değişimler vatandaşların da desteğiyle daha oturaklı bir hal almıştır. Atatürk'ün siyasi hayatını üç aşamada incelemek yanlış olmayacaktır. Birinci aşama; 1919-1923 yıllarını yani Millî Mücadele yıllarını kapsamaktadır. İkinci aşama; 1923-1930 yıllarını yani Cumhuriyet'in başlangıç yıllarını kapsamaktadır. Üçüncü ve son aşama ise; 1930-1938 yıllarını yani Cumhuriyet Dönemi ilke ve inkılaplarının yoğun bir şekilde yaşandığı teşkilatlanma dönemini kapsamaktadır. Özellikle üçüncü ve son aşama olan teşkilatlanma döneminde ülkede birçok değişim ve dönüşümler meydana gelmiştir. Atatürk'ün direktifleri sonucunda kurulan ve halkın partisi olarak da bilinen CHP'nin kurulması da siyasi alanda yaşanan önemli bir gelişme olarak karşımıza çıkmaktadır. Cumhuriyet Halk Partisi adında da yer aldığı gibi ülkeyi halkçılık anlayışı doğrultusunda şekillendirmeye çalışmıştır. Atatürk; Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk anayasası olan Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nu da halkçı anlayış doğrultusunda *"Halkçılık Beyannamesi"* adı altında hazırlamış ve TBMM'ye sunmuştur. Yeni kurulmuş olan Türkiye Cumhuriyeti her ne kadar ulus devlet anlayışı doğrultusunda kurulmuş olsa da aslında *"Halkçılık"* anlayışının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Yeni Türkiye Devleti'nin yönetim şekli olan Cumhuriyet de zaten kelime anlamı olarak *"Halkın kendi kendini yönetmesi"* anlamına gelmektedir. Halkçılık anlayışının bir gereği olarak ortaya çıkan Cumhuriyet dönemi kuruluşlarından birisi de 19 Şubat 1932 tarihinde açılacak olan Halkevleri olmuştur. Atatürk halkevlerinin açılışı hakkında: *"Halkevleri ile vatandaşa kucak açılması sayesinde ülke düzeyinde önemli bir toplumsal ve kültürel devrim yapılmıştır."* Şeklinde ifade kullanmıştır. Halkevleri Cumhuriyet dönemi yenileşme hareketinin tabanından yani halkın uğraşları ve aynı zamanda mücadelesi sonucu eğitim ve kültür alanında kurulmuş olan bir müessesedir. Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte özellikle tek parti iktidarı döneminde yani CHP iktidarı döneminin ilk yıllarında ülke yönetimi sadece parti yöneticilerinin inisiyatifi eline geçmiştir. Halk partisi olarak kurulan CHP bu çizgisinden uzaklaşmaya başlayınca Atatürk bu duruma tepki göstererek vatandaşın sorunlarını yakından görmek maksadıyla ülkenin birçok yerine yurt gezileri düzenlemiştir. Böylelikle CHP ile halk arasındaki kopukluk yerinde teşhis edilerek Halkevleri gibi bir kurumun kurulmasını sağlamıştır. Halkevlerinin kurulması CHP ile halk kitlesi arasında adeta bir köprü vazifesi görmüştür. Halkevlerinin kurulması ile

birlikte bu kurumdan birçok memur, öğretmen, aydın ve aynı zamanda sanatçının yetişmesi sağlanmıştır. Halkevleri bir süre sonra devletin önemli kademelerinde görev alacak siyasetçi ve bürokratların da yetişmesini sağlayacak; böylece devlet-halk bütünleşmesi sağlanmış olacaktır. Halkevleri sayesinde Cumhuriyet yönetimi daha da pekişmiş; yönetimin halktan kopmasının önüne geçilmiştir. Halkevleri aynı zamanda ülke yönetimi ile halk arasında bir iletişim ağı oluşturarak vatandaşların ülke içerisinde yaşanan gelişmelerden haberdar olmasını sağlamış ve vatandaşların çok yönlü gelişimine de katkıda bulunmuştur.(Çeçen,2018,s.74-82)

2.2.5.Halkevlerinin Açılması

Cumhuriyet Tarihi'nin önemli eğitim-öğretim kurumlarından birisi de halkevleridir. Bilindiği üzere Osmanlı Devleti tarihsel süreç içerisinde önemli savaşlar yaşamış ve bu durum devleti siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel alanlarda oldukça etkilemiştir. Avrupa ise yaşadığı atılımlarla özellikle de Fransız Devrimi ve Sanayi İnkılabı gibi gelişmelerle birlikte kendi dinamizmini oluşturup zamanla daha da güçlenmiş ve aynı zamanda modernleşmiştir. Yaşanan bu gelişmeler Avrupa'ya olumlu yansırken Osmanlı Devleti'ni ise emperyal güçlerin odak noktası haline getirmiştir. Bu durum kendisini Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde yaşanan Balkan Savaşları, I.Cihan Harbi ve aynı zamanda Millî Mücadele yıllarında apaçık bir şekilde göstermiştir. Lakin yaşanan bunca engellere rağmen emperyal güçler emellerine ulaşamamış Milli Mücadele'de Türk Milleti galip gelmiştir. Millî Mücadele'nin zaferle sonuçlanması ile birlikte bir süre sonra Osmanlı Devleti de yıkılarak yerine Türkiye Cumhuriyeti kurulmuştur. Yaşanan bunca badirelerden sonra Türkiye Cumhuriyeti artık siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel atılımlar gerçekleştirip hızla gelişim sağlamalıydı. Halkevleri de Cumhuriyet Dönemi'nin eğitsel ve kültürel alanda yaşanan atılımları sonucu ortaya çıkmış kurumlardan bir tanesidir. Osmanlı Devleti ise son dönemlerinde kendi içerisinde yaşadığı kültürel çözülmeyi 1912 yılında kurulan Türk Ocakları ile ortadan kaldırmaya çalışmıştır. Türk Ocakları Osmanlı Devleti'ndeki "Osmanlıcılık" anlayışının Osmanlı halkını bir arada tutmada yeterli olmadığını ileri sürerek Osmanlı'yı bir arada tutacak anlayışın "Türkçülük ve Turancılık" anlayışı doğrultusunda gerçekleşebileceğini ileri sürmüştür. Türk halkını bir arada tutabilmenin milli dil ve milli tarihin iyice özümsemesinden ve bu doğrultuda yapılacak çalışmalarla birlikte gerçekleşebileceğini savunmuşlardır. Osmanlı döneminde kurulan Ocakların faaliyetleri sadece Osmanlı'nın son dönemleriyle sınırlı kalmamıştır. Millî Mücadele Dönemi'nde de Ocakta yer alan kadın olsun erkek olsun tüm üyeler toplantı, konferans ve mitingler

aracılığı ile sömürgeci devletlerin işgallerine karşı tepkilerini sert bir biçimde ifade etmişlerdir. Öyle ki işgallere karşı ilk silahlı direniş fikri dahi Ocaklarda ortaya çıkmıştır. Ocaklar faaliyetlerini Cumhuriyet Dönemi'nde de sürdürmüş Atatürk İlke ve Devrimlerinin Türk halkına benimsetilmesinde büyük rol oynamışlardır. Ocaklar kuruluşundan Cumhuriyet Dönemi'ne değin "Türkçülük" ve "Milliyetçilik" anlayışı doğrultusunda hareket ediyordu fakat Cumhuriyet Dönemi'nde artık yeni anlayış ortaya çıkmıştı o da "Halkçılık" idi. Bundan dolayı Cumhuriyet Dönemi'nde Milliyetçilik ve Halkçılık anlayışlarını bir arada barındıran ve bu doğrultuda hareket eden yeni müesseselere gereksinim duyulmuştur. Ocaklar zamanla kendi misyonu dışına çıkarak siyasete girmiş CHF'nin siyasi uzantısı olan kuruluşlar olmuşlardır. Sonuç olarak Türk Ocakları 10 Ocak 1931 yılında kendisini feshetmiş ve tüm mal varlığı da CHF'ye devredilmiştir. Türk Ocakları kapatıldıktan sonra onun görevini üstlenecek yeni kurum olan Halkevleri kurulmuştur. Halkevlerinin kurulma teklifi CHF'nin 1931 yılında toplanan III. Büyük Kongresinde gündeme getirilmiş ve teklif kongrenin 17.05.1931 tarihli oturumunda oy birliği ile kabul edilmiştir. Halkevlerinin kurulacağı fikri kesinleştikten sonra artık bu yöndeki çalışmalar hız kazanmış ve halkevlerini kurma görevi ise Reşit Galip'e verilmiştir. Reşit Galip ve arkadaşlarının 1932 yılında yapmış oldukları toplantı sonucunda ilk Halkevleri Teşkilat, İdare ve Mesai Talimatnamesi hazırlanmıştır. Talimatnamede yer alan maddeler şunlardı: Halkevleri 'ne fırkaya üye olan ve olmayan herkes katılabilir. Halkevlerinin idarecileri fırkaya üye olmalıdır. Halkevlerinin idare heyetine memurlar da katılabilir. Halkevlerinin açılmasından Fırka İdare Heyeti sorumluyken; kuruluş, biçim ve yapılandırılması ise Vilayet İdare Heyetlerinin görevleri arasındadır. Ankara Halkevi Başkanı'nı ise Fırka Genel İdare Heyeti seçmelidir. Halkevlerinin kurulması kendisine bağlı şubelerin faaliyetleri için gerekli koşulların sağlanması ve aynı zamanda tesis, parasal problemlerin giderilmesi gerekmektedir. Bir yer de Halkevi açılabilmesi için en az üç şubesinin faal durumda olması gerekmektedir. Açılan halkevlerinin giderlerini vilayet fırka heyetleri karşılayacaktır. Halkevlerinde CHF ilkelerine ters düşmeyen ve aynı zamanda hiçbir parti ile ilişkisi olmayan toplantılar serbestçe düzenlenebilir. Halkevlerinde içki içme, kumar oynama gibi benzeri kötü alışkanlıklara izin verilmez. Halkevlerinde düzenlenen toplantılarda herhangi bir hiyerarşik oturma düzeni yoktur; sadece Cumhurbaşkanı, Başbakan, Meclis Başkanı, Vali, Kaymakam, Nahiye Müdürü ve yörenin en üst rütbeli komutanına özel yer ayrılmıştır. Halkevleri her üç ayda bir yapmış oldukları faaliyetler, halkevlerine ait problemler ve halkevlerinin ihtiyaçları ile ilgili rapor düzenleyip CHF

Genel Sekreterliği'ne göndermelidir. Halkevlerinde vatandaşların ilgi, istek, yetenek ve becerileri doğrultusunda değişik şube kolları açılacaktır. Bu şube kollarının kendi faaliyetleri ile ilgili çalışmalarını kayıt altına alabildiği kendine özgü bir defteri olacaktır. Halkevlerinde aynı zamanda balolar düzenlenebilirdi. Normal günlerde içki içmek yasakken balolarda sadece Türk Malı içki içilmesine izin verilmiştir. Halkevleri 'ne ve CHF'ye üye olan vatandaşlar halkevlerinde nişan ve düğün törenlerini düzenleyebilirlerdi. Halkevlerinin açılması yönünde yapılan çalışmalar neticesinde Halkevleri 19 Şubat 1932 tarihinde başlangıçta 14 ilde açılmaya başlamıştır. Bu illere bakacak olursak: Ankara, Aydın, Bursa, Çanakkale, Afyon, Bolu, Diyarbakır, Denizli, İzmir, Malatya, Konya, Eminönü, Samsun ve Eskişehir'dir. Başlangıçta 14 ilde kurulan Halkevleri 'ne zamanla 20 Halkevi daha eklenmiş ve sayıları 34'e çıkmıştır. Halkevleri halkın yoğun ilgi ve coşkusu eşliğinde açılmıştır. Tarihçi yazar Anıl Çeçen'e göre Halkevlerinin kuruluşunda Fransız İhtilali sırasında halkı bilinçlendirme ile görevli aynı zamanda dönemin aydın ve devrimcilerinin birlikte hareket ettiği Jakoben Kulüpleri'nin Atatürk üzerinde yaratmış olduğu etki Atatürk'ü böyle bir kurum açmaya yöneltmiştir. Halkevlerinin kurulduğu 1930'lu yıllar incelendiği vakit dönemin batılı ülkelerinden olan Almanya'nın şehirlerinde "Yurttaşevi", "Hemşirevi"; köylerinde ise "Toplumevleri" adında Halkevleri 'ne benzer kurumların var olduğu görülmektedir. Almanya'da kurulan bu kuruluşlar toplantı ve konferanslar yoluyla halkı eğitmek, halkın her açıdan gelişimini sağlamak aynı zamanda da halkı zararlı alışkanlıklardan uzak tutmayı hedefleyen kurumlar olarak faaliyet göstermişlerdir. Macaristan'daki Uranya Cemiyeti, Macar Ulusal Kültür Cemiyeti, Çiftçi Jimnazları, Çiftçi Dernekleri, İngiltere'deki Halk Eğitim Cemiyeti, Çekoslovakya'daki Mozarih, Meksika'daki Cada del peuple (halkın evi),İtalya'daki Dopolavaro gibi kurumlar da Avrupa'nın değişik yerlerinde kurulmuş Halkevleri 'ne benzer diğer kurumlardır. Halkevlerinin kurulmasında Türkiye'yi düşünsel açıdan en fazla etkileyen devlet kuşkusuz Sovyet Rusya olmuştur.19.yüzyılda Sovyet Rusya'da ortaya çıkan halkçılık manasına gelen "Narodnik Hareketi" Türk aydınları üzerinde etkili olmuştur. Sovyet Rusya'da bu hareket doğrultusunda halk bilinçlendirilmeye çalışılmış ve "Narodnidom" (Halkevi) adında kurumlar açmışlardır. Türkiye'de Sovyet Rusya'daki bu durumdan etkilenecek ülkede Halkevleri açmaya başlamıştır. Halkevleri faaliyet alanlarına göre 9 farklı şube olarak açılmışlardır. Bu şubeler şunlardır: Güzel Sanatlar Şubesi, Dil ve Edebiyat Şubesi, Sosyal Yardım Şubesi, Spor Şubesi, Halk Dershanesi ve Kurslar Şubesi, Temsil

Şubesi, Kütüphane ve Yayın Şubesi, Tarih ve Müze Şubesi ve Köycülük Şubesi'dir.(Özdemir ve Aktaş,2011,s.236-250)

Yıl	Açılan Halkevi	Açılan Halkodası	Halkodasından Halkevine Çevrilenler
1940	6	141	-
1941	4	59	2
1942	5	22	3
1943	5	15	1
1944	12	143	9
1945	32	2.338	15

Tablo 1.1940-1945 Yılları Arasında Açılan Halkevi ve Halkodaları Sayısı(Özer,2020,s.90)

Açılan Muhit	1940-1944 Yılları Arası	1945 Yılında Açılanlar	Halkevine Çevrilenler
İlde Açılan	90	32	14
Bucakta Açılan	100	544	1
Köyde Açılan	163	1.757	-
Mahallede Açılan	12	5	-
Toplam	365	2338	15

Tablo 2.Yıllara Göre Açılan Halkodası Sayısı

2.2.6.Halkevlerinin Kuruluş Amaçları

Halkevlerinin kuruluş amaçlarına bakacak olursak eğer bu konu hakkında farklı görüşler ileriye sürülmüştür Bu görüşlerden birisi de Halkevlerinin kurulduğu yıllarda dönemin tek partisi olan CHF'nin siyasi uzantısı olarak hareket etmesi ve partinin kendi ideolojisi doğrultusunda halkı aydınlatmaya çalıştığı görüşüdür. Halkevlerinin birer kültür kurumu olmaktan çıkıp siyasi menfaatler amacıyla kullanılması pek de istenilen bir durum değildir. Lakin tek parti döneminde yaşanan bazı olumsuz olaylar örneğin Terakkiperver Cumhuriyet Halk Fırkası, Serbest Cumhuriyet Fırkası gibi partilerin kapatılması aslında ülkenin çok partili hayata hazır olmadığına sadece çok partili hayat değil aynı zamanda halkın farklı bir demokrasi ortamına hazır olmadığına göstergesi olmuştur. CHF'nin de Halkevleri ile olan ilişkisini yaşanan bu olumsuz olaylardan ders çıkarıp Atatürk İlke ve Devrimlerini halka benimsetmek amacından kaynaklandığı ileri sürülebilir. Halkevlerinin ve aynı zamanda yayın organlarının kuruluş amaçlarını dönemin CHF Genel Sekreteri Recep Peker Halkevlerinin açılış tarihi olan 19 Şubat 1932'de yapmış olduğu konuşmada açık bir şekilde ifade etmiştir. Ona göre Halkevleri Türk halkını tek çatı altında toplayan; milli birlik ve beraberlik adına faaliyetlerde bulunan kurumlar iken CHF'nin de bu kurumlar aracılığı ile bilinçli vatandaşlar

yetiştiren, birbirine sıkı sıkıya bağlı bir vatandaşlık olgusu yaratan aynı zamanda ortak bir amaç oluşturup bu doğrultuda hareket etmeyi hedeflediğini ileri sürmektedir. Halkevlerinin kurulduğu dönem koşullarını göz önünde bulundurmak gerekirse eğer aslında çok zor koşullar altında kısıtlı imkânlarla kurulmuşlardır. Henüz Millî Mücadelenin izleri kaybolmadan kültürel açıdan böyle bir atılım gerçekleştirmek Türk halkı adına önemli bir gelişmedir. Halkevleri adından da anlaşıldığı üzere halkın bir nevi kendi evi gibi gördüğü kendilerini rahatlıkla geliştirebildikleri Türk halkını muasır medeniyetler seviyesine çıkarmada önemli bir kurum olma özelliğine sahip kuruluşlardır. Cumhuriyet'in ilk yıllarında kısıtlı imkânlara rağmen şehirlisinden köylüsüne tüm vatandaş Halkevlerinden istifade etmiştir. Halkevlerinin kuruluş amaçlarından birisi de eğitim-öğretim faaliyetlerini ülkenin en ücra köşesine taşımak olmuş köylü vatandaşın eğitimi göz ardı edilmemiştir. Halkevleri sadece belli bir zümreye eğitim veren kurumlar değildir. Halkevleri Cumhuriyet anlayışının bir gereği olarak kurulmuş kurumlardır. Yeni kurulan Cumhuriyet rejiminin, değerlerinin, Atatürk İlke ve İnkılaplarının halka benimsetilmesinde Halkevlerinin büyük bir rolü olmuştur. Eğitim tarihimizin önemli isimlerinden birisi olan İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'na göre Halkevleri ne bir üniversite ne bir lise ne bir ortaokul ne de bir okuldur. Ona göre Halkevleri aile fertlerinin tek çatı altında yaşamış oldukları birer "Ev" mahiyetindedir. Halkevleri ona göre birer yaşam alanıdır. Türk halkının kendi kültür değerlerini yaşadığı aynı zamanda yaşattığı kurumlardır. Yine Cumhuriyet dönemi önemli düşünürlerinden Prof. Macit Gökberk Halkevlerini Cumhuriyet anlayışının ve değerlerinin aydınlar vasıtasıyla halka benimsetildiği, halkın kendilerini her açıdan geliştirdikleri yerler olarak ifade eder. Ankara Halkevine uzun yıllar başkanlık yapmış olan Ferit Celal Güven de Atatürk'ün halkevlerine çok inandığını ve bu kurumların Atatürk devrimlerinin bir gereği olarak ortaya çıktıklarını öne sürer. Tüm bunların yanında Halkevlerinin asıl kuruluş amacı yönetici-halk bütünleşmesini sağlamak olmuştur. Bu durumun gereği olarak CHP Halkevleri vasıtasıyla Türk halkına Cumhuriyet anlayışını, değerlerini Atatürk İlke ve İnkılaplarını benimseterek ülkenin yönetim ve halk olarak topyekûn kalkınmasını amaçlamıştır.(Yonis,2021,s.14-19)

Sonuç olarak Halkevleri; Halkevleri Teşkilat, İdare ve Mesai Talimatnamesinde de yer alan Cumhuriyetçilik, Milliyetçilik, Halkçılık, Devletçilik, Laiklik, İnkılapçılık ilkeleri ışığı doğrultusunda hareket etmiş ve Türk halkını bu ilkeler doğrultusunda çağdaş medeniyetler seviyesine ulaştırmaya çalışmıştır.(CHF Talimatnamesi,1932,s.5)

2.2.7.Halkevlerinin İdari Yapısı

Halkevlerinin belli bir merkezi yoktur. Halkevleri idari işlerini öncelikle kuruldukları şube içerisinde daha sonra da İl Yönetim Kurulu vasıtasıyla CHP Genel Sekreterliği bünyesi altında sürdürmüştür. Bundan dolayı Halkevlerinin belli bir merkezden yönetilen üst idare kurulu yoktur. Kurulan her bir Halkevi diğer Halkevlerinden bağımsız olarak kurulmuşlar aynı zamanda kendi idare kurullarını oluşturmuşlardır. Bundan dolayı da her Halkevinin kendine özgü Yönetim Kurulu, Şube Yönetim Kurulu ve aynı zamanda Genel Kurulu yer almaktadır.(Olgun,2019,s.52)

2.2.8.Halkevi İdare Heyetinin Vazifeleri

Halkevleri İdare Heyetinin belli başlı vazifeleri bulunmaktaydı. Bu vazifelere bakacak olursak eğer:

1-Milli bayramlar ve genel halk toplantılarının düzenlemesini yapmak aynı zamanda idaresinden sorumlu olmak.

2-Halkevleri ile ilgili müsamere programlarını uygulamak.

3-Halkevleri bünyesi altında bulunan şubeler arasındaki uyum ve işbirliğini sağlamak.

4-Şubeler arasında yaşanan anlaşmazlıklarda arabuluculuk; hakemlik görevi üstlenmek.

5-Şubelerin kendi faaliyetleri için hazırlamış oldukları talimatnameleri incelemek ve onaylamak.

6-Halkevi bütçelerinin kayıt altına alınması ile demirbaş malzemelerinin bakımını yapmak.(CHF Talimatnamesi,1932,s.8-9)

2.2.8.1.Halkevleri Yönetim Kurulu

Halkevleri Yönetim Kurulu Halkevleri şubelerinin kendi içerisinde ayrı ayrı seçmiş oldukları bir üyeden oluşmaktadır. Halkevleri Yönetim Kurulu iki yılda bir gerçekleştirilen seçimler neticesinde belirlenmektedir. Halkevlerinde örgütlenme safhasını tamamlayan her şube delegeşi Halkevleri Yönetim Kurulu'nda yer almıştır. Halkevleri Yönetim Kurulu Başkanı CHP yönetim kadrosu içerisinde belirlenmiştir. Halkevleri Yönetim Kurulu üye sayısı parti içinden seçilen başkan ve 9 şubenin delegeleri ile beraber toplamda 10 üyeden oluşmaktadır. Halkevleri yönetmeliğinde 1940 yılında değişikliğe gidilerek yönetmelikte yer alan “delege” ibaresi kaldırılmış, her şubenin kendi başkanını belirlemesi gerektiği hükmü getirilmiş Halkevi Yönetim Kurulu'nun şube başkanları ve yönetim kurulu başkanından oluşacağı ifade edilmiştir. Halkevleri Yönetim Kurulu'nda aynı aileye mensup üyelerin yer alması yasaklanmışken

Şube Yönetim Kurulu'nda böyle bir kural yoktur. Yönetim Kurulu ve Şube Yönetim Kurulu üyeleri mazeretleri olmaksızın üst üste üç toplantıya katılmadıkları zaman üyelikleri iptal edilecektir. Yönetim Kurulu Başkanlığı görevi Halkevlerinin bulunduğu muhitteki CHP Yönetim Kurulu'nun kendi içerisinde belirlemiş olduğu kişi tarafından yapılır. Bir kişinin Halkevi Yönetim Kurulu'na üye olabilmesi için aynı zamanda CHP üyeliğinin olması zorunludur. Bu durum aslında bizlere Halkevlerinin CHP ile bir bütün olduğunu aynı zamanda birlikte hareket ettiklerinin açık bir göstergesidir. Halkevleri Yönetim Kurulu üyeleri haftalık faaliyetlerini yürütebilmeleri adına haftada en az bir kez dahi olsa bir araya gelmek zorundadır. Halkevi Yönetim Kurulu'nun kendi içerisindeki vazifelerine bakacak olursak eğer; önemli günler ve aynı zamanda milli bayramlarda yapılacak olan merasim ve oyunların düzenlemesini yapmak, yapılacak olan merasim ve şenliklerin programını tertip etmek, Halkevi şubelerinin faaliyetlerini birbirleriyle koordineli bir şekilde icra edebilmelerini sağlamak, şubeler arasında yaşanacak problemlerin çözümünü sağlamak, şubelerin yönetmeliklerini kontrol ettikten sonra onamak ve faaliyetlerini teftiş etmek, Halkevleri disiplin yönetmeliğini uygulamak, Halkevlerinin gelir ve giderlerinin kaydını tutup varsa yapılması gerekenlerin Halkevlerinin bulunduğu yerin parti yönetim kuruluna haber vermek ve eksikliklerin giderilmesini sağlamak, Halkevlerine ait olan malzemeleri korumak, Halkevi bünyesinde çalışan memur ve görevlilerin Yönetim Kurulu Başkanı'nın teklifi doğrultusunda atama, cezalandırma ve görevden alma işlemlerini uygulamak. Halkevleri Yönetim Kurulu'nda bir karar alınacaksa eğer bu karar oy çokluğu ile alınır oyların eşit olması halinde ise Başkan hangi tarafa oy kullanmış ise o tarafın kararı uygulanırdı.(Olgun,2019,s.53-54)

2.2.8.2.Halkevleri Şube Yönetim Kurulu

Halkevleri Şube Yönetim Kurulları sayısı şubeye kayıtlı üyelerin sayısına göre farklılık göstermektedir. Sayıları 10 ile 50 üye arasında olan şubelerin Şube Yönetim Kurulları 3 kişiden oluşurken şayet bu sayı 50'den fazla olursa Şube Yönetim Kurulu sayısı 5'e çıkardı. Bir Halkevinin Şube Yönetim Kurulu'nun oluşabilmesi için o şubeye kayıtlı en az 10 üyenin olması gerekliydi aksi takdirde Şube Yönetim Kurulu oluşturulamazdı.1940 yılında Halkevlerinin üye sayıları ile ilgili madde de değişikliğe gidilmiş yeni maddeye göre üye sayısı 25-50 arası olan şubelerde Şube Yönetim Kurulu 3 kişiden oluşurken bu sayı 50'den fazla olduğunda Şube Yönetim Kurulu sayısı 5 olacaktır şeklinde değiştirilmiştir. Yani yeni maddeye göre Şube Yönetim Kurullarının kurulabilmesi için en az 25 üyeye gereksinim vardır. Halkevlerinin çıkarmış olduğu ilk

talimatnamede Şube Yönetim Kurulu Başkanlığı görevinden söz edilmemiştir.1935 talimatnamesine göre Şube Komite Başkanları yapılan seçimlerde oy kullananların en az yarısının oyunu almak zorundaydı. Halkevleri yönetmeliğinde daha önceden Şube Yönetim Kurulu Başkanı'nı şubeye kayıtlı üyeler belirlerken 1940 yılında değişikliğe gidilmiş Şube Yönetim Kurulu Başkanı'nı belirleme görevi Şube Yönetim Kurulu'na devredilmiştir. Halkevleri talimatnamesinin 12.maddesine göre Halkevleri bünyesinde bulunan tüm şubelerin doğal başkanlık görevi aynı zamanda Halkevi Başkanı'na aittir. Halkevlerinin düzenlemiş oldukları toplantılarda başkanlık görevi Halkevi Başkanı'na aittir. Düzenlenen toplantılarda Halkevi Başkanı yoksa bu görevi Şube Yönetim Kurulu Başkanı üstlenmiştir. Halkevlerinin seçim ile ilgili düzenlemiş olduğu toplantılarda başkanlık görevini sadece Halkevi Başkanı üstlenmiştir. Halkevleri Şube Yönetim Kurulu seçimleri iki yılda bir gerçekleştirilirdi. Halkevleri Şube Yönetim Kurulu'na üye olabilmek için normal vatandaşlarda CHP'ye üye olma zorunluluğu varken memurlarda böyle bir zorunluluk aranmamıştır. Halkevleri Şube Yönetim Kurulu seçimlerinin hangi günde yapılacağı, nerede yapılacağı, saat kaçta yapılacağı bir hafta önceden üyelere bildirilmekteydi. Halkevleri Şube Yönetim Kurulu seçimlerinin gerçekleşebilmesi için üyelerin mutlak çoğunluğunun seçimlerde oy kullanması gerekiyordu. Seçimlere mutlak çoğunlukta katılım gerçekleşmezse seçim bir hafta sonra tekrardan yapılmakta ve seçime gelenlerin oyu ile belirlenmekteydi. Halkevleri Şube Yönetim Kurulu'nda görev alabilmek için seçimde oy kullanan üye sayısının en az üçte birinin oyunun alınması şartı aranmaktaydı. Şube Yönetim Kurulu üye seçimlerinde aynı sayıda oy alındığı takdirde ise yeni üye gerçekleştirilecek kura sonucunda açıklanırdı. Şube Yönetim Kurulları oluşturulduktan sonra tüm şubeler kendilerine ait olan yıllık çalışma programını hazırlama mecburiyetindeydi. Şube Yönetim Kurulları'nın hazırlamış oldukları yıllık çalışma programlarının faaliyete geçebilmesi için bu programların öncelikle Şube Genel Kurulu tarafından kabul edilmesi daha sonra ise Halkevi Yönetim Kurulu tarafından da onaylanması gerekiyordu. Şube Yönetim Kurulları'nın hazırlamış olduğu yıllık çalışma programlarının bir örneği de Halkevinin bünyesi altında olduğu Parti Yönetim Kurulu'na gönderilirdi.(Olgun,2019,s.54-55)

2.2.8.3.Halkevleri Genel Kurulu

Halkevleri Talimatnamesinin çıkarılan ilk metninde Genel Kurul ile ilgili bir madde yer almamaktadır. Halkevleri Genel Kurulu ile ilgili maddelere ilk olarak 1940 yılında çıkarılan Talimatnamenin 24.maddesinde rastlamaktayız. Halkevleri Genel Kurulu'nun yönetim açısından bir misyonu yoktur. Halkevleri Genel Kurul toplantıları

üyelerin yılda bir defa bir araya gelmeleri sonucunda gerçekleşirdi. Halkevleri Genel Kurul toplantılarında başkanlık görevini Halkevi Başkanı üstlenmiştir. Halkevleri Genel Kurulu'nda üzerinde durulan gündem konuları genellikle Halkevlerinin bir yıl içerisinde yapmış oldukları faaliyetler ve aynı zamanda bir sonraki yıl yapacakları çalışmalar hakkında olmuştur.(Olgun,2019,s.55)

2.2.9.Halkevleri Bütçesi

Halkevlerine yapılan yardımların, ödeneklerin nereden geldiği, nasıl temin edildiği konusu Halkevlerinin kuruluş talimatnamesinde net bir şekilde ifade edilmemiştir.CHF Halkevleri Talimatnamesinin 9.maddesinde Halkevlerinin gelir ve giderlerinin belirlenip eksikliklerinin giderilmesi görevinin CHF İl İdare Heyetlerince yapıldığı ve aynı zamanda bütçenin CHF İl İdare Heyetlerince onaylanıp denetlendiği ifade edilir. Talimatnamenin 9. Maddesinden de anlaşılacağı gibi yardımların ne olduğu, nasıl temin edildiği bilgisi net bir biçimde ifade edilmemiş tüm yetkiler idare heyetlerine bırakılmış bununla birlikte yapmış oldukları engellemelerle var olan olanaklarında önüne geçmişlerdir. Halkevlerine yapılan para, malzeme vb. her türden yardımın toplanması ve aynı zamanda Halkevlerinin mali işleri ile ilgili görevler CHP Genel Merkezi 13.Bürosu'na aitti. Halkevlerine yapılan yardımların netliğe kavuşması amacıyla Recep Peker 11 Ocak 1932 tarihinde CHF Genel İdare Heyeti'ne yazmış olduğu yazıda Halkevlerine ait olan giderlerin partinin yerel bütçelerince karşılanacağını aynı zamanda Halkevleri Talimatnamesinin 9.maddesine göre hareket edileceğini ifade etmiştir. Halkevlerinin gelir kaynakları ile ilgili bir bilgiye yine 28 Haziran 1939 tarihinde parti yetkililerin Recep Peker ile yapmış oldukları yazışmada ifade edilmektedir. Bu yazışmaya göre Halkevlerinin tüm masraflarının devlet bütçesine ayrılan ödenekten, Özel İdare Kurullarından ve aynı zamanda Belediye Bütçelerinden karşılandığı ifade edilmektedir. Halkevlerine yapılan yardımların sadece devlet yardımlarından ibaret olmadığı aynı zamanda normal vatandaşların da Halkevleri bütçesine katkı sunabileceği CHP Genel Sekreterliği'nin 28 Ağustos 1934 tarihindeki bir başka yazısında ifade edilmiştir. Halkevlerinin kendi bütçesine katkı sunma adına Halkevlerinin ücretli bir şekilde oyunlar, şenlikler, gösteriler tertip etmesi yasaklanmışken bu durum CHP Teşkilatı için geçerli olmamıştır. CHP Teşkilatları Halkevlerinde düzenlemiş olduğu oyunlar, gösteriler vb. faaliyetler sonucunda elde etmiş olduğu geliri Halkevlerine yardım adı altında Halkevleri bütçesine aktarabilirdi.1940 yılında yayımlanan Halkevleri Talimatnamesi 'ne göre bir muhitte Halkevi açılabilmesi için o Halkevinin bir memurun ve en az bir odacının aylık

ücretinin yanında o Halkevinin zaruri ihtiyaçlarını karşılayacak bütçeye sahip olması gerekiyordu. Halkevlerinin ülke sınırları dışında açmış olduğu tek şube olan Londra Halkevi ile ilgili talimatname ise 1 Ocak 1944'te yayımlanmıştır. Yayımlanan talimatnameye göre Londra Halkevi bütçesinin yürürlüğe girebilmesi için Londra Büyükelçisi'nin teklifi CHP Genel Sekreterliği'nin ise onaylaması gerekmektedir. Londra Halkevi'nin gelir kaynakları arasında CHP Genel Sekreterliği ve British Council tarafından yapılan yardımlar, üyelerin Halkevlerine ödediği aidat ve yardım bağışları ve Halkevi'nden elde etmiş olduğu kira gelirleri yer almaktaydı.1947 yılı ile birlikte Halkevleri kitap satışlarından kazanmış olduğu gelirlerden de yararlanmaya başlamıştır. Halkevlerinin elektrik, kira, yakıt vb. masraflarını ödeyebilmek için nakdi yardımlarda gerekmiştir. Kuruldukları ilk günden itibaren sayıları sürekli artan Halkevlerinin aynı şekilde masrafları da artış göstermiştir. Masrafların giderek artış göstermesi sonucu zamanla çeşitli gösteriler, oyunlar, balo ve şenlikler, sergiler vb. etkinliklerin düzenlenmesi adına belli bir ücret karşılığında Halkevleri kiraya verilmiştir. Halkevleri gelir kaynakları arasında Atatürk'ün vefat etmeden önce vasiyet olarak bırakmış olduğu mirasta yer almaktadır.(Akter,2018,s.7-9)

2.2.10.Halkodaları

Halkevleri kuruldukları günden kapatıldıkları güne değin ülkenin her açıdan gelişip, ilerlemesi adına önemli faaliyetler gerçekleştirmişlerdir. Halkevleri ülkenin gelişimi uğruna yapmış oldukları faaliyetleri gerçekleştirirken bazı engeller ve aynı zamanda sorunlarla karşılaşmışlardır. Bu sorunlardan birisi de eğitim-öğretim faaliyetlerini taşralara taşıyabilme çabasıdır. Eğitim-öğretim faaliyetlerini ülkenin her köşesine aktarabilmek üzerinde tartışılması gereken önemli bir konudur. Yerel manada yaşanan öğretici eksiği aynı zamanda yaşanan ekonomik zorluklar özellikle kırsal kesimlerde eğitim açısından kurumsallaşabilmenin önündeki önemli engellerdi. İşte tüm bu problemlerin üstesinden gelerek kültürel faaliyetleri aynı zamanda Atatürk İlke ve İnkılapları kırsal kesimlere özellikle de köylere taşıyabilme adına 1 Haziran 1939 tarihinde gerçekleşen CHP V. Büyük Kongresi'nde alınan karar doğrultusunda Halkodalarının kurulmasına karar verilmiştir. Halkodaları bazı yönlerden Halkevlerinden farklı özelliklere sahiptir. Bu farklı özelliklerden birisi de Halkevleri farklı şubeler ve komiteler adı altında faaliyetlerini icra ederlerken Halkodalarında şube ve komiteler olmadığı için böyle bir durum söz konusu değildir. Halkodaları yönetsel faaliyetlerini 3-7 kişilik idare heyetlerince gerçekleştirmiştir. Halkodalarının açılabilmesi için açılacak Halkodasının en az 50 üyeye sahip olması aynı zamanda

kendisine ait toplantı ve oturma salonlarının olması zorunluydu. Halkodalarının faaliyetlerini icra etmek adına kullandığı binalar genelde CHP teşkilatlarına aynı zamanda Köy Tüzel Kişiliklerine ait yapılardı. Halkevlerinin sağlamış olduğu faydalar etki alanı bakımından Halkodalarına oranla daha geniş kitleye ulaşmıştır. Halkodaları köylü vatandaşların kültürel açıdan gelişimini sağlamak amacıyla Hacivat Karagöz, kukla gösterileri ve aynı zamanda çeşitli milli spor faaliyetlerine yönelik müsamereler düzenlemiştir. Köylü vatandaşların her açıdan gelişimi aynı zamanda bilinçlenmesi adına buralarda çeşitli toplantı ve konferanslar da düzenlenmiştir. Sayıları zamanla 4322'yi bulan Halkodaları ülkenin gelişip muasır medeniyetler seviyesine ulaşabilmesi adına 1951 yılına kadar faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Halkodalarının sayıca artması olumlu sonuçlar doğurduğu gibi aynı zamanda bazı problemleri de beraberinde getirmiştir. Sayıları zamanla artan Halkodaları bina sıkıntıları, mali problemler, öğretmen eksikliği vb. problemlerle karşı karşıya kalmış bu sorunlar da Halkodalarının istenilen hedefe ulaşmalarına engel olmuştur. Halkodalarında karşılaşılan sorunlardan bir tanesi de kadınların Halkodalarına olan ilgisidir. Halkodalarına katılım oranlarına bakacak olursak eğer erkek üye sayısı kadın üye sayısına oranla daha fazladır. Bu durum ülke eğitimi adına pek de istenilen bir durum değildir.(İlikhan,2019,s.31-32)

2.2.11.Halkevlerinin Yayın Organları

Halkevleri eğitim-öğretim faaliyetlerini tek bir mecradan yönetmek yerine çeşitli araçlar vasıtasıyla ülkenin her açıdan gelişmesi, halka Cumhuriyet rejiminin benimsetilmesi, Atatürk İlke ve İnkılaplarının halk tarafından içselleştirilebilmesi adına farklı girişimlerde bulunmuşlardır. Bu girişimlerden birisi de Halkevlerine ait yayın organlarıdır. Bu yayın organları arasında dergiler kitaplar, yıllık faaliyet raporları ön planda yer almaktadır. Yayın organları yoluyla halk genellikle dil, tarih, arkeoloji, coğrafya, kültür-sanat gibi önemli konular hakkında aydınlatılmaya çalışılmıştır. Bu yayın organları Milliyetçilik anlayışını temel ilke haline getirmişlerdir. Konular genellikle bu doğrultuda işlenmiştir. Halkevlerinin çıkarmış olduğu ilk dergi Eskişehir Halkevinin çıkarmış olduğu "Halkevi" adındaki dergidir. Bu dergi yayın hayatına 30 Ağustos 1932 tarihinde başlamış 37. Sayı ile birlikte derginin adı "Porsuk" olarak değiştirilmiştir. Diğer önemli dergiler arasında 19 Ekim 1932 tarihinde yayın hayatına başlayan Afyon Halkevi'nin çıkarmış olduğu "Taşpınar Dergisi" ile Eminönü Halkevinin çıkarmış olduğu "Yeni Türk Dergisi" yer almaktadır. Halkevleri dergileri arasında ulaştığı kitle açısından aynı zamanda önem bakımından ilk sırada yer alan dergi Ankara'da yayın hayatını sürdüren "Ülkü Dergisi" dir. Yayın hayatına "Halk

Mecmuası” olarak çıkarılmak istenen derginin adı bir süre sonra Atatürk’ün direktifleri doğrultusunda “Ülkü” olarak değiştirilmiştir. Ülkü Dergisi çıkarmış olduğu sayılarda eğitim faaliyetleri ile ilgili sadece Ankara merkezli hareket etmemiş aynı zamanda diğer Halkevlerinin problemlerine de değinmiştir. Ülkü Dergisi diğer Halkevleri ile koordineli faaliyetlerde bulunmuş farklı Halkevlerinin çıkarmış olduğu dergilerin kendi aralarında el değiştirmesini aynı zamanda çıkarmış oldukları tüm eserleri Ülkü Dergisi’ne yollamalarını istemiştir. Halkevlerinin yayın faaliyetlerini sürdürmeleri adına CHP Genel Sekreterliği tarafından da gerekli destek sağlanmıştır. Halkevleri CHP’nin kendi temel değerlerini, ideolojisini yaymada önemli bir görev üstlenmiştir. Halkevi dergilerinin Atatürk İlke ve İnkılaplarını Türk halkına benimsetmesi aynı zamanda Türk halkı arasında düşünsel bütünlüğü sağlaması için Ankara ve İstanbul’da yer alan dergilerle birlikte hareket etmesi önemli bir husus olarak görülmüştür. Ankara ve İstanbul’un yayın faaliyetlerinde merkezi bir görev üstlenmesinin nedeni tecrübeli yazarların yazılarından istifade etmek aynı zamanda Cumhuriyet anlayışı ile bağdaşmayan durumların önüne geçmek olmuştur. Halkevlerinde çıkarılan dergilerde çıkarıldıkları bölgenin sorunları, eksiklikleri gibi yerel konulara da değinilmiştir. Halkevlerinde çıkarılacak olan dergilerde isim benzerliği olmaması adına dergilerin ismini koyma görevi merkeze verilmiştir. Halkevlerinde çıkarılan dergilerden; “Porsuk”, “İlgaz”, “Erciyes” gibi yöresel ve bölgesel adlarla çıkarılan dergiler olduğu gibi “Devrimin Sesi”, “Altıok”, “Yeni Türk”, “Batıyolu” gibi politik amaçlar doğrultusunda çıkarılmış dergiler de olmuştur. CHP tek bir merkezden çıkarılan dergi doğrultusunda hareket etmek yerine tüm Halkevlerinden kendi buldukları yerin sorunlarını dile getiren kendilerine özgü dergiler çıkarmalarını istemiştir. Halkevlerinin yayın organlarından bir diğeri de yıl içerisinde gerçekleştiren faaliyetleri kayıt altına alan yıllık faaliyet raporlarıdır. Bu yıllık faaliyet raporları kitap şeklinde basılmaktadır. Halkevleri dergi ve kitaplar dışında belli aralıklarla düzenlemiş oldukları toplantı ve konferansları da kitaplaştırmışlardır. Kitap şeklinde basılan konferanslardan birisi de Aydın Halkevinde gerçekleştirilmiş olan “İyon Medeniyeti ve Efes” başlıklı konferans olmuştur. Halkevleri arasında kitap şeklinde en fazla yayın organı çıkaran Ankara Halkevi olmuştur. Ankara Halkevi yıllık faaliyet raporları, dergiler Atatürk devrimleri ilgili konferans ve kitaplar başta olmak üzere birçok alanda faaliyet göstermiştir. Halkevleri ile ilgili yayın faaliyetleri Ankara Halkevi ile sınırlı kalmamış birçok Halkevi yayın faaliyetinde bulunmuştur. Halkevleri özellikle kuruldukları bölgelerin yerel tarihi, kültürel özellikleri, gelenek görenekleri, örf ve adetleri üzerine önemli

araştırmalarda bulunmuşlardır. Halkevleri çıkarmış oldukları yayın organlarının başlangıç sayfalarında genellikle; Başbakan, Cumhurbaşkanı, TBMM Başkanı, CHP Genel Sekreteri, Vali, Kaymakam, Belediye Başkanı gibi üst düzey devlet görevlilerine yer vererek halkın devletin yönetici kadrolarını iyice öğrenmesini ve aynı zamanda devlet ile halk arasındaki bağı bu şekilde kuvvetlendirmeyi istemiştir. Halkevleri çıkarmış oldukları yayın organları ile sadece ülkede yaşayan vatandaşları bilgilendirmekle yetinmemiş aynı zamanda çıkarmış oldukları yayın organlarını çeşitli vasıtalar aracılığı ile ülke dışında yer alan temsilciliklere de göndermişlerdir.(Özen,2017,s.49-51)

2.2.12.Yabancı Devletlerin Gözünde Türkiye'deki Halkevleri

Cumhuriyet'in ilanından sonra özellikle Cumhuriyet'in kuruluş sürecinin kolay kazanılmadığını vatandaşlara aktarmak Atatürk İlke ve İnkılaplarını, Cumhuriyet rejimini vatandaşlara benimsetmek ve halkın eğitim, kültür seviyelerini yükseltmek amacıyla kurulan Halkevlerinin ülkeye sağlamış olduğu faydalar sadece ülke içerisinde ses getirmekle sınırlı kalmamış bazı yabancı devletlerin de ilgisini çekmiştir. Bu devletlerarasında İngiltere, Fransa, Almanya, Japonya, ABD gibi devletler yer almaktadır. Dönemin ünlü Fransa Gazetesi *Le Journal Du Dimanche* Türkiye'deki halkevleri ile ilgili şu sözleri ifade etmiştir: "*Halk Eğitimi gibi büyük ve nazik bir meselede zorlamaya başvurmayan bir yetiştirme politikasını uygulamak ve bunda başarılı neticeler almak önemli bir iştir. Her halkevi partice düzenlenmiş esas talimatnamenin ana hatları içinde kendi çalışma programını kendi düzenler. İş gücü sahibi halkın inanarak ve kendiliğinden bir emek harcıyarak yetişmesi konusunda böyle bir çalışma metodunun ehemmiyeti ve faydası büyüktür.*" Türkiye'deki halkevlerinin yapmış olduğu faaliyetler yabancı devletlerce büyük bir ilgi odağı olmuştur. Aynı zamanda halkevinde çalışan bazı vatandaşların işini tamamen ücretsiz, gönüllü olarak yapması da oldukça ilgi çeken konular arasında yerini almıştır. Örneğin Türkiye'yi ziyaret eden yabancılardan Amerikalı bir eğitimci halkevleri hakkında Tahsin Banguoğlu'na şunları ifade etmiştir: "*Okuyup yazma ve kültür gelişimi bakımından bizim ülkemizde de sizin Orta Anadolu gibi yerler vardır. Fakat biz oralarda bu kültür meselelerini bir türlü halledememiştir. Siz öyle bir müessese kurmuşsunuz ki bu bize numune olacaktır. Dikkatle müesseselerinizi tetkik ediyoruz.*"(Özer,2020,s.93-94)

2.2.12.1.İngiliz Kültür Heyeti ve Türkiye'deki Halkevleri Arasındaki Münasebetler

İngiliz Kültür Heyeti ve Türkiye'deki Halkevleri arasındaki ilişkiler daha çok Halkevlerinin vatandaşların eğitim, kültür seviyelerini yükseltmek ve bilinçlendirmek

amacıyla kendi bünyeleri altında açmış oldukları Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi'nin gerçekleştirmiş olduğu çalışmalar kapsamında gerçekleşmiştir. Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi çatısı altında fizik, kimya, matematik gibi pozitif bilim derslerinin yanında; sanatsal ve mesleki kurslarla ilgili dersler ve aynı zamanda yabancı dil kursları da verilmiştir. Halkevlerinde verilen yabancı dil kursları arasında İngilizce kursların yoğunlukta olması Türkiye'deki halkevleri ile İngiliz Kültür Heyeti arasında ilişkilerin başlamasına zemin hazırlamıştır. 1940 yılının Şubat ayında İngiliz elçisi tarafından dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'e Türkiye'de bulunan halkevlerinde ve resmi okullarda verilen yabancı diller içerisinde İngilizce dersine yoğunluk verildiği takdirde İngiliz Kültür Heyeti tarafından Türkiye'ye öğretmen gönderileceğini ve aynı zamanda maaşlarının sadece bir kısmının Türkiye tarafından ödeneceği teklifinde bulunulmuş ve teklif Türkiye tarafından olumlu karşılanmış ve kısa süre içerisinde halkevlerinin birçoğunda İngilizce kurslar açılmaya başlamıştır. 1941-1942 yılı eğitim öğretim yılında, Amasya, Ankara, Balıkesir, Beyoğlu, Burdur, Bünyan, Beşiktaş, Çanakkale, Çapakçur, Eyüp, Eminönü, Elazığ, Gaziantep, Hereke, Isparta, İskenderun, Karşıyaka, İzmir, Kadıköy, Sarıyer, Manisa, Mersin, Şişli, Samsun Halkevleri olmak üzere buradaki halkevlerinde toplamda 2251 vatandaş İngilizce dil kursuna devam etmiş ve buradaki İngilizce kurs faaliyetleri de İngiliz Kültür Heyeti tarafından destek görmüştür. Örneğin Beyoğlu, Şişli ve Sarıyer'deki halkevlerinde; "*İngiltere'de Spor*", "*Shakespeare'in İngiltere'si*" ve "*İngiltere'de Fen İlmi*" başlıkları altında oradaki vatandaşlara konferanslar verilmiştir. 1943 yılına gelindiğinde Türkiye'deki halkevleri ile İngiliz Kültür Heyeti arasındaki ilişkiler oldukça ilerleme kaydetmiştir. Türkiye'deki halkevlerini incelemek maksadıyla 13 Mart 1943 tarihinde İngiliz Kültür Heyeti Başkanı Sir Malcolm Robertson İstanbul'a ziyarette bulunmuştur. Sir Malcolm Robertson yine aynı gün içerisinde Kadıköy Halkevini bir gün sonra ise Eminönü Halkevi'ni ziyaret etmiştir. İngiliz Kültür Heyeti 1944 yılı içerisinde ise Bursa Halkevi'ne ziyarette bulunmuş İngiliz Kültür Heyeti içerisinde yer alan Mr. Brander burada "*Ziraat*" temalı bir konferans vermiştir. Yine 1944 yılında İngiliz Kültür Heyeti tarafından İzmir'e ziyarette bulunulmuş ve burada bulunan halkevlerinde İngilizce kursları açılmıştır. Yine İngiliz Kültür Heyeti tarafından Şişli Halkevi'nin üç odası İngilizce kurslar verilmek üzere tahsis edilmiştir. Eskişehir Halkevi'nde hiç İngilizce bilmeyenlerle orta derecede İngilizce bilenler için iki ayrı sınıf açılmış ve burada görev alan öğretmenlerin maaşı da heyet tarafından tahsis edilmiştir. Yine 1944 yılı içerisinde İngiliz Kültür Heyeti Türkiye'de bulunan halkevleri için İngilizce kitap yardımıyla

bulunmuş ve Türkiye'deki halkevlerine “*Do You Speak English*” adlı haftalık yayımlanan Türkçe-İngilizce derginin yollanmasını sağlamıştır.(Özer,2020,s.94-96)

2.2.12.2.ABD ve Türkiye'deki Halkevleri Arasındaki Münasebetler

ABD ve Türkiye'deki Halkevleri arasındaki ilişkiler ABD'li yetkililerin Türkiye'deki halkevlerini incelemek amacıyla yapmış oldukları ziyaretler sonucunda yoğunluk kazanmıştır. Özellikle 1944 yılında Amerika Elçiliği Kültür Ataşesi Webster Türkiye'de bulunan halkevleri ve Köy Enstitüleri'nin durumunu incelemek amacıyla Türkiye'ye ziyarette bulunmuştur. Webster 2 Nisan 1944 tarihinde öncelikle Antalya'ya ziyarette bulunmuş burada hem Antalya Halkevi'ni hem de Aksu Köy Enstitüsü'nü inceleme olanağına sahip olmuştur. Webster'in Antalya'dan sonraki durağı Mersin olmuştur. Webster Mersin Halkevi'ne ziyarette bulunarak Mersin Halkevi bünyesi altında bulunan İngilizce Dil Kursu ve Sosyal Yardım Şubesi'nin yapmış olduğu çalışmalar hakkında bilgi alma olanağına sahip olmuştur. Webster'in Mersin'den sonraki durağı Sivas olmuştur. Webster burada da Sivas Halkevi'ni ve halkevinin kendine ait olan kütüphanesini incelemiştir. Webster Sivas'tan sonra Ladik'e geçmiş burada bulunan Ladik Akpınar Köy Enstitüsü'nü incelemiş ve daha sonra Samsun'a geçmiştir. Webster'in Samsun'dan sonraki durağı ise Erzincan Halkevi olmuştur. Webster Erzincan Halkevi'nde de incelemeler yaptıktan sonra Malatya'ya geçmiştir. Burada da Malatya Halkevi'ni ve okullarını ziyarette bulunmuş ve incelemeler gerçekleştirmiştir. Webster Malatya'dan sonra Gönen'e geçmiştir. Burada bulunan Gönen Köy Enstitüsünü ziyaret ettikten sonra Isparta'ya geçmiş burada halkevinin vermiş olduğu gösterilere katıldıktan sonra Isparta Halkevi ve Halil Hamit Paşa Kütüphanesi'nde bulunan eski kitapları incelemiş daha sonra ise halkevine ait eski eserleri inceledikten sonra bu eserler ve halkevi hakkında raporlar tutmuştur. Daha sonra Burdur'a oradan da Antalya'ya gitmiştir. Türkiye'yi ziyarette bulunan bir diğer ABD'li yetkili ise İstanbul Amerikan Vis Konsolosu E. F. Rivinius'tur. E. F. Rivinius ve eşi de Türkiye'de bulunan bazı halkevlerini ziyarette bulunacaklar ve aynı zamanda inceleme yapacaklardır. Rivinius ve eşi 3 Ağustos 1948 tarihinde öncelikle Yozgat Halkevinin ardından; Amasya, Tokat, Sivas, Malatya, Diyarbakır, Elazığ, Çapakçur, Erzincan, Erzurum ve Trabzon Halkevlerini sırasıyla ziyarette bulunmuşlardır.(Özer,2020,s.97-98)

2.2.12.3.Diğer Devletlerin Türkiye'deki Halkevleri İle Olan Münasebetleri

Türkiye'de bulunan halkevleri ile yakın temasta bulunan ülkelerden birisi de Japonya olmuştur. Japon elçiler arasında yer alan Muneo Tanabe ve Ivao Şinomura

başkanlığındaki heyet sırasıyla; Adana, Mersin, İskenderun ve Konya Halkevlerini ziyarette bulunmuşlar, halkevine benzer müesseselerin kendi ülkelerinde bulunmadıklarını ifade etmişlerdir. Türkiye'deki halkevleri ile ilişki içerisinde bulunan bir diğer devlette Almanya olmuştur lakin Almanya ile halkevleri konusunda yapılan ilişkiler hakkında pek fazla arşiv belgesi yer almaması ilginç bir durumdur. Almanya ve Türkiye arasında halkevleri ile ilgili ilişkiler hakkında arşivde sadece iki belge mevcuttur. Bu iki arşiv belgesinden birisi 1943 yılında Prof. Beonatz'ın Türkiye'ye yapmış olduğu ziyaret sonucunda, inşaat teknikleri hakkında Ankara Halkevi'nde yapmış olduğu konferansla ilgilidir. Türkiye'deki halkevleri ile yakın temasta bulunan bir diğer devlette Fransa olmuştur. Fransa ile Türkiye arasında halkevleri konusunda yapılan ilişkiler de tıpkı Almanya örneğinde olduğu gibi kısır geçmiş ilişkiler daha çok ziyaret maksatlı olmuştur. Fransa heyeti içerisinde yer alan Jaques Copeu Ankara Halkevi'nde iki konferans gerçekleştirirken yine Fransız heyeti arasında yer alan Mösyö De Lamertine de İzmir'de Fransız Edebiyatı üzerine iki konferans vermiştir. Halkevleri ile ilgili Türkiye ile yakın temasta bulunan bir diğer ülkede Macaristan olmuştur. Macaristan ile ilişkiler daha çok Macaristan'da bulunan üniversitelerin Türkiye hakkında yapmış oldukları araştırmalarda onlara yardım etmek maksatlı olmuştur. Mesela; Budapeşte Üniversitesi Ornithologie Enstitüsü'nden Dr. Vasvari Nicolas ile yine aynı üniversiteden Patkai İmre Mardin, Diyarbakır, Konya-Akşehir, Bilecik, Balıkesir, Ankara, Elazığ, Bursa, İçel, Eskişehir, Kayseri, İstanbul, Kocaeli, Malatya, Kırşehir, Samsun, Niğde, Maraş, Urfa, Sivas ve Seyhan'da tabiat ile ilgili bazı araştırmalarda bulunacağından CHP Genel Sekreterliği halkevlerinin Macarlı bu araştırmacılara yardımda bulunulmaları için çalışmalarda bulunmuştur. Yine Budapeşte Etnografya Müzesi Türk Şubesi'nin şefi Dr. Alim Can Tagan'ın; Niğde, Adana, Ankara, Sivas, Konya, Kayseri, Yozgat ve Çorum illerinde yapacağı etnografik araştırmalarda yine kendilerine yardımda bulunulmuştur.(Özer,2020,s.98-99)

2.2.13.Halkevlerine Ait Sloganlar

Halkevleri; Atatürk İlke ve İnkılaplarını, devrimleri, yeni kurulmuş olan Cumhuriyet rejimini vatandaşlara benimsetmek ve sevdirmek amacıyla kendilerine özgü bazı konularda sloganlar çıkarmışlardır. Örneğin; Atatürk, Cumhuriyet, Tasarruf ve Yerli Malı Haftası, CHP gibi konular sloganların belli başlı konuları arasında yer almıştır. Cumhuriyet ve kazanımları ile ilgili Halkevlerinin kendilerine ait dergi ve broşürlerde şu şekilde sloganlar yer almıştır. “*Öz dilimizi, öz tarihimizi Cumhuriyet öğretti*”, “*Cumhuriyet Ulusa saadet, vatana servet, tarihe şeref verdi*”, “*Cumhuriyet*

'olmaz' ı, 'olur' yaptı", "Cumhuriyet ebedi bir yükseliştir", "Yeni Türkiye devleti bir halk devletidir. Halkın devletidir"

Halkevleri ile ilgili sloganlardan bazıları ise inkılap ve devrimlerle ilgili olmuştur. Bu sloganlara bakacak olursak eğer: *"Türk inkılabı asırları yıllara sığdırdı", "Türk inkılabı asrı, yıla sığdırdı", "Devrimi seven, yayar", "Türk devrimi ve Türk erkinliği bütün acunun hayret ve imrenini uyandıran tansıklardır"* şeklindedir.

Halkevlerinin kendilerine ait sloganlardan bazıları da Mustafa Kemal Atatürk ile ilgili olmuştur. Atatürk ile ilgili sloganlardan bazıları da şunlardır: *"Atatürk'le bizim kadar insanlık da öğünsün", "Türk Kadını! En büyük inkılapçıyı sen doğurdun"* şeklindedir.

Atatürkçü düşünce sistemini ifade eden *"Kemalizm"* olgusu da halkevlerinin kendilerine ait olan dergi ve broşürlerde yer almıştır. Bu sloganlardan bazıları şunlardır: *"Kemalizm Bayrağımızdır", "Kemalizm Yolumuzdur"* gibi sloganlar bunlardan bazılarıdır.

CHP'yi ve aynı zamanda Atatürk Devrimlerini simgeleyen *"Altı Ok"* da halkevlerinin dergi ve broşürlerinin sloganlarına konu olmuştur. Altı Ok ile ilgili sloganlar da şu şekildedir: *Altı ok andımızdır", "Ok Türk'ün ta kendisidir; ok yaydan fırlamış ve batıya gitmiştir; altı ok Türk'ün tarihi yani ta kendisidir"*

CHP ile ilgili sloganlar ise şu şekilde olmuştur: *"Cumhuriyet Halk Partisi, halkın partisidir", "Halkın bağrından Müdafaa-i Hukuk, Müdafaa-i Hukukun bağrından Cumhuriyet Halk Partisi doğdu", "Cumhuriyet Halk Partisi Türk yurdunun, Türk ulusunun ilerlemek, yükselmek yolunda en yüce kılavuzudur" Cumhuriyet Halk Partisi ulusal ve halk savaşlarında en güçlü bir ses olarak gürledi ve bugünkü muazzam varlığı yarattı", "Yurttaş! Cumhuriyet Halk Partisi dayandığın en çetin ve yenilmez bir inan durkuğudur"*

Halkevleri bahsettiğimiz tüm bu konuların dışında dergi ve broşürlerde kendisi ile ilgili sloganlara da yer vermiştir; bu sloganlardan bazıları şu şekildedir: *"Halkevleri Türk birliğinin kültür kaynağıdır", "Halkevi Türk birliğinin kültür kaynağıdır", "Halkevi, Partinin iş alanıdır", "Halkevi Türk kültürünün canlı abidesidir", "Halkevi Türk heyecanının kaynağıdır", "Halkevleri halka açılan bir kucaktır", "Halkevleri kültür ve sanatın ileri karakollarıdır", "Fikirler Halk Partisi'ne; kalpler Halkevi'ne"*

Halkevleri ülkede ekonomi alanında ve yerli malı kullanımı konusunda vatandaşları bilinçlendirmek için de bazı sloganlara yer vermiştir. Bu sloganlardan bazıları şu şekildedir: *"Yerli malı kullan, para biriktir! Yerli malı kullanmak milli"*

ahlakımız olmalıdır”, “Yerli mallara rağbet vatan borcudur”, “Yurttaş! Üzüm ye... İncir ye... Hem yerli malı hem kuvvet. Eve gelen misafire çay kahve değil meyve ikram et. Hem kesene hem yurda hizmet”, “Kış gecelerinde misafirlerine kuru üzüm, incir, fındık, ceviz ikram et”, “Vatandaş! Şeker Bayramı’nda vereceğin şeker yerli malı olsun”, “Yerli malından şaşma!”, “İsraf saltanat devrinin ahlakı idi; hesaplı yaşamak Cumhuriyet’in...”, “Güç denk bütçeden doğar”, “Bugün yerken yarını düşün”, “Yurttaş! Türk parası en sigortalı paradır”, “Son pişmanlık para etmez, genç yaşında arttırmaya alış”, “Yurttaş! Bankada tasarrufa hesabı olmayanın yarını karanlıktır”, “Dahili istikraz bir cemiyet meselesi değil, kârlı ve milli bir ticaret işidir”, “Tasarruf bonoları almak vatan borcudur”

Yeni kurulan Cumhuriyet rejiminde milliyetçilik ve Türklük konuları da halkevlerinin önemli slogan konuları arasında yer almıştır. Türklük ile ilgili sloganlardan bazıları da şu şekildedir: *“Türk genci! İyi bil ki, sana senden, Türk’e Türk’ten hayır gelir. Kendini sev, Türk’ü sev!”*, *“Öz Türk yurduna yürekten tutkun olandır”, “Türk için Türkçe gerek! Dilinin pasını temizle”, “Türk’sen, konuşurken yazarken tetik bulun, kendi dilini kullan”, “Tarihle yaşıtız en genç milletiz”, “Türk gücü her zorluğu yenmeğe elverişlidir”, “Türk çocuğu! Senin için yaşıyoruz”, “Türk unvanı bölünmüş bir bütündür”*

Halkevleri milli savunma ve aynı zamanda havacılık konusunda da bazı sloganlara yer vermiştir. Havacılık ile ilgili sloganlara baktığımızda: *“Hava tehlikesini bil”, “Yarının savaşı yerde değil göktedir”, “Bir milleti mesut yaşatan en büyük gürültü, gök motorunun uğultusudur”, “Tayyareye yardım!”*, *“Yurttaş bekleme! Türk Hava Kurumu’na üye ol”* şeklinde sloganlara yer verilmiştir.

Halkevleri spor ve beden eğitimi konusunda ise: *“Dedikodu yapma, spor yap”*, *“Sağlam vücut-sağlam kafa-güzel insan”* şeklinde sloganlarla vatandaşları bilinçlendirmiştir. Halkevlerinin tarih başta olmak üzere diğer bazı konularla ilgili sloganları ise şu şeklide olmuştur: *“Türkler! Anıtlarınızı koruyun”, “Yurttaş! Ağaç dik”, “Görüşte bilgiye, gidişte ülküye inanırız”, “Her şeyi kendimizden bekleriz”, “Ben sen yok, biz varız”, “Hepimiz birimiz, birimiz hepimiz için”, “Dağılan çöker, daima bir, daima toplu”, Daima heyecanlı fakat daima şuurlu ve inzibatlı”, “Çalışma sistemli olmalıdır”, “İmtiyazsız, sınıfsız, kaynaşmış bir milletiz”, “Biz bize benzeriz”, “El işte, gönül ülküde”, “Ülkümüze son yoktur”, “Hâkimiyet verilmez, alınır”, “Yurttaş! Kaçakçılık yapma! (Okay,2019,s.94-98)*

2.2.14. Halkevleri ile Türk Tarih Kurumu Arasındaki Münasebetler

Halkevleri birer eğitim ve kültür kurumları olmaktan öte aynı zamanda tarih, dil, iktisat alanlarında da vatandaşlara önemli kazanımlar sağlamışlardır. Türklerin önemli geçmişe sahip bir millet olmaları aynı zamanda tarihsel süreç içerisinde önemli başarılarla imza atmaları ve çok sayıda devlet kurmaları gibi özelliklere sahip olması, Türkler hakkında araştırma ve incelemeler yapılmasına neden olmuştur. Türkler hakkında araştırma ve inceleme yapan kurumların başında da Halkevleri gelmektedir. Halkevleri özellikle bünyesi altında bulundurduğu Dil, Tarih ve Edebiyat Şubesi çatısı altında bu faaliyetlerini sürdürmüştür. İşte tüm bu gelişmelerin birer sonucu olarak Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti kurulmuştur. Bu cemiyet daha sonra Türk Tarih Kurumu adını alacaktır. Bu kurum ile birlikte Türk genci ve aynı zamanda vatandaşların milli bilinçlerini güçlendirmek ve tarihi geçmişlerini öğretmek amaçlanmıştır. Türk Tarih Kurumu'nun kurulma fikri ilk olarak Türk Ocakları'nın VI. Kurultayı'nda gündem konusu olmuştur. 28 Nisan 1930 yılında gerçekleştirilen bir oturum konuşmasında Afet İnan Türk Tarihi hakkında yapılan araştırmaların yetersiz olduğu ve Türklerin kurmuş oldukları uygarlıklardan bahsettikten sonra, Türk Tarihi'nin yeniden incelenmesi ve araştırılması için kırk kişinin imzasının bulunduğu bir önergeyi oturumda sunmuştur. Afet İnan'ın vermiş olduğu önerge oturumda bulunanlarca kabul edilmiş ve sonuç olarak Türk Tarih Heyeti kurulmuştur. Türk Tarih Heyeti, Türk Tarih Kurumu'nun temelini teşkil etmiştir. Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti'nin üzerinde durmuş olduğu en büyük konu objektif tarih anlayışı konusu olmuştur. Türklere ait tarihin Avrupalıların gözünden değil de araştırma ve incelemeler sonucu bilimsel veriler ışığında objektif bir şekilde yazılması en önemli amaç olarak görülmüştür. Türk Tarih Kurumu'nun belli başlı görevlerini en açık şekilde ifade eden madde Türk Tarih Kurumu Tüzüğü'nün 4.maddesinde şu şekilde ifade edilmiştir: *“Türk tarihi ile Türkiye tarihini ve bunlarla ilgili konuları incelemek ve elde edilen sonuçları incelemek ve elde edilen sonuçları her türlü yolla yaymaktır.”* Halkevleri bünyesi altındaki Dil, Tarih ve Edebiyat Şubesi, Türk Tarih Kurumu ile birlikte hareket ederek halkevlerinin çıkarmış oldukları mecmualarda Türk Tarihi'nin çok eski bir geçmişinin olduğu ve dünyanın birçok yerine yayıldıklarını ifade etmişlerdir. Türk Tarihi ve Tetkik Cemiyeti aynı zamanda birçok tarihi abide ve yazıtlar hakkında da araştırma ve incelemelerde bulunmuş ve tarihte iz bırakmış birçok Türk lideri hakkında da araştırmalar gerçekleştirmiştir. Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti 3 Ekim 1935 tarihinde Türk Tarih Kurumu adını almıştır. Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti kuruluşundan itibaren çalışmalarını Türk Ocağı Halkevleri Binası'nda devam ettirmiştir.

Türk Tarih Kurumu ise 1940 yılından itibaren çalışmalarını Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nde sürdürmüştür. Türk Tarih Kongresi ilk toplantısını 2-11 Temmuz 1932 tarihleri arasında Ankara Halkevi'nde gerçekleştirmiştir.(Kara,2020,s.41-43)

2.2.15.Halkevleri ile Türk Dil Kurumu Arasındaki Münasebetler

Halkevleri ile birlikte hareket eden önemli kurumlardan birisi de Türk Dil Kurumu olmuştur. İnsanlığın önemli bir unsuru olan dil meselesi Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte üzerinde tartışılan önemli konular arasında yerini almıştır. İnsanların duygu ve düşüncelerini aktarmada dil önemli bir işleve sahiptir. Dil meselesi hakkında yapılan tartışmalar aslında Cumhuriyet Dönemi'nden önce özellikle XIX. yüzyılda Tanzimat Dönemi'nde başlamıştır. Dönemin önemli aydın ve edebiyatçıları bu konu üzerinde kafa yormuşlardır. Dilde sadeleşme hareketleri üzerine önemli çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Arapça ve Farsça karışımı Osmanlıcadan Latin Harflerine geçilmesi düşüncesi ise II. Meşrutiyet Dönemi'nin önemli sorunlarından birisi haline gelmiştir. Özellikle dilde sadeleşme, imla gibi konular üzerine önemli tartışmalar yaşanmıştır. Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte ülkede birçok yenileşme hareketleri ve inkılaplar gerçekleştirilmiştir. Cumhuriyet'ten önce üzerinde tartışmalar yaşanan dil meselesi Cumhuriyet Dönemi'nde de devam etmiştir. Bilindiği gibi Cumhuriyet'in ilk yıllarında kullanılan dil Osmanlıdan kalma Arap harflerinden müteşekkildi. Arap Alfabeti ile okuma-yazma oldukça zordu. Aynı zamanda batı ile olan ilişkilerde Arap Alfabeti önemli bir sorundu. Tüm bu sorunlar alfabede bazı değişikliklerin yaşanmasını zorunlu kılmıştır. 1 Kasım 1928 tarihinde yaşanan Harf İnkılabı ile Arap Alfabetinden Latin Alfabetine geçilmiştir. Latin Alfabetine geçişle birlikte vatandaşlar daha rahat okuma-yazma faaliyetlerinde bulunabilmişler ve aynı zamanda bu durum ülkede okuma-yazma oranını hızla arttırmıştır. Harf Devrimi ile tüm sorunlar çözüldü demek bir yanıla eksik kalacaktır. Cumhuriyet Dönemi'nde de dil meselesi önemli bir konu olmuştur. Harf İnkılabından sonra sıra Dil Devrimi'ne gelmiştir. Özellikle Türk Tarih Kurumu'nun yanında aynı şekilde Türk Dil Kurumu önemli kurumların başında gelmektedir. Atatürk'ün bizzat direktifleri sonucunda 12 Temmuz 1932 tarihinde Türk Dili Tetkik Cemiyeti kurulmuş ve başkanlığına Semih Rifat; Umumi Kâtipliğine ise Ruşen Eşref getirilmiştir. Türk Dili Tetkik Cemiyeti'nin üyeleri arasında ise Celal Sahir ve Yakup Kadri yer almıştır. Türk Dili Tetkik Cemiyeti'nin kurulma amacı "*Türk Dilini layık olduğu en yüksek kemal derecesine erdirmektir.*" Halkevlerinin Türk Dili Tetkik Cemiyeti ile olan münasebetleri daha çok Halkevleri bünyesi altında olan Dil, Tarih ve Edebiyat Şubesi aracılığıyla olmuştur. Halkevleri ile Türk Dili Tetkik Cemiyeti birlikte

hareket etmişlerdir. Her iki kurumda çıkarmış oldukları dergilerde Türk dilini yabancı dillerin etkisinden kurtarmak, Türkçe ve başka dillerde yazılmış edebi yazıları halka sunmak, vatan ve millet sevgisini vatandaşlara özümseten edebi şahsiyetler hakkında ve aynı zamanda yazılar hakkında insanları bilinçlendirmek, Türk dilini sadeleştirmek ve aynı zamanda zenginleştirmek gibi çalışmalarda bulunmuşlardır.(Kara,2020,s.44-49)

2.2.16.Halkevlerinin Kamuoyu Oluşturmada Üzerine Almış Oldukları Roller

Halkevlerinin eğitim-öğretim faaliyetlerinin yanında aynı zamanda bazı konularda vatandaşları bilgilendirmek ve vatandaşları bu konu hakkında bilinçlendirmek gibi görevleri de olmuştur. Halkevlerinin bu rolü özellikle Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte çıkarılan Atatürk İlke ve İnkılaplarının yanı sıra devrimleri hakkında vatandaşların haberdar olması ve halkın bu değişikliklere ayak uydurabilmesi ve özümseyebilmesi konularında oldukça etkili olmuştur. Halkevleri her ulusal bayram öncesi CHP Genel Sekreterliği tarafından kendilerine gönderilen yapılması gereken faaliyetler hakkında bilgilendirilmişler ve milli bayramların olduğu hafta boyunca değişik gösteriler, şenlikler, müsamereler, kutlamalar gerçekleştirmişlerdir. Halkevlerinin bu rolü sayesinde vatandaşların milli bilinçleri pekişmiştir. Örneğin; Soyadı Kanunu çıkarıldıktan sonra vatandaşların bu inkılap hakkında bilinçlenmesi ve haberdar olabilmesi için halkevlerinin yardımına ihtiyaç duyulmuştur. Yine aynı şekilde 5 Aralık 1934 tarihinde kadınların seçme ve seçilme hakkına sahip olabilmesi hakkında vatandaşları bilgilendirmek ve konunun önemine vurgu yapmak amacıyla halkevlerinden yardım istenmiştir. Bu konu hakkında 7 Aralık 1934 tarihinde ülkede bulunan tüm halkevleri ve halkodalarında kadınlar aracılığıyla toplantı ve konferanslar yapılmıştır. Ankara Halkevi'nde kadınlara seçme ve seçilme hakkının verilmesi konusunda yine Mevhibe İnönü, Afet İnan, Meveddet Özalp liderliğinde bir teşekkür mesajı TBMM'ye iletilmiştir. Halkevlerinin kamuoyu oluşturma faaliyetleri sadece Ankara Halkevi ile sınırlı kalmamıştır. Örneğin; Diyarbakır Halkevi de 13 Şubat 1934 tarihinde kendi bünyesi altındaki Güzel Sanatlar Şubesi aracılığıyla konser düzenlemiş ve hemen akabinde halkevi başkanı Cahit Çubukçu tarafından vatandaşlara "*Gazi İnkılâbında Kadın Mefhumu*" adı altında bir konferans verilmiştir. Konferansa 500'den fazla memur eşi, kadın öğretmen teşrif etmiştir. Halkevlerinin en büyük hedeflerinden birisi de Türk kadını toplumun her alanında söz sahibi yapmak olmuştur. Örneğin; MEB tarafından ülkede açılan Köy Kadınları Gezici Kurslarının doğuda açılan şubelerinde vazifesini yerine getiren 15 köy öğretmenine aylık 40 liralık bir ücret verilmiştir. Halkevleri bazı zamanlar eğitim-

öğretim faaliyetlerine yardımda bulunmanın dışında bazı zamanlar okul olma görevini de üstlenmişlerdir. Mesela; Diyarbakır'ın Hani ilçesinde okul olarak tahsis edilen bir binanın sahibi tarafından boşaltılması istenince Hani Halkevi okulun eğitim-öğretim faaliyetlerinin sürdürülebilmesi adına halkevini ilkokul öğrencileri ile birlikte kullanmıştır. CHP Genel Sekreterliği 1940 yıllarında ülkenin güneyinde artan kaçakçılık olayları hasebiyle vatandaşların bilgilendirilmesi ve aynı zamanda bilinçlendirilmesi adına; Antakya, Kilis, Nizip, Suruç, Birecik, Nusaybin, Cizre ve Çölemerik Halkevlerine birer yazı göndermiştir. Halkevlerinin kamuoyu oluşturmada etkin bir rol oynadığı dönemlerden birisi de seçimlerin yaklaştığı zamanlar olmuştur. Seçim zamanları CHP Genel Sekreterliği tarafından vatandaşların oy kullanması ve oy kullanma konusunda vatandaşların bilinçlendirilmesinin önemini anlatılması vazifesi yine halkevlerine verilmiştir. Görüldüğü üzere halkevleri kamuoyu oluşturma faaliyetlerini birçok alanda sürdürmüş ve aynı zamanda başarılı da olmuştur.(Özer,2020,s.100-103)

2.2.17.Halkeleri'ne Yönelik Yapılan Eleştiriler ve Halkevlerinin Rağbet Görememesi Durumu

Halkevlerinin her ne kadar olumlu tarafları olduğu gibi bazı eksik yönleri de eleştirilere ve tatsızlıklara yol açmıştır. Halkevleri yapmış oldukları çalışmalar açısından kendilerine ait dergi ve broşürlerde çoğunlukla eleştirilerden ve olumsuz cümlelerden uzak tutulmuş sürekli olarak övülmüş ve eksikliklerden uzak bir kurum olarak yansıtılmıştır. Halkevleri her ne kadar eğitim, kültür ve bilim açısından faydaları olan bir kurum hüviyetine sahip olsa da hayatın gereği olarak bazı alanlarda eksiklik ve aksaklıklarla da karşı karşıya kalmıştır. Cumhuriyet'in ilk yıllarında özellikle de CHP'nin egemen olduğu tek parti döneminde halkevleri içerisinde yaşanan bazı eksiklik ve aksaklıklar nedense pek de konuşulmamıştır. Halkevlerine yönelik yapılan eleştirilerin ilki 1936 yılında Vehbi Cem Aşkun tarafından yapılmıştır. Vehbi Cem Aşkun her ne kadar halkevlerinin önde gelen savunucularından biri olsa da halkevlerine vatandaşların ilgilerinin az olması durumunu şu sözlerle ifade etmiştir: *“Şurasını açık söyleyeyim ki Evlerimiz 'de çalışanlar sayılı birkaç şahsiyete tekit eder. Onların da hemen hepsini öğretmenler teşkil etmektedir.”* Halkevlerine yapılan eleştirilerden biri de yine 1937 yılında Merzifon Halkevine ait olan *Taşan Dergisi'nde*; halkevine ait bir binanın olmaması ve aynı zamanda bütçe eksikliğinden ötürü olmuştur. Dergi Merzifon Halkevi için şu eleştirilere yer vermiştir: *“Merzifon'un henüz bir halkevi kurağı yoktur. Dar bütçesinden ayırdığı para ile almaya kalktığı malum bina hal-i hazır durumu ile bir*

kültür yuvası olmaktan çok uzaktır. Bu itibarla Merzifon Halkevi'ne, Halk Partisi'nin yardımı zaruridir; yakından ilgilenmeli, mutlaka ona, bir Halkevi'ne yaraşır bir bina temin etmelidir. Sonra, daha çok faaliyet gösterebilmesi için bütçesinin arttırılması lazımdır. Aksi takdirde bundan fazla çalışmasına imkân yoktur.” Halkevlerine ait yapılan bu eleştiriler Atatürk dönemi ile sınırlı kalmamış bu durum Milli Şef İsmet İnönü döneminde de devam etmiştir. Halkevlerine yönelik yapılan bu eleştiriler İnönü döneminde yoğunluk kazanmıştır.1939 yılında Halkevlerine yönelik yapılan eleştiriden birisi de Cemal Duru tarafından Halkevlerinin “*yetiştiricilik*” özelliği ile ilgili olmuştur. Duru; Halkevlerinin istenen özellikte ve halkla tam olarak bütünleşemediğini şu sözlerle ifade etmiştir: “*En aziz bir maksatla yaratılan Halkın evleri, itiraf olunmalıdır; halkı bulamadı. Bu niçin böyledir? Halkevlerinin talimatı mı uygun değildir? Halkevlerinin teşkilatı mı bozuktur? Bütün bunlar teferruattır, öz değildir. Öz şudur ki, Halkevleri yetiştirici olmak kabiliyetini gösterememiştir henüz.*” Halkevlerine karşı yapılan eleştiriler ve şikâyetler 1940 yılında da devam etmiştir. Bu dönemde Halkevlerine karşı eleştiri yapanların başında da Asım Akkaya gelmektedir. Asım Akkaya ise gençlerin Halkevlerinde tertip olunan müsamerelere ilgi göstermesi gerekirken kahvehanelerde boş boş bulunmalarına karşı çıkmış ve eleştirmiştir. Asım Akkaya gençlerin bu durumunu şu sözlerle ifade etmiştir: “*Bir müsamere verildiği zaman şu bizim üç yüz kişilik salona beş yüz kişi dolduğu halde filozofiye ve pedagojiye ait bir konferansa elli kişiden fazla bir dinleyici gelmez. Çok geceler Halkevi salonlarının boş olduğu görülür. Hâlbuki bu esnada şehrin münevver geçinenleri Yıldız Kahvesi'nde, gençleri ise Odunpazarı'nda, Ziya'da, Köprübaşı'nda da Arabacılar Kahvesi'nde kâat veya tavla oynamaktadırlar. Bu birbirine zıt iki kutup: Halkevi-Kahve”* Halkevlerine karşı yapılan eleştirilerden birisi de yine Halkevlerinin önemli savunucularından olan Feyzullah Sacid Ülkü tarafından yapılmıştır. Feyzullah Sacid Ülkü ise Halkevlerinin faaliyet bakımından istenileni veremediğini şu sözlerle ifade etmiştir. “*Halkı Halkevi'ne çekmek için konferansları kuru bir fikir biçiminde bırakmamak, eğlendirerek telkin etmek, kadınların Halkevine gelmesini sağlamak; en az ayda bir müsamere sahnelemek; inkılâp büyükleri ya da sanatkârlar için toplantılar düzenlemek; inkılâbın doğurduğu fikirleri ve hisleri Halkevi'nde fiile çevirmek; bu faaliyetler için gerekli tahsisatı bulmak”*. Görüldüğü üzere 1940 tarihinde Halkevlerine yönelik eleştiri ve tatminsizlikler yavaş yavaş artış göstermeye başlamıştır. Halkevlerine yönelik yapılan eleştirilerden biri de Halkevlerinin Temsil Şubesi ile ilgili olmuştur. Temsil Şubesi üzerinde tartışma ve eleştiriye neden olan konulardan biri de kadınların Temsil

Şubelerince düzenlenen müsamerelere katılmamaları üzerine olmuştur. Temsil Kolu Şubesi faaliyetlerine yönelik eleştirilerden biri de *Karaelmas Dergisi'nde* yazılar yazan Mustafa Tunç tarafından yapılmıştır. Mustafa Tunç yine yazmış olduğu yazıda Temsil Şubelerinin düzenlemiş oldukları müsamerelerde kadın oyunculara rol verilmemesi konusunu şu sözlerle ifade etmiştir. “*Halkevleri sahnelerinde bayan yokluğu. Acı olmakla beraber itiraf etmek zorundayız ki bayanlarımız hâlâ sahneye çıkmaktan çekiniyorlar. O kadar ki birçok Halkevi temsil kollarının istenilen şekilde çalışmamaları bu yokluktan ileri gelmektedir*”. Yukarıda anlatıldığı gibi özellikle 1940 yılından itibaren Halkevlerindeki bu düzensizlikler, eksiklikler ve aynı zamanda Halkevlerine yönelik ilginin azalması üzerine CHP Halkevlerine ait işleyiş ve faaliyetlerde bazı değişiklikler yapmak zorunda kalmıştır. Halkevleri özellikle 1946 yılından itibaren çok partili hayata geçilmesiyle birlikte yeni tartışma ve eleştirilerin odak noktası haline gelmiştir. Özellikle siyasal hayata yeni giren Demokrat Parti bu eleştirilerde başrol görevi üstlenmiştir. DP'ye göre Halkevleri CHP'nin siyasal bir uzantısı olarak kurulmuştur. Aynı zamanda Demokrat Parti devlet tarafından Halkevlerine ayrılan ödenekleri sürekli olarak gündeme getirmiş ve bu konu üzerinden CHP'yi sürekli eleştirmiştir. Yapılan bu eleştirilerin yoğunluk kazanmasıyla birlikte CHP Halkevleri İdare ve Teşkilat Yönetmeliği ve Halkevleri Çalışma Yönetmeliği'nde değişiklik yapmıştır. 28 Ağustos 1946 tarih ve 5/2844 sayılı genelge ile birlikte yapılan değişiklikler tüm Halkevlerine iletilmiştir. Bu değişikliklere göre Halkevleri kendilerine ait salonları kiraya verebilecek, önceden Halkevlerinde oynanmasına izin verilen bilardo, dama, domino, satranç, salon tenisi gibi oyunların yanında yine bir salon oyunu olan briç oyununun oynanmasına izin verilecek ve aynı zamanda kendisine ait bahçe ve gazinosu bulunan Halkevlerinde buldukları muhite göre bira içilebilecekti. Yine yapılan değişiklikler doğrultusunda önceden özel idarelerden, belediyelerden, şahıs ve özel kurumlardan alınan yardımlar ve Halkevlerinin sadece Sosyal Yardım Şubelerinin düzenlemiş oldukları müsamerelerden, Halkevlerine ait salonların kiraya verilmesinden elde edilen gelirlerin yanına herhangi bir gelire sahip olmayan Halkevleri için de müsamereler, balo, gezi, gösteri, konser, spor faaliyetleri ve film gösterimi gibi etkinliklerin tüm şubeler tarafından yapılması ve bu etkinliklerden gelir elde edilmesi öngörülmüştür. Özellikle 1946 yılında çok partili hayata geçilmesiyle birlikte Halkevleri çalışma ve faaliyetler açısından eski heyecanını kaybetmeye başlamıştır. Halkevlerine yönelik yapılan bir diğer eleştiri de Denizli Halkevi'ne ait *İnanç Dergisi'nde* yazılar yazan Talat Öner'e aittir. Öner Halkevleri temsil şubelerinin belli

aralıklarla düzenledikleri temsil repertuarlarının sürekli yenilenmesi ve içerik bakımından zenginleşmesi gerekirken git gide daralmasına eleştiri getirmiştir. Öner bu durumu şu sözlerle eleştirmiştir: *“Bir kişi mi bir komisyon mu? Sürekli aynı oyunlar temsil edildiğinden artık seyretmeye giden çok az. Halkevi temsil kolları her tarafta büyük müşküllerle baş başadır. Bilhassa kadın eleman bulamamak derdi. Bazı büyük şehirlerde kadın eleman temini için rol alanlara para vermek, hediye vermek veya faydalar temin etmek gibi profesyonelliğe gidilmektedir.”* Öner yine bu düşüncelerini şu sert ifadelerle devam ettirmiştir: *“Yine eseplerimle söylemek lazımdır ki bazen bu temsiller Halkevi'nin bütçe açığını kapatmak için paralı oluyor. Bir tek hademe tutacak parası olmayan Halkevi de gördüm”*. Halkevleri ile ilgili yapılan eleştirilerden birisini de İzmir bölgesinden Orhan Kartal yapmıştır. Orhan Kartal Halkevleri ve Halkodalarının çalışma ve işleyiş bakımından oldukça fakir olduklarını ileri sürmüştür. Orhan Kartal Halkevleri ve Halkodalarının bu durumunu şu sözlerle ifade etmiştir. *“Şurada şunu da söylemek gerekiyor. Birçok Halkevlerimiz ve Halkodalarımız verimsiz olarak sadece hantal binalar gibi durmaktadır”*. Orhan Kartal'ın görüşüyle paralel bir başka eleştiri de *Karaelmas Dergisi'nden* N. Gündüz tarafından gerçekleştirilmiştir. N. Gündüz yapmış olduğu eleştiri de şunları söylemiştir: *“Ancak itiraf etmek lazımdır ki manevi bakımdan bu kadar şümulü bir enerji kaynağı, kendisinden beklenen bütün güzel eserleri verecek bir hale konulamamıştır”*. Halkevlerinin önemli savunucularından biri olan Süha Göksan da Halkevleri hakkında eleştiri de bulunmuştur. Süha Göksan kendince Giresun Halkevini önünde geniş bir parkın bulunduğu ve aynı zamanda parlak bir tabelasının bulunduğu, Halkevinin kendisine ait iki bin kişilik bir konferans salonunun olduğu aynı zamanda zengin bir kütüphaneye sahip olduğunu ve kendisine ait bir orkestra ve bando takımının olduğunu tahayyül eder. Lakin durum tahayyülden ibarettir. Süha Göksan Giresun Halkevi gerçeğini şu sözlerle dile getirir: *“Fakat hayalin zevki çok uzun sürmez. Hakikatin üzüntü veren çehresi her şeyi alt üst ediyor. Yine bizim daracık, küçücük ve tam manası ile yoksul evimiz...”*

Halkevleri ile ilgili eleştirilerin odak noktası haline gelen bir başka konu da Halkevlerinin taşra yani köycülük faaliyetlerinden sorumlu olan Köycülük Şubesi ile ilgili olmuştur. Yapılan eleştirilerde genellikle Halkevlerinin Köycülük Şubelerinin faaliyetlerinin yetersiz ve vatandaşlara yeterli faydayı sağlayamadığı ifade edilmiştir. Bu konu hakkında eleştiri getiren Zeynel Besim şu sözleri nakletmiştir: *“Halkevlerimiz bürokrat zihniyetten yüzde yüz uzaklaşarak (köy) davayı ele almazlarsa güzel fakat boş bir bina olmaktan kurtulamazlar.”* Yine Zeynel Besim şu sözleri de ifade etmiştir:

“Bizim nesli Türk Ocakları yetiştirdi, onun için hükümlerimiz kesin, sözlerimiz serttir, kimse kusura bakmasın.” Besim Halkevleri ile ilgili yapmış olduğu eleştirilerden birisinde Halkevlerinin araç-gereç eksikliğini şu sözlerle ifade etmiştir. *“Asıl makine, hoparlör ve doldurulmuş elektrik. Geçen ayki para ile 1500 şimdiki para ile 2000 lira sesli sinema makinesi. Bu yeni bir icat değil ki... Yıllardan beri var. Evet, amma hiçbir Halkevi’imiz de yok.”* Halkevlerinin işleyiş ve faaliyetler bakımından verimsizliğini dile getiren bir başka kişi de Kırşehir Halkevi’ne ait dergi olan *“Kılıçözü Dergisi”* yazarı Sabri Örüklü tarafından yapılmıştır. Örüklü Halkevlerindeki bu eksiklik ve verimsizlikleri ödenek yetersizliğine bağlamaktadır. Örüklü bu konu hakkında şu sözleri ifade etmiştir. *“Belki bugün bazı Halkevleri veya Halkodalarımız ideallerini tam manasıyla tahakkuk ettirebilmek imkânlarını bulamıyorlar fakat bu durgunluk hiç şüphe yok ki bütçelerinin darlığından ve bilhassa eleman noksanlığından ileri geliyor.”* Halkevleri ile ilgili görüşler sunan bir başka yazarda Vedide Baha Pars’tır. Vedide Baha Pars’a göre Halkevleri zaman içerisinde yeni kurum ve kuruluşların kurulmasıyla birlikte eski verim ve işleyişini kaybetmiş, kurulan yeni kurumlar karşısında yetersiz kalmıştır. Vedide Baha Pars Halkevlerinin özellikle 1932-1937 yılları arasında CHP’nin ve hükümetin siyasi bir uzantısı olarak işlev gördüğünü ileri sürer. Vedide Baha Pars yine yapmış olduğu bir başka eleştiri de Halkevlerinin *“basit bir kültür ocakları”* olduğunu şu sözlerle ifade etmiştir. *“Halkevleri ne bir konservatuar ne de bir akademi. Halk için imkân sağlayan, sanatçıya belki ‘tem’ verebilen basit bir kültür ocağı olabilir.”* Yine Halkodaları üzerine eleştiri yapan bir diğer yazar *Yeşil Ordu Dergisi* yazarlarından Bilal Köyden tarafından yapılmıştır. Köyden Halkevleri ve Halkodalarının çalışma ve işleyiş bakımından bu şekilde devam ederlerse hiçbir amacı olmayan kurumlar olmaktan öteye gidemeyeceğini ileriye sürmüştür. Köyden Halkevleri ve Halkodaları üzerine şu eleştirileri getirmiştir: *“Bize kalırsa çok iyi niyetle kurulmuş olan bu kaynaşma yuvalarına (Halkevleri ve Halkodaları) daha esaslı veçhe verilmek lâzım. Onları daha faydalı olacak kılığa sokmak gerekir (.) Doğrusunu söylemek lazım gelirse bugünkü Halkodalarından matlup faide elde edilememektedir. Zira her biri icaplara uyularak şurada burada, derme çatma binalara birer plaka asılmak suretiyle meydana getirilmiştir; bir kısmı içinde durulamayacak kadar elverişsizdir. Bu sebepten dolayı varlıkları ile yoklukları arasında bir fark görülemez.”* Yine Halkevlerinin bilinen en ünlü dergilerinden ve aynı zamanda Halkevlerinin en fazla savunuculuğunu yapan dergilerden olan *Ülkü Dergisi* de Halkevlerine yönelik eleştiriler getirmiştir. *Ülkü Dergisi* yazarı Emin Hekimgil yapmış olduğu eleştiri

“Halkevleri İşe Yaramıyor mu? Başlıklı yazısında dile getirmiştir. Halkevlerinin eleştiriyeye konu olan bir diğer yanı da Halkevlerinin tek tip vatandaş profili meydana getirmesi konusu olmuştur. Bu konu hakkında eleştiri getiren kişilerden biri de Aksu Dergisi yazarlarından olan Bekir Elam tarafından yapılmıştır. Bekir Elam Halkevlerinin tek tip vatandaş yaratmak yerine daha farklı bir vatandaş profili yaratılması gerekliliğini şu sözlerle ifade etmiştir. ”Hür düşünen, serbest konuşan, millet menfaatlerini doğru olarak tanıyabilen vatandaş tipi yaratmak.” Bilindiği üzere Halkevleri yayın organları Halkevlerinin siyasetten uzak bir faaliyet içerisinde bulduklarını Halkevlerinin toplumun her kesiminden vatandaşlara yönelik bir kurum olduklarını sürekli dile getirse de durum hiç de böyle olmamıştır. Özellikle çok partili hayata geçilmesiyle birlikte Halkevleri hakkındaki bu fikirler köklü bir biçimde değişikliğe uğramıştır. CHP, Halkevlerine yönelik yapılan eleştiriler yoğunlaştıkça kendi bünyeleri altında bulunan dergiler vasıtasıyla bu eleştirilere çok sert bir biçimde cevap vermiştir. Isparta Halkevi’ne ait Ün Dergisi yazarı Kemal Turan Halkevlerinin CHP’nin kurmuş olduğunu ve aynı zamanda bu kurumların CHP’nin çalışmalarını sürdürdüğü birer kurum hüviyetine sahip olduğunu şu sözlerle ifade etmiştir. “Halkevleri ve Odalarının kurucusu Cumhuriyet Halk Partisi’dir. Bunda kimsenin şüphesi yoktur. Onları yıllardır kurup işleten Cumhuriyet Halk Partisi’nin siyasi bir hüviyet olarak Halkevleriyle, Odalarından faydalanması kadar tabii bir şey olamaz (.) Halkevleri Cumhuriyet Halk Partisi’nin bir yapısı olarak onun siyasi çalışmalarının en tabii yeridir.” Yine çok partili hayata geçilmesiyle birlikte muhalif basının Halkevleri üzerinden CHP’sine yönelik eleştirilerini artırması üzerine İnan Dergisi’nde yazılar yazan Kemal Kefeli bu durumu şu sözlerle eleştirmiştir: “Bundan iki yıl evvel muhalefetin baskı yaratan propaganda metotlarının tesiri altında bocalayan, iş başındaki kimselerin iyi niyet ve milliyet duygularından şüpheye düşen vatandaş toplulukları zaman içinde menfi ruh taşıyanların yaratmak istedikleri fena havayı fark etmişlerdir. Muhalif basının bütün gayretlerine, muhalefet sözcülerinin bütün çalışmalarına rağmen milletimiz bu durumu fark etmiştir.” (Okay,2019,s.78-88)

2.2.18.Halkevlerinin Kapatılması

Halkevlerinin kapatılma konusunu Halkevlerinin kapatılmasına neden olan etkenler ile birlikte ele almak gerekir. Bilindiği üzere Millî Mücadele’nin zaferle sonuçlanmasının ardından 29 Ekim 1923 tarihinde Cumhuriyet ilan edilmiştir. Cumhuriyet’in ilanı ile birlikte ülkede birçok alanda yenileşme ve demokratikleşme hareketleri başlamıştır. Bu demokratikleşme hareketlerinden birisi de çok partili hayata

geçme denemeleridir diyebiliriz. Bu denemelerden birisi Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının kurulması iken bir diğeri de Serbest Cumhuriyet Fırkasının kurulmasıdır. Fakat bu siyasi partiler ülke içinde yaşanan çeşitli sebeplerden ötürü Türk siyasal hayatında çok fazla yer edinememişler ve kısa süre içerisinde kapatılmışlardır. Bu siyasal partilerin kapatılması ülkenin henüz çok partili hayata geçebilecek demokratik bir ortama sahip olmadığı gerçeğini açık bir şekilde göstermiştir. Kurulan bu siyasi partilerin kısa sürede kapanması sonucu ülke yönetimini Cumhuriyet tarihinin ilk siyasi partisi olan CHP üstlenmiştir. CHP 1923 yılında “Halk Fırkası” ismi ile kurulmuş; 1924 yılında ise “Cumhuriyet Halk Fırkası” adını almıştır. Daha sonra 1934 yılında parti isminde yer alan “Fırka” tabiri kaldırılmış partinin adı “Cumhuriyet Halk Partisi” olmuştur. 1923 yılında partinin temellerini atan CHP; DP’nin 1950 seçimlerini kazanacağı döneme dek ülkeyi 27 yıl boyunca tek parti olarak yönetmiştir. 1950 yılında DP ülkenin birçok yerinde seçimleri kazanarak iktidar parti olmuştur. DP iktidar olduktan sonra birçok alanda değişikliklere gitmiştir. Cumhuriyet tarihinin önemli eğitim kurumlarından olan Halkevleri DP döneminde büyük problemlerle karşılaşmış bazı Halkevlerine yapılan maddi yardımlar durdurulmuştur. 1932 yılında kurulan Halkevleri ülkenin gelişmesi, çağdaşlaşması adına çok büyük katkılar sağlamıştır. Halkevlerinin zamanla CHP’nin siyasal bir organı haline gelmesi Halkevlerine ve aynı zamanda yayın faaliyetlerine de büyük ölçüde zarar vermiştir. 1946 yılında Türk siyasal hayatında yaşanan önemli bir gelişme de bu dönemde ilk kez gerçek manada çok partili hayata geçilmesidir. Ülkenin çok partili hayata geçmesi ile birlikte ülkenin muhalif partileri Halkevlerine devlet tarafından aktarılan bütçenin meşru olmadığı iddiasını ileriye sürmüşlerdir. CHP muhalif partilerden bu iddiayı hangi gerekçeye dayanarak ifade ettiklerini öğrenmek istese de muhalif partilerden gerekçeli bir açıklama alamamıştır. Muhalefet partilerinin böyle bir iddia ileri sürmesinden sonra 1947 yılında CHP tarafından gerçekleştirilen VII. Büyük Kongrede söz alan İsmet İnönü Halkevlerinin sadece CHP’nin yararına kurulan bir kurum halinden çıkarılıp diğer siyasi partilerin de Halkevlerinden istifade edebilmeleri adına DP’den bu konu hakkında bir çalışma yapılmasını istemiştir. Yine aynı kongrede alınan karar doğrultusunda Halkevlerinin sorunlarının ve aynı zamanda eksikliklerinin giderilmesi ve sürekli denetlenmeleri için 25 kişilik bir heyetin kurulması kararı alınmıştır. Bu heyetin almış olduğu karara göre Halkevleri tüm vatandaşın aynı zamanda siyasi partilerin özgürce istifade edebilecekleri kurumlar haline getirilmeliydi. Bu heyet Halkevlerini çok partili dönemde siyasi görüşü birbirinden çok farklı insanların yer aldığı herkesin tek çatı

altında olduğu kurum haline getirebilme uğraşında olmuştur. Neticede CHP'nin VII. Büyük Kurultayda aldığı karara göre Halkevleri CHP'nin tekelinden alınarak tüm siyasi partilere açık hale getirilecekti.(Atsız,2017,s.55-57)

DP'nin iktidara gelmesi ile birlikte Halkevleri muhalefet partisinin birer yan kuruluşu olarak görülmüş ve bu kurumlar üzerinde sürekli bir tartışma ortamı oluşmuştur. Daha önceleri CHP Milletvekilliği ve aynı zamanda Parti Müfettişliği görevlerinde bulunan Adnan Menderes bu görevleri icra ettiği dönemlerde sürekli bir biçimde Halkevlerinin önemine değinirken ve aynı zamanda Halkevlerine geziler düzenlerken 1950 Seçimleri sonucu yönetimi devraldıktan sonra Halkevlerini sürekli eleştirir olmuştur. İsmet İnönü bir konuşmasında Halkevlerinin kapatılmaması gerektiğini bağımsız bir tesis haline getirilmeleri gerektiğini ifade etmesine rağmen bu durum Demokrat Parti tarafından reddedilmiştir. Aslında Halkevlerinin kapatılmaya çalışılması bir nevi CHP'ye karşı alınmış bir tavrın sonucudur. İsmet İnönü DP'nin Halkevlerini kapatma faaliyetlerini: *“Bu muameleler, Anayasa'nın ihlali mahiyetindedir. İktidar partisinin rakip siyasi partiyi, Anayasa teminatından mahrum etme teşebbüsüdür.”* şeklinde ifade etmiştir. İsmet İnönü'nün Halkevlerinin kapatılmaması adına yaptığı tüm uğraşlara rağmen DP pek de oralı olmamıştır. DP lideri Adnan Menderes yapmış olduğu bir konuşmada: *“...Ne hakiki ne de hükmi şahıs olarak hiçbir mevcudiyeti olmayan halkevlerine devlet bütçesinden para ayrılması ve hususiyle bu paranın siyasi teşekkül olan iktidar partisine ödenmesi demokratik ve hukuki havsalaya asla sığmayacak derecede fahiş olan bir yolda yürümek muhalefetin tenkitleri müessir olmaya başlayınca, artık devam olunamaz hale gelmiştir. İşte o zaman “tesis yapacağız” teraneleri başladı”* ifadelerini kullandıktan sonra devlet tarafından Halkevlerine ayrılan ödeneğin yanında aynı zamanda Halkevlerine kayıtlı mal ve mülkler konusu gündeme gelince Adnan Menderes devlet tarafından Halkevlerine ayrılan ödeneklerin yanında Halkevlerine kayıtlı olan mal ve mülkleri CHP'ye ait olarak kabul etmeyeceklerini ifade etmiştir. Halkevlerinin mal varlığı ve aynı zamanda kapatılması hususu DP ve CHP arasında 1951 yılına kadar devam etmiştir. Sonuç olarak 6 Ağustos 1951 tarihinde Halkevlerine ve aynı zamanda CHP'ye ait mal varlıklarının hazineye aktarılmasına yönelik yasa tasarısı TBMM'de gündem konusu olmuş ve bu yasa tasarısı 8 Ağustos 1951 tarihli TBMM oturumunda yapılan oylama neticesinde resmen onaylanmıştır. CHP her ne kadar bu yasa tasarısına karşı gelerek oylamaya katılmamış olsa da bu yasa tasarısı DP'li milletvekillerin kullanmış oldukları oylar neticesinde resmen kabul edilmiştir. 8 Ağustos 1951 tarihinde onaylanan

yasa tasarısından sonra DP'li yetkililer ivedilikle harekete geçerek ülkedeki tüm Halkevleri ve aynı zamanda Halkodalarına el koymuşlardır. Yasa tasarısının kabulü ile birlikte Halkevlerinin bütün mal varlıkları hazineye devredilmiş daha sonradan kapatılmışlardır. Halkevleri ve Halkodaları kapatılmakla kalmamış bu süreçte kendilerine ait olan mal varlıkları talan edilmiş ve Halkevlerine ait birçok kitap yok edilmiştir. Tarihçi Nihat Sami Özerdim Halkevlerine ait olan kitapların üzerinde sırf CHP amblemi “Altı Ok” olduğu için çoğunluğunun kâğıt fabrikası SEKA'ya gönderilip kese kâğıdına dönüştürüldüğünü söyler. Sonuç olarak Cumhuriyet tarihimizin kültürel açıdan çok önemli kurumları arasında yer alan Halkevleri DP iktidarı döneminde bu işlevini kaybederek tarih sahnesine karışmıştır.(Güneş,2012,s.149-151)

2.2.19.Halkevlerinin İkinci Kez Açılması ve Karşılaşmış Olduğu Problemler

Cumhuriyet'in ilanından sonra sosyal, siyasal, ekonomik vb. alanlarda inkılaplar gerçekleştirildiği gibi eğitim ve kültürel alanlarda da devrim hareketleri gerçekleştirilmiştir. Türk Tarih Kurumu, Türk Dil Kurumu ve Halkevleri bunlardan sadece bazılarıdır. Özellikle Halkevlerinin 1932 yılında kurulması ile birlikte Atatürk İlke ve İnkılapları ve devrimleri ışığında vatandaşlarda milli bir bilinç oluşturulmaya çalışılmış ve bu durumdan vatandaşlar büyük oranda fayda görmüşlerdir. Halkevleri kurulduktan itibaren özellikle CHP'nin de etkisiyle devlet-halk bütünleşmesi yoluna gitmiş ve bu durum Halkevleri ile hükümet arasında bir ilişkinin olduğunu da gözler önüne sermiştir. Lakin çok partili hayata geçiş ile birlikte özellikle de 1950'li yıllardan itibaren Halkevlerinin CHP ile olan ilişkisi muhalefet partilerince sürekli olarak bir koz şeklinde kullanılmaya çalışılmıştır. Halkevleri bilindiği üzere çıkartılan 5830 sayılı kanun gereğince 1951 yılında kapatılmıştır. Bu doğrultuda 4800 Halkevi ve Halkodası ile beraber 500.000 cilt kitap ve aynı zamanda Halkevlerine ait araç-gereç ve birçok bina siyaset yüzünden yok edilmiştir. Halkevleri kapatıldıktan sonra Halkevlerinin bu boşluğu iktidara gelen DP döneminde din dernekleri ve Kur'an kursları ile doldurulmaya çalışılmıştır. 1951 ve 1971 yılları arasındaki yirmi yıllık süreçte dini kuruluşların sayısı 11 iken 10.000'e çıkmış; tekrardan kurulacak olan Halkevlerinin sayısı ise 5000 iken 200'e düşmüştür. Görüldüğü üzere DP'nin iktidara gelmesiyle birlikte ülkede birçok dini kurum ve kuruluş açılmıştır. Vatandaşları çağdaş bir eğitim anlayışından uzaklaştırmayı amaçlamak isteyenler; bu dönemde dinsel eğitim anlayışını ön planda tutarak vatandaşları tekdüze bir eğitim anlayışına mahkûm etmişler ve bu şekilde hedeflerine ulaşmak istemişlerdir. Yine bu dönemde Halkevlerinin kapatılmasıyla birlikte vatandaşların dini duygularını kullanarak tamamen çıkar amaçlı

birçok tarikat da kurulmuştur. Halkevlerinin kapatılmasıyla birlikte Halkevlerinin yerini tarikatlar, kahvehaneler, kiraathaneler almıştır. Birçok genç eğitim ve öğretimden mahrum kalmış zamanının çoğunu kahvehanelerde geçirmek zorunda kalmıştır. Bilindiği gibi Halkevleri; Yılmaz Güney, Nazım Hikmet, Enver Gökçe, Ahmet Arif, Hasan Hüseyin, Halikarnas Balıkcısı, Orhan Kemal, Sabahattin Ali, Pertev Naili Boratav, Muhsin Ertuğrul gibi birçok aydın, yazar, düşünür, şair ve yönetmeni yetiştirmiş ve Türk toplumuna kazandırmıştır. Halkevlerinin kapatılmasıyla birlikte ülkede yeni aydın, düşünür, yazar ve şairlerin de yetişmesinin önüne geçilmiştir. Kapatılan Halkevlerinin yerini doldurmak amacıyla dönemin önemli liderlerinden Orgeneral Cemal Gürsel tarafından Türk Kültür Dernekleri kurulmuştur. Kurulan Türk Kültür Derneklerinin adı 1963 yılında toplanan Türk Kültür Derneği Kurultayı tarafından Halkevleri olarak değiştirilmiştir. 1963 yılından itibaren ülke genelinde 254 Halkevi açılmışken; Frankfurt ve Londra’da da birer Halkevi açılmıştır. Halkevleri her ne kadar tekrardan açılmış olsalar da 1932-1951 yılları arasındaki ihtişamlı dönemine geri dönemeyecektir. Halkevlerinin kapatılmasıyla birlikte Halkevlerine ait tüm mal varlıklarına el konulmuştur. Mallarına el konulan Halkevlerinin bütün kitapları ve araç-gereçleri yok edilmiştir. Halkevleri devletten ve vatandaştan gerekli yardımları alamayınca da vatandaşların Halkevlerinde eğitim-öğretim çalışmalarına katılmaları da zorlaşmıştır. Yaşanan tüm bu sorunlar nedeniyle vatandaşları tekrardan Halkevlerinde bir araya getirmek büyük bir sorun olarak karşımıza çıkmıştır. Yine 1961 yılında Cemal Gürsel önderliğinde Halkevleri, Türk Kültür Ocakları adıyla yeniden kurulmuştur. Halkevleri her ne kadar farklı adlar altında tekrardan kurulmaya çalışılsa da yaşanan maddi sorunların yanında farklı nedenlerden ötürü eski haline hiçbir zaman geri dönememiştir. Halkevleri yeniden kurulmaya çalışılırken birçok farklı sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Halkevleri yeniden kurulduktan sonra tek parti döneminde olduğu gibi sadece CHP’nin siyasi bir uzantısı olarak faaliyet göstermemiş farklı siyasi partilerin siyasi çekişmelerinde birer koz haline gelmiştir. Halkevleri artık tek parti döneminde olduğu gibi CHP’nin sağlamış olduğu devlet bütçesinden gerekli desteği alamamıştır. Halkevleri tüm bu sorunların yanı sıra aynı zamanda tüm mal varlığını da kaybettiğinden kendine özgü çalışmalarını da gerçekleştirememiştir. Halkevleri yaşanan bu sorunlardan dolayı sürekli olarak bir arayış içerisine girmesine rağmen eski kimliğine geri dönememiştir. Halkevlerinin karşılaştığı sorunlar ve dönemin siyasi konjonktürü sebebiyle; Halkevlerinden eskisi gibi aydın, düşünür, yazar yetişmemeye başlamış ve bu aydın kesimin Halkevlerine olan ilgilerini de azaltmıştır. Dönemin

iktidar ve muhalefet çekişmesi yüzünden eğitim-öğretim faaliyetleri geri plana atılmış bu durumda Halkevlerine olan ilginin azalmasına neden olmuştur. Halkevleri ikinci kez kurulduktan sonra kurulma amaçlarını şu şekilde belirtmiştir:

- 1.Halkevleri sayesinde aydın-halk bütünleşmesi sağlanacak ve bununla birlikte yaratıcı özellikte kültür hareketi ortaya çıkarılacak ve geliştirilecektir.
- 2.Türk Tarihi ve Türk Yurdunun tarihsel geçmişine inilecek ve aynı zamanda ortak milli bir kültür ortaya çıkarılacaktır.
- 3.Halkevleri sayesinde yeni kurulan Türk Devleti demokratik, hoşgörölü, düşünce özgürlüğünün olduğu; halkın sevgi içinde bir arada yaşadığı bir ortama kavuşacaktır.
- 4.Halkevleri Atatürk İlke ve İnkılapları ışığında faaliyetlerini sürdürecektir ve bu ruh ve azimle çalışacaktır.
- 5.Halkevleri bünyesi altında çalışan tüm üyeler Atatürk İlke ve İnkılaplarının yaşatılması uğruna mücadele edecektir.

Halkevleri 1969 yılında yönetim kurulunun almış olduğu karar doğrultusunda şube sayısını 9'dan 14'e çıkarmıştır. Bu şubeler şunlardır:

- 1.Gösteri Şubesi
- 2.Dil, Tarih, Edebiyat Şubesi
- 3.Köycölük ve Halkla İlişkiler Şubesi
- 4.Kitaplık ve Yayın Şubesi
- 5.Müzik Şubesi
- 6.Plastik Sanatlar Şubesi
- 7.Turizm ve Gezi Şubesi
- 8.Folklor Şubesi
- 9.Spor Şubesi
- 10.Sağlık Şubesi
- 11.Örgütlenme Şubesi
- 12.Gelir Kaynaklarını Geliştirme Şubesi
- 13.Halkevlerinin Mallarını Meydana Çıkarma Şubesi
- 14.Araştırma ve Geliştirme Şubesi

Halkevleri şubeleri günün şartları doğrultusunda yeniden gözden geçirilerek ele alınmış ve bu doğrultuda yeni şubeler eklenmiştir. Yeniden kurulan Halkevlerinin temel sorunlarından biri de bina probleminden kaynaklı olmuştur. Halkevleri faaliyetlerini sürdürecektir binaların teminini sağlayamamıştır. Halkevleri 1952 tarihinde ve ardından gelen 12 Mart ve 12 Eylül olaylarından büyük oranda etkilenmiş ve aynı zamanda

sayıları gitgide azalmış, tüm şubeleri kapatılmış, üye ve kadro sayılarında da büyük bir azalış yaşamıştır. Yaşanan bu gelişmeler neticesinde Halkevleri Genel Merkezince yeni bir çalışma raporu hazırlanmıştır. Bu çalışma raporunda yer alan maddeler şunlardır:

1.Halkevleri konusunu kamuoyunda gündem konusu haline getirmek amacıyla:

- a.** Basın ve Halkla İlişkiler Sekreteryası oluşturulacak
- b.** Kültür ve sanat ödülleri düzenlenecek
- c.** Büyükleri Anma Geceleri düzenlenecek
- d.** Basın ile tanışma kokteyli düzenlenecektir.

2. Ülkenin temel sorunlarından birisi olan savaşa karşı Halkevlerinin örgütsel gücünden faydalanılarak kardeşlik duygusunu yaşatmak amacıyla:

- a.** Kardeşlik kurultayı oluşturulacak.
- b.** 10. Bölgenin önderliğinde bir barış maçı tertip edilecek.
- c.** Bir barış gezisi tertip edilecektir.

3. Görüşlerinden dolayı tutuklu olan aydın ve yazarlar Halkevlerinin onursal üyesi olacak.

4. Yaşanan hayat pahalılığı ve zorluklarına karşı muhalefetin gerçekleştirmiş olduğu kampanyalar merkezi kampanya haline getirilecek.

5. Halkevlerine ait haberler adına bir yayın kurulu oluşturulacak.

6. Farklı bölgelerde yaz kampları düzenlenecek.

7. Halkevleri bünyesi altında düzenlenecek olan şiir, afiş, öykü yarışmalarının tertibinden sorumlu örgütlenme birimi oluşturulacak.

8. Halkoyunları, fotoğrafçılık, halkbilim, müzik ve tiyatro birimleri oluşturulacaktır.(Kara,2020,s.127-132)

2.2.20.HALKEVLERİ ŞUBELERİ VE FAALİYET ALANLARI

2.2.20.1.Dil, Edebiyat ve Tarih Şubesi

Halkevlerinin Dil, Edebiyat, Tarih Şubesi genellikle dil, edebiyat ve tarih alanları üzerinde yoğunlaşmıştır. Dil ile ilgili faaliyetler arasında genellikle Eski Türkçe yani Öz Türkçe 'ye ait sözcüklerin araştırılıp ne anlama geldiklerinin öğrenilmesi ve aynı zamanda unutulmasının engellenmesi, Eski Türkçe'nin biçimsel ve söyleyiş yani şive özelliklerinin araştırılması ve incelenmesi, Günümüzde halk arasında telaffuz edilen lakin yazı dilinde kullanılmayan sözcüklerin toplanması gibi konular üzerinde durulmuştur. Edebiyat ile ilgili faaliyetler arasında; Millî Mücadele dönemi zaferlerini, Eski Türk tarihini anlatan eserler vererek halkın milli şuurunu kuvvetlendirmek, edebi yeteneğe sahip gençlere sahip çıkıp onları edebi faaliyetlere yönlendirmek; dergi, kitap,

broşürler çıkarıp halkı edebiyat alanlarında bilinçlendirmek, edebiyat tarihinde yer tutan önemli şair, yazar, ilim ve sanat ustalarını gün yüzüne çıkarıp onları unutmama adına törenler ve merasimler düzenlemek gibi konular üzerinde durulmuştur. Dil, Edebiyat ve Tarih Şubesi'nin Tarih ile ilgili faaliyetleri arasında ise genellikle Türk tarihinin kökenlerine inerek; Türklerin tarih sahnesindeki rolünün ne olduğu, tarih içerisinde yaşamış oldukları zorlukların ve savaşların ne olduğu, tarihsel süreç içerisinde kurmuş oldukları devletlerin hangileri olduğu, tarihsel süreç içerisinde nerelere yayılmış oldukları, tarihi eserlerin ve tarihi alanların korunması, Türk halkının milli kültürü, gelenek-görenek, örf ve adetleri, yaşayış tarzı ile ilgili bilgilerin toplanmasına yönelik çalışmalar yapılarak bu konular hakkında eserler çıkartılmaya çalışılmıştır.(Gürses,2018,s.67-71)

2.2.20.2.Temsil Şubesi

Halkevlerinin kuruluş amaçlarından birisi de Cumhuriyet anlayışının aynı zamanda Atatürk İlke ve İnkılaplarının halka benimsetilmesi olmuştur. Halkevlerinin bu amacı gerçekleştirmeye yönelik şubelerinden biri de Temsil Şubesi'dir. Temsil Şubesi adından da anlaşılacağı üzere faaliyetlerini ağırlıklı olarak tiyatro, sinema, Hacivat-Karagöz gibi görsel açıdan zengin unsurlar vasıtasıyla gerçekleştirmiştir. Çeşitli müsamereler, tiyatro, sinema, oyunlar gibi görsel açıdan zengin araçlarla halk aydınlatılmaya çalışılmıştır. Görselliğin yoğunlukta olması halka aktarılmak istenilenin daha kalıcı olmasını sağlamıştır. Temsil Şubesi'nin amaçları arasında Halkevlerine canlılık katmak, ülkenin çeşitli yerlerinde tiyatro gösterileri düzenlemek özellikle de kırsal kesimleri tiyatro oyunları aracılığı ile bilinçlendirmek, konuşma kabiliyeti yüksek vatandaşlar yetiştirmek, tiyatro alanında yetenekli gençlerin bu alandaki becerilerini sunabilmelerinin önünü açmak gibi amaçlar yer almıştır. Halkevlerinde tiyatro, sinema, müsamere gibi etkinlikler düzenlenmeden önce bu faaliyetlerin gerçekleştirilebilmesi için öncelikle CHF ve aynı zamanda Genel İdare Heyeti'nin izni ve onayı gerekliydi. Halkevlerinde sergilenen önemli kültürel faaliyetlerden birisi Kukla ve Hacivat-Karagöz oyunlarıydı. Bu oyunlar tarihsel açıdan çok eskiye dayanmaktadır. Tarihi Osmanlı İmparatorluğu'na dayanan bu oyunlar bir yandan halkı eğlendirirken diğer yandan da düşünmeye sevk etmiştir. Bu oyunların geçmişi her ne kadar Osmanlı'ya dayanıyor olsa da Cumhuriyet döneminin ilk yılları ve aynı zamanda günümüzde bile kendilerinden birer kültürel miras olarak yararlanılmaktadır. Halkevleri bünyesinde gerçekleştirilen oyunlar genellikle Halkevlerinde oynanmışlardır. Sergilenen oyunların

halka ne gibi fayda sağlayacağı, ülkenin çağdaşlaşması açısından ne gibi katkılarının olacağı gibi hususlar Halkevleri tarafından yayımlanan dergiler aracılığı ile halka aktarılmıştır. Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte bahsettiğimiz bu oyunların içeriği de aynı doğrultuda değişikliğe uğramıştır.1937 yılında İçişleri Bakanlığı Halkevlerinde oynanacak oyunların içeriği hakkında bir genelge yayımlamış genelgeye göre oynanacak oyunlar halkın ihtiyaçlarına cevap verecek aynı zamanda Cumhuriyet anlayışına uygun nitelikte oyunlar olmalıydı. CHF 1937 yılında yayımlanan genelge doğrultusunda 1941 yılında 7 adet Karagöz oyunu yazdırmış ve bu 7 adet oyunu tek bir kitaba aktarmıştır. CHF tarafından yazdırılan Hacivat-Karagöz oyunlarının muhtevası ve karakterleri değiştirilerek oyunlarda Atatürk İlke ve İnkılapları ile Cumhuriyet rejimi ile ilgili konular işlenmiştir. Halkevlerinin diğer önemli gösteri faaliyetleri arasında sinema filmleri gelmekteydi. Halkevleri 1940 yılında çıkarttığı talimatname doğrultusunda bünyesinde sabit ve gezici yani seyyar sinema makineleri bulundurabilecekti. Bu sabit ve seyyar sinema makinelerini CHF karşılar daha sonra diğer Halkevlerine gönderirdi. Maddi gücü olan evler ise bu makineleri kendileri temin ederlerdi. Sinema filmi gösterilerinin amacı halkı düşünmeye sevk etmek aynı zamanda Cumhuriyet rejimini ve devrimlerini halka benimsetmekti. Halkevlerince izletilen sinema filmleri tiyatro gösterilerinde olduğu gibi kar elde etme amacı taşımamış filmler tamamen ücretsiz bir şekilde izlettirilmiştir. Tek başına sinema filmi gösterilerinde herhangi bir ücret alınmazken şayet bu filmlerin yanına tiyatro ve konser gibi etkinliklerde eklenerek müsamere haline getirildiği vakit ücret alınmaktaydı. Müsamere halindeki gösterilerin sayısı da yıl içerisinde on ikiyi geçemezdi. Sonuç olarak Halkevlerinde sergilenen Kukla-Karagöz oyunları, tiyatro gösterileri, sinema filmlerinde temel amaç milli birlik ve beraberliği sağlamak, kültürel mirasları yaşatmak aynı zamanda halka Cumhuriyet anlayışı ile birlikte devrimleri benimsetmek olmuştur.(Aktaş & Özdemir,2011,s.193-195)

2.2.20.3.Spor Şubesi

Halkevleri Atatürk İlke ve İnkılapları ve Cumhuriyet anlayışının benimsetilmesi hususunda önemli bir misyon üstlenmiştir. Atatürk'ün de ifade ettiği gibi: ” *Sağlam kafa sağlam vücutta bulunur*” vecizesinden yola çıkan Halkevleri Spor Şubeleri de Cumhuriyet rejimi ve devrimlerin ancak sağlam bir vücutta yaşatılabileceği yolundan hareketle çalışmalar düzenlemiştirlerdir. Halkevlerinde diğer şube faaliyetleri yanında özellikle Beden Terbiyesi ve Spor konusu da milli kültür meselesinin ayrılmaz bir

parçası olarak görülmüştür. Bu hususta CHP ülkede bulunan bütün gençleri kapsayacak bir teşkilat kurulmasına karar vermiş ve çıkarmış oldukları “Beden Terbiyesi Kanunu” ile beden eğitimi konusu bir devlet meselesi haline getirilmiştir. Çıkarılan “Beden Terbiyesi Kanunu’nun” 14. Maddesi doğrultusunda Halkevlerinde beden terbiyesine yönelik faaliyetlerin icra edebileceği şubeler açılmıştır. Halkevleri evlere üye vatandaşların yanında isteyen tüm vatandaşa kapalı ve açık spor salonlarında Beden Terbiyesi Genel Direktörlüğü ile ortaklaşa yürüyüş, güreş, eskrim, jimnastik, salon oyunları vb. spor faaliyetleri düzenleyebilirdi. Halkevleri Spor Şubeleri vazifeleri arasında: Türkiye İdman Cemiyetleri Birliği bünyesinde bulunan ve bulunmayan tüm spor kuruluşlarının gelişmesi adına faaliyetlerde bulunmak, Türkiye İdman Cemiyetleri Birliği bünyesinde bulunmayan spor kulüplerini federasyon yönetmeliğinde yer alan şartları karşılayacak duruma getirip birliğin bünyesine dâhil etmek, spor tesisi ve spor kulüplerinin yetersiz olduğu veyahut bu kuruluşların hiç bulunmadığı muhitlerde kulüp ve tesisler kurmak, spor kulüplerinin para ve malzeme ihtiyacını karşılamak, sportif beceriye sahip gençlerin kulüplere katılımlarını sağlamak, Halkevlerinin kurulmuş oldukları yerin coğrafi şartları doğrultusunda; yürüyüş, kürek çekme, eskrim, güreş, ağ ile balık avlama, bisiklet sürme, ata binme, yüzme, jimnastik vb. sportif faaliyetlerin düzenlenmesini sağlamak gibi görevleri vardır. Halkevleri düzenlemiş oldukları sportif faaliyetlerle vücudu güzelleştirmek, bedeni zinde tutmak, zihinsel ve ruhsal gelişimin yanında ahlaki gelişimi de sağlamak istemiştir. CHP Genel Sekreterliği Halkevleri Spor Şubelerinde sadece sportif ihtiyaçları karşılayacak aktivitelere yer vermemiş buralarda gençlerin istifade edebileceği okuma odaları, kütüphaneler ve temsil salonları da kurmuştur. CHP Genel Sekreterliği Halkevleri Spor Şubelerinin kendilerine yıl içerisinde göndermiş oldukları ihtiyaç listeleri doğrultusunda buraların spor malzemelerinin yanında nakdi ihtiyaçlarını da karşılamaya çalışmıştır. Halkevleri Spor Şubelerinde düzenlenen spor faaliyetleri genellikle: güreş, jimnastik, eskrim, boks, atlı cirit, deniz sporları, dağcılık, kayak, avcılık, yürüyüş, bisiklet sürme gibi sportif faaliyetlerden oluşurdu.(Olgun,2019,s.72-74)

2.2.20.4.Sosyal Yardım Şubesi

Halkevleri Sosyal Yardım Şubesi toplumsal birliğin ve aynı zamanda toplumsal dayanışmanın sağlanmasında önemli bir vazife üstlenmiştir. Sosyal Yardım Şubeleri Atatürk’ün ortaya koyduğu altı ilkeden biri olan “Halkçılık” ilkesini temel alarak faaliyetlerini yürütmüştür. Halkevleri Sosyal Yardım Şubeleri adından da anlaşılacağı

üzere durumu olmayan vatandaşların eksiklik ve ihtiyaçlarının giderilmesi adına Halkevleri bünyesinde kurulmuş dokuz önemli şubeden birisi olarak faaliyet göstermişlerdir. Sosyal Yardım Şubeleri maddi durumu olmayan vatandaşların ihtiyaçlarını giderebilmek amacıyla çeşitli yardım kuruluşları ve aynı zamanda vakıflarla birlikte faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Yapılan bu yardım faaliyetleri birer yardım ve hayır faaliyeti olmaktan öte bir vazife mahiyeti taşımıştır. Sosyal Yardım Şubelerinin amacı birlikte barış ortamı içerisinde yaşayan, birbirlerinin sıkıntılarını birlikte aşmaya çalışan, beraber ağlayıp beraber gülen, birbirine sıkı sıkıya bağlı bir vatandaş profili yaratabilmek olmuştur. Halkevleri Sosyal Yardımlaşma Şubesinin görevi 1940 yılında yayımlanan talimatnamede: *"Şubenin esas vazifesi: Halkevinin bulunduğu bölgede, hakiki surette yardıma muhtaç kimsesiz kadınlar, çocuklar, maluller, dermandan düşmüş yaşlılar ve hastalar... vatandaşlar hakkında, cemiyetin şefkat ve yardım duygularını uyandırmak ve yükseltmektir."* biçiminde yer almıştır. Sosyal Yardım Şubeleri yardım vazifesi olarak ilk sıraya okul çağına gelmiş öksüz çocukların barınma, kıyafet, yiyecek, eğitim vb. ihtiyaçlarının giderilmesine yönelik faaliyetleri almıştır. Sosyal Yardım Şubelerinin yapmış oldukları yardımlar rastgele ve hayır amaçlı yapılan yardımlar olmaktan öte belli bir plan ve amaç doğrultusunda gerçekleştirilmiştir. Bu doğrultuda bilinçli, vatansever, sorumluluk sahibi gençler yetiştirilmek istenmiştir. Sosyal Yardım Şubelerinin diğer önemli faaliyetleri arasında ülkenin sağlık sorunları ile ilgilenmek ve toplumsal sıhhatin sağlanmasına yönelik çalışmalar yer almıştır. Sosyal Yardım Şubelerinin sağlık alanında yapmaları gereken çalışmalar belli bir yönetmelik doğrultusunda planlanmıştır. Bu talimatnamede Sosyal Yardım Şubelerinin sağlık alanındaki vazifeleri arasında: Farklı sağlık kurumlarında bulunan bakıma muhtaç hastaların yerel hastanelere kabulünü sağlayıp tedavilerini sürdürmek, farklı bir sağlık kurumunda tedavi edilmesi gereken hastaların gerekli sağlık kurumuna sevkini gerçekleştirmek, evlerde bulunan yardıma muhtaç kimsesiz hastaların tedavilerini gerçekleştirmek, evlerde kendi imkânları ile doğum yapmış kimsesiz kadınlara gerekli yardımları sunmak, köylerden gelip şehirlere yerleşen rençber, yoksul ailelerin barınma ihtiyaçlarını giderip, tedavilerini gerçekleştirmek aynı zamanda kendilerine aynı yardımda bulunmak, vatandaşların sağlık alanındaki bilgilerini artırmaya yönelik konferanslar düzenlemek; film gösterileri yapmak ve sağlıkla ilgili çeşitli afiş ve broşürler basmak, şehir merkezlerinde yer alan Halkevlerinde muayenehaneler açıp hastalara ücretsiz tedavi imkânı sunmak, Halkevlerinin Köycülük Şubesince gerçekleştirilen köy gezilerine doktorların da katılımını sağlayıp

vatandaşların tedavilerini gerçekleştirmek ve köyün sağlık durumunu inceledikten sonra vaziyeti gerekli makamlara bildirmek gibi çok önemli faaliyetler yer almıştır. Görüldüğü üzere Sosyal Yardım Şubeleri vatandaşların maddi ve manevi ihtiyaçlarını sağlayarak ülkede sosyal bir birliktelik oluşturmuş aynı zamanda vatandaşlar arasında hiçbir ayırım gözetmeksizin faaliyetlerini sürdürmeyi başarmıştır.(Oğuzhan,2022,s.191-194)

2.2.20.5.Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi

Halkevleri Dershaneleri ve Kurslar Şubesinin kuruluş amacı daha çok okuma yazma bilmeyen vatandaşlara okuma-yazma öğretmek, vatandaşların kültür seviyelerini yükseltmek, vatandaşlara gündelik yaşamda kullanabilecekleri temel bilgi ve becerileri öğretmek, vatandaşları bilinçli bir yurttaş haline getirebilmek olmuştur. Halkevleri Dershaneleri ve Kurslar Şubesi bünyesi altında faaliyet gösteren kurslar tamamen ücretsiz bir şekilde halkın hizmetine sunulmuştur. Bu şube bünyesi altında vatandaşlar: Türkçe okuma-yazma kursları, matematik, kimya, fizik gibi pozitif bilimlerin öğretimi, dikiş-nakış, çiçekçilik, arıcılık, muhasebe, ütöleme, bağcılık, elektrikçilik, zeytincilik, itfaiyecilik, postacılık, telgrafçılık, inşaatçılık gibi hem mesleki hayatta hem de gündelik hayatta kullanabilecekleri bilgiler öğretilmiştir. Vatandaşların yaşadıkları coğrafi şartlar ve ihtiyaçlar onların hangi alanlarda kurslar açabileceği üzerinde temel teşkil eden konular olmuştur. Örnek vermek gerekirse eğer; coğrafi olarak zeytinin yoğun olduğu bölgelerde zeytinciliğe yönelik kurslar açılmıştır. Böylelikle vatandaşlar Halkevlerinden almış oldukları modern bilgiler ışığında yapmış oldukları faaliyetlerden yüksek verim almışlardır. Halk bu şubelerden aldığı bilgiler sayesinde kültürel olarak gelişimini sağlarken; aynı zamanda ev bütçesine katkı sağlamayı da başarmıştır. Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesinden kadınlarda önemli ölçüde istifade etmiştir. Dershane ve kurslar sayesinde ev ortamından çıkmayı başaran kadınlar bir yandan kişisel yetenek ve becerilerini arttırırken diğer yandan da ekonomik özgürlüklerini kazanmışlardır. Halkevleri bünyesi altında bulunan kurslar genellikle kısa süreli eğitim faaliyetlerinden oluşurdu. Bu kurs faaliyetlerinde görev alan eğitimciler tamamen ücretsiz bir şekilde gönüllü olarak çalışmışlardır. Lakin zaruri hallerde ücretli öğretmenler tutulabilir maaşları da Halkevlerinin kendi bütçesinden karşılanırdı. Dershane ve kurslar aynı zamanda Latin Alfabesinin halk tarafından özümsemesi ve yaygınlaştırılması açısından önemli bir yer tutmuş ve okuma-yazma oranlarını ciddi manada arttırmıştır. Halkevleri kursları sayesinde vatandaş bir yandan okuma yazma öğrenip kültürel açıdan

gelişirken diğer yandan da ülkenin aydın kesimi ile bütünleşebilmiştir. Vatandaşın ülkenin aydın kesimi ile bütünleşebilmesini sağlayan kurslarda dersleri verenlerin genelde aydın kişilerden oluşmasından kaynaklıdır. Halkevleri kursları sayesinde hapisanelerde yer alan mahkûmlara da okuma yazma kursları ve yabancı dil kursları verilmiş mahkûmların ilkökul ve ortaokul tahsillerini tamamlayabilmelerine olanak sağlanmıştır.(Aktaş & Özdemir,2011,s.197-198)

Ders	Dershane Sayısı	Öğrenci Sayısı
Yabancılar için Türkçe	4	159
Fransızca	32	1630
İngilizce	22	646
Almanca	18	835
İtalyanca	1	13

Tablo 3.1937-1938 Yılları Arasında Açılan Yabancı Dil Kursları ve Öğrenci Sayıları(Özer,2020,s.77)

2.2.20.6.Kütüphane ve Neşriyat Şubesi

Bir yerde Halkevi kurulabilmesi için o Halkevinde en az bir okuma odası ve bir kütüphanenin olması gerekliydi. Bazı Halkevlerinde okuma odası ve kütüphane bulunmasa bile en azından bir kitap dolabının veyahut bir kitap rafının bulunması zaruriydi. Halkevleri kütüphanelerinin ve okuma odalarının kuruldukları binada bulunma zorunluluğu yoktu; Halkevleri kendileri için uygun herhangi bir alanda kütüphane ve okuma odası açabilirlerdi. Halkevleri kütüphaneleri Halkevlerinin bir bölümü olmaktan öte halkın temel ihtiyacı olarak görülmüştür. Halkevleri kütüphaneleri kitap, dergi, gazete vb. yayınları devletin yardımları dışında aynı zamanda gönüllü vatandaşların desteği ve bağışları ile karşılamışlardır. Kütüphane ve Neşriyat Şubesi kitap temininde bulunamayan vatandaşlarla birlikte çalışmış ve vatandaşların kitap, gazete, dergi vb. kaynaklara ulaşabilmelerini sağlayabilmiştir. Kütüphane ve Neşriyat Şubeleri ihtiyaç duydukları yayınları listeleyip raporlar halinde gerekli mercilere iletmışlerdir. Her kütüphanenin aynı zamanda kendilerine ait birer demirbaş defteri bulunmaktaydı. Kütüphanelere ait demirbaş defterlerin bir örneği de CHP Yönetim Kuruluna verilmiştir. Kütüphanelere ve aynı zamanda okuma odalarına belli bir miktar kitap bağışlayan vatandaşlara takdir belgesi verilerek kitap bağışında bulunan vatandaşların adları kütüphane duvarında listelenmiştir. Vatandaşlar aynı zamanda kütüphanelerden ve okuma odalarından tamamen ücretsiz bir şekilde istifade

etmişlerdir. Kütüphaneye ait herhangi bir eşyanın kütüphaneden dışarı çıkarılması yasaktı. Kütüphane ve Neşriyat Şubesi belli zamanlarda parti şubeleri, kahvehaneler, köy odaları gibi halka açık umumi ortamlarda okuma günleri tertip eder; okuma kabiliyeti iyi olan bir vatandaş oradaki halka herhangi bir kitaptan bir şeyler okurdu. Kütüphane ve Neşriyat Şubesinin bir diğer önemli faaliyetleri arasında yayın faaliyetleri yer alır. Vatandaşların herhangi bir konu hakkında haberdar olması açısından Neşriyat Şubelerinin yayınladıkları afişler, broşürler vb. basılı kaynaklar büyük bir önem arz etmiştir.(Özacun,2002,s.24-25)

Yıl	Halkevi Sayısı	Kitap	Okuyucu Sayısı
1933	55	59.444	149.949
1934	89	97.000	328.277
1935	103	107.551	624.727
1936	136	122.809	874.656
1937	167	129.362	1.590.000
1938	209	285.757	1.909.910

Tablo 4.1933-1938 yılları arasındaki Halkevleri kitap ve okuyucu sayısı(Özer,2020,s.55)

2.2.20.7.Köycülük Şubesi

Halkevlerinin ülkeyi kalkındırma ve vatandaşların kültürel gelişimlerine katkı sunma faaliyetleri şehir merkezleri ile sınırlı kalmamış bu faaliyetler ülkenin kırsal kesimlerine de yayılmıştır. Halkevleri çalışmalarını kırsal kesimlere özellikle de köylere taşıyabilmek amacıyla Köycülük Şubelerini açmıştır. Köycülük Şubelerinin amacı köydeki vatandaşların kültürel gelişimlerini sağlamanın yanında köyün eğitim, sağlık sosyal, bayındırlık vb. alanlardaki eksikliklerinin giderilmesi olmuştur. Köycülük Şubeleri Halkevlerinin bazı şubeleri ile müşterek faaliyetlerde bulunarak işbirliği içerisinde olmuştur. Belli aralıklarla özellikle iklim şartlarının elverişli olduğu dönemlerde Temsil Şubesi ve aynı zamanda Dershane ve Kurslar Şubesi ile beraber ülkenin farklı köyelerine geziler düzenlemişler buralarda müsamereler, törenler tertip etmenin yanında, okuma-yazma kursları sayesinde köylü vatandaşlara okuma-yazma öğretmişlerdir. Köycülük Şubesinin karşılaştığı en büyük sorunlardan biri köylere ulaşım ile ilgili olmuştur. Özellikle zorlu kış şartlarında köylere ulaşımında aksaklıklar yaşanmıştır. Köycülük Şubesi köylere ulaşımında yaşanan sorunlardan ötürü köyde bulunan öğretmenleri Köycülük Şubesinin doğal üyesi olarak görmüş köydeki

öğretmenlerle işbirliği içerisinde bulunarak köyün farklı alanlarda gelişimine katkıda bulunmuştur.(Civci,2013,s.58-59)

2.2.20.8.Müze ve Sergi Şubesi

Müze ve Sergi Şubesi faaliyetlerini genel olarak üç önemli alanda yoğunlaştırmıştır. Bu alanlar: Tarih, Müzecilik ve Folklor 'dur. Halkevlerinin 1932 tarihli talimatnamesine göre tarihle ilgili faaliyetler önceden Edebiyat Şubesi bünyesi altında gerçekleştirirken 1940 yılında çıkarılan talimatnameye göre Tarih ve Müze Şubesi adı altında faaliyetlerine devam etmiştir.1940 yılında çıkarılan talimatnameye göre Tarih Şubesi çalışmalarını şu alanlarda yoğunlaştırmıştır: tarih uzmanlarının ulusal ve yerel hususlarda öne sürmüş oldukları bilgileri çeşitli yayın organları aracılığı ile halka ulaştırmak, yerel tarih çalışmalarında bulunmak, elde edilen arşiv belgelerini bilimsel kurallara bağlı bir şekilde basılı kaynak haline getirmek, Halkevlerinin yakınlarında bulunan tarihi eser ve anıtların korunmasını sağlayıp; vatandaşlara tarihi eserleri koruma bilincini benimsetmek olmuştur. Tarih ve Müze Şubesi faaliyetlerini genellikle ulusal ve yerel tarih çalışmaları alanında yoğunlaştırmıştır. Tarih Şubesi yapmış olduğu çalışmalarda TTK ile uyum içinde faaliyetlerini sürdürmüştür. Bazı yerel tarih çalışmalarında abartılı yorum ve söylemlerde söz konusu olmuştur. Örneğin Zonguldak'ta çıkarılan kömürün Uzun Mehmet adında bir kişi tarafından çıkarılmış olduğu bilgisi bu dönemde ortaya atılmış uydurma bir bilgidir. Tarih Şubeleri buldukları yerlerin yerel tarihlerini araştırarak vatandaşların buldukları bölgenin yerel tarihi hakkında bilgilenmelerini ve bu şekilde tarih çalışmalarını vatandaşlara sevdirmeyi amaçlamıştır. Halkevlerinin bir diğer önemli faaliyetleri arasında müze çalışmaları yer almıştır. CHP'nin 29 Mayıs 1939 tarihinde gerçekleştirmiş olduğu V. Büyük Kurultay'da kabul edilen CHF Programının 47. Maddesi'ne göre müze çalışmaları ile ilgili: *"Müzelerimizi zenginleştirecek kıymetteki tarihi eserlerin toplanmasına ve bu maksatla hafriyat yapılmasına ehemmiyet verilecek ve umumiyetle eski eserlerin tasnifine ve icap edenlerin yerlerinde iyi muhafazasına itina olunacaktır."* Şeklinde karar alınmıştır. Müzeler görsel nitelikte çokça tarihi eseri bünyelerinde muhafaza ettiklerinden dolayı vatandaşların ilgisini çekmiş ve vatandaşların tarihe olan ilgilerinin artmasında önemli alanlar olmuşlardır. Müze Şubesinin görevleri arasında: bünyesinde müze bulunduran Halkevlerinin tarihi eser çeşitliliğini artırmak, bulunan tarihi eserleri resmi müzelerde koruma altına almak, resmi müzelerin olmadığı yerlerde bulunan tarihi eserleri en yakın resmi müzeye taşımak, tarihi eserlerin yoğun olduğu

bölgelerde müzeler açmak ve bunun için gerekli mercilerle işbirliği içerisinde olmak gibi çeşitli görevleri olmuştur. Halkevlerinin kendi başlarına izinsiz müze açmaları yasaktı. Bir yerde müze açılabilmesi için öncelikle Halkevi yöneticileri ile irtibata geçmek ve gerekli izinleri almak zorunluydu. Halkevlerinin diğer önemli faaliyetleri arasında ise folklor çalışmaları yer almıştır. 1932 yılında ülke genelinde kapatılan dernekler arasında Folklor Derneği de yer almıştır. Folklor Derneği'nin kapatılması ile birlikte Folklor Derneği çalışmalarının bir bölümünü Halkevleri bünyesi altında sürdürmeye çalışmıştır. TTK ve TDK Halkevlerine ait folklor çalışmalarını belli bir disiplin anlayışından ve aynı zamanda bilimsellikten uzak çalışmalar olarak görmüşlerdir. TTK ve TDK'nin böyle bir kaniya varmalarının nedeni folklor çalışmalarının merkezi bir yapıya kavuşamamış olması ve aynı zamanda alanında uzmanlaşmış kişiler tarafından denetlenmemelerinden kaynaklıdır. Folklor çalışmaları merkezi yapıya kavuşamamış olsa da yerel folklor çalışmalarında bulunulmuş çıkarılan kitap, dergi, afiş, broşür gibi yayın organları ile halk yerel folklor çalışmaları hakkında bilinçlenmiş ve bilgilenmiştir. Halkevleri Genel Merkezi de folklor çalışmalarına katkıda bulunmaya çalışmış hatta Türk Folklor Arşivi kurma teşebbüsünde bulunmuştur. Folklor Şubesi'nin çalışma alanı içerisinde toponomi bilimi ile ilgili çalışmalar da yer almıştır. Bazı yerlerin zaman içerisinde kullanmış oldukları isimlerden hareketle bölgenin tarihi ve bölgede yaşayan medeniyetler incelenmeye çalışılmıştır.(Aktaş & Özdemir,2011,s.201-202)

2.2.20.9.Güzel Sanatlar Şubesi

Güzel Sanatlar Şubesinin kuruluş amacı halkın güzel sanatlara olan ilgisini artırmak ve aynı zamanda vatandaşı güzel sanatlara yönlendirmek olmuştur. Güzel Sanatlar Şubesi bünyesi altında resim, müzik, heykeltıraşlık, mimarlık vb. alanlarda faaliyetlerde bulunulmuştur. Güzel Sanatlar alanında kabiliyetli gençler Güzel Sanatlar Şubesinde yeteneklerini sergilemenin yanında aynı zamanda var olan bireysel becerilerini de geliştirmişlerdir. Vatandaşlar buralarda bando, koro, gramofon, orkestra gibi farklı müzik aletleri üzerinde yoğunlaşarak çok sesli müzik faaliyetlerinde de bulunmuşlardır. Müzik çalışmalarındaki amaç genellikle batı müziği ile Anadolu Müziği'ni sentezlemeye çalışan besteciler yetiştirmek olmuştur. Güzel Sanatlar Şubesi Halkevlerinin 1935 talimatnamesinde "Ar" ismini almıştır. Halkevlerinin müzik ile ilgili gösteri faaliyetlerini de Güzel Sanatlar Şubesi üstlenmiştir. Güzel Sanatlar alanında yetenekli gençlerin gelişimlerine yardımcı olmak amacıyla Güzel Sanatlar

Şubesi tarafından kurslar açılmış aynı zamanda vatandaşlara milli marşlar da öğretilmiştir. Güzel Sanatlar Şubesinin bir diğer önemli çalışma alanı içerisinde resim faaliyetleri de yer almıştır. Resim alanındaki faaliyetler arasında genellikle vatandaşların yapmış oldukları resimlerin halka tanıtılması adına sergiler açılmış ve resim çalışmalarının yapılacağı atölyeler kurulmuştur. Yapılan sanatsal faaliyetlerde amaç ulusal değerler ışığında batının sanat anlayışı ile harmanlanmış yepyeni bir sanat anlayışı ortaya çıkarmak olmuştur. Güzel Sanatlar Şubesinin görevleri arasında: vatandaşların yapmış oldukları resimleri toplamak, ressamların gelişimine yönelik çalışmalarda bulunmak, halka ait eserleri sergilemek, ulusal bir resim anlayışı ortaya çıkarmak, halka koro, konser, masal, tekerleme gibi faaliyetler düzenlemek yer almıştır. Güzel Sanatlar Şubesinde yer alan önemli faaliyetler arasında müzik çalışmaları da yer almıştır. 1937 yılında 100 Halkevinin kendine ait radyosu bulunurken 50 Halkevinin de kendine ait bando takımı olmuştur.(Çolak,2019,s.44-47)

2.2.21.MUŞ YEREL TARİHİ VE MUŞ'UN SOSYO-EKONOMİK VE KÜLTÜREL DURUMU

2.2.21.1.“Muş” Adının Anlamı

“Muş” adı tarihi kaynaklarda farklı kelime ve anlamlarda kullanılmıştır. Tarihsel süreç içerisinde bölgeye yerleşmiş olan medeniyetler Muş'u farklı adlarla telaffuz etmişlerdir. “Muş” adı İslamiyet öncesinde “Taraunitis”, “Daron” ve “Taraun” gibi isimlerle zikredilmişken Orta Çağ'da ise “Taran” adı ile anılmaya başlamıştır. İslamiyet'in kabulünden sonra X. Yüzyıldan itibaren İslam kaynaklarında Muş'a “Târûn” ve “Muş” adları verilmeye başlanmıştır. Muş isminin bazı kaynaklarda coğrafi şartların tesiriyle şekillendiğini de söylemek mümkündür. Mesela “Muş” adı İbrani ve Süryani dillerinde “ Otlak, Sulak, Verimli” manalarında kullanılırken; Ermeni dilinde ise “Duman” manasında kullanılmıştır. Muş adının şekillenmesinde coğrafi şartlar kadar siyasi şartlarda etkili olmuştur. Örneğin Urartular döneminde Muş; “Urme, Ulme, Ulmeri, Kulmeri” gibi değişik adlarla anılmışken Muş adının ekseriyetle Ermeni oldukları düşünülen Mamigonyan ailesinden olan Muşeg Mamigonyan'dan geldiği de ileri sürülmüştür. Aynı zamanda Muş Kalesi'nin adının da Muşeg Mamigonyan'dan geldiği iddiaları vardır. İslami kaynakları incelediğimizde Muş ile ilgili bilgiler çok kısıtlıdır. İslami kaynaklar içerisinde ise “Muş” adını ilk defa Makdisî'nin “*Ahsenü't-Tekâsim*” adlı eserinde görmekteyiz. Tarihçi İbn Vâsıl Muş'u Ahlatşahlara ait bir şehir olarak ifade ederken tarihçi Ebû'l-Fidâ ise “*suru olmayan, bir vadinin ağzında ve dağın eteğinde küçük bir belde*” olarak ifade etmiştir.(Alican,2020,s.1918-1919)

2.2.21.2.Muş'un Tarihçesi

Muş'un tarihi geçmişi çok eskilere dayanmaktadır. Doğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan olan Muş'u tarihsel açıdan incelediğimizde tarihi geçmişinin İlk Çağlara kadar uzandığı düşünülmektedir. Bulunduğu coğrafyadan da yola çıkarsak eğer kronolojik olarak geçmişinin M.Ö. 5000-6000 yıllarına kadar uzandığı tahmin edilmektedir. Tarihsel süreç içerisinde birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olan Muş bu medeniyetlerin izlerini de taşımıştır. Mesela; Urartulara ev sahipliği yaptığı dönemde Muş "Urme, Ulme, Ulmeri, Qulmeri" gibi farklı adlarla isimlendirilmiştir. Muş merkezin tarihi geçmişinin Urartu hükümdarı Menua dönemine (M.Ö.810-786) kadar uzandığı iddia edilmektedir. Muş'ta Urartulardan kalma en eski yapı Urartu Kralı II. Sarduri'den kalma aynı zamanda güvenlik amaçlı kurulmuş olan Varto Kayalidere antik kentidir.(Eser,2014,s.212)

Muş tarihsel süreç içerisinde birçok medeniyetin siyasi ve askeri mücadelesine de sahne olmuştur. Medler, Ahamenidler, Selevkoslar, Parthlar bölgeye hâkim olabilme adına birçok savaşlar yapmışlardır. M.Ö. 3. Yüzyılın ortalarında Romalılar ve Parthlar daha sonraları ise Romalılar ve Sasaniler arasında sürekli mücadeleler yaşanmıştır.(Alican,2020,s.1918)

Roma hükümdarı Herakleios döneminde (610-641) Muş Armenian (Ermeniyye) bölgesine bağlı bir thema (tema) olarak idare edilmiştir. Tarihsel süreç içerisinde Romalılardan sonra Muş'u ele geçirmiş olan uygarlıklardan biri de Bizanslılar olmuştur. Bizanslılar bölgeye 576 yılında hakim olmuştur. Bizanslılarla yapılan mücadeleler neticesinde XI. Yüzyılda Anadolu'ya hakim olan Müslümanlar döneminde ise Bizanslılar bölgenin bir kısmını "Taron" temasına bağlı olarak idare etmiştir.(Eser,2014,s.212)

Muş'un Osmanlı Devleti'nin eline geçmesi ise Yavuz Sultan Selim'in 1514 yılında yapmış olduğu Çaldıran Seferi neticesinde gerçekleşmiştir. Muş başlangıçta yönetsel açıdan Osmanlı Devleti'nin "Bitlis Sancağı" altında bir "nahiye" olarak yapılandırılmıştır. Daha sonradan 1555 yılında Safeviler ile imzalanan Amasya Antlaşması sonucunda ise "sancak" statüsüne kavuşmuştur. 1600'lü yılların başlarında yeniden "nahiye" olan Muş 1605 yılında tekrardan "sancak" haline getirilmiştir. 1878 yılında imzalanan Berlin Antlaşması'nın bazı maddeleri gereği Muş yine Cumhuriyet Dönemine kadar Bitlis vilayetine bağlı idari bir yönetim birimi olarak kalmıştır. Cumhuriyet döneminde ise "İl" olan Muş bir süre sonra 30 Mayıs 1926'da yeniden

Bitlis'e bağlanmış; 3 Haziran 1929 tarihinde ise tekrardan "İl" statüsüne kavuşmuştur. (Alican,2020,s.1919-1921)

2.2.21.3.Muş'un Coğrafi Yapısı

Muş coğrafi olarak Doğu Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Murat Bölümü'nde yer almaktadır. Yüz Ölçümü olarak 1650 kilometrekarelik alana sahip olan Muş bölge illeri arasında ikinci sıradayken ülkenin ise üçüncü büyük iç ovası olarak bilinmektedir. Yeryüzü şekilleri bakımından eğimli bir yapıya sahip olan Muş Güneydoğu Toroslara komşu bir ildir. Muş coğrafi olarak Torosların devamı niteliğindeki Haçreş (Karaçavuş, Çavuş) dağları arasında bulunan 2645 metre yüksekliğe sahip Kurtik Dağı'nın Kuzey yamaçlarında Çar ve Garni derelerinin de geçtiği vadilik alanda konumlanmıştır. Tarihi süreç içerisinde Muş Ovasına doğru basamaklı şekilde gelişim gösteren Muş'un tarihi yerleşim alanları ile sonradan kurulan yeni yerleşim yerleri arasındaki yükseklik yaklaşık olarak 200 metredir. Muş aynı zamanda Bingöl ile Bitlis karayolları üzerinde kurulmuş olup Kulp karayolu ile Diyarbakır'a, Varto-Hınıs üzerinden vadi yolu ile de Erzurum ile bağlantı kurmaktadır. (Alican,2020,s.1917-1918)

2.2.21.4. Muş'un Sosyal ve Kültürel Yapısı

Milli Mücadele'nin zaferle sonuçlanmasının ardından Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte ülkenin farklı alanlarda yaşamış olduğu tahribatın etkisinden kurtulmak amacıyla Atatürk İlke ve İnkılapları doğrultusunda siyasal, sosyal, ekonomik, kültürel vb. alanlarda hızla bir değişim sürecine girilmiştir. Bu dönemlerde ülkede yaşanan savaş ortamından etkilenmiş vilayetlerden birisi de Muş olmuştur. Muş ilinin savaşta almış olduğu tahribatın etkilerini ortadan kaldırmak, şehrin zarar görmüş yapılarını yenilemek, bakım ve onarımını sağlamak amacıyla 1925 yılında TBMM'de bir görüşme gerçekleştirilmiş ve bu hususta bir kararname çıkarılmıştır. Yayımlanan kararname doğrultusunda Muş'un zarar görmüş yapılarının bakım ve onarımını sağlamak amacıyla Muş vilayeti için meclisten 1 milyon liralık bir ödenek tahsis edilmiştir. Muş vilayeti için yapılan yardımlar bununla sınırlı kalmamış ilerleyen zamanlarda bu yardımlar devam etmiştir. Yine 1929 yılında 332.359 lira 86 kuruş, 86.359 lira 16 kuruş ve 283.662 lira 16 kuruşluk bir ödenek Muş'a gönderilmiştir. Daha sonraları 1930, 1933 ve 1935 yıllarında TBMM'de yapılan bütçe görüşmelerinde Muş'un ihtiyaçları doğrultusunda gereken ödenekler TBMM tarafından kabul edilmiştir. TBMM tarafından Muş'a yapılan ödenekler şehrin çeşitli problemlerini giderebilmek amacıyla kullanılmış lakin bu yardımlarda yetersiz kalmıştır. Çünkü birçok alanda yaşanan sorunların hemen

ortadan kalkması mümkün olamamıştır. 1939 yılında II. Dünya Savaşı'nın da başlamasıyla birlikte savaşın dünya üzerindeki etkilerinin özellikle de ekonomik etkisinin Türkiye'deki yansımaları ister istemez meclis bütçe görüşmelerini de etkilemiş; şehirlere ayrılan ödenekler bu durumdan oldukça etkilenmiştir. Sonraları gelen yardımların Muş'un bayındırlıkla ilgili sorunlarını gidermede yetersiz kalmasından dolayı Muş Vilayet Meclisi sorunlarını giderebilme adına milli bankalardan 100 bin liralık bir borç alınmasına yönelik bir karar almıştır. 1939 yılı meclis bütçe görüşmelerinde onaylanan ödeneklerin tamamının Halkevleri, Çocuk Esirgeme Kurumları ve hayır kurumlarına ayrılması planlanmıştır. Bütçelerin yetersiz kalmasından dolayı Muş'un şehir planlaması gecikmiş ödenekler öncelikle yardım ve hayır kurumlarına ayrılmıştır. Muş ilinin diğer büyük problemlerinden birisi de içme suyu konusunda yaşanan sorunlar olmuştur. Savaş yıllarında suyuolları büyük oranda zarar görmüş Muş Vilayet Meclisi bu suyuollarının tamir edilmesi için konuyu TBMM'ye taşımıştır. Mecliste alınan karar doğrultusunda Muş'taki suyuollarına yönelik bazı çalışmalar gerçekleştirilmiş lakin içme suyu ile ilgili problemlere kalıcı bir çözüm bulunamamıştır. Şehrin içme suyu ile ilgili problemler yaşanmasının şehrin altyapısından kaynaklı bir problem olduğu ortaya çıkmıştır. Altyapı ile ilgili problemlerin giderilmesi adına TBMM'den gerekli yardımların alınamamasından dolayı Muş halkı sorunun giderilmesi adına İller Bankası'na başvurmuştur. Dönemin valilerinden Ahmet Gümüşlü'nün de girişimleriyle birlikte Muş halkı içme suyu konusunda az da olsa rahatlamıştır. Muş halkı meclisten 30 köyün yaşadığı su probleminin kesin çözüme kavuşturulabilmesi adına taleplerde bulunmuş olsa da su sorununa yine de kalıcı bir çözüm bulunamamıştır. Muş vilayetinin karşılaştığı önemli sorunlardan biri de elektrik meselesi olmuştur. Başlangıçta elektrikten kısıtlı bir şekilde yararlanan Muş halkı sorunun giderilmesi adına istekte bulunmuş bunun üzerine İller Bankası'nın da girişim ve yardımları doğrultusunda şehrin elektrik ihtiyacını karşılayacak olan tesisin yapımı 1958 yılında tamamlanmıştır. Muş'un sosyal meselelerinden biri de iletişim konusunda yaşanan problemler olmuştur. Muş halkı telefon görüşmelerinde büyük sorunlar yaşamıştır. Sebebi ise telefon görüşmelerin öncelikle Diyarbakır ve Bitlis santral hattı üzerinden yapılmış olmasıdır. Bundan dolayı sıranın Muş halkına gelmesi biraz zaman almıştır. Sorunun giderilmesi adına PTT'den yardım istenilmesine rağmen kalıcı bir çözüm sağlanmamıştır. 1954 yılında iletişim sorunlarının giderilmesi adına bir yıllık geçici bir çözüm bulunmuştur. Bu çözüme göre Muş-Bulanık ve Muş-Varto-Hıms arasındaki iletişimler araç olması halinde araçlarla

yoksa hayvanlar aracılığı ile sağlanacaktı. Yaşanan bunca sorunlara kalıcı bir çözümün bulunamamasından dolayı dönemin valisi Mehmet Belek ile dönemin belediye başkanı Nimet Ağaoğlu'nun başkanlık yaptığı bir heyet sorunların kesin çözümü adına Ankara'ya gitme kararı almışlardır. Ankara'da konuşulan konular arasında: şehrin elektrik, su, şehir yapılanması ile ilgili problemlerin bizzat kendileri tarafından yapılacağı, gerçekleştirilecek olan yeni kalkınma planından Muş'un da yararlanacağı, yeni yılda Muş'a daha çok yatırım sağlanmasının gerekliliği, Muş'a bir belediye binası ve bir özel idarenin yapılması gerekliliği gibi konular üzerinde durulmuştur. Muş'un sosyal yönden gelişiminin yanında kültürel açıdan gelişimine de büyük önem verilmiştir. Cumhuriyet'in ilanından sonraki ilk senelerde sadece Muş'ta değil aynı zamanda ülkenin genelinde istenilen yönde bir gelişim sağlanmamıştır. Bundan dolayı devlet eğitim sisteminde kayda değer bir gelişim sağlayabilmek adına daha sistematik bir eğitim politikası izlemeye karar vermiştir. Lakin eğitimde yenileşme hareketlerinden bazıları ekonomik problemler ve bütçe yetersizliğinden dolayı gerçekleştirilememiştir. Cumhuriyet'in ilanından sonra eğitim-öğretimle ilgili sorunların artmaması için dönemin Milli Eğitim Bakanlığı harekete geçmiştir. Bu dönemde eğitim-öğretimle ilgili en önemli atılımlardan birisi de 1 Kasım 1928'de gerçekleştirilen Harf İnkılabı olmuştur. Harf İnkılabından sonra ülkede okuma-yazma seferberliği hızla yayılmaya başlamış okuma yazma oranlarında önemli oranda bir artış gerçekleşmiştir. Ülkede her ne kadar eğitim-öğretim alanında önemli gelişmeler yaşansa da okul ve öğretmen sayıları bakımından incelendiğinde ülkenin Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde eğitim-öğretim faaliyetlerinin pek de iç açıcı olduğu söylenemez. Bu dönemde Doğu Anadolu illeri arasında eğitim-öğretim alanında geri kalmış illerin başında da Muş vilayeti gelmektedir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında özellikle 1923-1924 yılları arasında Muş'taki okul sayısı 7 iken bu sayı 1924-1925 yılları arasında 8'e yükselmiştir. Muş'un eğitim-öğretim alanında hızla gelişebilmesi adına Muş Milli Eğitim Müdürlüğü'ne Hüsnü Bey getirilmiştir. Hüsnü Bey Milli Eğitim Müdürü olduktan kısa bir süre sonra 1931 yılında Muş merkeze bir ortaokul yapılmasına karar verilmiştir. Muş'taki nüfus oranının artmasına paralel olarak Muş'un okul ihtiyacı da aynı şekilde artmıştır. 1935 yılında Muş halkı Maarif Vekâlet'ine başvurarak bir ortaokulun daha açılmasını istemiş lakin Maarif Vekâleti ülke genelindeki öğretmen yetersizliğini ileri sürerek Muş halkının bu talebini kabul etmemiştir. Yine bu dönemde yaşanan öğretmen eksikliğinden dolayı eğitim-öğretim faaliyetleri önemli ölçüde aksamıştır. Bu dönemde ülkedeki okuma-yazma oranlarının artmasında 1932 yılında

açılmaya başlanan Halkevlerinin etkisi büyüktür. Muş'ta bu dönemde vatandaşlara okuma-yazma öğretmenin yanında vatandaşların kültür seviyelerini yükseltmek için 1934 yılında Muş Halkevi açılmıştır. Başlangıçta 5-6 şube olarak açılan Muş Halkevinin şube sayısı 1941'de 9 olmuştur. Muş Halkevinin açılması ile birlikte Muş'ta okuma-yazma oranları artmış; halk sosyal ve kültürel açıdan kendini geliştirmiştir. Muş'ta nüfusun artmasına paralel olarak ihtiyaç duyulan eğitim kurumlarından birisi de liseler olmuştur. Muş halkı vilayette liselerin açılması talebinde bulunmuş lakin bu istekleri biraz gecikmeli de olsa 1954 yılında açılan bir lise ile karşılık bulmuştur. Muş'ta eğitim-öğretim faaliyetlerini artırma amaçlı atılan önemli adımlardan birisi de "İlkokul Yaptırma, Onarma ve Eksiklerini Tamamlama Cemiyeti" nin kurulması olmuştur. Bu cemiyet her yıl bir araya gelerek vilayetteki okulların durumunun ve eksikliklerinin neler olduğu aynı zamanda neler yapılması gerektiği hakkında görüşlerini bildirmiştir. Bu cemiyet Muş'un Kale Mahallesi'nde oturan çocukların okuldan uzak olmalarından ötürü Kale Mahallesi'ne bir ilkokul inşasına karar vermiş lakin bu durum uzun süreceğinden ötürü sorun bir binanın kiralanması ile çözülmüştür. Yapılan çalışmalar yine de yetersiz kalmış Muş'un okul sorunu giderilememiştir. Maarif Vekâleti 1960 yılında Muş genelinde 16 yeni ilkokulun inşasına aynı zamanda da 16 eski okulun yenilenmesine karar vermiştir. 1960 yılında alınan karar neticesinde devlet bütçesinden Muş'taki okulların yapımı için 12.000.000 liralık bir ödenek ayrılmıştır. (Altan,2020,s.296-299)

2.2.21.5. Muş'un Ekonomik Yapısı

Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte sosyal, kültürel, siyasi alanların dışında ekonomik alanda da yenilikler gerçekleştirilmiştir. Özellikle 1923 yılından itibaren ülkenin genelinde ekonomik alanda hızlı bir gelişim sağlanmıştır. Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren ülkenin ekonomik alanda eksiklikleri belirlenmeye çalışılmış ve bu doğrultuda hareket edilmiştir. Şehirlerin coğrafi şartları, iklimi, sosyo-kültürel ve siyasi durumu göz önünde bulundurulmuş ve bu şekilde çözüm arayışlarına gidilmiştir. 1923-1960 yılları arasındaki ekonomik durum incelendiğinde Millî Mücadelenin ekonomik açıdan getirmiş olduğu ağır yaralar, 1929 yılında yaşanan Dünya Ekonomik Bunalımı, II. Dünya Savaşı'nın getirmiş olduğu ekonomik bunalım gibi birçok olay ülkenin ekonomik açıdan gelişimini olumsuz yönde etkileyen önemli gelişmelerdir. Yaşanan bu gelişmelerden dolayı devlet ister istemez bütçede kısıtlama arayışlarına girmiştir. Bütçe kısıtlamalarına paralel olarak bu durum şehir harcamaları için ayrılan ödenek

miktarlarını da olumsuz yönde etkilemiştir. Cumhuriyet döneminin tarımsal ekonomi açısından önemli bir potansiyele sahip illerinden birisi de Muş'tur. Muş özellikle Muş Ovası'nda gerçekleştirilen tarımsal faaliyetlerle ön plana çıkmıştır. Muş Ovası'nın tarımsal açıdan getirisi Doğu Anadolu Bölgesi'nin ihtiyacını karşılayacak niceliğe sahiptir. Muş her ne kadar tarımsal potansiyele sahip bir kent olsa da altyapısal problemler Muş'un bu potansiyelini ortaya çıkarmasında önemli bir engel olmuştur. Muş Ovası'nda tarımsal istikrarın sağlanabilmesi adına devlet burada yaşayan vatandaşa teşvik amaçlı buğday tohumu dağıtımında bulunmuştur. Tohumluk dağıtımında öncelik savaş yıllarında zarara uğramış çiftçilere verilmiştir. Muş halkının tarımsal eksikliklerinin giderilmesi adına dönemin Muş milletvekili Osman Kadri Bey bu konuyu mecliste gündeme getirmiş ve konu İktisat Vekâletince ilgilenilmek üzere kayıt altına alınmıştır. Muş'taki tarımsal faaliyetlerin önündeki engellerden biri de kuraklık meselesi olmuştur. Yaşanan kuraklıktan muzdarip çiftçiler tarımsal üretimden istedikleri verimi alamamışlardır. Muş halkı 1925 yılında bu durumun giderilmesi için devletten talepte bulunmuş ve 1925 yılı meclis bütçe kararı sonucunda Muş'un bu sorununun giderilmesi adına 44 bin liralık bir ödenek tahsis edilmiştir. Tarımda yaşanan tohumluk sorunu 1934 yılında tekrardan gündem konusu haline gelmiştir. Dönemin Ziraat Vekâletince çiftçilere tekrardan tohumluk dağıtılmıştır. Tohumluk dağıtım görevi ise Ziraat Bankalarının yerel şubelerince gerçekleştirilmiştir. Bu dönemde Ziraat Vekâleti tarımsal üretimi arttırma yolunda önemli adımlar atmıştır. Tarımsal alanda ürün çeşitliliğine gidilmiş aynı zamanda ekonomik açıdan daha fazla kazanç sağlayan ürünlerin ekimi teşvik edilmiştir. Muş'un geçim kaynaklarından olan ikinci önemli ekonomik faaliyet de hayvancılık olmuştur. Muş'taki hayvancılık faaliyetlerindeki en önemli gereksinim yem tedarikinin sağlanması olmuştur. Muş'ta yaşanan yem kıtlığından dolayı birçok hayvan telef olmuş ve bu sorunun giderilmesi adına komşu illerden yem tedarik edilmeye çalışılmıştır. Çok sayıda yaşanan hayvan kaybı hayvancılık faaliyetlerini önemli ölçüde geriletmiş ve aynı zamanda ekonomik kayıplara yol açmıştır. Hayvancılık alanında yaşanan bu problemlerin önüne geçebilmek adına modern tarım tekniklerinden yararlanılmaya çalışılmış hayvan sayılarını arttırmaya yönelik boğa istasyonları açılmıştır. Tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin belli bir plan doğrultusunda gerçekleştirilebilmesi adına 1952 yılında Alparslan Devlet Üretim Çiftliği'nin kurulmasına karar verilmiştir. Muş'taki hayvancılık faaliyetlerine canlılık katmak ve aynı zamanda satış faaliyetlerinin tek elden ve istikrarlı bir şekilde gerçekleştirilmesini sağlamak amacıyla da 1956 yılında “ Muş Bölgesi Damızlık,

Kasaplık Hayvan Yetiştirici ve Besleyicileri İstihsal Kredi ve Satış Kooperatifi' nin kurulmasına karar verilmiş böylece hayvancılık faaliyetleri daha planlı bir şekilde işlemeye başlamıştır. Dönemin İmar Bakanı Medeni Berkin Muş'a gerçekleştirmiş olduğu gezi sonucunda Muş'ta tarım ve hayvancılık alanında yapılan yenileşme hareketlerinin uygun bir şekilde gerçekleştirilemediğini görmüştür. Aynı zamanda Muş'ta yapılması planlanan Et Kombinasyonunun Elazığ'a yapılması halkın hayvancılık faaliyetlerine olan ilgisini azaltmış bu durum vatandaşlar tarafından bakan Medeni Berkin'e de iletilmiştir.(Altan,2020,s.294-295)

2.2.21.6.Muş'un Mimari Yapısı

Doğu Anadolu Bölgesi'nin önemli illeri arasında yer alan Muş mimari açıdan asıl gelişimini Cumhuriyet'in ilanından sonraki yıllarda yaşamaya başlamıştır. I. Dünya Savaşı yıllarında bir dönem Rusların hâkimiyeti altına giren şehrin büyük bir bölümü önemli ölçüde yıpranmış; lakin Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte şehir bambaşka bir görünüm kazanmaya başlamıştır. Muş başlangıçta ile dönüştürülmüşken 30 Mayıs 1926 tarihinde Bitlis'e bağlanmış daha sonradan 3 Haziran 1929 tarihinde tekrardan il olmuştur. I. Dünya Savaşı'nın şehrin mimari iklimi üzerinde bırakmış olduğu olumsuz etkiler Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte hızla düzeltilmeye çalışılmıştır. Cumhuriyet'in başlangıç yıllarında Muş daha çok beyaz badanalı evlerin yoğunlukta olduğu ve aynı zamanda bir kalenin de yer aldığı yamaçlık alandan ovalık alana doğru şehirleşmiştir. 1938 yılından itibaren Cumhuriyet Meydanı'na yapılan Atatürk Anıtı, Hükümet Konağı, Atatürk İlkokulu, Belediye ve Vali Konağı, Muş Ortaokulu, Vilayet Jandarma Kumandanlığı, Halkevi, Belediye Parkı, Muayene ve Tedavi Evi, Dispanser, Futbol Sahası gibi yapıların yanında aynı zamanda içerisinde memurların yaşadığı İskandinav modeli lojmanları barındıran Kültür Mahallesi'nin teşkil edilmesiyle şehir yavaşça modern bir yapıya kavuşmaya başlamıştır. Şehir bu dönemlerde aynı zamanda bir kütüphaneye de sahiptir ancak kütüphanenin kendisine ait bir binası olmadığı için şehrin işlek bir caddesinde kütüphane için bir bina kiralanmıştır. 1930'lu yılların Muş Valisi Tevfik Sırrı Gür döneminde şehir bir yandan modernleşirken bir yandan da demografik açıdan kalabalıklaşmaya başlamış şehre yeni yerleşen vatandaşa ev, arsa ve para tahsisinde bulunulmuştur. Cumhuriyet tarihinin 1927 yılında yapılan ilk nüfus sayımında Muş'un nüfus sayısı 4227 olarak belirlenmiştir. Bu sayı 1935'te 5158, 1940'ta 5681, 1945 nüfus sayımlarında ise 5040 olarak kayıtlara geçmiştir. Şehrin nüfusu 1950 yılında yapılan nüfus sayımında ise 7050 olarak belirlenmiştir. 1950

yılında Muş'ta bulunan mimari yapıları incelediğimizde karşımıza 5 mahalle, 2 cami, 1200 ev, 3 han, 2 de hamam çıkmaktadır. Yine 1955 yılında gerçekleştirilen nüfus sayımlarında şehrin nüfusu 10.888 olarak belirlenmiştir. Bu sayı 1960'da 11.965, 1965 yılında yapılan nüfus sayımında ise 15.687 olarak kayıtlara geçmiştir. 1966 yılında gerçekleşen Varto Depremi dolayısıyla 2 binden fazla insan ölmüş; depremden kaynaklı vatandaşlar şehir merkezine yerleşmiştir. Vatandaşların şehir merkezine yerleşmelerinden sonra 1970 yılında yapılan nüfus sayımlarında ise şehrin nüfusu 23.058 olarak belirlenmiştir. Bu sayı 1975'te 27.761, 1980'de 40.977, 1985'te 42.159, 1990'da 44.019, 2000'de ise 67.927 olarak kayıtlara geçmiştir. 2007 yılından itibaren Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi'ne geçilmesi ile birlikte her ne kadar nüfusta ufak çaplı artış ve azalışlar olsa da nüfus sayıları genelde artış göstermiştir. 2007 yılında yapılan nüfus sayımında şehrin nüfus sayısı 70.509 olarak belirlenmişken bu sayı 2008'de 69.507, 2009'da 72.774, 2010'da 74.907, 2011'de 81.918, 2012'de 81.764, 2013'te 84.121, 2014'te 88.409, 2015'te 91.126, 2016'da 93.052, 2017'de 95.717, 2018'de 107.470, 2019'da yapılan nüfus sayımında ise 111.927 olarak kayıtlara geçmiştir. Muş'un 1950 yılında DP'nin iktidara gelmesiyle birlikte şehirleşme faaliyetlerinde gözle görülür bir artış yaşanmıştır. Demokrat Parti iktidara geldikten sonra Muş'un çevre illerle bağlantısını sağlayan karayolları ile şehrin su şebekeleri yenilenmiştir. Şehrin aynı zamanda yapımı 1972'de tamamlanacak olan demiryolları ile de İran ile bağlantısı sağlanmıştır. Demiryollarının şehre girmesiyle vatandaşlar evlerini tren istasyonlarına yakın yerlerde yapmaya başlamıştır. Özellikle 1972 yılında Muş Yapı Kooperatifi'nin kurulmasıyla birlikte şehrin imar faaliyetleri daha da hız kazanmıştır.(Alican,2020,s.1921-1922)

2.2.22.Cumhuriyet Dönemi'nde Muş'ta Basın ve Yayın Organları (1923-1960)

Bilindiği üzere Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte Türkiye Cumhuriyeti kendisine Osmanlı Devleti'nden bırakılan sosyal, siyasal, kültürel, ekonomik alanlardaki sorunların bir nevi vârisi olmuştur. Böyle bir ortamda karşımıza çıkan önemli problemlerden birisi de halkın bu farklı alanlarda yaşanan sorunlar hakkında haberdar olabilme ihtiyacının karşılanması yönünde yaşanan aksaklıklar olmuştur. Cumhuriyet'in başlangıç yıllarında gerek ulusal gerekse yerel basın camiası önemli zorluklarla karşı karşıya kalmıştır. Özellikle matbaacılık alanında teknik ve mesleki açıdan önemli eksiklikler söz konusuydu. Yaşanan bu sorunlar yapılan devlet desteği, şahsi kurum ve kuruluşların yardımlarının yanında aynı zamanda Halkevlerinin yayın çalışmaları ile giderilmeye çalışılmıştır. Basın-yayın hayatı her ne kadar zamanla İstanbul, Ankara,

İzmir gibi büyükşehirlerde hızla gelişim sağlamış olsa da bu durumun taşraya yansması 1950'li yılları bulmuştur. 1950'li yıllarda basın-yayın faaliyetlerine başlayan taşra şehirlerinden birisi de Muş olmuştur. Muş'un matbaa ile tanışması 1953 yılında Muş'ta kurulan matbaa sayesinde olmuştur. Muş'un basın-yayın faaliyetleri ile geç tanışmasının nedenleri arasında ilin az gelişmiş olması, okuma-yazma oranlarındaki düşüklük ve aynı zamanda İstanbul, Ankara, İzmir gibi büyükşehirlerden uzak olmasından kaynaklıdır. 1950'li yıllardan önce Muş'un basın yayın faaliyetlerini 1934 yılında kurulan Muş Halkevi sürdürmeye çalışmış olsa da ilde matbaanın olmamasından dolayı bu faaliyetler gerçekleştirilememiştir. Bundan dolayı 24 Şubat 1938 tarihinde dönemin Muş Halkevi başkanı Kâmil Kotan CHP Genel Sekreterliği'ne göndermiş olduğu yıllık faaliyet raporunda Muş'ta bir matbaanın bulunmadığını bundan dolayı da halkı basın-yayın faaliyetleri aracılığı ile de bilgilendiremediklerini ifade etmiştir. Türkiye'de basın-yayın faaliyetlerinde yaşanan sorunları çözüme adına CHP özellikle 1945'te çok partili hayata geçiş ile birlikte bu yöndeki faaliyetlerini hızlandırmıştır. CHP Genel Sekreterliği 9 Nisan 1945 tarihinde CHP Muş İl İdare Kuruluna göndermiş olduğu yazıda Muş'un matbaa ve gazete faaliyetleri hakkında kendisinin bilgilendirilmesini istemiştir. CHP Muş İl İdare Kurulu Başkanı Bari Dedeoğlu da CHP Genel Sekreterliği'nden gelen yazıya karşılık 21 Mayıs 1945 tarihinde yazmış olduğu cevap yazısında Muş'ta ne CHP'ye ait ne de şahsi bir kişiye ait hiçbir matbaanın bulunmadığını ifade etmiştir. CHP Genel Sekreterliği 23 Aralık 1947 tarihinde yeniden CHP Muş İl İdare Kurulu'ndan Muş'un matbaa ve basın-yayın faaliyetleri hakkında bilgi almak istemiş dönemin CHP Muş İl İdare Kurulu Başkanı Mustafa Dizdaroğlu 15 Ocak 1948 tarihinde CHP Genel Sekreterliği'ne yazmış olduğu yazıda Muş'ta herhangi bir matbaanın bulunmadığını aynı zamanda da basın-yayınla ilgili herhangi bir faaliyette gerçekleşmediğini ifade etmiştir. Muş'un matbaa ile tanışması 1953'te DP'nin iktidarı döneminde gerçekleşmiştir. Muş'ta ilk matbaa 1953 yılında DP'nin Muş İl Teşkilatı kurucuları arasında yer alan Vahdettin Sabuncuoğlu tarafından Sabuncuoğlu Matbaası adıyla kurulmuştur. Muş'ta ikinci matbaa ise 1956 yılında şehrin tanınan yüzlerinden olan Vahdettin Toplu tarafından Toplu Matbaası adıyla kurulmuştur. Muş'ta matbaacılık ve basın-yayın faaliyetleri şehrin az gelişmişliği, okuma-yazma oranlarındaki düşüklük, halkın ilgisizliği, ekonomik problemlerden dolayı genellikle aynı aileye mensup üyeler tarafından gerçekleştirilmiştir. Mesela Vahdettin Toplu 1958 yılında Şark Telgraf Gazetesi ve Toplu Matbaası'nın idaresini

Abdülhadi Toplu 'ya devretmiş bunun yerine Zafer Matbaası adıyla bir matbaa kurmuştur. (Yuca,2016,s.206-207)

2.2.23.Muş'ta Yayımlanmış Olan Gazeteler

2.2.23.1.Muş Gazetesi:

Cumhuriyet'in ilanından sonra Muş'ta yayın hayatına başlayan ilk gazete 15 Aralık 1952 yılında yayımlanmaya başlanan Muş Gazetesi olmuştur. Gazetenin kurucuları ise Nazif Kurucu ve Talat Sungur'dur. Gazetenin kurucuları gazeteyi "*Siyasi, Müstakil Mahalli Gazete*" sloganıyla yayımlamaya başlamışlardır. Gazetenin yayın faaliyetleri çok kısa sürmüş sadece bir sayı yayımlayabilmiştir. Muş Gazetesi ilde matbaa bulunmadığından dolayı Ankara Nur Matbaası'nda basılmıştır. Gazete yayımlanmış olduğu ilk sayısının manşetinde "*Gazetemiz, çıktığı bugünden itibaren sadece memleket menfaatlerini savunacaktır*" şeklinde bir ifadeye yer vermiştir. Gazete yaşanan ekonomik problemlerin yanında aynı zamanda halkın ilgisizliği yüzünden sadece bir sayı çıkarabilmiştir. Gazete dört sayfa halinde aynı zamanda siyah-beyaz biçiminde basılmıştır. Gazete yerel haberlerin yanında ulusal haberlere de yer vermiştir. Gazetenin yazı işleri müdürlüğünü aynı zamanda gazetenin kurucuları arasında yer alan Talat Sungur yapmıştır. Gazetede reklam ilanlarına yer verilmemiştir. Gazetenin köşe yazılarında Talat Sungur iki yazı; Nazif Kurucu ise bir hikâye denemesi yazmıştır.(Yuca,2016,s.207-208)

2.2.23.2.Muş Altınova Gazetesi:

Muş'ta yayımlanan ikinci gazete de 5 Ocak 1953 tarihinde yayımlanmaya başlanan Muş Altınova Gazetesi'dir. Gazetenin hem kurucu sahibi hem de yazı işleri müdürü Vahdettin Toplu 'dur. Gazete vatandaşa 10 kuruşluk bir fiyat karşılığında satılmıştır. Yine Muş'ta herhangi bir matbaa bulunmadığından ötürü gazete ilk dört sayısını Diyarbakır Şark Postası Matbaası'nda basmıştır. Vahdettin Toplu gazetenin idaresini ilk dört sayı basıldıktan sonra Vahdettin Sabuncuoğlu'na devretmiştir. Muş'a aynı zamanda ilk matbaayı getiren Vahdettin Sabuncuoğlu gazeteyi beşinci sayıdan itibaren Muş'ta basmaya başlamıştır. Gazetenin idaresi 14 Haziran 1957 tarihinde yeniden el değiştirmiş gazetenin yeni imtiyaz sahibi İhsan Sabuncuoğlu olmuşken yazı işleri müdürü de Üveyis Kafkas olmuştur. Muş Altınova Gazetesi'nin okurlarıyla buluşması gazete kâğıdı bulmakta yaşanan zorluklar dolayısıyla bazen gecikmiştir. Gazete ilk çıktığı yıllarda Pazartesi ve Perşembe günleri yayımlanırken daha sonraki yıllarda Pazar hariç tüm günlerde düzenli olarak yayımlanmıştır. Gazete yayımlanma amacını çıkarılan ilk sayısında üç amaç etrafında toplamıştır. Bu amaçlardan birincisi

Muş Ovası'na ve aynı zamanda yaylalarına gereken değeri vermek, tanıtımlarını yapmak ve Muş'u önemli bir turizm şehri haline getirmek; ikincisi Muş'un Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerinde ülke yatırımlarından gerekli desteği alamadığını ve bu eksikliklerin giderilmesi adına durumu mevcut iktidara göstermek; üçüncü ve son vazife olarak da gazetenin yayım faaliyetlerini bağımsız olarak gerçekleştirmek şeklinde ifade edilmiştir. Muş Altınova Gazetesi her ne kadar bağımsız bir şekilde hareket edeceğini ifade etmiş olsa da DP'nin Muş'taki yayın kolu olmaktan kendisini alıkoyamamıştır. Muş Altınova Gazetesi yerel gazetecilik açısından adeta Muş'un ilk gazetecilerini yetiştiren bir okul misyonu görevini üstlenmiştir. Muş Altınova Gazetesi yayımlandığı süre zarfının büyük bir bölümünü DP'nin gölgesi altında sürdürmüş, DP'nin ülke genelinde ve aynı zamanda Muş'ta yapmış olduğu icraatları Muş halkına duyurmuştur. Gazetenin kurucusu olan Vahdettin Sabuncuoğlu'nun DP Muş İl İdare kuruculuğu yanında DP'nin İl yöneticiliklerinde uzun yıllar görev alması gazetenin yayım faaliyetlerini bağımsız bir şekilde icra etmediğinin apaçık göstergesidir. Muş Altınova Gazetesi yayım hayatına "*Müstakil Siyasi Gazete*" sloganıyla başlamış lakin 3 Haziran 1953 tarihinden itibaren "*Demokrat Gazete*" 5 Kasım 1955 tarihinden itibaren ise "*Demokrasinin Sesi*" şeklinde slogan değişikliğine gitmiştir. Gazete yerel ve ulusal haberlerin dışında yurt dışı haberleri, spor, kültür-sanat faaliyetleri hakkında da vatandaşları bilgilendirmiştir. Gazete reklam ilanlarına da yer vermiş aynı zamanda siyah-beyaz şeklinde basılmıştır. Gazete 26 Ekim 1955 tarihleri ile 11 Ocak 1956 tarihleri arasında solunda Türk Bayrağı, sağında ise DP ambleminin yer aldığı bir gazete şeklinde yayımlanmaya başlamıştır. Gazete aynı zamanda yayım hayatı boyunca dört sayfa şeklinde basılmıştır.(Yuca,2016,s.208-209)

2.2.23.3.Alpaslan İli Gazetesi

Alpaslan İli Gazetesi 29 Ekim 1953 tarihinde Muş'un Bulanık ilçesinde yalnızca pazartesi günleri yayımlanmak üzere çıkarılmaya başlamıştır. Gazetenin kurucusu ve yazı işleri müdürü Sait Çelikoğlu'dur. Gazete'nin yönetim merkezi Bulanık olmasına rağmen; Bulanık'ta matbaa bulunmadığından dolayı gazete basımlarını Bitlis'te bulunan Yeşil Bitlis Matbaası'nda yapmıştır. Gazete'nin yazı işleri müdürü ve aynı zamanda imtiyaz sahibi olan Sait Çelikoğlu gazetenin birinci sayısında kaleme almış olduğu "*İsmimiz*" başlıklı yazıda gazetenin isminin Malazgirt Meydan Savaşı komutanı Alpaslan'dan geldiğini ifade eder. Gazetenin adından da anlaşılacağı üzere gazete yazılarını ve haberlerini milliyetçi bir anlayış doğrultusunda aktarmıştır. Gazete'nin yayım faaliyetleri pek uzun soluklu olmamış gazete çıkarmış olduğu beşinci sayıdan

itibaren kapanmıştır. Gazete altı sayfa halinde ve kırmızı renkte basılmıştır. Gazete aynı zamanda ilan ve resimlere de yer vermiştir. Gazetenin yazarları arasında: Sait Çelikoğlu, Nejat Baturay, Ferit Danışman ve Ali Turan gibi isimler yer almıştır. Gazete aynı zamanda vatandaşa 10 kuruş karşılığında satılmıştır.(Yuca,2016,s.209-210)

2.2.23.4.Muş'un Sesi Gazetesi

15 Şubat 1954 tarihinde çıkarılmaya başlanan gazete aynı yılın Haziran ayında kapatılmıştır. DP'nin muhalif gazetelere karşı uyguladığı baskı ve sansürlerden dolayı gazete kısa süre zarfında kapatılmış lakin 15 Şubat 1961 tarihinde yayın hayatına tekrardan başlamıştır. Gazetenin birinci sayısında Cevdet Karlıdağ "*Muş'un Sesi Çıkarken*" başlıklı yazısında gazetenin kapatılma nedenlerini DP'nin iktidarlığı döneminde muhalif gazetelere uygulamış olduğu baskı ve şiddetten kaynaklandığını ifade eder.(Yuca,2016,s.210)

2.2.23.5.Şark Telgraf Gazetesi

13 Temmuz 1956 tarihinde yayım hayatına başlayan gazetenin imtiyaz sahibi Vahdettin Toplu 'dur. Gazete yayın faaliyetlerini 31 Aralık 1960 tarihine kadar aralıksız bir biçimde sürdürmüştür. Gazete basım faaliyetlerini şehirde kurulan ikinci matbaa olan Toplu Matbaası'nda gerçekleştirmiştir. Başlangıçta az miktarda basılan gazete 1958 yılının Mart ayından itibaren günde 800 adet çıkarılmaya başlamıştır. Gazetenin yazı işleri müdürlüğü görevini de Vahdettin Toplu yapmıştır. 2 Ocak 1958 tarihinden itibaren gazetenin imtiyaz sahipliğine Abdülhadi Toplu da ortak olmuş; yazı işleri müdürlüğü görevini de yine Abdülhadi Toplu yerine getirmiştir. Kısa bir süre sonra Abdülhadi Toplu gazetenin hem imtiyaz sahipliğini hem de yazı işleri müdürlüğü görevini tek başına üstlenmiştir. Gazete yurt içi ve yurt dışı haberlerin yanında spor, kültür-sanat, edebiyat gibi farklı konularda meydana gelen gelişmelere de değinmiştir. Gazete aynı zamanda resmi ve özel ilanları da yayımlamıştır. Gazetede görsel unsurlar siyah-beyaz şeklinde verilmişken gazetenin adı daha çok siyah-kırmızı renkte yazılmıştır. Gazetenin imtiyaz sahibi Vahdettin Toplu DP Muş İl İdare Teşkilatı'nda görev almış bulunduğundan gazete faaliyetlerini de DP ideolojisine göre şekillendirmiştir. Lakin Abdülhadi Topu'nun gazetenin imtiyaz sahipliğine ortak olması ve yazı işleri müdürlüğü görevini üstlenmesi ile birlikte gazete yayım faaliyetlerinde bu sefer CHP cenahına doğru kaymaya başlamıştır. Bunun nedenlerinden biri de Abdülhadi Toplu'nun CHP Muş İl Başkanı görevinde bulunmuş olmasından kaynaklıdır. Abdülhadi Toplu "*Muş Kartalı*" ismiyle bir gazete daha çıkarmak istemiş olsa da mali imkânsızlıklardan ötürü bu isteğini yerine getirememiştir. 27 Mayıs 1960 Darbesi

öncesi gazete daha çok İsmet İnönü'nün DP'ye karşı yapmış olduğu eleştirilere ve konuşmalarına yer vermiştir. Gazete sadece İsmet İnönü'nün konuşmalarına yer vermemiş aynı zamanda diğer CHP'li politikacıların konuşmalarına da yer vererek CHP'den yana bir tavır sergilediklerini apaçık göstermiştir. Gazetenin 27 Mayıs 1960 Darbesi gerçekleşikten bir gün sonra çıkan sayısında yapılan darbenin bir inkılap olarak gösterilmeye çalışılması gazetenin tarafsız bir anlayışla hareket ettiğini de göstermiştir. Gazete 1956-1960 yılları arasında yerel basın anlayışının Muş özelinde gelişmesine büyük katkı sağlamıştır. Gazetenin kuruluşundan kapanışına kadar birçok yazar gazetede yazılar yazmıştır. Abdülhadi Toplu, Osman Nuri Türel, Vahdettin Toplu, Şerafettin Kaya, Cevdet Karlıdağ, Mehmet Fenk, Kaya Hanoğlu gibi yazarlar bu yazar kadrosu içerisinde yerini almışlardır.(Yuca,2016,s.210-212)

2.2.23.6.Yeni Zafer Gazetesi

12 Mayıs 1958 tarihinde yayın hayatına başlayan gazetenin imtiyaz sahibi Vahdettin Toplu iken yazı işleri müdürü ise Cevdet Karlıdağ olmuştur. Gazete yazılarını “*Günlük Siyasi Demokrat Gazete: Amacımız Hakkı Müdafaa ve Demokrasiye Hizmettir*” sloganı anlayışı çerçevesinde yazmıştır. Gazete basımlarını şehrin aynı zamanda üçüncü matbaası olan Zafer Matbaası'nda basmıştır. Gün içerisinde 1000 adet basan gazetenin vatandaşa satış fiyatı ise 10 kuruş olarak belirlenmiştir. Gazetede genelde Muş'un tanınmış simaları yazılar yazmıştır. Yazılan yazılarda genellikle Muş'un sosyal, ekonomik, siyasi, kültürel açıdan yaşadığı problemlere değinilmiştir. Celal Güngör ve Çelik Kocadağ bu yazarlardan sadece birkaçıdır. Yayın faaliyetlerini 1961 yılına kadar sürdüren gazete; 1967 yılında ise tekrardan yayın hayatına başlamıştır. Gazete yayın faaliyetlerini daha çok DP ideolojisi çizgisinde sürdürmüştür. Böyle olmasında Vahdettin Toplu'nun etkisinden söz etmek gerekir. Gazete siyasi, sosyal, kültürel, ekonomik, yurt içi ve dışı haberlerini DP lehinde şekillendirmiştir.27 Mayıs 1960 Darbesi'ne kadar DP çizgisinde hareket eden gazete; darbeden sonra ise koşullar çerçevesinde hareket etmeye başlamıştır. Gazetenin yazar kadrosu içerisinde Celal Güngör, Vahdettin Toplu, Tahsin Avcı, Cevdet Karlıdağ, Fikret Hekimoğlu, Erhan Önder, Çetin Kocadağ, Nihat Aktaş gibi farklı meslek gruplarına mensup kişiler yer almıştır.(Yuca,2016,s.212-213)

2.2.24.Atatürk Dönemi Muş Valileri (1923-1943)

Cumhuriyet'in İlanından Atatürk'ün vefatına dek geçen süre zarfında Muş toplamda sekiz vali tarafından idare edilmiştir. Bu valiler görev sırasına göre şu şekildedir: Yusuf Ziya Güner, Ali Sakıp Beygo, Refet Bey, Zeynel Abidin Özmen,

Mustafa Ferruh Yazıcıoğlu, Midhat İzzet Saylam, Ahmet Niyazi Mergen ve son olarak Tefvik Sırrı Gür'dür.

Sıra No	Adı Soyadı	Hizmet Süreleri	Dosya Sicil Numarası
1	Yusuf Ziya Güner	25 Ocak 1923-31 Aralık 1923	4
2	Ali Sakıp Beygo	2 Haziran 1924-19 Aralık 1924	507
3	Refet Bey	27 Mayıs 1925-18 Ekim 1925	...
4	Zeynel Abidin Özmen	1 Eylül 1929-2 Şubat 1931	1323
5	Mustafa Ferruh Yazıcıoğlu	28 Şubat 1931-11 Aralık 1932	732
6	Midhat İzzet Saylam	15 Aralık 1932-22 Aralık 1934	169
7	Ahmet Niyazi Mergen	30 Haziran 1935-12 Temmuz 1937	81
8	Tefvik Sırrı Gür	13 Temmuz 1937-19 Mayıs 1943	913

Tablo 5. Atatürk Dönemi Muş Valileri (1923-1943) (Sertel,2018,s.221-224)

2.2.25. Atatürk Dönemi Muş Milletvekilleri (1920-1938)

Millî Mücadele yıllarında ülkenin emperyalist güçlerce işgal altında olduğu o zor şartlarda dahi Mustafa Kemal Atatürk kendi önderliğinde, yaşanan tüm zorluk ve engellemelere rağmen Ankara'da TBMM'yi açmış ve ülke demokrasisinin sekteye uğratılmasının önüne geçmiştir. Ankara'da açılmış olan bu meclise Muş vilayeti adına 7 mebus katılmıştır. Bu mebuslar içerisinde Osman Kadri Bey, Osmanlı Mebusan Meclisi'nde mebusluk görevini sürdürürken Mebusan Meclisi'nin dağılması üzerine Ankara'ya gelmiş ve TBMM'ye katılmıştır. Bu mebuslardan İlyas Sami Bey, Kasım Bey, Abdülgani Bey, Ahmet Hamdi Efendi, Rıza Bey, Mahmut Sait Beyler ise Nisan 1920'de gerçekleştirilen seçimler neticesinde Muş mebusu olarak TBMM'ye katılmaya hak kazanmışlardır. TBMM'nin II. Döneminde ise Muş vilayeti; Osman Kadri Bey, İlyas Sami Bey ve Rıza Beyler olmak üzere 3 mebus tarafından temsil edilmiştir. Muş vilayeti 1926 yılında vilayet hüviyetini kaybedip Bitlis'e bağlanınca TBMM'nin III. Döneminde Bitlis vilayetine bağlı olarak temsil edilmiştir. Muş tekrardan vilayet hüviyetine kavuşunca TBMM'nin IV. Döneminde ise Muş'u temsil edenler arasında Hakkı Kılıçoğlu, Hasan Reşit Tankut, Muhittin Bey, Naki Yücekök yer almıştır. TBMM'nin V. Dönemi ise Atatürk'ün vefatından önce başlamış ve 1943 yılına kadar

devam etmiştir. TBMM'nin V. Döneminde ise Muş'u temsil edenler arasında: Ahmet Şevki Çiloğlu, Şükrü Ataman, Hakkı Kılıçoğlu ve Naki Yücekök yer almıştır.

Mebus Adı-Soyadı	Görev Yaptıkları Dönemler
Osman Kadri (Bingöl) Bey	I.ve II. Dönem
Abdülgani (Ertan) Bey	I.Dönem
Ahmet Hamdi (Bilgin) Efendi	I.Dönem
İlyas Sami (Muş) Bey	I.ve II. Dönem
Kasım (Dede) Bey	I.Dönem
Mahmut Sait (Yetgin) Bey	I.Dönem
Rıza (Kotan) Bey	I.ve II. Dönem
Hasan Reşit Tankut	IV. Dönem
Hakkı Kılıçoğlu	IV. ve V. Dönem
Muhittin Nami Bey	IV. Dönem
Nakiyettin Yücekök	IV. ve V. Dönem
Şevki Çiloğlu	V. Dönem
Şükrü Ataman	V. Dönem

Tablo 6. Atatürk Dönemi Muş Milletvekilleri (1920-1938) (Sertel,2018,s.224-230)

3.MUŞ HALKEVLERİ VE FAALİYETLERİ (1934-1951)

3.1.Muş'ta Halkevi'nin Kuruluşu

Halkevleri bilindiği üzere Türk halkını çağdaş medeniyetler seviyesine ulaştırmak, halkın kültür seviyesini yükseltmek, vatandaşa okuma-yazma öğretmek, yeni kurulan Cumhuriyet rejimini halka tanıtmak, Atatürk İlke ve İnkılaplarını vatandaşa özümsetmek, aydın-halk bütünleşmesini sağlamak, bilinçli, sorumluluk sahibi bir vatandaş profili oluşturabilmek amacıyla kurulmuş birer kültür kurumlarıdır. Halkevleri kurulduktan kısa bir süre sonra ülkenin dört bir yanında hızla yayılmıştır. Halkevlerinin kurulduğu yerlerden birisi de Doğu Anadolu Bölgesi olmuştur. Doğu Anadolu Bölgesi'nde kurulmuş olan halkevlerinden birisi de Muş Halkevi'dir. Bu

bölgede kurulan halkevleri diğer bölgelerde kurulan halkevlerinde olduğu gibi faaliyetlerini daha çok vatandaşlara Türkçe okuma-yazma öğretmek, Türkçeyi etkili kullanabilmek ve kültürel faaliyetler üzerinde yoğunlaştırmışlardır. Bu bölgede kurulan Halkevlerinin kuruluş amaçlarından birisi de cumhuriyet anlayışını halk ile bütünleştirmek olmuştur. İfade etmiş olduğum tüm bu amaçları gerçekleştirebilmek adına 23 Şubat 1934 tarihinde Muş Halkevi resmen açılmıştır. Muş Halkevi kurulduktan kısa bir süre sonra dönemin Elazığ valisi Tefik Sırrı Gür'ün Muş'a atanması ile birlikte asıl hüviyetini kazanmaya ve çeşitli faaliyetleri gerçekleştirmeye başlamıştır. Tefik Sırrı Gür Muş'a atanır atanmaz şehrin bayındırlık faaliyetlerini hızlandırmış şehre kamu binaları yapabilmek adına şehirde bulunan mezarlığı yıktırıştır. Muş Halkevi faaliyetlerine başlangıçta 5 şube olarak başlamıştır. Bu şubeler; temsil şubesi, sosyal yardım şubesi, müze-sergi şubesi, köycülük şubesi, kütüphane ve yayın şubeleridir. Muş Halkevi 1938 yılında Ar Şubesi; 1940 yılında da Dil-Tarih-Edebiyat Şubesi ve Spor ve Halk Dershaneleri Şubelerini de kurarak şube sayısını 9'a çıkarmıştır.(Akış,2020,s.213-218)

Muş merkezde bulunan halkevinin yanı sıra Muş'un Bulanık ve Varto ilçelerinde de halkevi kurulmuştur. 1945 yılında Muş'ta 3 halkevi ve 6 halkodası bulunurken bu sayı 1948 yılında 3 halkevi 31 halkodası olarak değişmiştir. Muş'ta yer alan halkevi ve halkodaları sayısı 1951 yılına kadar da herhangi bir şekilde değişmemiştir. Muş Halkevinin kurulduğu bina başlangıçta Şehir Kütüphanesi olarak kurulmuş lakin dönemin Muş valisi Tefik Sırrı Gür'ün çalışmaları sonucu halkevine dönüştürülmüştür. Muş Halkevinin bölümleri arasında; başkan odası, şube çalışma odaları, okuma odası, konferans salonu, sıhhi müze odası bölümleri bulunmaktaydı. Tören ve sportif faaliyetler ise halkevinin dış kısmında yer alan açık alanda gerçekleştirilmiştir. Muş Halkevinin kurulmasında merkezi ve yerel yöneticilerin yanında İl Encümeni Kamil Kotan, Kültür Direktörü Hüsnü Söylemez, Eski Meclis İdare Başkâtibi Halil Bozkurt, Fen Memuru İsmail Ağar ile Tüccarlardan Bari Dede ve Zeki Dede'nin çalışmaları etkili olmuştur. (Çağlayan,2016,s.260)

3.2.Muş Halkevi'nin Teşkilat Yapısı ve Üyeleri

Muş Halkevi kuruluş tarihi olan 23 Şubat 1934 tarihinden 23 Şubat 1936 tarihine kadarki süreç içerisinde faaliyetlerini aynı zamanda İl Encümen Üyesi olan Kamil Kotan'ın başkanlığında gerçekleştirmiştir. Bilindiği üzere halkevleri kuruluş talimatnamesinde halkevlerine üye olsun olmasın herkesin halkevlerinden istifade edebileceği ifade edilmiştir. Halkevleri bünyesi içerisinde tolumun aydın kesimlerini,

memur ve sıradan vatandaşlarını barındıran kozmopolit bir yapıya sahiptir. Halkevlerine üye vatandaşlar halkevi bünyesi içerisinde bulunan birden fazla şubeye kaydolabilirdi. Muş Halkevi kurucu üyeleri de genellikle şehrin önde gelen tanınmış aileleri arasından olmuştur. Muş Halkevi'nin ilk yönetim kurulu üyeleri arasında; İl Encümen Üyesi Kamil Kotan, İl Kültür Direktörü Hüsnü Söylemez, Eski Meclis İdare Başkâtibi Halil Bozkurt, Tüccar Bari Dede, Tüccar Zeki Dede, Fen Memuru İsmail Ağar yer almıştır. Muş Halkevi üyeleri genellikle şehrin memur ve esnaflarından oluşmuştur. Muş Halkevi üyeleri arasında “*Rençber*” olarak nitelendirilen tarım ve hayvancılıkla uğraşan insanlar da yer almıştır. Muş Halkevi bünyesi altında yer alan şube sayıları arttıkça halkevine üye kişi sayısı da artmıştır. 1934-1936 yılları arasında Muş Halkevine üye kişi sayısı 669 iken bu sayı zamanla artış göstermiştir. Tokat Mebusu ve aynı zamanda Bitlis Bölgesi Müfettişi Hasip Aytuna 11-14 Ağustos 1941 tarihlerinde bölgeye yapmış olduğu ziyaret sırasında Muş Halkevi için: “... *bütün şubeleri faal, çalışkan ve azimli arkadaşların teşkil ettikleri komitelerin elinde mevsim çalışmalarını iyi tanzim etmiş ve planlaştırmış bir halde faaliyet göstermektedir*” demiştir. Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere Muş Halkevi faaliyetlerini disiplinli ve koordineli bir şekilde sürdürmüştür. Hasip Aytuna başlangıçta Muş Halkevi'ne ait üye sayısının 1509 ve aralarında kadın üyelerin de bulunduğunu ifade etmiş; lakin 1942-1943 yıllarında Muş Halkevine yapmış olduğu teftiş sonrası hazırlamış olduğu raporda ise üye sayısının 1201 olduğunu ve aralarında 27 kadın üyenin de yer aldığını ifade etmiştir. (Yuca,2015,s.231-233)

3.3.1935 Tarihindeki Kayıtlara Göre Muş Halkevi'ne Kayıtlı Üyelerin Mesleklerine Göre Sayısı (BCA.490.1.0.0/989.830.4)

Kurulan Şubelerin Adları	Avukat	Baytar	Öğretmen	Tecimen	İşçi	Çiftçi	Güzel Sanatlar	Bayan	Bay	Yekûn	Düşünceler
Dil, Tarih, Edebiyat	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ar	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Gösterit			6	5	11	5	3	-	30	30	-
Spor	-	-	-	20	30	10	20	-	80	80	-
Sosyal Yardım	1	1	-	12	2	17	-	-	33	33	-
Halk Dershaneleri ve Kurslar	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kitapsaray ve Yayın Şubesi	-	-	7	-	23	-	-	1	30	31	-
Köycüler	1	-	-	15	21	4	-	-	41	41	-

Müze ve Sergi	1	-	-	5	11	3	-	-	20	20	-
Genel Yekûn	3	1	13	57	98	39	23	1	234	235	-

Tablo 7.1935 Yılı Muş Halkevi Komitelerinin Başkan ve Üyelerini Gösteren Tablo

Komitenin Adı	Başkan	Üye	Üye	Üye
Dil, Tarih, Edebiyat	-	-	-	-
Ar	-	-	-	-
Gösterit	İlkokul İnceleme İstemi Siret	Finans İnceleme Niyazi	İlkokul Başöğretmeni Ziya	-
Spor	İlkokul İnceleme İstemi Siret	Varidat Kâtibi Tefik Çağlayan	Kâtip Celal Vatan	Foto Ferit Kılıç
Sosyal Yardım	Tüccardan Bari Dede	Sıhhat Memuru Resul Çelikel	Tüccardan Hamza Çelebi	-
Halk Dersaneleri ve Kurslar	-	-	-	-
Kitapsaray ve Yayın	Kültür Direktörü Hüsnü Söylemez	Baytar Müdürü Hulusi Tüser	İlkokul Başöğretmeni Hanefi	-
Köycüler	Jandarma Hesap Memurluğundan Mütakait Celal Güngör	Ledip Bingöl	Tüccardan Abdullah Karar	-
Müze ve Sergi	Müftü Hasan Ögüt	Kamil Kotan	Evkaf Müdürü Galip	-

Adı-Soyadı	Görevi
Encümen Üyesi Kâmil Kotan	Başkan
Kültür Direktörü Hüsnü Söylemez	Üye
Tüccarlardan Bari Dede	Üye

Tüccarlardan Zeki Dede	Üye
Eski Meclis İdare Başkâtibi Halil Bozkurt	Üye
Fen Memuru İsmail Açar	Üye

Tablo 8. Muş Halkevi Yönetim Kurulu Üyeleri (BCA.490.1.0.0/973.765.2).

Şubenin Adı	Komite Başkanı ve Üyelerinin İş ve Adları	Şubelere Kayıt Olan Üye Adedi						
		Memur	Avukat	Esnaf	Sporcu	Rençber	Sair Meslek Erbabı	Yekûn
Kitapsaray ve Yayın Şubesi	Üye: Kültür Direktörü Hüsni Söylemez Üye:Baytar Müdürü Hulusi Tüser Üye:Eski Umumi Meclis Üyesi Mevlüt Güngör	18	0	2	0	8	0	28
Sosyal Yardım Şubesi	Üye:Tüccardan Abdülbari Dede Üye: Sıhhat Memuru Resul Çelikel Üye: Sıhhat Kâtibi Naci Özkan Üye: Tüccardan Bay Vahap Üye: Belediye Üyesi Abdülbaki Çağlayan	20	1	36	0	112	0	169
Gösterit (Temsil) Şubesi	Üye: İlkokul İnspekteri Siret İstemi Üye: Nafia Fen Memuru İsmail Üye: Maliyeden Varidat Kâtibi Tefrik Çağlayan	27	0	0	8	0	0	35
Köycülük Şubesi	Üye: Mütেকait Köylü Celal Güngör Üye: Tüccardan Sıdkı Mutlu Üye: Belediye Üyesi Ledip Bingöl Üye: Umumi Meclis Üyesi Nurullah Bingöl Üye: Eski	28	2	13	0	20	0	63

	Meclis Kâtibi Halil Bozkurt							
Müze ve Sergi Şubesi	Üye: Daimi Encümen Üyesi ve Halkevi Başkanı Kamil Kotan Üye: Tüccardan Zeki Dede Üye: Müftü Hasan Öğüt Üye: Dava Vekili Musa Şekip Üye: Tüccardan Fethullah	12	2	20	0	250	90	374
	YEKÜN	105	5	71	8	390	90	669

Tablo 9.23 Şubat 1936 Pazar Günü Şubelere Katılan Üye Adedi İle Komite Üyelerini Gösteren Cetvel (BCA.490.1.0.0/973.765.2).

Tablo 10. Muş Halkevinin 1935 Tarihinden 1936 Tarihine Kadar Yapmış Olduğu Şube ve Komite Toplantıları (BCA.490.1.0.0/989.830.4)

Toplantıların Ergeleri						
Halkevleri Yönetim Kurulu						
Şubeler		Toplantı Sayısı	Gelenlerin Sayısı		Toplantı Sayısı	Gelenlerin Sayısı
Dil, Tarih ve Edebiyat	KOMİTE TOPLANTILARI	-	-	ŞUBE TOPLANTILARI	-	-
Gösterit		-	-		-	-
Spor		-	-		-	-
Sosyal Yardım		4 dört	Komite		4 dört	Şube Komitesi
Halk Dersaneleri ve Kurslar		-	-		-	-
Kitapsaray ve Yayın		3 üç	“		3 üç	“
Köycülük		3 üç	“		3 üç	“
Müze ve Sergi		2 iki	“		2 İki	“
Müteferrik Toplantılar		20 yirmi	“		-	-
YEKÜN		32 otuz iki			12 on iki	

--	--	--	--	--	--	--

3.4.Muş Halkevinin 1935 Tarihinden 1936 Tarihine Kadarki Faaliyetleri

Muş Halkevi Temsil Şubesi 1935 Tarihinden 1936 tarihine kadar geçen süre zarfında 4 müsamere ve halkevine üye vatandaşlar ve aynı zamanda gençlerle birlikte 12 konferans vermiştir. Ekonomi ve Tutum Haftasında bütün işyar ve subaylar halkevine davet edilmiş yerli malı meyve ve ıhlamur dağıtılmış aynı zamanda yerli malının kullanımına dair de 2 konferans verilmiştir. Yapılan bu faaliyetler bir hafta boyunca devam etmiştir. Aynı zamanda bu zaman diliminde bayram günleri ve diğer önemli günler olmak üzere 10 şölen yapılmıştır. Yine Köycülük Şubesi tarafından 12 köylü çocuk sünnet ettirilmiş ve sünnet düğünleri yedi gün süreyle devam etmiş bu düğünlerde çocuklar davul ve zurnalar eşliğinde birçok eğlenceye şahit olmuşlar ve süreç zarfında bütün işyarlara ve vatandaşlara çay ziyafeti verilmiştir. Yine Temsil Şubesinde bir müsamere tertip edilmiş; nişan, nikâh törenleri ve muvaffakiyetler yapılmıştır. Yılbaşı gecesinde halkevinde ailevi bir toplantı oldu ve o gece yine birçok eğlence tertip edilmiştir. Yine Spor Şubesi tarafından eskrim, bale, beden terbiyesi dersleri verilmişse de toplu geziler, yaya ve atlı yürüyüşler ve av gezileri vb. dersler verilmemiştir. Şimdiye kadar her ne kadar köy gezileri düzenlenmemişse de Köycülük Komitesi bahar ayında köylere çıkmayı planlamıştır.²⁹ Teşrin 1935 tarihinde Cumhuriyet Bayramı dolayısıyla halkevi önünde bütün işyar, subaylar ve halk toplanmış ve resmi merasim gerçekleştirildikten sonra aynı gece bayram dolayısıyla müsamere düzenlenmiştir. Yine halkevleri açılma törenlerinin yanında birçok eğlence tertip edilmiştir. Dil ve Kurtuluş Bayramları düzenlenmiş ve bu bayramlardan sonra da birçok eğlence tertip edilmiş ve bu günlerin büyüklüğü hakkında vatandaşlara konferanslar verilmiştir.

3.5.Muş Halkevi Bütçesi

Halkevleri kendilerine ait masrafları genellikle bağlı buldukları il ve ilçe CHP Teşkilatlarının yardımıyla karşılamaktaydılar. Zaten bu durum halkevleri ve CHP teşkilatları arasında gerçekleşen yazışmalarda açık bir şekilde görülmektedir. İl ve ilçe teşkilatları yardımlarının yanında özel idare kurulları ve belediye bütçelerinden de yardımlar yapılmıştır. Halkevleri dışarıdan gelen yardımlar yanında kendi bünyeleri altında gerçekleştirmiş oldukları balo, sergi, temsil, sinema gösterimi ve basım-yayın faaliyetlerinden de gelirler elde etmişlerdir. Halkevleri bir yıl içerisinde gerçekleştirecekleri faaliyetler için gerekli bütçeyi yapacakları faaliyetlerle dengeli bir

biçimde hazırlayıp CHP il yönetimine bildirmek zorundaydı. Halkevlerinin gelirleri olduğu kadar giderleri de vardı. Bu giderlerin başında; elektrik, kira ve yakıt gelmekteydi. Halkevleri bu masraflarını genellikle irtibat halinde buldukları CHP Genel Sekreterliği'nin ayırmış olduğu ek bütçeden karşılamışlardır. Halkevlerinin zamanla sayılarının artmasıyla birlikte aynı doğrultuda giderleri de artmaya başlayınca bütçede bölünmeye gidilmiş ve yardımlar giderek azalmaya başlamıştır. Durum böyle olunca halkevleri kendilerine ait giderleri karşılayabilmek için kendilerine ait salonları balo, çeşitli müsamereler vb. gösterimlerin gerçekleştirilebilmesi adına kiraya vermişlerdir. Muş Halkevinin gelir-gider tablosunu incelediğimizde ise yıllara göre değişkenlikler yaşanmıştır. Muş Halkevinin bütçe konusunda yaşamış olduğu sorunların başında il ve parti genel merkezi ile aralarında gerçekleştirmiş oldukları yazışmalardan da anlaşılacağı üzere daha çok çalışanların maaşları, yakıt, elektrik, kira vb. temel ihtiyaçların giderilmesi üzerine olmuştur. Muş Halkevi giderler konusunda en büyük problemi bünyesi altında çalıştırmış olduğu çalışanların maaşlarını ödeme konusunda yaşamıştır. Muş Halkevinin 1942 yılında halkevi kâtipliği, kütüphane memurluğu ve muhasiplik hizmetleri tek bir kişi tarafından gerçekleştirilmiş ve aynı zamanda bu kişiye aylık maaş olarak da 40 liralık bir ödeme yapılmıştır. Muş Halkevinin bir diğer çalışmanı da aylık 25 lira maaş karşılığında çalışan bir hademe olmuştur. Her iki çalışanın yıllık maaş toplamı ise 780 liraya tekabül etmektedir. Muş Halkevinin işinin yoğun olması ve çalışan kişi sayısının azlığından ötürü çalışmaları aksamış aynı zamanda bu konu hakkındaki şikâyetler de 29 Ağustos 1942 tarihli I. Umum Müfettişliği Raporu'nda da yer almıştır. (Yuca,2015,s.233-234)

Yıl	Gelir	Gider
1941	5571.45	5571
1942	2275.92	2220
1948	6125.20	6125.20
1950	2150	1150

Tablo 11. Muş Halkevinin Bazı Yıllara Ait Gelir-Gider Tablosu (Yuca,2015,s.233)

Yıl	Tahsis Edilen Miktar
1947	500 lira
1948	500 lira
1949	500 lira
1950	3000 lira

1951	200 lira
------	----------

Tablo 12.CHP Genel Sekreterliği'nden Muş Halkevine Ayrılan Ödenek Miktarları (Yuca,2015,s.234)

3.6.Muş Halkevi Başkanları

Muş'un kültürel, sosyal ve ekonomik açıdan gelişimine büyük katkı sağlayan Muş Halkevi faaliyetlerine yirmi yıl kadar devam etmiştir. Bu süreçte Muş Halkevi farklı isimlerin başkanlığında faaliyetlerini sürdürmüştür. Muş Halkevi yirmi yıllık zaman zarfı içerisinde 4 başkan tarafından yönetilmiştir. Bu isimler arasında: Kamil Kotan, Abdullah Karasu, Hamdi Dayı ve Zekeriya Karahasanoğlu yer almıştır.(Çağlayan,2016,s.260)

Adı-Soyadı	Hizmet Süreleri
Kamil Kotan	1934-1943
Abdullah Karasu	1943-1945
Hamdi Dayı	1946-1950
Zekeriya Karahasanoğlu	1950-1951

Tablo 13. Muş Halkevi Başkanları Tablosu (Çağlayan,2016,s.260)

3.7.Muş Halkevi Binası Sigortası İçin Gönderilen Para Yardımları

Muş Halkevi bina ve bina malzemeleri sigortaları her sene normalde İl Özel İdaresince ödenmiş lakin bu durum 1947 senesinden itibaren değişikliğe uğramış ve bu görev İl Özel İdaresinden alınmıştır. Türk Anonim Şirketi bina ve malzemelerine ayrılmış bulunan 30.000 bin liralık bütçeden 1947 yılı sigortası için Muş Halkevi Binası'na 440 lira 20 kuruşluk sigorta talebinde bulunulmuştur. Muş Halkevi yangın söndürme malzemeleri ve ekipmanlarınca yetersiz olduğundan Muş Halkevi binasının sigortalanması zorunlu olarak görülmüştür. 1947 yılı Muş Halkevi Binası sigortası için 100 liralık bir ödenek ayrılmış bundan dolayı da 440 lira 20 kuruşluk sigorta ödeneğinin zaman kaybedilmeden ödenmesi talebinde bulunulmuştur. Lakin CHP İl İdare Kurulunca Halkevi bütçesinin yetersizliğinden dolayı 440 lira 20 kuruşluk ödeme gerçekleştirilememiştir Bir süre sonra İl İdare Kurulu ve Genel Sekreterlikçe yapılan yazışmalar sonucu 26.05.1947 yılında Muş Halkevi binası sigortası için istenen 440 lira 20 kuruşluk ödenek Genel Sekreterlikçe Muş İl İdare Reisliği 'ne gönderilmiştir.(BCA.490.1.0.0/1768.1174.1)

Tablo 14. Muş Halkevinin 1935 Tarihinden 1936 Tarihine Kadar Okumuş Olduğu Kitap Sayıları, Türleri ve Okuyanların Mesleklerine Göre Dağılımı (BCA.490.1.0.0/989.830.4)

Okunan Kitap Türleri	Birinci Altı Ay İçinde Okuyanların Sayısı	İkinci Altı Ay İçinde Okuyanların Sayısı	Okuyanların Meslekleri		Düşünceler
			Meslek	Sayı	
Edebiyat (Roman, Şiir, Hikâye)	100	173	Talebe	100	-
Tarih	60	80	İşyar	250	-
Coğrafya	20	30	Öğretmen	30	-
Felsefe	20	17	Subay	50	-
Müspet ve Tabii İlimler	50	60	Çiftçi	600	-
Dil	100	200	İşçi	500	-
Sayısal İlimler (Ekonomi)	50	30	Serbest Meslek	2010	-
Ar	0	0	-	-	-
Sair Kitaplar	250	200	-	-	-
Gazete ve Mecmua	1000	1100	-	-	-
YEKÛN	1650	1890	-	3540	-

Tablo 15.1936 Yılı Muş Hususi İdare Bütçelerinden Parti, Halkevi ve Hayır Kurumlarına Ayrılan Tahsisatı Gösteren Cetveller (BCA.490.1.0.0/1519.183.1)

Vilayet ve Kazanın İsmi	Halkevine		Hava Kurumuna		Spor Kulübüne		YEKÛN		İzahat
	Lira	K	Lira	K	Lira	K			
Muş Merkez Belediyesinden Yapılan Yardım	100		250		100		450		

Varto Belediyesinden Yapılan Yardım	-		-		-				
Malazgirt Belediyesinden Yapılan Yardım	-		-		-				
Bulanık Belediyesinden Yapılan Yardım	-		-		-				
YEKÜN	100		250		100		450		

Tablo 16.1938 Yılı Muş Hususi İdare Bütçelerinden Parti, Halkevi ve Hayır Kurumlarına Ayrılan Tahsisatı Gösteren Cetveller (BCA.490.1.0.0/1519.183.1)

Muş Belediyesinden	Halkevine Yapılan Yardım	Spor Kulübüne Yapılan Yardım	YEKÜN
	100 Lira	125 Lira	225 Lira
Hususi İdareden	Halkevine Yapılan Yardım	Spor Kulübüne Yapılan Yardım	4000 Lira
	4000 Lira	-	
Malazgirt Belediyesinden	Halkevine Yapılan Yardım	Spor Kulübüne Yapılan Yardım	85 Lira
	50 Lira	35 Lira	
Bulanık Belediyesinden	Halkevine Yapılan Yardım	Spor Kulübüne Yapılan Yardım	100 Lira
	100	-	
Varto Belediyesinden	Çocuk Esirgeme Kurumuna Yapılan Yardım	-	30 Lira

	30 Lira		
--	----------------	--	--

Tablo 17.1939 Yılı Muş Hususi İdare Bütçelerinden Parti, Halkevi ve Hayır Kurumlarına Ayrılan Tahsisatı Gösteren Cetveller (BCA.490.1.0.0/1519.183.1)

Yardımlı Yapan Kurum	Partiye Yapılan Yardım		Halkevlerine Yapılan Yardım		Çocuk Esirgeme Kurumuna Yapılan Yardım	
	Lira	Kuruş	Lira	Kuruş	Lira	Kuruş
Muş Belediyesi	-	-	100	-	100	-
Bulanık Belediyesi	-	-	100	-	50	-
Malazgirt Belediyesi	-	-	-	-	-	-
Varto Belediyesi	-	-	50	-	50	-
YEKÜN			250		200	-

Tablo 18. Vilayet Merkezleri ve Kaza Belediyelerinin 1939 Yılı Mali Bütçeleri Yekûnu İle Bu Bütçelerden Halkevleri ve Hayır Kurumları İçin Ayrılan Yardım Tahsisat Miktarlarını Gösteren Cetvel (BCA.490.1.0.0/1519.183.1)

Vilayet Merkezi ve Kazaları	1939 Yılı Belediye Bütçesi Yekûnu	Halkevine Yapılan Yardım	Partiye Yapılan Yardım	Hayır Kurumlarına Yapılan Yardım	Spor Teşekküllerine Yapılan Yardım
	Lira	Lira	Lira	Lira	Lira (x)
Vilayet	41425	100	-	100	-

Merkezi					
Malazgirt Kazası	5109	1	-	40	-
Varto Kazası	2160	50	-	50	-
Bulanık Kazası	4458	100	-	50	-
YEKÜN	53152	251	-	240	-

3.8.24 Şubat 1946 Pazar Günü Saat 15.00 ve 19.00'da Halkevlerinin 14.Yıldönümü Münasebetiyle Yapılan Müsamere Programları
Saat 15.00'te yapılan tören programı:

- 1-İstiklal Marşı
- 2-And
- 3-Şiir
- 4-Halkevlerinin Yıldönümünün önemine dair söz (Halkevi Başkanı tarafından)
- 5-Dağbaşı Marşı ve müzik (saz eşliğinde)
- 6-Halk Türküleri
- 7-Milli Oyunlar

Saat 19.00'da yapılan tören programı

- 1-İstiklal Marşı
- 2-And
- 3-Şiir
- 4-Dağbaşı Marşı ve müzik (saz eşliğinde)
- 5-Piyes (İnsan Sarrafi) 2 perde
- 6-Halk Türküleri
- 7-Garp Müziği
- 8-Milli Oyunlar (BCA.490.1.0.0/960.715.2)

3.9.Bulanık Halkevi'nin Kuruluşu

Bulanık Muş'un 1706 kilometrekarelik yüzölçümüne sahip en büyük ilçesi unvanına sahiptir. Bulanık halkı Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte meydana gelen yenileşme hareketlerini Bulanık Gençler Birliği Spor Kulübü aracılığı ile yakından takip etmiştir. Bulanık'ta Halkevi kurulması için çaba sarf eden Bulanık Gençler Birliği Kulübü'nün yanında ilçe kaymakamı olan Şahap Ural'ın da büyük katkısı olmuştur. İlçe

kaymakamı Şahap Ural 6 Ocak 1936 tarihinde Bulanık'ta halkevi kurulması için dönemin CHP Genel Sekreteri Recep Peker'e durumu bildirmiştir. Şahap Ural ilçede halkevinin açılmasıyla halkın kültürel açıdan büyük bir atılım gerçekleştireceğini ancak maddi açıdan halkevinin inşası için gerekli bütçeye sahip olmadıklarını da CHP Genel Sekreteri Recep Peker'e bildirmiştir. Yaşanan bu gelişmeler neticesinde 21 Şubat 1937 tarihinde Bulanık Halkevi açılışını gerçekleştirmiştir. CHP Genel Sekreterliği Bulanık Halkevinin coşkulu bir şekilde tüm halkın katılımı ile gerçekleştirilmesini Bulanık Kaymakamlığı'ndan istemiştir. Bulanık Halkevinin açılışı ile birlikte Bulanık Halkevinin ilk başkanı Tacettin Altay seçilmiştir. Tacettin Altay 1912 yılında Muş'ta doğmuştur. Aynı zamanda 1931 yılında Elazığ Öğretmen Okulu, 1935 yılında ise Yedek Subay okulundan mezun olmuştur. 1931 yılında Elazığ Öğretmen Okulu'nu bitirdikten sonra aynı zamanda ilk görev yeri olan Bitlis'te öğretmenlik yapmıştır. Bitlis'e atandıktan sonra bu sefer Bulanık'a öğretmen olarak atanmış daha sonra yine Bulanık'ta Milli Eğitim Müdürlüğü'nde memurluk görevinde bulunmuştur. Bulanık Halkevinde göreve başladıktan sonra ise burada Spor Kolu Başkanlığı ve Yayın Kolu Başkanlığı görevlerinde bulunmuştur.(Özalper,2018,s.836-837)

Bulanık Halkevi çalışmalarını 6 şube çatısı altında gerçekleştirmiştir. Bu şubeler: Gösterit (Temsil) Şubesi, Spor Şubesi, Sosyal Yardım Şubesi, Halk Dershanesi Şubesi, Kitapsaray Şubesi ve Köycülük Şubesi'dir.(BCA.490.1.0.0/973.765.2)

3.10.Bulanık Halkevi'nin Teşkilat Yapısı ve Üyeleri

Bulanık Halkevi daha öncede belirttiğimiz gibi çalışmalarını 6 şube çatısı altında gerçekleştirmiştir. Bu şubeler: Temsil (Gösterit) Şubesi, Spor Şubesi, Sosyal Yardım Şubesi, Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi, Kitap Saray ve Yayın Şubesi ve Köycülük Şubesi'dir. Bulanık Halkevi halkevleri talimatnamesinde de yer aldığı gibi toplumun her kesiminden olan vatandaşa kapılarını açmıştır. Bulanık Halkevi Teşkilat yapısı içerisinde tüccar, öğretmen, nüfus memuru, inhisar memuru, postane memuru, doktor, avukat ve normal vatandaş gibi farklı kesim ve memurları bünyesi altında toplamıştır.(BCA.490.1.0.0/973.765.2)

Seçildiği Komite	Seçilenin Adı-Soyadı Mesleği
1)Gösterit (Temsil) Şubesi	Tahrirat Kâtibi Hasan Doğan
2)Spor Şubesi	Öğretmen Naci Güven
3)Sosyal Yardım Şubesi	Şenlik Aktan
4)Halk Dershanesi Şubesi	Öğretmen İbrahim Güngör

Dil, Tarih, Edebiyat Şubesi	3	2	4	10	10		4	33		33
Ar Şubesi	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Gösterit (Temsil) Şubesi		1	4	4	10	9		28		28
Spor Şubesi		1	3	10	10	11	-	41		41
Sosyal Yardım Şubesi	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi	-		1	8		24		33		33
Kitapsaray ve Yayın Şubesi	1		2	10	10			23		23
Köycüler Şubesi	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Müze ve Sergi Şubesi	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Genel Toplam (Yekûn)	4	4	14	42	40	50	4	158		158

Komitenin Adı	Komitedeki İşi	Seçilenin İşi ve Adı
1)Gösterit(Temsil)Şubesi	Başkan:	Tahrirat Kâatibi Hasan Doğan
	Üye:	Öğretmen Muammer Gürsoy
	Üye	Halktan Selahattin Yardımcı
2)Spor Şubesi	Başkan:	Öğretmen Naci Güven
	Üye:	Halktan Süleyman Özmen
	Üye:	Halktan Hüseyin Tıraş
3)Sosyal Yardım Şubesi	Başkan:	Halktan Yahya Erğın
	Üye:	Halktan Şenlik Aktan
	Üye:	Halktan Yaşar Yurdam
4)Halk Dershaneleri Şubesi	Başkan:	Öğretmen İbrahim Güngör
	Üye:	Belediye Muhasibi Samet Doğan
	Üye:	Doktor Hilmi Arsan
5)Kitap Saray Şubesi	Başkan:	Başöğretmen Tacittin Akay
	Üye:	Nüfus Memuru Bekir Akay

	Üye:	Sandık Emimi Hasan Turna
6)Köycülük Şubesi	Başkan:	Halktan Hamit Arslan
	Üye:	Mal Müdürü Fevzi Fırat
	Üye:	Dava Vekili Abdülbari Bayraktaroğlu
	Üye:	Halktan Arslan Turanlı
	Üye:	Halktan İsmail Zengi

Tablo 21. Bulanık İlçesi Halkevi Komitelerine Yeni Seçilen Başkan ve Üyelerin Adlarını Gösteren Liste (BCA.490.1.0.0/973.765.2).

Tablo 22. Bulanık Halkevi'nde 30 Haziran 1937 Tarihinden 31 Kasım 1937 Tarihine Kadar Okunan Kitap Türleri ve Sayıları (BCA.490.1.0.0/989.830.4)

Okunan Kitaplar	Birinci Altı Ay İçinde Okuyanlar Sayısı	İkinci Altı Ay İçinde Okuyanlar Sayısı	Okuyanların Meslekleri	
			Meslek	Sayı
Edebiyat (Roman, Şiir, Hikâye)	50	-	Talebe	
Tarih	20	-	İşyar	
Coğrafya	22	-	Öğretmen	
Felsefe	0	-	Subay	
Müspet ve Tabii İlimler	3	-	Çiftçi	
Dil	5	-	İşçi	
Sosyal İlimler (Ekonomi, Eğitim)	11	-	Serbest Meslek	
Ar	6	-	-	
Sair Kitaplar	30	-	-	
Gazete ve Mecmua	320	-	-	
YEKÜN	467	-	-	

Şube	Görevi	Adı-Soyadı	Doğum Tarihi	Mesleği
Temsil Şubesi	Komite Başkanı:	Ferit Danışman	315	Tüccar
	Komite Üyesi:	Musa Sungur	341	Öğretmen

	Komite Üyesi:	İskender Zengi	319	Z.B. Memuru
Spor Şubesi	Komite Başkanı:	Tevfik Çağlayan	330	Mal Memuru
	Komite Üyesi:	Halil Ünal	338	P.T.T. Memuru
	Komite Üyesi:	Mithat Zırhlı	341	Tüccar
Sosyal Yardım Şubesi	Komite Başkanı:	Avni Tekin	319	Nüfus Memuru
	Komite Üyesi:	Hüseyin Tıraş	310	Tüccar
	Komite Üyesi:	Yaşar Yurdum	318	Tüccar
Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi	Komite Başkanı:	Sıtkı Ünal	326	Tapu Memuru
	Komite Üyesi:	Samet Doğan	331	Belediye Muh.
	Komite Üyesi	Şevki Tütüncü	312	Dava Vekili
Kitap Saray ve Yayın Şubesi	Komite Başkanı:	Nazım Baykul	315	Mal Müdürü
	Komite Üyesi:	Şefik Koruklu	326	Aktar
	Komite Üyesi:	Yahya Ergin	298	Belediye Azası
Köycülük Şubesi	Komite Başkanı:	Tahsin Mert	328	İnhisar Memuru
	Komite Üyesi:	Arslan Çelik	330	Tüccar
	Komite Üyesi:	İsa Koruklu	312	Tüccar

Tablo 23.1943 Yılı Bulanık Halkevi Şube Başkanları ve Üyelerini Gösteren Tablo
(Özalper,2018,s.840-841)

3.12.Tokat Mebusu Hasip Aytuna'nın Teftiş Raporu Doğrultusunda Bulanık Halkevi Şubelerinin Faaliyetleri

3.12.1.Bulanık Halkevi Temsil Şubesi Faaliyetleri:

Bulanık Halkevi bünyesi altında faaliyetlerini sürdüren Temsil Şubesi her ay düzenli olarak bir gösteri faaliyetinde bulunmuştur. Düzenlenen gösteri oyunlarında bölgenin tutucu bir yapıya sahip olmasından ötürü kadınlar pek fazla katılım sağlamamışlardır. Kadın oyuncu bulunamamasından ötürü bu ihtiyaç ilkokul son sınıf kız öğrencilerinden temin edilmiştir. Düzenlen temsil oyunları arasında: Atamız, Mete, Değişen Adam, Erkek Kukla, İstiklal ve İnkılabımız, Devrim Yolcuları, Baba ve Çocuklar, Bir Gönül Masalı ve Kartal adında oyunlar sergilenmiştir. Sergilenen oyunların bazıları açık havada gerçekleştirilmiş ve vatandaş önemli ölçüde fayda görmüşlerdir.

3.12.2.Bulanık Halkevi Spor Şubesi Faaliyetleri:

Bulanık Halkevi bünyesi altında faaliyet gösteren Spor Şubesi maddi yetersizlikler, malzeme eksikliği, yer temini, öğretmen eksikliği gibi problemlerden

dolayı faaliyetlerini verimli bir şekilde gerçekleştirememiştir. Yapılan sportif faaliyetler arasında: yüzme, satranç, kayak sporu, binicilik, güreş gibi faaliyetler yer almıştır.

3.12.3.Bulanık Halkevi Sosyal Yardım Şubesi Faaliyetleri:

Sosyal Yardım Şubesi faaliyetleri adı altında sadece bir müsamere etkinliğinde bulunulmuştur. Şube yaşanan maddi imkânsızlıklardan ötürü yeterince faaliyet gerçekleştirememiştir. Maddi problemler yaşamasına rağmen sosyal yardım kuruluşları ile de yeterli ölçüde temaslarda bulunulmamıştır.

3.12.4.Bulanık Halkevi Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi Faaliyetleri:

Halkevi ve Kurslar Şubesi A ve B şeklinde kurslar açmış lakin kurslara gerekli ilgi gösterilmemiş ve kurslara katılımlar az sayıda olmuştur.

3.12.5.Bulanık Halkevi Kitap Saray ve Yayın Şubesi Faaliyetleri:

Kitap Saray Şubesi vatandaşların kütüphane kitaplarından istifade edebilmeleri için haftada üç gün olmak üzere halkevinde okuma faaliyetleri gerçekleştirmiştir. Vatandaşların gün içerisinde tarımsal faaliyetlerle uğraşmaları okuma-yazma faaliyetlerine katılımlarını düşürmüştür.

3.12.6.Bulanık Halkevi Köycülük Şubesi Faaliyetleri:

Köycülük Şubesinin önemli faaliyetleri arasında vatandaşların dilekçelerini okuma ve yazma, köylünün sağlık durumlarının takibi, tarımsal faaliyetlerin takibi ve köylüyü tarımsal açıdan bilinçlendirmek gibi faaliyetler yer almıştır.(Özalper,2018,s.839-840)

3.12.7.Bulanık Halkevi'nin 30 Haziran 1938 Tarihine Kadar Olan Faaliyetleri

Bulanık Halkevi haftanın yedi günü saat 07.00 ile 08.00 ve 16.00 ile 22.00 saatlerinde halka açık olan bir okuma odasına sahiptir. Vatandaşlar bu saatler arasında büyük bir ilgi ve istekle kitap, gazete ve dergileri okuma faaliyetinde bulunmuşlardır. Vatandaşların aynı zamanda bu istekleri de günden güne artış göstermiştir. Okuma faaliyetleri sayesinde vatandaşlar kültürel açıdan gelişim sağlamanın yanında ülkede ve dünyada meydana gelmiş gelişmeler hakkında da haberdar olmuşlardır. Bulanık Halkevi bazı konular hakkında halkın büyük bir istekle iştirak ettiği toplam 5 konferans gerçekleştirmiştir. Yapılan konferanslar yazıya aktarılmadıklarından ötürü örneklerine de ulaşamamaktayız. Bulanık Halkevi sık sık toplantılar yapmış ve bu toplantılarda Atatürk'ün ve önde gelen devlet adamlarının konuşmaları ve eserleri toplantıya iştirak edenlere okunmuş ve aynı zamanda köylü vatandaşlar bu durumdan çok memnun kalmışlardır. Halkevine ait radyo sayesinde de vatandaşlar önemli gelişmelerden haberdar olmuşlardır. Bulanık kazasının sadece bir doktora sahip olması ve aynı zamanda bu doktorun iskân işleri ile ilgilenmesi yüzünden vatandaşların muayeneleri

yapılamamıştır. Muayenesi yapılamayan hastalar köycülük şubesinde dispansere yönlendirilmiştir. Bulanık Halkevi ilk altı aylık zaman zarfında toplamda üç kez köy ziyaretinde bulunmuştur. Gerçekleştirilen ziyaretlerin ilki Bulanık Kaymakamı Şahap Ural ile birlikte yapılmış köylü vatandaşlara tarım faaliyetleri ve hayvan yetiştiriciliği ve sağlığı konularında önemli bilgiler verilmiştir. Bulanık Halkevi gençlere büyük önem vermiş gençlerin gelişimi adına toplantı ve konferanslar gerçekleştirmiş ve aynı zamanda bayram ve önemli günlerde kendilerine konuşma hakkı tanımıştır. Bulanık Halkevinde her ne kadar jimnastik faaliyetlerine yer verilmemiş olsa da bazı zamanlar güreş ve cirit atma gibi milli oyunlar düzenlenmiştir. Halkevi sayesinde dört aylık bir süre zarfında sayıları 40-50'yi bulan okuma yazma bilmeyen gençlere ve aynı zamanda çiftçilere okuma yazma öğretilmiştir. Bir yıl evvel harfleri bile telaffuz edemeyen bir vatandaşın bugün gazete ve diğer yazılı metinleri okuduğuna şahit olunmuştur. Halkevinde çok fazla toplantı gerçekleştirilmemiş olsa da birkaç toplantıda 6-10 ebadına sahip salonun taşıdığına da şahit olunmuştur. Bulanık kazasındaki en önemli konular arasında avcılık ve spor faaliyetleri gelmektedir. Gençler kendilerine yapılan teşviklerle sık sık ava çıkma faaliyetinde bulunmuşlardır. Bulanık Halkevi aynı zamanda bir de spor kulübüne sahiptir. Halkevi, bünyesi altında bulunan sporculara 5'er liradan 11 çift ayakkabı ve aynı sayıda forma, çorap, don ile birlikte 6'şar liradan 2 top, 2 pompa ve toplam 100 küsur liralık malzeme getirtmiştir. Gençlere yapılan yardımlar sonucunda yapılacak kutlamalar Cumhuriyet dönemine yakışır spor kıyafetler ile gerçekleştirilmeye başlamıştır. Bulanık Halkevi aynı zamanda hava koşullarının iyi olduğu zamanlarda da on beş günde bir futbol ve voleybol maçları düzenlemiştir. (BCA.490.1.0.0/989.830.4).

Bulanık Halkevi'nin 30 Haziran 1937 Tarihinden 31 Kasım 1937 Tarihine Kadarki Toplantıları									
Toplantıların Ergeleri									
Halkevi Yönetim Kurulu						Sayı		Gelenlerin Sayısı	
Şubeler		Toplantı Sayısı	Gelenlerin Sayısı		Toplantı Sayısı	Gelenlerin Sayısı			
Dil, Tarih, Edebiyat		4	5	Subelerin	4	80	33	20	

Ar	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Gösterit	6	4	6	168	28	28			
Spor	8	3	8	156	41	32			
Sosyal Yardım	-	-	-	-	-	-			
Halk Dershaneleri ve Kurslar	Haftada 5 defa	0	-	-	33	25	verilmiştir.	Haftada 5 gece ders	
Kitapsaray ve Yayın	6	3	6	120	23	20			
Köycülük	-	-	-	-	-	-			
Müze ve Sergi	-	-	-	-	-	-			
YEKÜN					158	125			

Tablo 24. Bulanık Halkevi'nin 30 Haziran 1937 tarihinden 31 Kasım 1937 Tarihine Kadarki Toplantı Faaliyetlerini Gösteren Tablo (BCA.490.1.0.0/989.830.4)

Tablo 25. Bulanık Halkevi'nde 30 Haziran 1938 Tarihine Kadar Okunan Kitap Sayısı ve Türleri (BCA.490.1.0.0/989.830.4)

Okunan Kitap Türleri	Birinci Altı Ay İçinde Okunan Kitap Sayısı	İkinci Altı Ay İçinde Okunan Kitap Sayısı	Okuyanların Meslekleri		İkinci Altı Ay İçinde
Edebiyat. Roman, Şiir, Hikâye	-	80	Talebe	Sayı	-
Tarih	-	15	İşyar	-	-
Coğrafya	-	6	Öğretmen	-	-
Felsefe	-	-	Subay	-	-
Müspet ve Tabii İlimler	-	6	Çiftçi	-	-

Dil	-	20	İşçi	-	-
Sosyal İlimler	-	19	Serbest Meslek	-	-
Ar	-	7	-	-	-
Sair Kitaplar	-	30	-	-	-
Gazete ve Mecmua	-	400	-	-	-
Yekûn (Toplam)	-	583	-	-	-

3.13.1947 Yılında Muş'ta Açılan Halkodaları

Muş'ta 1947 yılında toplamda 25 halkodası açılmıştır. Bu halkodalarının kuruldukları yerler ve isimlerini gösteren liste aşağıdaki gibidir. (BCA.490.1.0.0/960.715.2).

Adı	İli	İlçesi	Bucağı	Köy veya Mahallesi
1)Hasköy	MUŞ	Merkez	Merkez	Hasköy
2)Sronk	“	“	“	Sronk
3)Orsen	“	“	“	Orsen
4)Artet	“	“	Akçan	Artet
5)Sekavi	“	“	“	Sekavi
6)Evranc	“	“	“	Evranc
7)Bostankent	“	“	“	Bostankent
8)Mığdı	“	“	Ziyaret	Mığdı
9)Til	“	“	Azakpert	Til
10)Demirci	“	“	“	Demirci
11)Nok	“	“	“	Nok
12)Yoncalı	“	Bulanık	Merkez	Yoncalı
13)Sultanlı	“	“	“	Sultanlı
14)Hoşgeldi	“	“	Liz	Hoşgeldi
15)Koğuk(Köğak)	“	“	“	Koğuk
16)Döğnük	“	Malazgirt	Nurettin	Döğnük
17)Tendirek	“	“	Karahasan	Tendirek
18)Sebü(Sivo)	“	“	“	Sebo
19)Nurettin	“	“	Nurettin	Nurettin

20)Durakhan	“	“	“	Durakhan
21)Zırnık	“	Varto	Merkez	Zırnık
22)Araköy	“	“	Karaköy	Araköy
23)Anir	“	“	“	Anir
24)Kerenlik	“	“	“	Kerenlik
25)Ağlı	“	“	“	Ağlı

Tablo 26.1947 Yılında Muş'ta Açılan Halkodalarını Gösteren Tablo (BCA.490.1.0.0/960.715.2).

3.14.Malazgirt Halkodası Kuruluşu

Muş'un yüzölçümü bakımından Bulanık'tan sonra ikinci büyük alana sahip ilçesi 1534 kilometrekarelik yüzölçümü ile Malazgirt'tir. Malazgirt halkı Cumhuriyet'in ilanından sonra meydana gelen kültürel gelişmeleri ilçe merkezinde kurulan Halkodası sayesinde takip edebilme imkânına sahip olmuşlardır. Malazgirt ilçesi Cumhuriyet'in başlangıç yıllarında genellikle tarım ve hayvancılıkla meşgul olmuş bir ilçe özelliğine sahiptir. Burada zirai faaliyetler genellikle geleneksel tarım teknikleri ile yapılmıştır. İlçede doktor ve eczane bulunmadığından dolayı sıtma, trahom gibi hastalıklar oldukça artış göstermiştir. Cumhuriyet'in başlangıç yıllarında ilçe beş sınıfı ve üç öğretmeni olan bir ilkokula sahiptir. Muş 1940'lı yıllara geldiğinde 11.000 kişiden oluşan bir ilçe hüviyetine sahip olmuştur. İlçede çok fazla aşiret olduğu halde yöre halkı aşiretçilik faaliyetleri ile ilgilenmemiş daha çok tarım ve hayvancılık faaliyetlerine yönelmiştir. İlçedeki etnik çeşitliliğe baktığımızda Kürt, Türk, Azeri vatandaşlar yaşamaktadır. Malazgirt halkı ürettiği tarımsal ürünlerin çoğunu Ağrı'ya satmıştır. Üretilen tarımsal ürünlerin çoğunun Ağrı'ya satılmasının temel nedeni Ağrı'nın Muş'a oranla Malazgirt'te daha yakın olmasından kaynaklıdır. Malazgirt halkı genellikle burada yaşayan devlet memurları ile iyi geçinmiş bunun temel sebebi de yöre halkının daha çok devlet memurlarınca idare edilen halkevlerine gelip buradaki çalışmalara katılmalarından kaynaklı olmuştur. Malazgirt Halkodası açılışını 1939 yılının Şubat ayında gerçekleştirmiştir. Malazgirt Halkodasının ilk başkanı aynı zamanda ilçenin kaymakamlık muhasebe memuru olan Şemsettin Çetin'dir. Malazgirt Halkodası ilçe belediyesine ait olduğundan buradan herhangi bir kira bedeli alınmamıştır. Oda yapı malzemesi olarak kâğırden meydana gelmektedir. Malazgirt Halkodasının kendine ait bir sahnesi bir de okuma salonu olmasına rağmen demirbaş malzemeler açısından eksikliği fazladır. Genel merkezce halkodasına 50 liralık bir yardımda bulunulmasına karşın bu yardımın 35 lirası halkodasının spor faaliyetleri için ayrılmıştır. 1939 yılında Muş

Halkevlerine yapılan yardımlar göz önünde bulundurulduğunda merkez halkevine 100 lira, Bulanık Halkevine 100 lira, Malazgirt Halkodasına ise 1 lira gibi bir ücret ayrılmıştır. Yardımlardan da anlaşılacağı üzere Malazgirt Halkodası gerekli desteği alamamıştır. Malazgirt Halkodası ekonomik sorunlardan dolayı yayın faaliyetlerinde bulunamadığından 1940 yılında CHP Genel Sekreterliği'nden bir adet radyo talebinde bulunmuştur. Halkodası başkanı Şemsettin Çetin 13 Temmuz 1947 yılında genel merkeze yazmış olduğu yazıda yöre halkının gazete, sinema, tiyatro gibi faaliyetleri gerçekleştiremediğini vatandaşların bir radyo dinleyebilmek için altı saat boyunca Bulanık Halkevine yürüdüğünü ifade etmiştir. Vatandaşlar 1941 yılında kendi imkânları ile bir esnaftan borç para alarak radyo temin etmişlerdir. Vatandaşlarca esnaftan borç alınarak temin edilen radyo parası daha sonradan genel merkezce gönderilen 100 lira ile kapatılmıştır. Şemsettin Çetin'in Bulanık'a atanması sonucunda Malazgirt Halkodasının başkanlık görevini aynı zamanda sulh hâkimi olan Cevdet Bey üstlenmiştir. Daha sonradan çıkan bir genelge doğrultusunda hâkimlerin halkla ilişkileri yasaklanmış bunun üzerine halkodasının yeni başkanı Ferit Danışman olmuştur. (Özalper,2018,s.843-844)

Görevi	Adı-Soyadı	Mesleği
Başkan	Ferit Danışman	Hususi Muhasebe Memuru
Üye	Ali Yaman	P.T.T. Şefi
Üye	Kenan Erdem	Mal Müdürü
Üye	Faik Baykır	Başöğretmen
Üye	Ahmet Gönüldaş	Öğretmen (asker)
Üye	Hüseyin Gökçen	Sihhat Müdürü
Üye	Muzaffer Cengiz	Vekil Öğretmen

Tablo 27. Malazgirt Halkodası İdare Heyetini Gösteren Tablo (Özalper,2018,s.844)

3.15.Malazgirt Halkodası Faaliyetleri

Malazgirt Halkodası faaliyetlerini incelediğimiz vakit odanın daha çok radyo yayınları çalışmaları bakımından ön plana çıktığını görmekteyiz. Oda yayın faaliyetlerini odaya ait olan AGA markalı bir radyo tarafından gerçekleştirmiştir. Halkodası yayın faaliyetlerini odanın karşısında bulunan bir parkta gerçekleştirmiş aynı zamanda yapılan bu yayın faaliyetlerine halk büyük bir ilgi göstermiştir. Malazgirt Halkodasının bir diğer önemli çalışması da spor faaliyetleri alanında olmuştur. Gençler spor faaliyetlerine büyük ilgi duymuştur. Gençler arasında büyük ilgi gören sportif faaliyet futbol müsabakaları olmuştur. Bu önemli spor müsabakalarından biri de 1941

yılında Bulanık Halkevi ile yapmış oldukları futbol müsabakası olmuştur. Malazgirt Halkodası halkın odaya katılımlarını artırmak için çeşitli müsamere ve konferanslar gerçekleştirmiştir. Vatandaşlar aynı zamanda ulusal bayramlarda gerçekleştirilen konuşmalara büyük bir ilgi göstermiştir. Malazgirt Halkodası oda ile ilgili her türlü bilgileri düzenli bir biçimde odaya ait kayıt defterlerine aktarmıştır. Malazgirt Halkodasınca kayıt altına alınan bilgiler odanın çalışanlarının olmaması nedeniyle başkanın kendisince gerçekleştirilmiştir. Malazgirt Halkodasının toplam üye sayısı 88 iken 6 kişinin ilçeden ayrılması sonucunda üye sayısı 82'ye düşmüştür. Malazgirt Halkodasının 1941 yılı bütçesini incelediğimizde karşımıza 680,45 lira gibi bir rakam çıkmaktadır. 1942 yılına gelindiğinde odanın gerçekleştirmiş olduğu faaliyetler doğrultusunda odanın faaliyetleri gerçekleştirmede yeterli bir müstemilata sahip olduğu görülmektedir. Malazgirt Halkodasının bulunduğu bina aynı zamanda Türk Hava Kurumu tarafından ortaklaşa bir biçimde kullanmıştır. Oda aynı zamanda 1941 yılında ilçe kaymakamlığı tarafından da kullanılmıştır. Oda kaymakamlık tarafından kullanıldığı vakit odanın bir kısmı buğday deposu olarak kullanılmış o arada oda faaliyetlerini kaymakamlık muhasebe memurluğu odasında gerçekleştirmiştir. Halkodası kaymakamlık tarafından kullanıldığı dönemde pek verimli olamamış aynı zamanda halkodası bünyesi altındaki kayıt defterleri düzensiz bir biçimde kayıt altına alınmıştır. Odanın o dönemde düzenli bir biçimde tuttuğu tek defter muhasebe defteri olmuş fakat odaya ayrılan bütçenin oda başkanı Ferit Danişman'ın idaresi altında olması yapılan denetlemeler sırasında eleştirilmiştir. Oda bir süre sonra kendisine ait radyo pilinin bitmesi sonucunda yayın faaliyetlerini gerçekleştirememiştir. Malazgirt Halkodasına yapılan yardımları incelediğimiz vakit odanın faaliyetlerini gerçekleştirebilmesi için Muş vilayet bütçesinden 250; Malazgirt belediye bütçesinden ise 100 liralık bir ödenek tahsis edilmiştir. Umum Müfettişliği Bitlis Bölge Müfettişi Hasip Aytuna Malazgirt Halkodası bünyesi altında bulunan Halk Dershaneleri ve Kurslar, Temsil ve Spor Şubesi, Sosyal Yardım ve Köycülük Şubelerinin halkevine dönüştürülmesini 1942 yılında yazmış olduğu yazı ile merkezden talep etmiş; bu durumun aynı zamanda halkodası çalışanlarını daha da motive edeceğini ifade etmiştir. Lakin bütçe yetersizliğinden dolayı bu durum genel merkezce reddedilmiştir. Malazgirt Halkodası 1944 yılında kitap, gazete, dergi ve aynı zamanda doküman gibi ihtiyaçlarının giderilmesini istemesine rağmen bu istekleri de geri çevrilmiş lakin 1945 yılının son zamanlarında genel merkez tarafından Malazgirt Halkodasına kitap

gönderiminde bulunulmuş aynı zamanda odaya gelen kitapların sayımı gerçekleştirilip kayıt altına alınmıştır.(Özalper,2018,s.845-846)

3.16.Muş Halkevi Bünyesi Altında Açılan Genç Kız ve Kadınlara Yönelik Sanat Okulu ve Köy Okulları Gezici Kursları Faaliyetleri Hakkında

Muş Halkevi genç kız ve kadınların gelişimlerine yönelik girişimlerde de bulunmuştur. Bu doğrultuda 15.07.1947 tarihinden itibaren genç kız ve kadınlara yönelik sanat kursu açılacağı duyurulmuş lakin Kız Sanat Öğretmeni Vadide Olgun'un geç gelmesinden dolayı kursun açılışı gecikmişse de kurs bir süre sonra açılmıştır. Muş ili köy kadınları gezici kursu öğretmeni Vadide Olgun'a yapmış olduğu görev karşılığında 15.09.1947 tarihinden yılbaşına kadarki yani 3,5 aylık görevine istinaden aylık 40 liradan toplamda 140 liralık bir ücret Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliği'nden Türkiye İş Bankası aracılığıyla CHP Muş İl İdare Kurulu Başkanlığı'na gönderilmiştir. Doğu İlleri Köy Kadınları Gezici Kursları öğretmenleri hakkında CHP Genel Sekreteri Zonguldak milletvekili Emin Erişirgil'in CHP Muş İl İdare Başkanlığı'na yazmış olduğu yazıdan da anlaşılacağı üzere kurs öğretmenlerinin Doğu illerindeki kadınlara yönelik bin bir zorluğa rağmen eğitim vermektan kendilerini alıkoymadıkları anlaşılmaktadır. Yine Köy Okulları Gezici Kursu öğretmeni Vadide Olgun'un Muş İl İdare Kurulu Başkanlığı ve CHP Genel Sekreterliği arasında geçen yazıdan da anlaşılacağı üzere 01.01.1948 den 30.06.1948 tarihine kadar yapmış olduğu görev karşılığına istinaden aylık 40 liradan toplamda 240 liralık bir ücret CHP Genel Sekreterliği'nden CHP Muş İl İdare Kurulu Başkanlığı'na gönderilmiş ve bu paranın da CHP Muş İl İdare Kurulu Başkanlığı'nın 1948 yılı gelir ve giderlerine eklendiği ifade edilmiştir. Yine 1949 yılı içerisinde kurslarda görev alan Muş Gezici Köy Kadınları Kursu öğretmeni Vadide Olgun'a yapmış olduğu 8 aylık görev karşılığına istinaden 320 liralık bir ücret Muş CHP İl İdare Kurulu Başkanlığına gönderilmiştir.(BCA.490.1.0.0/1057.1061.1).

3.17.Muş Halkevleri Bünyesi Altında Açılan Gece Kursları Faaliyetleri Hakkında

Muş'ta okuma yazma oranlarını arttırmak amacıyla açılmaya başlanan Gece Kursları Muş İl İdare Kurulu Başkanlığı tarafından CHP Genel Sekreterliği'ne gönderilen yazıdan da anlaşılacağı üzere Muş ili özelinde hiçbir fayda sağlayamamıştır. Bundan dolayı da CHP Muş İl İdare Kurulu Başkanı Hamdi Dayı gece kurslarına pek de sıcak bakmamıştır. Bunun temel nedeni ise CHP Genel Sekreterliği'nce gece kurslarına bir hayli ödenek gönderilmesine rağmen gece kurslarından bir kişinin dahi fayda görmemesinden kaynaklıdır. CHP Muş İl İdare Kurulu Başkanı Hamdi Dayı CHP Genel

Sekreterliği'ne yazmış olduğu yazıda gece kurslarından istenilen verim alınmadığından dolayı Türkçe bilmeyen köylülere Türkçe öğretmek amacıyla mektep açılması gerektiği talebinde bulunmuştur. (BCA.490.1.0.0/1057.1061.1).

3.18.Muş Halkevi Bünyesi Altında Açılacak Olan Türkçe Okuma Yazma Kursları İle İlgili Faaliyetler

Muş Halkevi bünyesi altında 1 Ocak 1947 tarihinde açılması düşünülen Türkçe Okuma Yazma Kurslarında daha çok okul çağını bitirmiş çocuklar ve gençlere yönelik okuma-yazma faaliyetleri gerçekleştirilmiş ve aynı doğrultuda çocuklara ve gençlere okuma-yazma öğretmek amacıyla 8 farklı yerde Türkçe okuma-yazma kursunun açılması kararlaştırılmıştır. Açılacak kurslarda dersi verecek öğretmenler İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nün belirleyeceği başarılı aynı zamanda deneyimli ilkokul öğretmenleri arasından seçilmiştir. Okuma-yazma faaliyetleri halkevinin uygun bulunduğu bir oda ya da bir salonda gerçekleştirilmiştir. Kurslar devreler halinde verilmiş birinci devre 5 ikinci devre ise 5 ay olarak belirlenmiştir. Birinci devre okuma-yazma kursu bittikten sonra kurslara bir ay ara verilmiş ve ikinci devre okuma-yazma faaliyetlerine geçilmiştir. Kurslarda görev alan öğretmenler halkevi başkanlarının kendilerine göndermiş oldukları "Türkçe Okuma ve Yazma Kılavuzu" nda yer alan kurallar ve tavsiyeler doğrultusunda öğrencilere okuma-yazma öğretmişlerdir. Türkçe okuma-yazma faaliyetlerinde çalışan öğretmenlerin tatil ayları da dâhil olmak üzere aylık maaşları 25 lira olacak şekilde Cumhuriyet Halk Partisi tarafından ödenmiştir. Öğretmenlere verilecek maaşlar bölge müfettişliğinin almış olduğu karar doğrultusunda halkevlerince ya da ilçe idare kurulu başkanlıkları aracılığıyla ödenmiştir. Halkevi bünyesi altında açılacak okuma-yazma kurslarının ısınma, elektrik, ders malzemeleri, fakir öğrencilere verilecek kitap, defter, kalem vb. masraflarının karşılanması adına CHP tarafından her bir 5'er aylık devreler için 50 lira ödenek tahsis edilmiştir. Kurs açılması düşünülen yerlerde yerel girişimler sonucunda açılan halkevleri ve halkodaları okuma-yazma faaliyetlerini okuma-yazma kursları talimatnamesine göre gerçekleştirmiş ve aynı zamanda buralarda çalışan öğretmenlerin maaşları ve kursun masrafları CHP tarafından gönderilen ödenek tarafından karşılanmıştır. Halkevleri ve halkodalarında açılması planlanan okuma-yazma kurslarının nerelerde açılacağı halkevlerince gerekli vasıtalar aracılığıyla vatandaşlara duyurulmuştur. Türkçe okuma-yazma kurslarında görev alan öğretmenler kurslara öğrenci temin edebilmek amacıyla çalışmalarda bulunmuşlardır. Kurs açıldıktan sonra kursa ilk bir ay içerisinde 10 öğrenci toplayamayan öğretmenin yerine bölge müfettişliğinin almış olduğu karar doğrultusunda başka bir öğretmen getirilmiş ya

da kurs merkezi farklı bir yere taşınmıştır. Muş ilinde açılan 8 ayrı okuma-yazma kursunun ilk beş aylık masrafı ve aynı zamanda dört aylık öğretmen maaşı olan 1200 liralık bir tutar CHP Genel Sekreterliği tarafından halkevine gönderilmiştir. Halkevleri her altı aylık devre sonunda okuma-yazma kursları için harcanan miktarı CHP Genel Sekreterliği'ne göndermiştir. (BCA.490.1.0.0/1057.1061.1).

İlçesi	Kursun Açıldığı Yerin Adı	Açılış Tarihi	Mülahazat
1-) Varto	Halkevi	1 / 1 / 1949	-
2-) “	Üstükran Bucağı(Halkodası)	1 / 1 / 1949	-
3-) “	Kerenlik Bucağı (Halkodası)	1 / 1 / 1949	-
4-) “	Karaköy Köyü (Halkodası)	1 / 1 / 1949	-
5-) “	Zirink Köyü (Halkodası)	1 / 1 / 1949	-
6-) Malazgirt	Merkez (Halkodası)		Kurs açılmış ve öğrenim yapılmaktadır.
7-) Bulanık	Merkez (Halkevi)	1 / 2 / 1949	
8-) Muş Merkez	Azakupur Bucağı (Halkodası)	-	Kurs açılmış ve öğrenim yapılmaktadır.
9-) Muş Merkez	Halkevi	-	Birinci dönem kursu açılacaktır.

Tablo 28. Muş İli ve İlçelerinde Açılan Türkçe Okuma Yazma Kurslarını Gösteren Tablo (BCA.490.1.0.0/1057.1061.1).

3.19.Muş Halkevi Türkçe Okuma Yazma Kurslarına Yapılan Yardım Faaliyetleri Hakkında

Muş Halkevi bünyesi altında Milli Şef İsmet İnönü'nün yapmış olduğu ülke geneli eğitim yönlendirmeleri sonucu CHP Genel Sekreterliği'nin de direktifleri doğrultusunda Türkçe Okuma Yazma Kursları açılmaya başlanmıştır. Muş Halkevi bünyesi altındaki kursların mevcudu başlangıçta 50 iken bu sayı zamanla artmıştır. Kursa devam edenlerden maddi durumu iyi olmayanlara defter, kalem, okuma kitabı yardımında bulunulmuştur. 1944 yılı içerisinde açılan kurslara ilköğretim çağı dışındaki vatandaşlardan 100 öğrencinin alınması Muş Halkevi ve İl İdare heyeti tarafından kararlaştırılmıştır. Muş Halkevi Okuma Yazma Kursları için gerekli olan defter, kalem,

okuma kitapları, sandalye, masa, soba, odun, öğretmen ücreti ve diğer masrafların temin edilebilmesi için 550 liralık meblağı kendi bütçelerinden karşılayamadıklarından ötürü bu masrafların giderilmesi adına CHP Genel Sekreterliği'nden yardım talebinde bulunulmuştur. Lakin Genel Sekreterlikçe CHP İl İdare Heyeti'ne Muş Halkevi Türkçe Okuma Yazma Kurslarının masraflarının giderilmesi adına 250 lira gönderilmiştir. (BCA.490.1.0.0/1057.1061.1)

Muş Halkevi Yönetim Kurulu üyeleri: Cahit Kutal, Süleyman Öner, Hasan Turan, Sait Mutlu, Turgut Öner, Zübeyir Balkaya, Ferit Kılıçlar ve Muş Halkevi başkanı İlhami İzgiy'in başkanlığında; Milli Şef İsmet İnönü' görüşleri ve CHP Genel Sekreterliği'nin de istekleri doğrultusunda Halkevleri Kurslar Komitesi 26.12.1945 tarihinde olağanüstü bir şekilde toplantı düzenlemiştir. Düzenlenen bu toplantıda şehirde yaşayan özellikle 16-40 yaşları arasındaki okuma yazma bilmeyen vatandaşların tespit edilmesi için valiliğin yardımları doğrultusunda muhtarlardan yardım istenmiş ve okuma yazma bilmeyen vatandaşların Muş Halkevince açılacak olan Türkçe Okuma Yazma Kurslarına kayıtlarının yapılabilmesi için Halkevi kâtibine başvuruları duyurulmuştur. Toplantıda aynı zamanda kurs için gerekli olan kalem, defter, okuma kitabı, tebeşir, alfabe, kara tahta, ışık ve ısınma gibi ihtiyaçların karşılanması için halkevindeki bütçe eksikliğinden dolayı normalde 250 lira tutan masraflar halkevinde mevcut 25 lira olduğu için geri kalan 225 lira CHP Genel Sekreterliği'nden istenmiştir. (BCA.490.1.0.0/1057.1061.1)

Muş Halkevi Türkçe Okuma Yazma Kursları Muş Merkez Cumhuriyet Ortaokulu'nda verilmiştir. Okuma Yazma Kurslarında görev alanlar arasında; İlhami İzgiy, Atatürk Ortaokulu başöğretmeni Rıza Dumlu, öğretmen Hasan Turan, Kemal Çağlar, İhsan Algan ve Aziz Öztürk yer almıştır. Muş Halkevi Türkçe Okuma Yazma Kursları A ve B dersaneleri şeklinde açılmıştır. Kurslara devam edenlerin sayısı 120 kişiden oluşmaktadır. Yukarıda adı geçen kurslarda görevli olanların tamamı görevlerini fahri olarak sürdürmüşlerdir. Muş'ta Türkçe Okuma Yazma Kursu faaliyetlerinin gerçekleştirilmesinde Muş valisi Orhan Sami Güvenç'in de büyük katkısı olmuştur. (BCA.490.1.0.0/1057.1061.1)

3.20.1947 yılı Muş Merkez, Bulanık, Varto, Malazgirt, Til, Camili, Karağıl, Büyüküstükran Halkodaları Bünyesinde Açılan Türkçe Okuma Yazma Kursları Faaliyetleri Hakkında

Muş Halkevi bünyesi altında 1947 yılında Muş Merkez, Bulanık, Varto, Malazgirt, Til, Camili, Karağıl, Üstükran ilçelerinde Türkçe Okuma Yazma Kursları açılmıştır. 1947 yılının birinci devresinde kursların hepsi açılmışken; kursların diğer

devrelerinde sadece 2 kurs hizmet vermiştir. Kurs faaliyetlerinin birinci devresi yılbaşından Nisan ayının sonuna kadar sürmüştür, kurs faaliyetlerine 4 ay ara verildikten sonra kursun ikinci devresi Eylül ayında başlamış ve yılbaşına kadar sürmüştür. Bu süreç zarfında kurs öğretmenlerine devrelerin her ayı için 25 liralık toplamda 100 liralık bir ücret verilmişken; kurs giderleri içinde devrelerin her ayı için 50 liralık bir ödeme gerçekleştirilmiştir.(BCA.490.1.0.0/1057.1061.1).

Muş Halkevi Bünyesi altında açılmış halkodalarından olan Büyüküstükran Halkodası için 1948 Yılı Türkçe Okuma Yazma Kurslarının I. Devresi için harcanmak üzere 150 lira gönderilmiş lakin Büyüküstükran Halkodasının Türkçe okuma yazma kursları I. Devrede açılmadığından 150 liralık bu ücret 1949 yılının I. Devresinde harcanılması üzere CHP Genel Sekreterliği'nce CHP Muş İl İdare Kurulu Başkanlığı'na gönderilmiştir. Yine CHP Genel Sekreterliği ve CHP Muş İl İdare Kurulu Başkanlığı arasında geçen yazışmalardan da anlaşılacağı üzere Til, Kiranlık, Karaköy, Zirink Halkodaları Türkçe Okuma Yazma Kurslarında harcanılması üzere 600 liralık bir meblağ CHP Genel Sekreterliği'nden CHP Muş İl İdare Kuruluna oradan da halkodalarının bulunduğu mahallere kullanılması üzere gönderilmiştir. (BCA.490.1.0.0/1057.1061.1).

Muş Halkevi Bünyesi altında açılan Til Köyü Halkodası Türkçe okuma yazma kursları faaliyetlerine 01.01.1950 tarihinde ilkokul binasında başlamış ve kursun öğretmenliğini Mehmet Vural yapmıştır. Kursa devam eden öğrenci sayısı ise 33 kişi olarak kayıtlara geçmiştir. Yine Muş Halkevi Bünyesi altında 01.02.1950 tarihinde Kiranlık Halkodası Türkçe Okuma Yazma Kursları başöğretmeni Selahattin Özsvaşı tarafından 32 öğrenci ile tedrisat faaliyetlerine resmen başlanmıştır. Daha sonradan öğrenci sayısı 38 olacak Keranlık Köyü Halkodası Türkçe okuma yazma kursları için CHP Genel Sekreterliği'nden CHP İl Başkanlığı'na 200 liralık bir yardım gönderilmiştir. (BCA.490.1.0.0/1057.1061.1).

3.21.1949 Yılında Muş Halkevi Bünyesi Altında Açılan Zirink Köyü Halkodası Türkçe Okuma Yazma Kursları Faaliyetleri Hakkında

Muş Halkevi bünyesi altında açılan Zirink Köyü Türkçe Okuma Yazma Kursları tedrisat faaliyetlerine 27.12.1949 tarihinde resmen başlamıştır. Zirink Köyü Türkçe Okuma Yazma Kursları faaliyetlerini bir şube halinde gerçekleştirmiştir. A şubesi adı altında açılan kursta 17 öğrenci ders görmüş ve bu şubeden 12 çocuk kursu başarıyla tamamlamışlardır. Kurstaki derslerde bir öğretmen görev almış lakin öğretmenin hizmet karşılığı ödenmemiş olup aynı zamanda kursun gaz, odun, tebeşir ve diğer masrafları

borç alınmak suretiyle karşılanmıştır. Kurs 7 aydan beri CHP Başkanlığına kursun masraflarının giderilmesi adına birçok kez başvurmuşsa da gerekli yardımı alamamıştır. Her ne kadar kurs masrafları karşılanmamış olsa da kurs öğretmenleri memleketin kalkınması adına canla başla çalışarak fedakârlık örneği göstermişlerdir. Fakat CHP Zirink Köyü Halkodası Başkanlığı ile CHP Genel Sekreterliği arasında geçen yazışmalar sonucunda 200 liralık bir ödenek Zirink Köyü Türkçe Okuma Yazma Kursları adına harcanmak üzere CHP Genel Sekreterliği tarafından CHP İl Başkanlığına yollanmıştır. (BCA.490.1.0.0/1057.1061.1).

3.22.1949 Yılında Muş Halkevi Bünyesi Altında Açılan Hasköy Halkodası Türkçe Okuma Yazma Kursları Faaliyetleri Hakkında

Muş Halkevi bünyesi altında açılan Hasköy Türkçe Okuma Yazma Kursları 27.12.1949 tarihinde tedrisat faaliyetlerine resmen başlamıştır. Hasköy Türkçe Okuma Yazma Kursları faaliyetlerini A ve B kursları olmak üzere iki şube çatısı altında gerçekleştirmiştir. A şubesine devam eden öğrenci sayısı 44 iken; B şubesine devam eden öğrenci sayısı 20 kişiden ibarettir. A şubesinden 16, B şubesinden ise 6 çocuk öğrenci kursu başarıyla tamamlamıştır. Kursta görev almak üzere iki öğretmen tayin edilmiştir. Lakin öğretmenler kurs ücretlerinin karşılığını alamamakla birlikte aynı zamanda her iki şubenin de gaz, odun, tebeşir ve diğer masrafları da borçlanılmak suretiyle karşılanmıştır. Zirink Köyü Türkçe Okuma Yazma Kurslarında olduğu gibi Hasköy Türkçe Okuma Yazma Kursları da 7 aydan beri CHP Başkanlığı'ndan kursun masraflarının giderilmesi için bir çek talebinde bulunmuş olsa da bir karşılık alamamıştır. Her ne kadar öğretmenler ücretlerinin karşılığını alamasalar da memleketin kalkınması ve ilerlemesi adına canla başla çalışarak büyük fedakârlık örneği göstermişlerdir. (BCA.490.1.0.0/1057.1061.1).

3.23.1950 Yılında Varto Halkevi Bünyesi Altında Açılan Anir Köyü Halkodası Türkçe Okuma Yazma Kursları Faaliyetleri Hakkında

Muş Halkevi bünyesi altında açılan Anir Köyü Halkodası Türkçe Okuma Yazma Kursları tedrisat faaliyetlerine 01.02.1950 tarihinde resmen başlamıştır. Kurstaki Türkçe Okuma Yazma dersleri Köy odasında gerçekleştirilmiştir. Dersler Köy Eğitmeni Mehmet Karadağ tarafından verilmiştir. Kurs 17 yaşından büyük erkeklerden müteşekkildir. Kursun mevcudu ise 33 kişiden ibarettir. Köyün kurs masraflarının karşılanması üzere CHP Genel Sekreterliği'nce 200 liralık bir ödenek daha sonradan CHP İl Başkanlığı'na gönderilmiştir. (BCA.490.1.0.0/1057.1061.1).

3.24.1950 Yılında Varto Halkevi Bünyesi Altında Açılan Bütüküstükran Köyü Halkodası Türkçe Okuma Yazma Kursları Faaliyetleri Hakkında

Muş Halkevi bünyesi altında açılan Halkodalarından olan Bütüküstükran Halkodası Türkçe Okuma Yazma Kursu faaliyetlerine 1950 yılında başlamıştır. Kurslar köy okulunda geceleri faaliyet göstermiştir. Kurs öğretmenliğine ise Ertuğrul Esenli adında bir öğretmen tayin edilmiştir. Kursu muntazam bir şekilde devam eden 32 öğrencinin adları aşağıdaki gibidir: (BCA.490.1.0.0/1057.1061.1).

No	AD-SOYAD
1	Hıdır Bektaş
2	M. Şerif Memiş
3	İbrahim Sinem
4	Mehmet Bozkır
5	Bektaş Demirtaş
6	Ali Dallı
7	Rıza Demirtaş
8	Emin Dağ
9	Hüseyin Vural
10	Hüseyin Bektaş
11	Hüseyin Uzunboylu
12	Mehmet Yalçın
13	Haydar Fırat
14	Rıza Fırat
15	Doğan Karakaş
16	Sabri Çoban
17	Ali Uzundağ
18	Süleyman Dalveren
19	Davut Dalveren
20	Mümin Dallı
21	Kasım Güldağ
22	Haydar Dağ
23	Rıza Bozkır
24	Rıza Uzunkaş
25	Kamil Sinem

26	Musa Çiçek
27	Yusuf Biçer
28	Kadir Tangül
29	Halit Karga
30	Zerriyar Koçak
31	Hüseyin Derin
32	Hüseyin Gün

3.25.1950 Yılında Muş Halkevi Bünyesi Altında Açılan Malazgirt Halkodası Türkçe Okuma Yazma Kursları Faaliyetleri Hakkında

Muş Halkevi bünyesi altında açılan halkodalarından olan Malazgirt Halkodası Türkçe Okuma Yazma Kursları Şubat 1950 den itibaren faaliyetlerine başlamıştır. Kursa devam eden öğrenci mevcudu 50 kişiden oluşmaktadır. Kursun öğretmenliğini Bucak İlkokul öğretmeni Süleyman Varol yapmıştır. (BCA.490.1.0.0/1057.1061.1).

3.26.1950 Varto Halkevi Bünyesi Altında Açılan Türkçe Okuma Yazma Kursları Faaliyetleri Hakkında

Varto Halkevi Türkçe Okuma Yazma Kursları 1 Ocak 1950 Tarihinden itibaren 40 kişilik öğrenci mevcudu ile tedrisat faaliyetlerine başlamıştır. Halkevinin kendisine ait salonu müsait olmadığından ötürü dersler İlkokul binasında verilmiştir. Kursun öğretmenliğine Milli Eğitim memurluğundan alınan Hikmet Sungur atanmıştır. Öğrenciler Türkçe Okuma Yazma Kurslarına muntazam bir şekilde devam etmişlerdir. Kursun masraflarının karşılanması amacıyla 200 liralık bir ödenek CHP Genel Sekreterliği tarafından CHP Muş İl Başkanlığı aracılığıyla Varto Halkevi'ne ulaştırılmıştır.(BCA.490.1.0.0/1057.1061.1).

3.27.1950 Yılında Malazgirt Halkevi Bünyesi Altında Açılan Düğnük Köyü Halkodası Türkçe Okuma Yazma Kursları Faaliyetleri Hakkında

Muş Halkevi bünyesi altında açılan halkodalarından birisi de Düğnük Köyü Halkodasıdır. Kursun öğrenci mevcudu 50 kişidir. Kursun öğretmenliğini Süleyman Varol adında bir öğretmen yapmıştır. Düğnük Köyü Halkodası masraflarının giderilmesi adına 200 liralık bir ödenek CHP Genel Sekreterliği'nden CHP Muş İl Başkanlığı aracılığıyla Düğnük Köyü Halkodasına gönderilmiştir.(BCA.490.1.0.0/1057.1061.1).

3.28.1950 Yılı Bütçesi'nden Varto Halkevi ve Bünyesi Altında Açılan Anir, Zırnık, Büyüküstükran ve Malazgirt İlçesine Bağlı Düğnük Bucağı Halkodalarına Yapılan Yardımlar Hakkında

Varto Halkevi ile bünyesi altında açılan Anir, Zırnık, Büyüküstükran ve Malazgirt ilçesine bağlı Düğnük Halkodalarında açılan Türkçe Okuma Yazma Kurslarına 200'er liradan öğretmen ücretiyle kursun sair masraflarını karşılamak amacıyla 1000 liralık bir ödenek CHP Genel Sekreterliğinden CHP Muş İl İdare Kurulu Başkanlığı'na gönderilmiştir.(BCA.490.1.0.0/1057.1061.1).

3.29.Hasköy Okulu Başöğretmeni Cezmi Sungur'un Türkçe Okuma Yazma Kurslarına Dair CHP Genel Sekreterliği Yüksek Katına Yazmış Olduğu Maruzat Hakkında

CHP Genel Sekreterliği Yüksek Katına

05.06.1950 tarih ve 3 sayılı yüksek sekreterliğinize vaki maruzatımızı Zirink eğitimci ile aynı günde arz etmiştik.

Yüksek Sekreterliğiniz ismi geçen Köyün eğitimci Mehmet Demire ve 5 köye ödenek gönderdiğini muhasebeniz 32854 sayılı 06.07.1950 tarihli emirleri ile bildirilmiştir. Bana da 15.06.1950 gün ve 32695 sayılı buyrukları ile 7.7.3173 sayılı genelgenize vaktinde cevap vermediğinizden bahsi ile ödeneğin tamamen tevzi edilmiş olduğu bildirilmekte ve dileğinizin yerine getirilmesine imkân olmadığı buyrulmaktadır. Emir buyurulan bir dilek değil haktır. Diğer arkadaşlarımın açtığı kursları ben de açtım ve dört ay kurs masraflarını birçok mağduriyete katlanarak temin ettim. Mevcudum ilde açılan kurslar içinde en fazla idi. 64 gençle tanıştım. Bu itibarla kurs açan öğretmenler içinde bu maaşı yalnız ben alamadım. Acaba bu kursta başarı gösteremedim diye üzülüyorum. Mağduriyetimi sıralayarak yüksek makamınızı tacize lüzum görmüyorum. Mağduriyetim takdir edilerek bahse konu 200 lira ödeneğin aşağıda arz ettiğim adresime gönderilmesi hususatına delaletlerinizi üstün saygılarımla arz ederim.

-ADRES-

Öğretmeni

Hasköy Okulu Başöğretmeni

Cezmi Sungur

Kurslar 26.VIII.1950

Türkçe Okuma Yazma Kursu

Cezmi Sungur

(BCA.490.1.0.0/1057.1061.1).

**3.30.1948-1949 Ders Yılı Dönemi Muş Merkez Bucağı Sekavi Okulu Başöğretmeni Servet Develioğlu'nun Türkçe Okuma Yazma Kursları Hakkında CHP Genel Sekreterliği Yüksek Katına Yapmış Olduğu Maruzat Hakkında
CHP Genel Sekreterliği Yüksek Katına**

1948-1949 Yılı Ders yılı döneminde Muş Merkez Bucağı Sekavi Okulu'nda başöğretmen iken CHP Sekavi Halkodası namına açılan Türkçe Okuma Yazma Kursu öğretmenliğini yaptım. Kursu 22 öğrenci ile 4 ay devam ettirdim. Bu durum Muş CHP İl İdare Kurulu, Milli Eğitim Müdürlüğü ve okul kayıtlarımızca da malumdur. İki yıl olduğu halde her türlü mahrumiyet ve fedakârlığa katlanarak devam ettirdiğim kurs hakkım olan (100), lirayı halen alamadım. 17.II.1950 tarihli bir dilekçemi Muş CHP İl İdare Kurulu Başkanlığı'na yazdığım halde yine bir netice çıkmamıştır. CHP İl İdare Kurulu Başkanınızla şahsen görüştüğümde bu alacaklarımızın genel sekreterlikten gelmediğini söylemişti.

Mesai dışında ve istirahatimden feda ederek yapmış olduğum bu vazifemin karşılığı kanuni hakkım olan bu paramı almaklığım için gereken muamelenin yapılmasına delalet ve emirlerinizi yüksek vicdanınızdan ümitle bekler durumu saygıyla arz ederim.

Tatil müddetince bulunduğum

Memleket adresim.

Servet Develioğlu

Develi

Camikebir

Mahallesinde

öğretmen

Develi/Kayseri

Görev Adresim: Servet Develioğlu Merkez İlkokulu Öğretmeni

Varto

Muş

(BCA.490.1.0.0/1057.1061.1).

3.31.Varto/Büyüküstükran Bucak Eğitmeni Halis Çelebi'nin Türkçe Okuma Yazma Kursları İle İlgili CHP Genel Sekreterliği Yüksek Katına Yazmış Olduğu Maruzat Hakkında

CHP Genel Sekreterliği Yüksek Katına

Genel Sekreterlikten gelen 9.12.1948 tarih ve 7/3112 sayılı yazı ile 1.1.1949 tarihinde Varto ilçesinin Büyüküstükran bucağında Türkçe Okuma ve Yazma Kursu açılarak tarafımdan ders verilmiştir. Kanuni hak olarak kursta çalışan eğitmen ve öğretmenlere ücretleri verilmektedir. Müteaddit defalar Varto CHP Başkanlığı'na müracaat ederek ücretimi istediğim zaman bana bu iş için tahsisat gelmemiştir diye cevap vermektedir. Öğrendiğime göre 20.07.1950 gün ve 421 sayılı makbuz mukabilinde Varto CHP Başkanlığı emrine Anır, Zirink, Büyüküstükran köyleri için

755 lira 51 kuruş gönderildiği İl CHP Başkanlığından anlaşılmıştır. Halen şimdiye kadar kurs ücretimi alamadım. Kanuni hakkım olan dört aylık ücretimi alabilmem için gereken yerlere emir buyurmanızı yüksek makamlarınızdan saygılarımla arz ve istida eylerim.

Adres

Erzurum Tebriz Kapusu Caddesi

Bakkal İbrahim Soyoğlu No:123

Varto'nun Büyüküstükran Bucak Eğitimci Halis Çelebi

(BCA.490.1.0.0/1057.1061.1).

3.32. Muş, Bulanık, Varto Halkevleri İle Malazgirt Halkodası 1949 Yılı Türkçe Okuma Yazma Kursları I. Devresi İçin Yapılan Yardımları Gösteren Tablo

Aşağıdaki tabloda görüldüğü üzere;1949 yılı I. Devresi içerisinde Muş, Bulanık ve Varto Halkevleri bünyesi altında açılmış olan Türkçe Okuma Yazma Kursları için öğretmenlerin 4 aylık hizmetlerine mukabil her ay için 25 lira toplamda 100 liralık bir ücret ile her halkevi için 50'şer liralık kurs masrafı ücretleri CHP Genel Sekreterliği'nce Türkiye İş Bankası aracılığıyla CHP Muş İl İdare Kurulu Başkanlığı'na gönderilmiştir.

Not: Malazgirt Halkodası 1948 Yılı'nın I. Devresinde kurs açmadığından dolayı harcanmayan 150 liranın 1949 yılı I. Devresi için harcanması CHP Genel Sekreterliği'nce karara bağlanmıştır. (BCA.490.1.0.0/1057.1061.1).

Yardım Yapılan Halkevi	Öğretmen Ücreti (Lira)	Kurs Ücreti (Lira)	Toplam Lira
Muş Halkevi	100	50	150
Bulanık Halkevi	100	50	150
Varto Halkevi	100	50	150
Yekûn(Toplam)	300	150	450

(BCA.490.1.0.0/1057.1061.1).

3.33. Varto Halkevi'nin Kuruluşu

Muş'ta açılan bir diğer önemli halkevi de Varto Halkevi'dir. Varto Halkevi 1938 yılında açılmıştır. Varto Halkevi'nin açılması için 1937 yılında her ne kadar yazışmalar yapılmış olsa da halkevinin açılışı yaşanan ödenek yetersizliğinden dolayı ancak 1938

yılında gerçekleşmiştir. Varto hakkında CHP Bitlis Bölgesi Müfettişi aynı zamanda Tokat Mebusu Hasip Aytuna bölgeye yapmış olduğu ziyaretten hareketle bölgenin ikliminin çok sert olduğunu ve bundan ötürü vatandaşların tarımsal faaliyetlerle pek fazla ilgilenmediklerini, bölge halkının geçimini çoğunlukla hayvancılık faaliyetlerinden sağladığını hazırlanan 1941 Tarihli Birinci Umumi Teftiş Raporu'nda dile getirmiştir. Varto 1930'lı yıllarda bölgenin de ağır iklim koşullarının da etkisiyle ekonomik açıdan büyük sıkıntılar yaşamıştır. Bölgenin aynı zamanda sebze ve meyve açısından da büyük sıkıntılar yaşadığı teftiş raporlarında dile getirilmiştir. Varto'da evlerin genellikle eski yapılardan meydana geldiği aynı zamanda buraya ulaşımın çok zor gerçekleştiği ve arabayla dahi buraya zorlukla gelindiği raporda ifade edilmiştir. Vatandaşların aynı zamanda Varto'da herhangi bir arazi düzenlemesi yapılmadığı için de rahatsız oldukları raporlarda ifade edilmiştir. (Onat,2021,s.331-332)

3.34.Varto Halkevi Binası

Muş'un Varto İlçesi'nde bir halkevi binasının inşası için 13 Eylül 1937 tarihinde dönemin Trabzon Saylavı aynı zamanda mühendis olan Mithat Aydın Bey ilçeye birtakım ziyaretlerde bulunmuştur. Mithat Bey bölgeye yapmış olduğu bir ziyaret sonrasında: *"Varto'da yapılacak halkevine ait plan ve keşfi tetkik ettim, resim güzel bir Anadolu kaza tipidir, üzeri toprak ile örtülecektir, bedeli de ehvendir, duvarları taş ve çamur harçtır, bu binanın yapılmasına müsaadelerini dilerim bu zengin olmayan köylerimiz için bir numune olabilir."* Şeklinde bir ifade kullanmıştır. Varto Halkevi binası için her ne kadar projeler hazırlanmış olsa da bina bütçe yetersizliğinden dolayı yapılamamıştır. Yaşanan bütçe yetersizliğinden ötürü halkevi çarşıda yer alan bir vatandaşa ait özel mülkiyetli bir binayı yıllık 95 liralık bir bedel karşılığında kiralarak çalışmalarını bu binada gerçekleştirmiştir. Kiralanan bu binada bir salon ve iki oda bulunmaktadır. Daha sonradan odalardan biri kütüphane diğeri ise halkevinin idari işleri için kullanılmıştır. Bölgeye yapılan teftişler sonucu hazırlanan raporlarda kütüphanede yer alan kitapların düzenli bir biçimde sınıflandırılmadığı aynı zamanda kitapların toz toprak içerisinde oldukları ifade edilmiştir. Binaya ait salon ise daha çok toplantı ve aynı zamanda okuma faaliyetleri için kullanılmıştır. Okuma çalışmalarında gazete ve dergilerin hiç okunmadığı görülmüştür. Binanın yapısal özelliğini incelediğimizde ise döşemelerinin topraktan oluştuğu aynı zamanda geniş bir pencereye sahip olduğu karşımıza çıkmaktadır. Aynı zamanda binada bir masa ve yeterli sayıda da sandalye yer almıştır. Binaya ait duvarlarda halkevine hediye edilmiş resimler ve aynı zamanda Atatürk ve İsmet İnönü'ye ait posterler yer almıştır. Halkevinin CHP tarafından

kendilerine hediye edilmiş bir de General markalı sulu akümülatörle çalışan bir radyosu vardır. Halkevinin kendine ait kuru pille çalışan bir radyosu da bulunmakta lakin arızalı olduğu için çalışmamaktadır. Varto Halkevi 1946'da yaşanan deprem nedeniyle büyük zarar görmüş bunun üzerine bina sahibi binanın boşaltılmasını istemiştir. Yaşanan deprem dolayısıyla halkevi faaliyetlerinde aksaklıklar yaşanmış ve bu durum halkevi yetkililerince CHP Genel Sekreterliği'ne bildirilmiş ve yeni halkevi binası için kendilerine ödenek tahsis edilmesini istemişlerdir. Lakin tüm yazışmalara rağmen CHP Genel Sekreterliği'nden herhangi bir yardım gönderilmemiştir. Bunun üzerine 1948 yılında Varto Belediyesi kendi imkânları doğrultusunda 2.000 lira karşılığında bir bina satın alınmış ve halkevi faaliyetlerini bu yeni binada gerçekleştirmiştir. (Onat,2021,s.332-333)

3.35.Varto Halkevi'nin Teşkilat Yapısı ve Üyeleri

Varto Halkevi açıldıktan sonra evin ilk başkanlığını geçici olarak bir muhasebe memuru yapmıştır. Bir süre sonra ise Varto Halkevi'nin başkanlık görevini Kaymakam Müştak Dikman yapmıştır. Kaymakam Müştak Dikman'dan sonra evin başkanlığını bir PTT şefi üstlenmiştir. Varto Halkevi 1941 Teftiş Raporlarında geçen ifadelerle göre 1941 yılına değin evin başkanlığını yapan bu üç başkan döneminde de herhangi bir gelişme ibaresi göstermemiştir. Raporda aynı zamanda halkevinin faaliyetler açısından zayıf olduğu, halkevi faaliyetlerine katılan herhangi birinin de olmadığı ifade edilmiştir. 1941 yılında ise halkevinin yeni başkanı Ziya Bozkurt olmuştur. Lakin 1942 Yılı Teftiş Raporunda geçen bilgilere göre Ziya Bozkurt hakkında bazı şikâyetlerin olduğu da ifade edilmiştir. Ziya Bozkurt 20 Mart 1942 tarihinde Varto Halkevi başkanlık görevinden istifa etmiş; fakat hakkında açılan soruşturma sonuçlanana dek kendisinden başkanlık görevini devam ettirmesi istenmiştir. Ziya Bozkurt 1943 yılında görevinden tamamen ayrılmış yerine yeni başkan Fikri Özdal geçmiştir. Fikri Özdal'dan sonra 1946 yılında başkanlık görevini Adil Aksu üstlenmiştir.1949 yılına gelindiğinde ise halkevinin yeni başkanı Mahir Yıldırım olmuştur.(Onat,2021,s.333-334)

Görevi	Adı-Soyadı	Mesleği
Başkan	Ziya Bozkurt	Nüfus Memuru
Üye	Halit Yalazoğlu	Muallim, Maarif Memuru
Üye	Lütfi Aktaş	Tapu-Sicil Memuru
Üye	Rıza Orhan	İnhisar Memuru
Üye	Cemil Ergün	Mal Müdürü

Üye	Askeri Özdal	Nüfus Kâtibi
Üye	Tahsin Bozkurt	Öğretmen Vekili

Tablo 29.1941 Yılı Varto Halkevi İdari Heyeti (Onat,2021,s.334)

Görevi	Adı-Soyadı
Başkan	Ziya Bozkurt
Üye	Lütfi Aktaş
Üye	Fikri Özdal
Üye	Tahsin Bozkurt

Tablo 30.1942 Yılı Teftiş Raporu'na Göre Varto Halkevi İdare Heyeti (Onat,2021,s.334)

3.36.Varto Halkevi Faaliyetleri

Varto Halkevi 1941 yılında faaliyetlerini 6 şube çatısı altında gerçekleştirmiştir. Bu şubeler: Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi, Spor ve Temsil Şubesi, Köycülük Şubesi, Sosyal Yardım Şubesi, Kütüphane ve Yayın Şubeleridir. Varto Halkevi bünyesi altında altı şube olmasına rağmen teftiş raporlarında bu şubelerin çalışmalarını gerçekleştirecek ortam ve şartlardan yoksun olduğu ve aynı zamanda merkeze kendilerini faal göstermek amacıyla açıldıkları ifade edilmiştir. Varto Halkevi çalışmalarını daha çok radyo yayınları üzerine yoğunlaştırmıştır. Halkevinin aynı zamanda kendine ait akümülatörle çalışan bir de radyosu var olmasına karşın arada doldurulması için Muş'a göndermek zorunda kalınmıştır. Radyoyu doldurma adına Muş'a gitme masrafı 4 lira olduğundan radyo yayınları bazen aksamış; bunun üzerine halkevi idarecileri bu durumu genel sekreterliğe bildirmişlerdir. Varto Halkevi Spor Şubesi için gerekli malzemeler voleybol, futbol topları vb. olmadığından ötürü çalışmalar gerçekleştirememiştir. Diğer şubelerden Temsil Şubesi ve Sosyal Yardım Şubeleri ise müşterek faaliyetlerde bulunmuşlardır. Lozan Antlaşması ve Montrö Antlaşmalarının yıldönümleri gerekçesiyle toplantılar tertip edilmiş “*Kanun Adamı*” ve “*Yarım Osman*” adında tiyatro oyunları oynanmıştır. Sosyal Yardım Şubesi ve Temsil Şubesi bünyesi altında aynı zamanda ilçe kaymakamı bir konferans gerçekleştirmiştir. Varto Halkevi'nin Köycülük Şubesi de herhangi bir faaliyette bulunmamıştır. Halk Dershaneleri ve Neşriyat Şubesi de çok fazla faaliyette bulunmamış; okuma-yazma kursu açılmış kursa gelen 47 kişiden 40'ı kursu başarıyla tamamlayarak mezun olabilmıştır. 1942 Teftiş Raporlarına göre Varto Halkevi'ni 6 şubesi olmasına rağmen bunlardan sadece 3 şubesinin işlek olduğu ifade edilmiştir. CHP Bitlis Bölgesi Müfettişi ve aynı zamanda Tokat Mebusu olan Hasip Aytuna bu 3 şubenin bütçe yetersizliğinden

dolayı kapatıldıklarını ifade etmiştir. 1942 yılına gelindiğinde ise Varto Halkevi bünyesi altında Kütüphane ve Yayın Şubesi, Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi ve Spor Şubesi faaliyetlerine devam etmiştir. Kütüphane ve Yayın Şubesi'nin çalışmalarını halkevi yönetmeliğine göre icra edemediği görülmüş ve aynı zamanda kütüphanede yer alan 565 kitaptan hiçbirinin okunmadığı ve okuyuculara tanıtımlarının da yapılmadığı görülmüştür. (Onat,2021,s.334-335)

Varto Büyüküstükran Köyü Halkodası 31.05.1946 tarihinde meydana gelen depremden oldukça etkilenmiş Halkodasına ait kitaplar ve diğer okunacak yayınların tümü depremden dolayı toprak altında kalıp çürümüşlerdir. Bunun üzerine halkodası başkanı CHP Genel Sekreterliği'ne yazmış olduğu yazıda Varto halkının okuma ve kültür faaliyetlerine ilgilerinin yoğun olduğunu ve bundan dolayı da vatandaşların okuma ve bilgilenme ihtiyaçlarının giderilmesi için CHP Genel Sekreterliği'nden kendilerine kısa bir zaman zarfında kitap, dergi ve gazete gönderilmesini talep etmiştir. (BCA.490.1.0.0/924.599.4).

23.03.1948 tarihinde Varto Büyüküstükran Halkodasına gönderilen kitapların listesi aşağıdaki gibidir:

- 1-At Bilgisi
- 2-Âşık Veysel
- 3-Âşık İlyas
- 4-Atatürk'ün Ankara'ya Ayak Bastığı Yıldönümü Festivali
- 5-Büyüklerimize ve Milli Günlerimize Ait Şiirler
- 6-Cumhuriyet Destanı
- 7-Kan ve Sevgi
- 8-Meyve ve Sebze İşletme Kitabı
- 9-15.yıl destanı
- 10-Öğütlerimiz
- 11-Sağlık Savaşı
- 12-Sığır Yetiştirme
- 13-Cumhuriyet'in 10.Yılı İçin Yazılan Destanlar
- 14-Cumhuriyet'in 14.Yılı İçinde Resimli Broşür
- 15-Çoban Şiirleri (BCA.490.1.0.0/924.599.4).

3.37.Varto Halkevi Bütçesi'nin Genel Durumu

Varto Halkevi için tahsis edilen 1940 yılı bütçesi incelendiği vakit karşımıza 731 liralık bir ödenek çıkmakta iken bu sayı 1941 yılında ise 300 liraya düşmüştür. Varto

Halkevi'ne yapılan yardımlara baktığımızda; Vilayet Hususi Muhasebesinden 200 lira, yerel belediyeden 50 lira ve diğer gelir kaynaklarından da belediyeye 50 liralık bir maddi yardımda bulunulmuştur. Yapılan yardımlar göz önünde bulundurulduğunda halkevinin faaliyetlerini icra edebilmesi adına yapılan yardım ve ödeneklerin yeterli meblağı karşılamadığı görülmektedir. Halkevinin gider cetvellerini incelediğimizde elektrik, posta, ısınma, kırtasiye malzemeleri gibi masrafları da bulunmaktadır. Varto Halkevi bünyesi altında çalışan aynı zamanda halkevinin hem yazı işleri memurluğunu hem de temizlik işleri memurluğunu yapan çalışanına ayda 12.50 lira verdiği kayıt altına alınmıştır. 1942 Yılı Teftiş Raporlarını incelediğimizde Varto Halkevi'nin borcunun olmadığı lakin faaliyetlerini gerçekleştirebilecek yeterli bütçenin de merkezden gönderilmediği ifade edilmiştir. Varto Halkevinin bütçe konusunda yaşadığı problemler ileriki dönemlerde de devam etmiştir.(Onat,2021,s.335-336)

3.38.Varto'da Açılan Gece Okuma-Yazma Kursları İle İlgili Faaliyetler

Varto Halkevi'nin önemli faaliyetlerinin başında okuma-yazma kursları ve Türkçe konuşmayı öğretme faaliyetleri gelmektedir. Bu faaliyetler dönemin Milli Eğitim Bakanlığı'nca da desteklenmiştir. Okuma-yazma kurslarının açılmasındaki temel amaç vatandaşların kültürel açıdan her geçen gün biraz daha gelişmelerini sağlamak olmuştur. Varto Halkevi okuma-yazma bilmeyenlere okuma-yazma öğretmek ve aynı zamanda Türkçe konuşma kurallarını öğretmek amacıyla 28.02.1946 gününden itibaren eğitim-öğretim faaliyetlerine başlamıştır. Varto Halkevi Türkçe okuma-yazma kursuna katılanların sayısı ise 60'tır. Varto Halkevi okuma-yazma kurslarına Diyarbakır CHP İl İdare Kurulu Başkanlığı tarafından 120 liralık bir yardım gönderilmiştir. Varto Halkevi okuma-yazma kursları geceleri faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Kursların geceleri yapılmasının temel nedeni kursa katılanların çoğunluğunun çiftçi olmalarından dolayı gündüzleri ev ve hayvancılık işleri ile meşgul olmalarından kaynaklıdır. Okuma-yazma kurslarının süresi geceleri 1,5 saat olarak belirlenmiştir. Kurslar faaliyette oldukları bir aylık süre zarfında önemli başarılar elde etmiştir. Okuma-yazma kursu dersleri ilkökul öğretmenleri tarafından verilmiştir. Okuma-yazma kurslarının başarılı bir şekilde sonuçlanmasıyla birlikte ilçede bulunan cezaevindeki hükümlü ve tutuklular içinde ayrı okuma-yazma kurslarının açılması Varto Halkevi İdare Kurulu tarafından kararlaştırılmıştır. (BCA.490.1.0.0/1057.1061.1).

3.39.Halkevlerinin Açılışının 12.Yıldönümü Münasebetiyle Varto Halkevince Düzenlenen Müsamere Programı

1-İstiklal Marşı ile meraimle başlanılacak.

2-Halkevlerinin önemi ve halkevi çalışmaları mevzulu bir konferans verilecektir.
(Köycülük Komite Başkanı Adil Aksu tarafından verilecektir.)

3-Halkevleri ile ilgili şiir okunacaktır.

4-Mahalli ve milli oyunlar oynanacaktır.

5-Milli ve mahalli şarkılar söylenecektir.(BCA.490.1.0.0/960.715.2)

3.40.Malazgirt Halkodası Kütüphanesinde Mevcut Kitapların Adlarını ve Muharrirlerini Gösteren Liste

Sıra No	Kitabın Adı	Yazarın Adı	Adedi	Mülahazat
1	Ablam Nasıl Evlendi?	B. Deniz	1	-
2	Kabahat Kimde?	“	1	-
3	Tarihi Abidelerimiz	Hamit Zübeyr	1	-
4	Bayrak Talimatı	C.H.P	1	-
5	Cumhuriyet’in 16.Yıdönümü	C.H.P	2	-
6	On Beş Yıl	C.H.P	2	-
7	Halkodaları Talimatnamesi	C.H.P	1	-
8	Büyük Kurultay	C.H.P	10	Bir adedi Halkodası eski başkanı Yusuf zamanında zayı
9	Sihhi Müze Rehberi	Hikmet Hamdi	3	-
10	Şeref Kitabı	C.H.P	2	Bir adedi Halkodası eski başkanı Yusuf zamanında zayı
11	Güneydoğu	C.H.P	1	
12	On Yıl	C.H.P	1	-
13	Genç Kalınız	Sihhat Bakanlığı	1	-
14	Çocuk Bakımı	Sihhat Bakanlığı	1	-
15	Konuşmalar	Muhtelif Muharrir	3	Bir adedi Halkodası eski başkanı Yusuf zamanında zayı
16	Şehirlerimizin İm.	Mitat Yenen	1	-
17	Sosyal Yardım	M.C Duru	1	-

18	Folklor	N. Barton	1	-
19	Köy ve Köycülük	Celal	1	-
20	Sahne	Pertev	1	-
21	Etnografya	Hamit Zübeyr	1	-
22	Halkevleri ve Halkodaları Çalıştayı	C.H.P	1	Bir adedi Halkodası eski başkanı Yusuf zamanında zayi
23	Halkevleri Rehberi	C.H.P	1	
24	Musiki	Ahmet Adnan	1	-
25	Bu Harbin Kitabı	Mümtaz Faik	1	-
26	Kir Kiralına	Yaşar Nebi	1	-
27	Feritş Ohle	Arıkoğlu	1	-
28	Atilla	Behçet Kemal	1	-
29	17.Yıldönümü	C.H.P	3	-
30	Atatürk	İshak Refet	1	-
31	Türk Hava Kurumu	C.H.P	1	-
32	Devri Alem Seyahati	İskender Fahrettin	1	-
33	Mavi Yıldırım	C.H.P	1	-
34	Türk Askerine	T. Kiraç	1	-
35	Halkevleri Talimatnamesi	C.H.P	5	İki adedi Halkodası eski başkanı Yusuf zamanında zayi
36	Türk Maarif Cemiyeti	Refet Ülgen	1	-
37	Halkodaları	C.H.P	3	-
38	C.H.P	C.H.P	4	İki adedi Halkodası eski başkanı Yusuf zamanında zayi
39	Kıraat Numuneleri	C.H.P	1	Bir adedi Halkodası eski başkanı Yusuf zamanında zayi
40	Umumi Tarih	Ahmet Refik	1	-
41	Türkiye Bibliyografyası	C.H.P	4	-
42	Yeni Biyoloji	C.H.P	3	-
43	Medeni Bilgiler	C.H.P	1	Bir adedi Halkodası eski başkanı Yusuf zamanında zayi
44	Âşık Ömer	C.H.P	2	Bir adedi Halkodası

				eski başkanı Yusuf zamanında zayi
45	Okuma Kitabı	C.H.P	1	-
46	Milli Şef İnönü	Kadri Kemal	1	-
47	Malatya Tarihi Coğrafyası	C.H.P	1	-
48	Yeni Türkiye'de Ka.	C.H.P	1	-
49	Uçak Günü	Vehbi Cem	1	-
50	Orsen ve Koruması	Mithat Eryılmaz	1	-
51	Donkişot	Hamdi Varoğlu	2	-

3.41.MUŞ HALKEVİ ŞUBELERİ VE FAALİYET ALANLARI

1934 yılında açılan Muş Halkevi başlangıçta faaliyetlerini 5 şube çatısı altında gerçekleştirmiştir. Bu şubeler: Kütüphane ve Neşriyat Şubesi, Temsil (Gösterit) Şubesi, Sosyal Yardım Şubesi, Köycülük Şubesi, Müze ve Sergi Şubeleridir. Muş Halkevi 1941 yılına gelindiğinde ise diğer şubelerin de açılışını gerçekleştirerek tam teşekküllü bir biçimde faaliyetlerini sürdürmüştür.(Yuca,2015,s.234-235)

3.41.1.Dil, Tarih ve Edebiyat Şubesi Faaliyetleri:

Muş Halkevi bünyesi altında faaliyetlerini sürdüren Dil, Tarih ve Edebiyat Şubesi faaliyetlerini daha çok milli bir anlayış doğrultusunda icra etmiştir. Bundan dolayı Millî Mücadele sonrası kazanılan ulusal bağımsızlığın değerinin vatandaşlara benimsetilmesi Dil, Tarih ve Edebiyat faaliyetleri ile gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Bilindiği üzere Dil, Tarih ve Edebiyat Şubesi'nin temel vazifeleri arasında: Türk Tarihi'nin araştırılması, Türk Dili'nin tarihsel gelişiminin araştırılması ve unutulmaya yüz tutmuş kelimelerin gün yüzüne çıkarılması, vatandaşların milli kültür seviyelerini yükseltmek, bölge halkının folklorik geçmişinin araştırılması, mezar taşlarının incelenmesi ve aynı zamanda kazı çalışmaları yapılarak bölgelerin tarihsel geçmişini ortaya çıkarmak gibi görevleri vardır. Bu doğrultuda Muş Halkevi Dil, Tarih ve Edebiyat Şubesi'nin çalışmaları sonucunda 7 Ekim 1940 tarihinde bölgeye Profesör aynı zamanda Maraş milletvekili olan Hasan Reşit Tankut ziyarette bulunmuştur. Hasan Reşit Tankut burada "*Dünya Ahvali ve Türkiye'nin Bu Vaziyet Karşısındaki Durumu*" başlıklı bir konferans gerçekleştirmiştir. Konferansa yoğun bir ilgi gösterilmiş şehirde görevli tüm memurlar ve aynı zamanda civar köylerde yaşayan tüm köylü vatandaşlar

konferansa iştirak etmişlerdir. Konferansa iştirak eden vatandaşlara “*Parti Kurultayı*” ve “*Erzurum Hattı'nın Açılış Töreni*” adında iki film izlettirilmiştir. Muş Halkevi Dil, Tarih ve Edebiyat Şubesi'nin 1941 yılı faaliyetlerini incelediğimizde şube toplamda 8 konferans, 4 ulusal bayram kutlama töreni ve 1 kez de köy ziyaretinde bulunmuştur. Gerçekleştirilen konferanslar çoğunlukla Atatürk ile ilgili konuşmalar ve CHP'nin ülke adına gerçekleştirdiği faaliyetler hakkında olmuştur. Dil, Tarih ve Edebiyat Şubesi bünyesi altında gerçekleşen bir önemli gelişme de Tokat milletvekili Hasip Aytuna'nın 13 Ağustos 1941 yılında gerçekleştirmiş olduğu “*Gençliğin Yetiştirilmesi ve Halkevlerinin Rolü*” başlıklı konferansı gerçekleştirmesi olmuştur. Hasip Aytuna yapmış olduğu konferansta halkevlerinin vatandaşlar ve gençler üzerindeki etkisine ve aynı zamanda vatandaşların milli bilincini kuvvetlendirmedeki rolüne değinmiştir.(Yuca,2015,s.239-240)

Muş Halkevi'nin Dil, Tarih ve Edebiyat Şubesi'nin bir diğer önemli faaliyeti de Halkevinin 13.Yıldönümü münasebetiyle 25 Şubat 1945 Pazar Günü düzenlediği kutlamalar olmuştur. Yapılan kutlamalar aynı zamanda saat 15'te radyo aracılığıyla Ankara'dan naklen bir şekilde yayınlanmıştır. Muş halkı Ankara'da tertip olunan kutlamaları halkevinin sinema salonunda bulunan radyo vasıtasıyla dinlemişlerdir. Ankara'dan naklen yayın sona erdikten sonra Hususi Muhasebe Varidat Müdürü Sait Mutlu söz almış birer kültür kaynağı olan halkevlerimiz ve odalarımızın önemini ve halkevinin geçen bir yıllık faaliyeti ile 1945 yılına ait faaliyetleri hakkında konuşma gerçekleştirmiştir. Daha sonradan halkevinin müzik kolu tarafından vatandaşlara birkaç parça dinletilmiştir. Son olarak da ortaokul öğrencileri tarafından şiir, türkü ve şarkılar söylenmiş ve “*İnanmak*” adlı bir tiyatro gösterisi sergilenmiş ve tören sona ermiştir.(BCA.490.1.0.0/1011.904.2).

3.41.2.Güzel Sanatlar (Ar) Şubesi Faaliyetleri

Muş Halkevi çatısı altında faaliyetlerini sürdüren diğer önemli şubelerden birisi de Güzel Sanatlar ya da diğer bir adı ile Ar Şubesi'dir. Güzel Sanatlar Şubesi'nin temel görevleri arasında: vatandaşların güzel sanatlara ve aynı zamanda sanatsal faaliyetlere olan ilgilerini artırmak, sanatsal becerilere sahip vatandaşların özellikle de gençlerin sanatsal kabiliyetlerini icra edebilecekleri bir ortam oluşturmak ve aynı zamanda ülkede; resim, müzik, heykeltıraşlık, mimarlık vb. sanatları yayma ve tanıtmaya gibi görevleri olmuştur. Güzel Sanatlar Şubesi aynı zamanda müzik faaliyetlerine de büyük önem vermiştir. Yerel müzik faaliyetlerinin yanında çağdaş batı müziği enstrümanları arasında yer alan orkestra, bando, koro, gramofon gibi modern batı müzik aletlerinin de

kullanımı ile vatandaşların çağdaş batı müziğini yakından tanımaları da amaçlanmıştır. Güzel Sanatlar Şubesi 20 Şubat 1938 tarihinde Muş Halkevi yönetim kadrosunun belirlendiği günün akşamında günün önemine binaen halkevinin konferans salonunda konferansa katılan yeni seçilmiş üye ve aynı zamanda katılımcılara müzikli bir gösteri ve tanışma toplantısı düzenlemiştir. Güzel Sanatlar Şubesi'nin diğer önemli faaliyeti arasında 1940-1942 yılları arasında faaliyetlerini sürdüren halkevi bünyesi altında açmış oldukları "*Sağlık Müzesi*" adıyla düzenlenen sergi olmuştur. Vatandaşlar açılan bu sergiye büyük bir ilgi göstermiştir. Güzel Sanatlar Şubesi 1941 yılında kendi bünyesi altında bir de caz grubu oluşturmuştur. Her ne kadar caz grubu oluşturulmuşsa da bu alanda eğitim verecek öğretmen olmadığından ötürü caz faaliyetleri gerçekleştirilememiştir. Güzel Sanatlar Şubesi'ne üye olan aynı zamanda şubeye ait batı müzikal aletlerden olan; viyolonsel, akordeon ve saksafon çalmayı bilen üç genç de bazı toplantı ve balolarda vatandaşlara batı tarzı müzik gösterileri düzenlemiştir. Halkevleri 22-23 Şubat 1945 tarihlerinde ülke çapında halkevlerinin 13.Yıldönümü'nü kutlamışlardır. Muş Halkevi de halkevlerinin 13.Yıldönümü münasebetiyle bazı faaliyetlerde bulunmuştur. Muş Halkevi Güzel Sanatlar Şubesi bünyesi altında bulunan müzik grubu da "*Gölgeler*" ve "*Palandöken*" şarkılarının yanında "*Kevingin Yolları*", "*Ayşem*", "*Yemen Türküsü*", "*Bu Dağda Duman Yeri Var*", "*Kaleden Kaleye*" ve "*Turnalar*" adındaki türkülerini söyleyerek kutlamalara eşlik etmişlerdir. Muş Halkevi Güzel Sanatlar Şubesi aynı zamanda halkevine ait RCA marka radyo ve hoparlör vasıtasıyla günün bazı saatlerinde şehir parkına gelen vatandaşlara müzik ve haberler dinlettirmiştir. Muş Halkevi bünyesi altında çalışan Güzel Sanatlar Şubesi müzikle ilgili çalışmalar dışında resim, fotoğrafçılık, heykel ve sergi açma gibi alanlarda ise bir faaliyette bulunmamıştır.(Yuca,2015,s.238-239)

3.41.3.Müze-Sergi Şubesi Faaliyetleri

Halkevleri bilindiği üzere kendi bünyesi altında farklı şubeler açmıştır. Muş Halkevi bünyesi altında önemli faaliyetlerde bulunan şubelerden bir tanesi de Müze ve Sergi Şubesi'dir. Muş Halkevi Müze ve Sergi Şubesi çalışmalarını iki farklı alanda yoğunlaştırmıştır. Bu alanlardan biri olan Müze Şubesi'nin kazı çalışmaları sonucunda tarihi eserleri ortaya çıkarmak, yazılı kaynakları ciltleyip kitap haline getirmek, farklı türdeki tarihi kaynakları ortaya çıkarmak ve kaydetmek, tarihi kaynakları fotoğraflandırmak aynı zamanda tarihi eserlerin güvenliğini sağlamak gibi farklı görevleri vardır. Diğer faaliyet alanı olan Sergi Şubesi'nin görevleri arasında ise; kazı çalışmaları sonucu ortaya çıkarılan tarihi eserlerin ve aynı zamanda farklı türdeki tarihi

eserlerin tanıtımını yapmak, vatandaşları tarihi eserlerle bütünleştirmek gibi görevleri olmuştur. Muş Halkevi Müze ve Sergi Şubesi pek fazla faaliyet gösterememiştir.(Yuca,2015,s.237-238)

Muş Halkevi Müze ve Sergi Şubesi'nin 20 üyesi vardır. Muş Halkevi Müze ve Sergi Şubesi'nin yapmış olduğu araştırma sonucunda Bayındır Hanlara ait 500 küsur yıllık geçmişe sahip bir mezar taşı ortaya çıkarılmış ve halkevi tarafından sergilenmiştir.(BCA.490.1.0.0/989.830.4).

Muş Halkevi Müze ve Sergi Şubesi'nin bir diğer önemli çalışması da Muş ili sınırları içerisinde yapılan kazı çalışmaları sonucu ortaya çıkarılan üç adet taş kitabenin bulunup Diyarbakır Müzesi'ne teslim edilmesi olmuştur.(Çağlayan,2016,s.260)

3.41.4.Köycülük Şubesi ve Faaliyetleri

Bilindiği üzere Halkevlerinin temel hedefleri arasında vatandaşlara Atatürk İlke ve İnkıplarını benimsetmek olmuştur. Bu doğrultuda Köycülük Şubesi köylerde yaşayan vatandaşların kültürel gelişimlerini sağlamanın yanında kırsal bölgelerde yaşayan köylüleri çağdaştırmanın da yolunu aramıştır. Muş Halkevi Köycülük Şubesi faaliyetlerini 1934 yılında icra etmeye başlamıştır. Bu şubenin görevleri arasında köylü halkın ihtiyaçlarını karşılamak, ülkede ve dünyada meydana gelen gelişmeler hakkında onları bilgilendirmek olmuştur. Köycülük Şubesi'nin Muş halkını aydınlatma ve farklı konularda bilgilendirme çalışmaları 1942 yılına dek sürmüştür.(Yuca,2015,s,237)

Muş Halkevi Köycülük Şubesi 41 üyeden oluşmaktadır. Muş Halkevi Köycülük Şubesi açılışından itibaren köylü vatandaşlara 1500 adet dilekçe yazarak köylü vatandaşların işlerini yakından takip etmiş ve başarılı bir şekilde sonuçlandırmıştır. Bunların dışında 12 yetim köylü çocuğun baştan aşağı kadar kıyafet ve ayakkabı ihtiyaçlarını gidermiş ve aynı zamanda sünnet düğünlerini de yaptırmıştır. Vatandaşlar bir hafta boyunca davul ve zurnalar eşliğinde eğlenmiş; yapılan eğlencelere bütün işyar ve halk davet edilmiş ve kendilerine çay ziyafeti verilmiştir. Eğlenceler sırasında temsil şubesinde bir de müsamere düzenlenmiştir.(BCA.490.1.0.0/989.830.4).

3.41.5.Temsil (Gösterit) Şubesi Faaliyetleri

Muş Halkevi bünyesi altında açılan şubelerden biri de Temsil bir diğer adı ile Gösterit Şubesi'dir. Bu şubenin görevleri arasında sergilenen gösteriler yoluyla halkı aydınlatmak ve aynı zamanda düşündürmek, vatandaşlarda milli bilinç uyandırmak, Türk Tarihi'nin önemli şahsiyetlerini halka tanıtmak, vatandaşlara Cumhuriyet anlayışını benimsetmek, vatandaşların kültür seviyelerini yükseltmek gibi görevler yer almıştır.(Yuca,2015,s.236)

Muş Halkevi Temsil Şubesi'nin ilk başkanı ilkokul inspektörü Siret İstemi'dir. Bu şube 30 üyeden oluşmuştur. Temsil Şubesi açılışından şimdiye dek toplamda 7 müsamereler tertip etmiştir. Bu müsamereler arasında: “*Mavi Yıldırım*”, “*Yarım Osman*”, “*İstiklal Muallimi*”, “*Gavur İmam*”, “*Çürük Merdiven*”, “*Kumarbaz*”, “*Büyükbaba*”, “*Gazeteci Düşmanı*”, “*Bir Azizlik*”, “*Ümidin Güneşi*”, “*Sancağın Şerefi*”, “*Babür Şah'ın Seccadesi*”, “*Kayserilinin İmtihanı*” adında birçok komedi, tablo ve eğlenceler düzenlenmiştir. Halk düzenlenen gösterilere büyük bir ilgi ile katılım göstermiştir.(BCA.490.1.0.0/989.830.4).

Muş Halkevi'nin bir diğer önemli faaliyeti arasında Muş Halkevi üyelerinden olan Niyazi Sabri Ergül tarafından yazılmış olan “*Kara Sevda*” adlı yedi sayfalık hikâye ile küçük hikâye müsabakalarının yanında yine Niyazi Sabri Ergül tarafından kaleme alınan “*Bu Dağların Hikâyesi*” adlı on beş sayfadan oluşan hikâye ve büyük hikâye müsabakalarının sergilenmesi ve kendisinin de bizzat bu piyeslere iştirak etmesi olmuştur.(BCA.490.1.0.0/1415.680.1).

Muş Halkevi Temsil Şubesi'ne yine 1941 yılında CHP Genel Sekreterliği'nce “*Erzincan Zلزeler*”, “*Modern Tuz İstihali*”, “*Sivas Atölyelerinin Açılışı*” adında filmler gönderilmiştir. Yine 1942 yılında çalışmalarını sürdüren Temsil Şubesi Aka Gündüz tarafından kaleme alınan “*Mavi Yıldırım*” ve aynı zamanda Baha Hulusi Dürder tarafından kaleme alınan “*Bir Cesaret Rekoru*” adındaki tiyatro oyunlarını da sergilemiştir. 1943 yılında da faaliyetlerine hız kesmeden devam eden Temsil Şubesi yine bu yıl içerisinde “*Erkek Kuklalar*”, “*Baba ve Çocuklar*”, “*Akıl Taciri*”, “*Bir Cihan Gömdüm*”, “*Adam Sarrafi*” ve “*Yaşayan Ölü*” adında farklı türdeki tiyatro oyunlarını sahnelemiştir. Muş Halkevi Temsil Şubesi'nin önemli sorunlarından biri bölgenin muhafazakâr bir yapıya sahip olmasından dolayı tiyatro oyunlarında sahne alacak kadın oyuncu bulunamaması olmuştur. Muş Halkevi Temsil Şubesi'nin bir diğer eksik yönü de şubenin köycülük şubesi ile müşterek bir çalışma sergilemeyip köylü vatandaşları temsil faaliyetlerinden mahrum bırakmasıdır. Muş Halkevi bu yönünden dolayı CHP Genel Merkezi tarafından da eleştirilmiştir. 1945 yılına gelindiğinde ise halkevlerinin kuruluşunun 13.Yıldönümü münasebetiyle 25 Şubat 1945 tarihinde Temsil Şubesi tarafından “*İnanmak*” adında iki perdeden oluşan tiyatro oyunu sergilenmiştir. Yine aynı günün gecesinde halkevinin konferans salonunda Atatürk ve Namık Kemal Gecesi münasebetiyle “*Kanun Adamı*”, “*Sancağın Şerefi*” ve “*Vatan yahut Silistre*” adındaki piyesler sergilenmiştir. Muş Halkevi Temsil Şubesi 1947 ve 1948 yıllarında ise Muş Halkevine ait büyük konferans salonunda “*Deniz Hayvanları*”,

“Pamuk Prenses”, “Tırtıl Böcekleri” ve “İngiltere’de Sigorta İşleri” adındaki filmleri vatandaşlara izlettirmiştir.(Yuca,2015,s.236-237)

3.41.6.Kütüphane ve Neşriyat Şubesi Faaliyetleri

Bilindiği üzere halkevlerinin kendi yönetmeliğinde yer alan her halkevinin kendine ait binasında bir okuma odası ve aynı zamanda kütüphanesinin olma zorunluluğu vardı. Kütüphane ve Neşriyat Şubesi’nin en temel hedefi kitap, dergi, gazete vb. basılı kaynaklar aracılığıyla halkın kültür ve bilgi seviyelerini yükseltmek olmuştur. Muş Halkevi Kütüphane ve Neşriyat Şubesi kurulduğu ilk yıllarda 400 kitaptan müteşekkil bir okuma odasına sahipti. Bu sayı 1935 yılında ise 1000’e çıkmıştır. Kütüphane ve Neşriyat Şubesi sayesinde toplamda 3540 kişi bir yıl içerisinde kütüphane olanaklarından yararlanmışır.1937 yılına gelindiğinde kitap sayısı 1250, 1941 yılında 1664, 1942 yılında 1877, 1945 yılına gelindiğinde ise kitap sayısı toplamda 2593 olmuştur. Muş Halkevi vatandaşları aydınlatmak amacıyla merkezden çok defa kitap ve diğer basılı kaynaklar açısından yardım görmüştür. Muş Halkevi Kütüphanesi haftanın yedi günü herkese açık bir şekilde faaliyetlerini devam ettirmiştir. Bitlis Bölgesi Müfettişi aynı zamanda Tokat Mebusu Hasip Aytuna 1942 yılında bölgeye yapmış olduğu teftişler sonucunda Muş Halkevi Kütüphane ve Neşriyat Şubesi’nin pek fazla faal olmadığını aynı zamanda köylü vatandaşlara yönelik gezici kütüphane ve okuma odaları açmaya yönelik herhangi bir çaba sarf edilmediğini aynı zamanda halkevinin gençlere kitap ve diğer neşriyat kaynaklarını tanıtmada ağır kaldığını da ifade etmiştir. Muş Halkevi Kütüphane ve Neşriyat Şubesi’nin yaşadığı maddi imkânsızlıklar halkevinin faaliyetlerini icra etmesinde engel teşkil etmiştir.(Yuca,2015,s.235)

3.41.7.Sosyal Yardım Şubesi Faaliyetleri

Cumhuriyet rejiminin ve aynı zamanda Atatürk İlkelerinden olan “Halkçılık” ilkesinin doğal sonuçlarından biri de sosyal devlet anlayışıdır. 1932 yılında kurulan halkevleri de sosyal devlet anlayışının sonucudur diyebiliriz. Halkevleri bünyesi altında faaliyetlerini sürdüren şubelerden biri de Sosyal Yardım Şubesi’dir. Bu şubenin görevleri arasında: fakir, yardıma muhtaç, yaşlı, kimsesiz vatandaşlara yardım etmek ve ihtiyaçlarını gidermek, bu vatandaşların ücretsiz bir şekilde sağlık kontrolünü yapmak ve tedavi etmek gibi görevler yer almaktadır. Sosyal Yardım Şubesi Muş Halkevi bünyesi altında ilk açılan şubelerden biri olmasına rağmen faaliyet açısından pek de istenileni verememiştir.(Yuca,2015,s.235)

Muş Halkevi Sosyal Yardım Şubesi 33 üyeden oluşmuştur. Bu şubenin faaliyetlerine baktığımızda Muş Halkevi bünyesi altındaki Sosyal Yardım Şubesi aracılığıyla yetim ve kimsesiz çocuklara 62 takım elbise, 62 çift ayakkabı ve çorap ve birer şapka alınmıştır. Bunların dışında İstanbul Üniversitesi'ne giden yoksul bir öğrenciye 60 lira ve yine Çorum Sağlık İşyari Mektebi'ne giden yoksul bir öğrenciye de 30 liralık nakdi yardımda bulunulmuştur.(BCA.490.1.0.0/989.830.4).

1938 yılında yine yetim ilkokul çağındaki 60 öğrenciye ayakkabı ve palto yardımında bulunulmuştur. Yine aynı yıl içerisinde ortaokul öğrencilerine harita ve kitap yardımında bulunulmuştur. 1941 Teftiş Raporlarına göre vilayet merkezinde bir hastanenin var olduğu ve vatandaşlara sağlık açısından önemli faydaları olduğu için şubenin tekrardan bir muayenehane açma ihtiyacı duymadığı ifade edilmiş ve aynı zamanda köylü vatandaşların hastaneye naklinde Sosyal Yardım Şubesi'nin önemli rol oynadığı da dile getirilmiştir. Yine 1942 Teftiş Raporlarında yer alan bilgilere göre şubenin bazı zamanlarda merkezde bulunan Çocuk Esirgeme Kurumu, Kızılay ve Yardımseverler Derneği ile müşterek faaliyetler yürüterek yoksul öğrencilere ve asker ailelerine yardımda bulunulduğu da ifade edilmiştir. Yine 1945 yılında halkevlerinin 13.Yıldönümü münasebetiyle maddi durumu olmayan bir vatandaşa yardımda bulunulmuştur. Aynı yıl içerisinde 60 öğrencinin kırtasiye masrafları da Sosyal Yardım Şubesi'nce karşılanmıştır. Muş Halkevi Sosyal Yardım Şubesi aynı zamanda köylü ve şehirli vatandaşların yakınlaşmasını ve bütünleşmesini sağlamak amacıyla da bazı günler toplantı ve konferanslar tertip etmiş ve böylelikle köylü vatandaşların şehir hayatını tanınması ve aynı zamanda özümsemesi de amaçlanmıştır.(Yuca,2015,s.235-236)

3.41.8.Spor Şubesi Faaliyetleri

Halkevleri çatısı altında faaliyet gösteren şubelerden biri de Spor Şubesi olmuştur. Spor Şubesinin açılmasındaki temel amaç Türk gençliğinin ve Türk vatandaşlarının spora ve beden hareketlerine olan sevgi ve ilgilerini arttırmak ve aynı zamanda bunu topyekûn bir şekilde milli bir görev haline getirmek olmuştur.(CHF Talimatnamesi,1932,s.12)

Muş Halkevi bünyesi altında çalışmalarını sürdüren Spor Şubesi en son açılan şubelerden bir tanesidir. Spor Şubesi çalışmalarına 1941 yılında başlamıştır. Muş Halkevi Spor Şubesi 1942 yılında bünyesi altında voleybol, futbol gibi sportif faaliyetler aracılığıyla gençlerin spora olan ilgileri arttırmaya çalışmıştır. Muş Halkevi Spor Şubesi'nin faaliyetlerinden biri de 1942 yılında Bitlis Halkevi tarafından tertip

edilen Bitlis, Siirt ve Muş Halkevleri spor şubeleri arasında düzenlenen futbol müsabakaları olmuştur. Yapılan müsabakalara gençlerin yanında vatandaşlar da yoğun ilgi göstermiştir.(Yuca,2015,s.239)

Muş Halkevi Spor Şubesi başkanı ilkokul inspektörü Siret İstemi'dir. Spor Şubesi'nin toplamda 80 üyesi vardır. Muş Halkevi Spor Şubesi havalarda müsait olduğu zamanlarda haftada iki kez top oyunu oynamıştır. Havalarda müsait olmadığı özellikle de kış aylarında ise halkevi önünde voleybol ve boks maçları yapılmıştır.(BCA.490.1.0.0/989.830.4).

Halkevinin Doğu Anadolu Bölgesi'nde olmasından ve aynı zamanda yoğun kar alan bölge olmasından ötürü bölge halkı kayakçılık faaliyetlerine de büyük ilgi göstermiştir. Spor Şubesi kış aylarında vatandaşların kayak sporunu icra edebilmeleri adına vatandaşların halkevine ait kayak malzemelerinden istifade etmelerini sağlamıştır. Halkevi ve vatandaşlar arasındaki bu yardımlaşma faaliyetleri şube çalışmalarını daha da kuvvetlendirmiştir.(Yuca,2015,s239)

Muş Halkevi Spor Şubesi'nin karşılaştığı en önemli sorun bütçe yetersizliği olmuştur. Yaşanan maddi problemlerden dolayı Muş Halkevi 21.06.1946 tarihinde maddi problemlerin giderilmesi adına CHP Genel Sekreterliği'nden 1000 liralık bir yardım talebinde bulunmuş; fakat yaşanan maddi imkânsızlıklardan dolayı bu tutar gönderilememiştir. CHP Genel Sekreterliği bu konu hakkında halkevinin sorunlarıyla yakından ilgilenilmesi için CHP İl İdare Kurulu Başkanlığı'na ricada bulunmuştur. CHP Genel Sekreterliği aynı zamanda ellerinde mevcut olan bir voleybol topu ve bir voleybol ağını posta yoluyla Muş Halkevi'ne göndermiştir.(BCA.490.1.0.0/1124.104.3).

3.41.9.Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi Faaliyetleri

Muş Halkevi bünyesi altında faaliyetlerini sürdüren önemli şubelerden biri de Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi'dir. Bu şubenin en önemli vazifeleri arasında Cumhuriyet rejimi ve Atatürk İlke ve İnkılaplarını açılan dersane ve kurslar aracılığıyla vatandaşlara benimsetmek olmuştur. CHP'nin önemli isimleri bu şubeye ayrı bir değer vermiştir. Bu şube aracılığıyla vatandaşlara Yeni Türk Alfabesi öğretilmiş ve aynı zamanda okuma-yazma kursları, el sanatları, konuşma ve dil becerilerine yönelik faaliyetlerde de bulunulmuştur. Özellikle Muş'ta Kürt vatandaşlarımızın yoğun olmasından ötürü Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi çalışmalarını daha çok dil öğretimi ve okuma yazma faaliyetleri üzerine yoğunlaştırmıştır. Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi açılan kurslar aracılığıyla vatandaşlara Türkçe okuma-yazma

faaliyetlerinde bulunmuştur. Muş Halkevi'nin önemli faaliyetlerinden biri de 1940-1942 yılları arasında faaliyetlerini sürdüren “*Ulus Okulu*” adıyla açmış olduğu A ve B devreli kurslar olmuştur. Bu kurslar aracılığıyla vatandaşlara Türkçe okuma-yazma öğretiminin yanında Matematik, Müzik, Türkiye Coğrafyası, İnkılap Tarihi, Fizik, Fransızca gibi dersler de verilmiştir. Açılan kurslara 1941-1942 yılları arasında öğrenci ve vatandaşlardan olmak üzere 252 kişi katılım göstermiştir. 1942 yılının ikinci altı aylık kurs döneminde A kurs şubesine 49; B kurs şubesine ise 22 kişi kayıt olmuştur. A ve B kurs şubelerindeki cinsiyet dağılımları göz önünde bulundurulduğunda kursa katılanların tümünün erkek olduğu görülmektedir. Bu durumun temel nedeni de bölgenin muhafazakâr bir yapıya sahip olmasından kaynaklıdır. Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi'nin aktif bir şekilde faaliyetlerini sürdürmesi CHP tarafından takdir edilmiştir. CHP Genel Sekreterliği kurs müfredatlarına “*Hayat Bilgisi*” derslerinin konulmasını ve bu ders adı altında vatandaşlara Atatürk İlke ve İnkılaplarının benimsetilmesini istemiş ve aynı zamanda kadınlara yönelik biçki-dikiş kurslarının açılması yönünde de talimatlar vermiştir. Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi, Türkçe okuma-yazma faaliyetlerinin yanında diğer faaliyetlerini de 1951 yılına kadar aktif bir şekilde sürdürmeyi başarabilmiştir.(Yuca,2015,s.241-242)

SONUÇ

Bu tez çalışmamda Cumhuriyet Tarihi'nin önemli eğitim kurumlarından ve aynı zamanda hayat okullarından biri olan Halkevlerinin kuruluşuna, kuruluş amaçlarına, Türk Eğitim tarihine ve Türkiye Cumhuriyeti'ne bilimsel, kültürel, sosyal, ekonomik alanlarda yapmış olduğu katkılara ve aynı zamanda halkevlerinin yerel bağlamda vatandaşlar üzerindeki tesirlerine değindim.

1932 yılında yurdun farklı bölgelerinde kurulan Halkevleri özellikle Millî Mücadeleden dolayı ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel açılardan büyük zararlar görmüş ülkenin, yeniden şekillenmesinde önemli bir görev üstlenmiştir. Millî Mücadele sonrasında kurulan Cumhuriyet rejiminin ve aynı zamanda Atatürk İlke ve İnkılaplarının vatandaşlara özümsetilmesinde Halkevlerinin payı yadsınamaz. Halkevleri sadece bir eğitim kurumu olmaktan öte vatandaşların ve gençlerin kendilerini özgürce ifade edebildikleri bir yaşam alanı olmuştur. Halkevleri adeta: *“Burada hiçbir balık uçmaya, hiçbir kuş yüzmeye zorlanmaz”* sözüyle ifade edilen eğitim anlayışı ile hareket etmiştir. Halkevlerinde herkes kendi ilgi, istek ve kabiliyeti doğrultusunda eğitim faaliyetlerine katılmış ve bu durum vatandaşların gelişimlerine büyük bir fayda sağlamıştır.

Doğu Anadolu Bölgesi'nde kurulmuş olan halkevlerinden birisi de Muş Halkevi'dir. Muş Halkevi'nin kuruluşu bölge halkı açısından büyük bir öneme sahiptir. Vatandaşlar halkevi sayesinde ülke genelinde ve dünyada yaşanan önemli gelişmelerden haberdar olmuşlardır. Muş Halkevi çalışmalarını diğer halkevlerinde olduğu gibi daha çok Türkçe okuma-yazma, eğitim-öğretim ve kültürel faaliyetler üzerine yoğunlaştırmıştır. Muş Halkevi sayesinde vatandaşlar kültür ve bilgi seviyelerini

arttırmışlar ve birçok yönden gelişimlerine katkıda bulunmuşlardır. Vatandaşlar bir yandan gündelik ihtiyaçlarını gidermeye çalışırken bir yandan da halkevinin kendilerine sunmuş oldukları imkânlardan yararlanmaya çalışmışlardır. Halkevleri tüm bu imkânları sağlamanın yanında dönemin siyasi koşulları ve aynı zamanda ülkenin içinde bulunduğu ekonomik yetersizliklerden de büyük oranda etkilenmiştir. Özellikle batılı emperyalist devletlerin izlemiş oldukları silahlanma yarışı, yayılcı, sömürgeci politikaları yüzünden diğer devletler kendi içerisinde tedbirler almaya başlamış ve ülkelerin ekonomik kaynaklarının büyük bir bölümünü askeri alanlara harcanmıştır. Dönemin getirmiş olduğu bu olumsuz şartlar ister istemez Türkiye'nin de ekonomik açıdan kemer sıkma yoluna gitmesine neden olmuştur. Bu gibi nedenlerden dolayı eğitime harcanması gereken kaynakların büyük bir bölümü askeri harcamalar için ayrılmıştır. Yaşanan bu zor koşullar ve bütçe yetersizliklerinden dolayı eğitim faaliyetleri de bu durumdan olumsuz yönde etkilenmiş ve eğitim-öğretim açısından aksaklıklar yaşanmıştır. Dönemin getirmiş olduğu tüm bu zor şartlara rağmen tıpkı Millî Mücadele döneminde olduğu gibi eğitim öğretim faaliyetlerinden ödün verilmemiş eğitim-öğretim faaliyetlerine hız kesmeden devam edilmiştir. İşte halkevleri de ülkenin bu zor şartlarının birer ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Halkevleri halkın kendi çabaları ve emekleri sonucunda meydana getirmiş olduğu bir eğitim-öğretim yuvalarıdır da diyebiliriz aslında. Vatandaşlar halkevleri sayesinde kendisini; yetenek ve becerilerini tanımışlar kendi özlerine inebilmişlerdir.

Sonuç olarak 1932-1951 yılları arasında faaliyetlerini sürdüren Halkevleri ülkenin her alanda muasır medeniyetler seviyesine ulaşmasında büyük fayda sağlamış önemli müesseseler arasına girmeyi başarmıştır.

EKLER

C. H. P. DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
 Büyüküstükran Köyü Halkodası Başkanlığı CUMHURİYET ARŞİVİ

Ustükran - Varto - Muş
 Sayı
 4

C. H. P. GENEL SEKRETERLİĞİ
 T. 12. 3. 1948
 No. 79368

1865

31. 5. 946 da Bulduğumuzda vuku bulan
 Depremde lütümlü lütümlü kayıtları gibi kayıtlarımızda
 Halk adasında heraher yerleşmiş olduğundan
 içerisinde Halk adasına ait kitap ve okunacak
 sayılar hepisi taprak altında kalıp çürümüşlerdir
 Halkımızın okuma ve kültüre merakları yüksek
 tir. Bunların okunmaya ve lüzumlu olan ihtiyacı
 larını karşılamak için kısa bir zamanda
 kitap dergi ve gazete gönderilmesi için
 gereken yüle Buyruklarınızı Saygılarımla
 arz ederim.

B. üstükran Halk adası
 Başkanlığı
 12-14 mayıs

Kitaplık ve
 yazım 13. III. 1948

EK-1.Varto Depremi'nden Etkilenen Büyüküstükran Köyü Halkodasına Ait Bilgiler (BCA.490.1.0.0/924.599.4).

C. H. P.
MUŞ VİLAYET
İDARE MEYETİ REİSLİĞİ

22/3/945

Sayı : 42

VAZİLE

C. H. P. Genel Sekreterliği

25039

6 Nisan 1945

Eki: 3

Cumhuriyet Halk Partisi
 Genel Sekreterliği yüce makamına

A N K A R A

Halkevlerimiz ve Halkodellerimizin Onucüncü
 açılış yıl dönümü münasebetile Muş Halkevinde
 yapılan törene ait kutlama programı örneğile
 kutlama sırasında verilen söylevin ve müsamere-
 nin programına ait örneklerin ilişik olarak su-
 nulduğunu arzeder ellerinizden öperim.

C.H.P.
 İl İdare Kurulu Başkanı
 Bari Dedeoğlu

1011 904 2
 490 01

595
 V
 W 45
 İl İdare Kurulu
 6-IV-1945
 B. Dedeoğlu
 1

EK-2.Muş Halkevinde Verilen Konferanslar (BCA.490.1.0/1011.904.2).

Muş Halkevinde Verilen Konferanslar (BCA.490.1.0.0/1011.904.2).

25/2/945 pazar günü Halkevlerinin
13 nci açılış yıl dönümünün kut-
lanması münasebetile Ortaokul
talebeleri tarafından Halk-
evinde verilen müsamere

(PROğramı)

- 1- Şiirler: Halkevleri,
Vatan,
Bu vatan kimin?
Genç osman destanı,
Turnalar,
Son asker koşması,
Eğin türküleri,
Son mektup,
Varasım gelir,
Kahramanlık,
- 2- Şarkılar: Gölgeleler,
Palandöken,
- 3- Kalkevi : Meşeli,
Türküleri: Ayşem,
Kevengin yolları,
Yemen türküsü,
Kaleden kaleye,
Bu dağda duman yeri var,
Turnalar,
Muş türküsü,
- 4- Piyes : (İ N A N M A K) (iki perde)

Aslı şilbidir.

Muş Halkevinde Verilen Konferanslar (BCA.490.1.0.0/1011.904.2).

(Örnek)

Sayın Valimiz, Aziz Vatandaşlarımız¹

Buğün Halkevlerinin kurulduğu günün 13 üncü yıl dönümüdür. Yıl dönümünü kutlamakta olduğumuz bu gün yalnız Halkevlerinin ve odalarının değil, bütün Türk camiasını bağrında toplayan Cumhuriyet Halk Partisinin de kültür ve devrim bayramıdır.

Bu münasebetle evimizin bir yıllık çalışma özünü ve gelecek yılda yapacağı işleri aynen okuyorum.

Evin geçmiş yıldaki çalışması:

Müteaddit konferanslar verilmiş, Müzik kursu açılmış, ATATÜRK ihtifali münasebetile ATATÜRK gecesi ve Namık Kemal gecesi tertip edilmiş, (Kanun adamı, Sancığın şerefi, Vatan veyahut Silistre) piyesleri temsil edilmiştir. Yoksul bir vatandaşa yardım edilmiş, Fakir 60 öğrencinin defter ve sair ihtiyacı giderilmiş, Okuma, yazma öğrenim kursu açılmış, devam edenlerin sayısı 100 zu bulmuştur. Köylülerin merkezdeki işleri takip edilmiş, merkeze çağrılan köylüler eğlendirilmiş, her fırsattan istifade edilerek köylü ile kasabalı bir birine yakınlaştırılmıştır.

Önümüzdeki yılın çalışma programı:

Konferanslar mevzuu genişletilecek, bando teşkiline çalışılacak, sık sık temsiller tertip olunacak, yardım için kasabadaki kimsesiz kadınlar, çocuklar, malûller ve düşkün ihtiyarlar tesbit edilecek, dilencilige nihayet vermek için gereken tedbirler alınacaktır. İlk fırsatta parasız muayene hane acılacak, açılan Türkçe okuma yazma ve musiki kursları daha esaslı bir şekilde temelleştirilecek, köy gezileri yapılacak, mevcut eski eserler üzerinde incelemelerde bulunulacaktır.

Bu suretle Halkevinin, huzurunuzda bir senelik çalışmasının özü görülmüştür. Yargılanması tenkit ve takdiriri sizlere ve büyük Milletimize aittir.

Buğün büyük sıcağını ve heyecanını yürütmek için Halkevlerinde filen çalışan yurdaşların sayısı azdır. Bazılarımızda bir eksik ve yanlış duygu vardır. (Bu iş yapılıyor. Onu yapanlar vardır. Bu alanda bizim görev almamıza ihtiyaç yoktur.) diyorlar.

Arkadaşlar! bu zihniyet yanlıştır. Hayat devamlı bir mücadeledir. Bilhassa, içinde yaşadığımız devrin hayatı, her alanda misli görülmemiş çetin mücadele safhaları arz ediyor. Bu savaştan ak yüzle çıkmak için her birimizin tek insan olarak yetişmesi kâfi değildir. Yetişmiş olanlarımızın geride kalanları yetiştirmeye koşması lâzımdır. Hiç bir mücadelede bir tek kuvvet damlası bile fazla sayılmaz. Ulusa birlik ve beraberlik terbiyesi vermeğe ve Halkımızı derin bir ruhun sıcağı içinde

Muş Halkevinde Verilen Konferanslar (BCA.490.1.0.0/1011.904.2).

(2)

yeni hayatta yükseltmeğe çalışan Halkevlerinde görev almamız lâzımdır. Bu görevin bütün karşılığı nihayet haftada bir kaç saatımızı bu işe vermekten ibarettir.

Şahsî hayat teminatımız eksiksiz yerinde olsa bile ulusun birlik hayatı lüzumu kadar kuvvepli olmadıkça hiç bir özel varlığın değeri ve faidesi yoktur.

Türkiye'de Ulusun işlerini kucaklayıp ve nihayet Ulusal bir birlik çalışmasında bütün yurt çocuklarına ön olacak, onlara ışık gösterecek derecede yetişmiş insanların adedi ihtiyaçtan çoktur.

Muallimlerimiz, Memurlarımız, Doktorlarımız, Mühendislerimiz, Avukatlarımız bunların hepsi, bu yurdun müşterek fedakârlığı neticesinde okutulup yetiştirilmiş vatan çocuklarıdır.

Ergin ve yetişkin olanlarımız yalnız kazançlarından Devlete bir vergi ödemekle, yalnız muharebe olduğu zaman cepheye gitmek veya evlatlarını göndermekle yurda karşı borçlarını tam olarak ödemiş sayılmazlar.

Bugünkü Türk Ulusunun hepsi bir birine dayanan ve hepsi bir birine inanan büyük Ulusal bir kütle olarak yetişmesi lâzımdır. Bunun için kendinde, bir başka yurddaşına verecek bilgi ve insan sermayesi olan her kes çefası küçük ve fakat değeri büyük bir zaman vergisi ile Millî borcunu ödemelidir.

Çocuklarımızın, genç dimağlarının ve vicdanlarının terbiyesini eline emanet ettiğimiz genç Öğretmen ve Eğitimci görevlerini Mektep duvarlarının ve sıralarının dışına da çıkararak Halkevlerinde Halkımızın bilgilerini ve görgülerini arttırmak ve bu görevlerinin ciddiyet ve ehemmiyetini müdrik olarak çalışmaktadırlar. Araçları arttıkça, tesirleri de, gerek genişlik ve gerek derinlik itibarile daha çok artacaktır. Kendilerini övmek bizim için bir borçdur.

Halkevlerinin çalışması, bir birini anlayan ve büyük mefhumlarda bir birine dayanan bir kütle yaratacaktır. İnani bir, sükütü bir, galeyanı bir, heyecanı bir, bir kütle.

Yurda zarar getirecek büyük vak'alar karşısında beraber ayaklanıp büyük tehlikeleri beraber karşılamak kaygusile hareket eden bir kütle..

Onun için yurddaşlarımızı, Halkevlerinin her kese sıcak sinisini açmış ve bekleyen çalışma safhalarında şefefli yerini almaya çağırıyorum.

Nereden hangi ruzgâr eserse essin, hayat hangi tecellisini ne tarzda gösterirse göstereceğin ve hadiseler nereden kobup ne kadar geniş fırtınalar halinde yurdumuzun başında batlarsa batlasın, Kemalist rejiminin bunların hepsine mukavemet edecek bir hayatîyeti vardır.

Ulusal birlik camiasını her gün biraz daha kuvvetlendirelim. Son söz olarak büyük bir karar sözünü tekrarlayacağım. Bu yolda parulamız şudur. (Dağalan çöker. Daima bir daima toplu. Hususî muhasebe varidat d.d.

are jilid 25.2-945
İzmir Halkevi Dairesi v.
Sait Mutlu

Sait Mutlu

5

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

Bulank Halkevi (30. Haziran 1977 tarihinden 31. Ocak 1977 tarihine kadar) No. 3

Okunan kitaplar	Birinci altı ay içinde okuyanlar sayısı	İkinci altı ay içinde okuyanlar sayısı	Okuyanların meslekleri	
			Meslek	Sayı
Edebiyat (Roman' Şiir, Hikâye..)	50		Talebe	
Tarih	20		İşyar	
Cografya	22		Öğretmen	
Felsefe	0		Subay	
Müşbet ve tabii ilimler	3		Çiftçi	
Dil	5		İşçi	
Sosyal ilimler (ekenomi, Eğitim, Türe...)	17		Sarbest meslek	
Ar	6			
Sair kitaplar	30			
Gazete ve mecmua	320			
Yekûn	467			

- 1 - Kitapsarayımızda kaç kitap var ? 191
2 - Kitaplar sınıflandırılmışsa buna göre sayıları ?

Bulank Halkevi Başkanı

Yeni Samir

EK-3.Muş İli ve Kazalarındaki Halkevlerinin Çalışma Raporları
(BCA.490.1.0.0/989.830.4).

Na 39
DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

Ankara Şahiliye ve. C. H. P. Genel sekreterliği yüce katına

C. H. P. Genel Sekreterliği

Tarih: 3 K.Sani 1938

7014

Emin
15/II/937 gün ve 5/1057 sayılı yazı ve 29/II/937 tebliğ buyruklarına karşılıktar.

23 şubat 237 tarihinde evimizin açılma töreni yapılarak idare heyetinin ve başkanlığa intihap edilen zevatın yüce katınıza sonulan listesi tastik edilmeyerek intihap şeklinin halkevi öğreniğine göre yapılması ve reşslüğünde intihap ~~edildiği~~ intihap ile değil atanma ile olacağı hakkındaki buyruklar üzerine yeni teşekkül eden idare heyetimiz ancak haziran 937 bîa-yetinden itibaren işe başlama başlamıştır . Katınıza sonulması gereken ilk altı aylık mesai raporunun evimizin açılması günü olan şubat 237 den itibaren yoksa yeni idare hey'etinin işe başladığı haziran 937 den sonraki tanzim edilebilmesi hakkında tereddüt hasıl olduğundan mezkûr raporun taahhuruna sebebiyet vermiştir . Binaen aleyh yeni idare hey'etinin işe başlama tarihinin daha esaslı olacağı kanaatle mesaimiz hakkında tesbit edilen malumat aşağıda arz edilmiştir .

1- 2-Haziran 937 tarihinde memleketin en fakir ve kimsesizlerinden 9 çocuğun sünneti Belediye'nin muavenetile halkevi salonunda yapılmış ve bu ay içinde kozan oğlu piyesi temsil edilmiştir .

2- 2 ay kadar müddetle hâkim Cevdet nuhrâd tarafından ingiliz lisan dersleri verilmiş ve müdâvamlere olâukça bir faâle temine edilmiştir .

3- Halkevi buçesi geç vakit tastikten döndüğü için buçenin esas varidatını teşkil eden Vilayet yardımının ancak eylül 937 sonlarında havalesi alına bilmediğinden paraya bağlı bir çok işler bittabi bu tarihten önce yapılamamıştır .

4- Halkevinin çok hissiyatını okşayan gösteri ⁱⁿ ekôru birinci teşrin ayı zarfında yaptırılmış ve komşu Malazgirt Askeri şube başkanı binbaşı Fuat tarafından fariyen boyanması ⁱⁿ deruhde edildiğinden ekôr oraya gönderilerek halen boyanmasına devam edilmekte olduğu

5- ⁱⁿ Genç bu ay içinde 180- lira kıymetinde A. B. markalı bir adet Radyom İstanbul borlo biraderlerden peşin para ile sipariş edilmiş ve tarihten on gün evvel teslim alınmış ise de buraca işlettirilmesine imkân

15

Muş İli ve Kazalarındaki Halkevlerinin Çalışma Raporları
(BCA.490.1.0.0/989.830.4).

(2) DEVLET ARŞİNİ GENÇ MÜDÜRÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

kalmadığından radyo bir adamı mahsusla Vilayet merkezine gönderilmek ve oradaki ustasından işletme şekli öğrenilmek mecburiyeti karşısında kalmıştır .

6- 29-birinci teşrin-937 Cumhuriyet bayramında mavi yıldırım gocuğu adlı piyes halkın son derece memnuniyetini musip olacak şekilde meccanen temsil edilmiş ve bu piyesle bebaber bir çok milli oyun ve eyi komediler yapılabilmektedir . 2Nci teşrin 15 den itibaren öğreneğin 6ncı madesi hüküme tevfikan halk derhanesi açılmış ve müdavinler adedi gün güne çoğalmakta olduğu görülmüştür .

7- İlk altı ay içinde yapılan işlerin yukarıdaki mevaddan ibaret olduğunu arz ederken evimizin yeni bir teşekkül olması hasebile tesis malzemesinin tedarikinden ve nevakısının hiç olmazsa kısmen ikmalinden sonra düzenli bir çalışma esasının kurula bilmesi ümidile vaki kusurlarımızın af buyrulmasını diler iğten saygılarımızı sunmakla mübahat kespeyleriz . IO/12/937 *elbüş* = Bulanık Halkevi Başkanı

V
V

4.1.1938
H. A

Tatbiki için Bakanlık dan 1.2.3 numaralı Cetvellerin gönderilmesi 4640 sayılı 7.1.1938 tarihli yazı ile istenildi.

490	01			989	830	4
-----	----	--	--	-----	-----	---

16

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

Komitenin Adı	Aldığı Vazife	Adı, Soy Adı	Doğum Ta.	Mesleği
Temsil	Komite Başkanlığı	Ferit Danişman	315	Tüccar
"	" Üyeliği	Musa Sungur	341	Öğretmen
"	" "	İskender Zengi	319	Z.D.Memuru
Spor	Komite Başkanlığı	Tevfik Çağlayan	330	Maliye Va.Me
"	" Üyeliği	Halil Ünal	338	P.T.T.Muh.Me
"	" "	Mithat Zırhlı	341	Tüccar
Sosyal Yardım	Komite Başkanlığı	Avni Tekin	319	Nüfus Me.
" "	" Üyeliği	Hüseyin Traş	310	Tüccar
" "	" "	Yaşar Yurdan	318	Tüccar
Halk Dersaneleri Ve Kurslar	Komite Başkanlığı	Sıtkı Ünal	326	Tapu S.Me.
"	" Üyeliği	Samet Doğan	331	Belediye Mh.
"	" "	Şevki Tütüncü &	312	Dava Vekili
Kitap Saray Ve Yayın	Komite Başkanlığı	Nazım Baykul	315	Mal Müdürü
"	" Üyeliği	Şefik Koruklu	326	Attar
"	" "	Yahya Ergin	298	Belediye Az.
Köycülük	Komite Başkanlığı	Tahsin Mert	328	İnhisar Me.
"	" Üyeliği	Arslan Çelik	330	Tüccar
"	" "	İsa Koruklu	312	Tüccar

Kayda Uygun olduğuna Tasdik Olunur. 23/2/43

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

Bulanık İlçesi Halkevi Komitelerine yeni seçilen Başkan ve üyelerin adlarını gösterir listedir.

Komitenin adı	Komitadaki işi	Seçilenin işi ve adı
1-Gösterit	Başkan	Tahrirat kâatibi Hasan Doğan
	Üye	Öğretmen Muhammed Gürsoy
2-Spor	"	Halktan Selahattin Yardımcı
	Başkan	Öğretmen Naci Güven
3-Sosyal yardım	Üye	Halktan Süleyman Özmen
	"	" Hüseyin Tıraş
4-Halkdershanesi	Başkan	Halktan Yahya Erğin
	Üye	" Şenlik Aktan
5-Kıtap saray	"	" Y aşar Yurdan
	Başkan	Öğretmen İbrahim Güngör
6-Kıyçlık	Üye	Belediye muhasibi Samet Doğan
	"	Doktor Hilmi Arsan
5-Kıtap saray	Başkan	Baş Öğretmen Tacittin Akay
	Üye	Nüfus memuru Bekir Akay
6-Kıyçlık	"	Sandık emini Hasan turna
	Başkan	Halktan Ramit Arslan
6-Kıyçlık	Üye	Malmüdürlüğü Fevzi Fırat
	"	Dava vekili Abdulbari Bayraktaroğlu
6-Kıyçlık	"	Halktan Arslan Turanlı
	"	" İsmail Bengi

Musaddaktır. 6/3/939

At.Ş.

[Handwritten signature]

T. C.
BULANIK
HALKEVİ BAŞKANLIĞI

SAYI .....

Yeni Yönetim Kurulu listesidir.

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

Seçildiği Komite	Seçilenin adı ve unvanı
1- Gösterit	Tahrirat katibi Hasan Doğan
2- Spor	Öğretmen Naci Güven
3- Sosyal yardım	Şenlik Aktan
4- Halk dershanesi	Öğretmen İbrahim Güngör
5- Kitap saray	Baş Öğretmen Tacittin Akay
6 - Köy günlük	Malmüdürlüğü Fevzi Fırat

Musaddaktır.6/ 3/939

[Handwritten signature]

5

Muş Halkevi'nde Faaliyet Gösteren Şube Kollarına Ait Yazışmalar
(BCA.490.1.0.0/973.765.2).

KAYNAKÇA (BİBLİYOGRAFYA)

MAKALE VE DERGİLER

- Solak, E. (2003). Osmanlı Dönemi Uşak Mektepleri. *İlmi Araştırmalar Dergisi*. (S.15, s.113-130).
- Memioğlu, A.Z. (2003). İmparatorluktan Cumhuriyete İlk Öğretimimiz. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (C 10, S.21, s.241-252).
- Gülmez, A. (2021). Osmanlı Devleti'nde İdadiler. *Uluslararası Alan Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, (C 2, S.2, s.106-131).
- Türk, İ.C. (2014). "Türkiye'de Orta Tahsil" Başlıklı Risaleye Göre Osmanlı İmparatorluğu'ndan Ulus Devlet Türkiye'ye İntikal Eden Ortaöğretim Mirası. *A.Ü Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (S.52, s.351-378).
- Hızlı, M. (1987). Kuruluşu'ndan Osmanlılara Kadar Medreseler. *T.C. Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (C 2. S.2,s.273-281).
- Karataş, Ö.S. (2019). Sultan II. Mahmut'un Modernleşme Politikası Dâhilinde Yeniçeri Teşkilâtı Ve Teşkilâtın Mûsikî Unsurları. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (C 23, S.3, s.937-955).
- Doğan, R. (1997). Osmanlı Eğitim Kurumları ve Eğitimde İlk Yenileşme Hareketlerinin Batılılaşma Açısından Tahlili. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (C 37, s.407-442).
- Serin, N.(1985). Mektebi-i Mülkiye'den Siyasal Bilgiler Fakültesi'ne 125.Yıl. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, (C 40, S 01, s.9-17).
- Şişman, A.(1986). Mektebi-i Osmani (1857-1864). *Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, (C 05, S 05, s.82-160).
- Kaya, U.(2013).Darulmuallimin İle İlgili Bir Nizamname Layihası ve Darulmuallimin'e Giriş Sürecinde Bir İmtihan. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, (C 3, S 5, s.35-54).
- Mermertaş, S.N.(2021).Osmanlı Devleti'nin İlk Modern Mekteplerinden: Dâru'l Maarifi. *İlahiyat Araştırmaları Dergisi*, (S 15, s.77-94).
- Balcı, S.(2008). Osmanlı Devleti'nde Modernleşme Girişimlerine Bir Örnek: Lisan Mektebi. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, (C 27. S 44, s.77-98).
- Maden, F. (2015). Yeniçerilik-Bektaşılık İlişkileri ve Yeniçeri İsyanlarında Bektaşiler. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, (S 73, s.173-202).
- Yüksel, A.(2017). Yeniçeri Ocağı, Bozulma ve Casusluk. *Journal of History Studies*, (C 9, S 2, s.271-296).
- Gökçe, E.(2022) 1199/1784 Tarihli Bir Belgeye Göre Mühendishane-i Bahri-i Hümayunda Eğitim Araç Gereçleri ve Diğer Eşyalar. *Dünya İnsan Bilimleri Dergisi*, (S.2, s.1-18).

Beydilli, K. İstanbul'da Deniz ve Kara Mühendishanelerinin Kuruluşu ve Faaliyetleri (1775-1839). *Büyük İstanbul Tarihi Dergisi*, (s.322-343).

Acar, Ş. Bir, A. Kaçar, M. (2016). Osmanlı'da Sivil Mühendis Yetiştirmek Üzere Açılan Hendese-i Mülkiye Mektebi. *Osmanlı Bilimi Araştırmaları Dergisi*, (C 17, S 2, s.1-26).

Olgun, K.(2002). II. Meşrutiyet Dönemi Osmanlı Basınında Bir Eğitim Kurumu Olarak Darülfünun (1908-1912). *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi*, (S 2, s.185-204).

Akyüz, K. (1986). Türk Ocakları. *Belleten Dergisi*, (C 50, S 196, s.201-228).

Arıkan, M. Deniz, A.(2004).Türk Ocaklarının Kapatılışı, Borçları ve Emlâkinin Tasfiyesi. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (S 15, s.401-432).

Dilek, H.(2016). 1927 Köy Muallim Mektepleri İle Köy Okulları Müfredat Programının Analizi ve Yurttaşlık Bilgisi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, (C 6, S.11, s.92-110).

Bayraktutan, F.(2020). Millet Mekteplerinin Halk Eğitimi Açısından İncelenmesi. *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi*, (S 37, s.119-150).

Yüceer, S.(2002). Türkiye'nin Aydınlanma Sürecinde Bir Kültür Devrimi Millet Mektepleri, *Atatürkçü Bakış Dergisi*, (C 1, S 1, .s.13-32).

Özdemir, Y. Aktaş, E.(2011). Halkevleri (1932'den 1951'e). *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (S 45, s.235-262).

Akter, A.(2018). Halkevleri Bütçesi İçin Bir Deneme: Gelir-Gider Tablosunun Tespiti. *Atatürk Yolu Dergisi*, (C 16, S 63, s.1-50).

Güneş, M.(2012). Adnan Menderes ve Halkevleri. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, (C 12, S 25, s.141-155).

Aktaş, E. Özdemir, Y.(2011). Bütünden Parçaya Halkevleri Şubeleri. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (C 15, S 2, s.187-204).

Alican, M.(2020) Muş Tarihi: Kentsel Gelişim Merkezli Bir Yaklaşım. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (C 8, S 6, s.1917-1929).

Eser, M.(2014). Muş İsminin Menşei Üzerine Bir Değerlendirme. *Ekev Akademi Dergisi*, (C 0, S 58, s.211-228).

Yuca, İ.S. (2016). Cumhuriyet Döneminde Muş'ta Basın ve Yayın Hayatı (1923-1960). *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, (S 43, s.201-220).

Akış, O.(2020).Halka Türkçe Öğretmede Halkevlerinin Rolü: Muş, Bitlis, Bingöl Örneği. *Akademik Tarih ve Araştırmalar Dergisi*, (C 3, S 2, s.199-224).

Çağlayan, E. (2016). Cumhuriyet Taşrasından Bir Kesit: Muş (1925-1938). *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (S 16, s.255-268).

Onat, G.F.(2021). Cumhuriyet Dönemi'nde Varto Halkevi ve Faaliyetleri. *Varto İnsan-Mekân-Hafıza*, (s.329-341).

Cumhuriyet Halk Fırkası Talimatnamesi.(1932). *Hâkimiyeti Milliye Matbaası*, S.8-9.

Şenkaloğlu, S. (2021). Cumhuriyet Dönemi Türk Eğitim Sistemi ve Sorunları. *Academia Eğitim Araştırmaları Dergisi*, (C 6, S 1, s.24-36).

KİTAPLAR

Olgun, K. (2019). *Türkiye’de Halkevleri Gerçeği*, Ankara: İksad Yayınevi

Özer, İ. (2020). *Halkevleri*. İstanbul: Selenge Yayınları

Okay, C. (2019). *Halkevleri Üzerine Kısa Notlar Dergiler-Belgeler*. İstanbul: Doğu Kitabevi

Atsız, D.(2019). *Türkiye’nin Modernleşmesinde Halkevleri ve Hakkâri Halkevi (1932-1951)*.İstanbul: Kriter Yayınevi

Kara, A.(2020). *Cumhuriyet Dönemi Kültürel ve Sosyal Gelişmemizin Mihenk Taşı Halkevleri (1932-1951)*. Ankara: Platanus Publishing

Çeçen, A. (2018). *Atatürk’ün Kültür Kurumu Halkevleri*. İstanbul: Tarihçi Kitabevi Yayınları

SEMPOZYUM

Altan, S.(2020). *Muş İlinin Sosyo-Ekonomik İhtiyaçları (1923-1960)*. II. Uluslararası Muş Sempozyumu, (s.293-302).

Sertel, S.(2018). *Atatürk Dönemi Muş Valileri ve Milletvekilleri*. Tarih ve Kültür Bağlamında Muş Uluslararası Sempozyumu Bildirileri, (s.219-233).

Özalper, M.(2018). *Cumhuriyetin Anadolu’da Modernleşme Atılımları: Bulanık Halkevi ve Malazgirt Halkodası Örneği*. Tarih ve Kültür Bağlamında Muş Uluslararası Sempozyum Bildirileri, (s.833-852).

YARARLANILAN TEZLER

Yonıs, H.A. (2021). *Halkevlerinin Kuruluşu ve Tarihsel İşlevi*. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara.

İlikhan, S. (2019). *Eğitsel Bir Mekân Olarak Halkevlerinin Yaygın Eğitim Çalışmaları: Bolu Halkevleri Örneği (1932-1951)*. T.C. İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Malatya.

Özen, F. (2017). *Modern Türkiye’nin Yeni İnsan Arayışı: Halkevleri Örneği (1932-1938)*.T.C. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara.

Atsız, D. (2017). *Türkiye’nin Modernleşmesinde Halkevleri ve Hakkâri Halkevi Örneği (1932-1951)*. T.C. Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Erzincan.

Gürses, Ö. (2018). *Atatürk’ün Halkçılık Politikasında Halkevlerinin Yeri ve Önemi (1932-1938)*. T.C. Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çorum.

Oğuzhan, İ.Ö. (2022). *Türkiye’de Tek Parti Dönemi Ulus İnşa Süreci ve Halkevlerinin Rolü (1932-1946)*. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Özacun, O. (2002). *Halkevlerinin Kuruluşu ve Atatürk Döneminde İstanbul Halkevlerinin Faaliyetleri (1932-1938)*. T.C. İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.

Civci, S.(2013).*Halkevleri ve İzmir Halkevi’nin Faaliyetleri (1932-1951)*. T.C. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.

Çolak, H. (2019). *Halkevlerinin Eğitim Faaliyetleri (1932-1951)*. T.C. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla.

Öner, A. (2014). *Hayat Boyu Eğitimin Sağlanmasında Halk Eğitimi Merkezlerinin Değerlendirilmesi: Yenişehir Halk Eğitimi Merkezi Örneği*. T.C. Toros Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin.

BAŞBAKANLIK CUMHURİYET ARŞİVİ

BCA Fon No: 490.1.0.0 Yer No: 973.765.2.

BCA Fon No: 490.1.0.0 Yer No: 989.830.4.

BCA Fon No: 490.1.0.0 Yer No: 960.715.2.

BCA Fon No: 490.1.0.0 Yer No: 1057.1061.1

BCA Fon No: 490.1.0.0 Yer No: 1011.904.2

BCA Fon No: 490.1.0.0 Yer No: 1415.680.1

BCA Fon No: 490.1.0.0 Yer No: 1124.104.3

BCA Fon No: 490.1.0.0 Yer No: 1519.183.1

BCA Fon No: 490.1.0.0 Yer No: 924.599.4